M. ANTONII FLAMINII IN LIBRVM PSALMORUM breuis explanatio.

Adiectæ sunt eiusdem authoris in Psalmos aliquot Paraphrases.

ITEM,

In triginta Psalmos Paraphrases, carmine ab eodem conscriptæ.

IN VIRTVTE

ET FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD GVLIELMVM ROVILLIVM.

1576.

ALEXANDRO

Farnesio, Cardinali amplissimo, M. Antonius Flaminius

S. P. D.

VELIM ita ratio meæ valetudinis tulisset, vt eam paraphrasim absoluere possem, quam superioribus annis in diuina Dauidis carmina institueram, & sanctissimo auo tuo Paulo III. Pontifici Max. dicaram. id ego multis causis adducor vt cupiam, sed in primis, quòd eam rem tibi magnæ voluptati futuram mihi non semel affirmauit Bernardinus Maphæus, quem tu propter elegantiam doctrinæ, summámque fidem, & probitatem meritò clarissimũ habes. Quid autem mihi accidere possit optabilius, quàm vt tibi splẽdidissimo, atque ornatissimo viro in re tam pia gratificer? presertim cùm tanta sit magnitudo tuæ liberalitatis, vt me

nouis beneficiis ornare nunquam intermittas. Verùm quando ea est meæ valetudinis infirmitas, vt, quod debeo, præstare non valeam: quod possum, hanc breuissimam explanationem ad te mitto: qua omnes quidem psalmos persecutus sum, sed ita, vt quæ satis perspicua videntur, non attigerim, obscura quęque paucis illustrare conatus sim. id ego si effeci, non dubito, quin tibi pro tua pietate gratissimum fecerim: cùm enim quotidie hos hymnos legas, quo facilius, & melius eos intelliges, hoc libentius leges, & maiorẽ ex ipsis fructũ capies: cúmq; sis publicæ vtilitatis amantissimus, lætabere, opinor, te causam fuisse, vt ego ea in re præcipuè elaborarim, quæ non parum commodi literarum diuinarum amatoribus allatura videatur. sin autem, quod mihi proposueram, ob rei difficultatem, minus assecutus sum, at certè, quod summopere opto, consequar, vt, me gratum esse, ac tibi deditissimũ, & tu, & cæteri omnes intelligant: sed anteaquã ad ipsam explanationem, venias, operæ pretium erit, earum rerum, quæ discuntur in his sanctissimis hymnis, summam tibi breuiter exponere, vt formam, & speciem huius pulcherrimæ doctrinæ tanquam in parua tabella adumbratam possis intueri:

quam

quam si attento vt debes, animo spectaueris, tua diuina indole fretus audeo affirmare, illam tam mirabiles amores excitaturam sui, vt hunc aureolum, & cœlestem libellum de manibus nunquam sis depositurus. Ipsius igitur hæc summa est: Deũ ad declarandam infinitã bonitatem suam cælum, & terrã, & reliqua omnia, quæ amplissimo cæli complexu coërcentur, creauisse: illius nutu, & potestate mundum, & res humanas regi, gubernaríque: nihil nos agere aut loqui posse, aut cum animo nostro cogitare, quod ille non sentiat: quocirca non solùm ab omni maleficio temperandum esse, sed etiam mentem ipsam, & omnem agitationem animi puram, integrámque seruandam, cùm præsertim ad tribunal huius iudicis vnicuiq; totius vitę reddenda sit ratio: eundem homines virtute, ac pietate præcellentes per varios casus plerunque, & per magnas calamitatum angustias ad vitam ducere beatam, & immortalem: contráque impiis vitæ quidem prosperitates, secundásq; res ad breue tempus facile concedere, sed miserias, & pœnas, quæ scelera eorum sequuntur, sempiterna fore, quæ cùm ita sint, neque illa, quæ bona fortunæ vulgo nominantur, magno æstimanda esse, neque res in-

commodas atque aduersas in malorum numero ponendas. Docet præterea hic libellus, omnes mortales omniũ generum iniustos, mendaces, vanos, & ipsa inanitate inaniores existere, nisi diuini spiritus afflatu renouentur, atq; in animis eorum pulchritudo illius imaginis instauretur, qua primus homo decoratus est à Deo, & sua culpa spoliatus: quia verò tali, ac tãto munere affecti, atque ad hunc modum renati sint, illos in corporibus humanis vitam cælestem imitari, ac diuinæ bonitatis effigiem in suis moribus, & factis adumbrare: neque tamen eorum quemquã tam magnos processus habere in pietate, & iustitia, quin aliquando grauius offendat: tanta est vis natiuæ labis, & corruptelæ, cuius reliquiæ semper in viuis manent: ex qua quidem re fieri, vt nemo tam piè, tam sanctè viuat in terris, vt vocatus ad tribunal cæleste, suam causam defendere, ac probare possit, si summus ille iudex ab eo velit exigere, quod sibi & meritissimo, & optimo iure debetur, sed illum ex animo pœnitentibus misericordiam tribuere, & summa benignitate omnia peccata condonare. Quantus autem existat dolor, & cruciatus hominis pij, si quando longius ab obseruatione legum diuinarum aberrarit,

rarit, quàm demisso, ac humili animo peccata sua confiteatur, séque vltro ad illa quouis supplicio luẽda offerat, nunquam aliquis ita luculenter, vt hic sanctissimus vates, explicauit, nemo omnium mortalium tam feliciter, quàm ipse in persona sua, imaginẽ penitentis expressit. Idémq; terrores horrificos conscientiæ, iudicium Dei, & iram formidantis, spémque cum desperatione atque inferis decertantem, & durissima prælia carnis, & spiritus ita describit, vt non scribere, sed rem oculis subiicere videatur. Quis verò alius ardentiores amores excitat rerum cælestiũ, cunctarúmq; virtutũ? quis diuiniore orationis copia, & varietate persequitur, quàm iucũdi, quàm vberes ac diuturni fructus capiãtur ex vero Dei cultu, & perpetua in recta viuendi ratione constantia? quis denique alius laudes summi rectoris, atq; omnium rerum domini tam admirabili magniloquentia canit, illásque tot, ac tãtis verborum, & sententiarum luminibus illustrat? quàm iuuat videre, vt rex domi, bellíque prętantissimus omnes suas voluptates, & delectationes in Deo positas, & constitutas habeat, vt eum placabilem, benignum, suauem, amabilissimúmque depingat: vt rerum omnium affluentibus copiis, tan-

quam inops, & rerum omnium egentissimus, misericordiam illius semper imploret: vt rebus afflictis, & capite, ac fortunis vndiq; oppugnatus, nulli calamitatũ oneri succũbat, sed cælesti præsidio cõfidens, audacter exclamet, Dominus & lux, & salus mea est, quem igitur metuam? Dominus firmamentum, ac robur est vitæ meæ, quis ergo me perterreat? si me hostiũ castra circunsedeãt, non trepidabit animus meus: si præliorum in me vis, & furor inuadat, placida & tranquilla mente consistam. Itaq; vir diuinus in singulis fere versibus exemplo suo demonstrat, in rebus angustis, atque asperis, ad nomen sanctissimum Dei tanquam ad arcem tutissimam summa cum fiducia confugiendum esse: ab illo certissimam opem expectandã, qui nullius spem fallere potest: reliqua omnia præsidia, & adiumenta inania existere, & pro nihilo ducenda: rebus autem prosperis, atque ad nostram voluptatem fluentibus, monet, importunitatẽ, & superbiam maximopere vitãda esse: quicquid domi, vel militiæ feliciter administratur, quicquid honestè cogitamus, & gerimus, id omne attribuẽdum misericordiæ diuinæ, nihil viribus nostris temerè arrogandum, semper de se ipso demissè, abiectè: atque

humi-

humiliter cuique sentiendum, semper gratias benignissimo numini agendas, & laudes illius in ore, atque animo nunquã non habendas. Hæc, & alia multa huius generis, ad piam, & rectam vitæ institutionem vtilissima, continentur his hymnis: in quibus etiam multa prædicuntur apertissimè de Iesu Christo domino, ac Deo nostro, de ipsius acerbissima nece, de reditu ad vitam, de ascensu ad cælum, déque sacerdotio eius, & regno sempiterno, quorũ altero nos Deo reconciliauit, se ipsum in cruce immolans, & omnia peccata nostra suo purissimo sanguine delens: altero nos defẽdit, ac tuetur ab hoste sempiterno generis humani, & spiritu suo tegẽs, & gubernans ad vitam perducit beatã, & immortalem. Proinde inferuntur etiã prædictiones de vera cognitione Dei, per vniuersas terrarum oras longè latéque propagãda. déq; piorum Ecclesia ex cunctis gentibus in vnum pulcherrimum corpus à spiritu sancto coagmentanda: cuius corporis caput est Iesus Christus Optimus, & Maximus, verus Deus, & verus homo: cuius sanctissimum numen vtinam vniuersi mortales ad omnes seculorum ætates augustè, sanctéque venerentur & colant.

M. ANTONII FLAMINIJ IN PARAPHRASES PRÆFACIO.

HYmnos Dauidis, qui non satis diligenter expressi fuerant de Hebræo, adhibita summa diligentia correximus, vsi consilio & opera hominum doctissimorum: sed ita correximus, vt multa nō immutaremus, quæ tametsi prima specie malè conuersa videantur ex ea lingua, tamen si paulò diligentius attendas, sententiam tibi fideliter exprimunt, quanuis verbū pro verbo non reddant. Quod profectò neque requirendum est, neque ab hominibus eruditis vnquam fuit approbatum. Reliquum est vt obscuritatem huius excellentissimi poëmatis, quantum efficere ac consequi possumus, breui ac dilucida explanatione illustremus. Sed antequam ad eam rem aggrediamur, nōnulla breuiter strictímque attingenda esse videntur, quæ tanquā viam atque aditū aperiant iis, qui peruenire cupiunt ad scientiā rerum pulcherrimarum, quæ hoc aureolo & cælesti Dauidis libro continentur. Principio illud scire oportet, ad libros diuinos plura adhiberi interpretandi genera. Cúmque vnum genus, quod historicum Theologi vocāt, ab apertiore orationis argumento non recedat, reliquas verò sentētias interiores sanctioresque persequantur, quas Græci tum ἀλληγορίας, tum ἀναγωγὴν appellant, animaduerti-

mus

mus Theologos veteres, cùm libros sanctorum vatum explanarent, in his reconditis generibus diligenter elaborasse, in communi illo & populari parum esse versatos. quam tamen interpretandi rationem non esse levi momento æstimandam, vel id vnum apertissimè demonstrat, quod si disputatio de rebus diuinis ac religione instituatur: nullam ferè vim habent literæ sanctæ, neque ad cõfirmandam veritatem neque ad falsas opiniones refutandas: si à simplici & vsitata verborũ interpretatione sermo ad arcanas illas sententia traducatur. Et sanè, si verum fateri volumus, qui fieri potest, vt ad istam rectiorem abditámque scientiam penetres, si tibi vulgaris intelligendi ratio non pateat? Iam verò si quis ab huius vitæ tenebris, & tractatione rerum humanarum ad literas sanctas sese conferat, non hic statim mea quidẽ sententia cogendus sit in splendorem illum ingentem mysteriorum cælestium aciem mentis intendere, ne fortè nimio fulgore perstringatur, & nihil intueri valens referat oculos ad ea quæ iam reliquit, res diuinas aut intelligi posse desperans, aut certè (quod nonnullis accidisse vehementer doleo) res commentitias, & inanes fabulas existimans. Itaque assuescat iste primùm in aperto orationis argumento, & sententia, tanquàm in purissimo fonte, imaginem veritatis intueri: deinde paulatim sibi aditum aperiat ad eam intelligendi rationem, quam Theo

Theologi moralem vocant, per quam motus animi turbulentos componat, & res æternas atque mortales existimare, suoq; illas momento ponderare consuescat. Postremò iam animo corroborato, iam mentis acie diligenter etiã atque etiam perpurgata, oculos ad cælum tollat, & diuina illa mysteria sole ipso splendidiora tutus contempletur, & dimisso lacte, solidiore cibo & ambrosia cælesti iam vescatur, animum ad æternitatem alens solum Deum intuens, atque suspiciens, humana omnia contemnens, ac pro nihilo putãs: tales denique ac tantas voluptates percipiens, quales & quantas nemo præter ipsum cogitare possit. Hæc cùm ego mecum sæpe multùmq; cogitassem, atque ea vera esse iudicarem, cumq; Gilbertus Pont. Veronensis homo literarum diuinarum amantissimus, à me summo studio contenderet, vt hymnos Dauidis breuiter ac dilucidè interpretarer, studiosè eum laborem suscepi, vt omnibus ferè optimis eius libri vnum in locum coactis Commentariis ex variis ingeniis ea libarem quæ ad illam explanandi rationem maximè accommodata viderentur, quam Theologi veteres Historicam appellant, vulgus hodie literalem vocat. Quòd si quantum studium in eligendis optimis quibusque sententiis adhibebimus, tantum quoque iudicium à nobis adhibitum fuerit, profectò aliquam spem habeo fore, vt neque nos, neque alios huius nostri laboris atque industriæ pœni

pœniteat. Non negamus tamen nos ex nostro quoque permulta in commune collaturos. Illud certè profitemur, quorundam hominum iudicium non probare, qui in hoc scribẽdi genere, vsque eò sese opinionibus Iudæorum addixerunt, & quasi consecrarũt, vt nihil ferè vnquam approbarint, nisi quod ex illorum turbidis fontibus hausissent: quæ quidem res tantum abest à sanctissima professione Christiani, vt nihil magis ei professioni videatur esse contrarium, cùm præsertim nemo de nostris non sciat, Dauidem honorificentissimo vatis nomine ob eam rem præcipuè affectum esse quòd de Iesu Deo, déque eius cultoribus multa prædixerit, quorũ bona pars ad illud explanandi genus, quod nobis proposuimus, sine vlla dubitatione referenda sit: cuiusmodi sunt etiam permulta apud Esaiam, & cæteros eiusdem generis vates. At Hebræi huiusmodi explanationes irrident: quasi verò id multũ referat, aut de nostra existimatione actum sit, si genus hominum stolidissimum, nos nostraq; non probet. Egóne vt placeam genti perditæ, atque impiæ, committam, vt ea vel sentiam, vel scribã, quæ Christo Deo, & hominibus piis, sanctísq; displiceant? Quod si me Iudæi ridẽt in Dauidis hymnis mysteria sanctissimæ religionis prædicantem: ego contrà eorum miseriam, & insaniam vehementer deplorabo, quòd in tanta optimarum frugum copia, siliquis porcorum vesci malint, quæ illis neq; famem eximunt,

munt, neq; vires animi alunt, sed exhauriũt funditus, & corrumpunt. Verùm vt ad propositum reuertatur oratio, cùm hoc interpretandi negotium suscepissemus, omisimus tamen magna ex parte explicationem inscriptionum, quòd neq; in genio nostro quicquam reperiebamus quod placeret, neque nobis interpretes Latini eo in genere satis probabantur, neq; Iudæi ad eam rem aliud quicquam afferebant, præterquàm se suspicari, iis vocabulis significari partim instrumenta musicæ, partim numeros & modos, & varios canendi sonos, quibus sacerdotes hymnorum verba modulabantur. Itaq; ex ea re factum est, vt in ipsis inscriptionibus sæpe vocabulis Hebræis vteremur: quod tamẽ antea factitatũ erat etiam ab iis hominibus qui ætate nostra hoc opusculũ de Hebræo satis magna cum laude conuerterunt. Et quoniam lingua Iudæorũ perangusta est, ac præcisionibus orationis abunda (quæ quidem res mirabile dictu est, quàm magnas afferat difficultates ad intelligendum) propterea visum est nobis esse faciendum, vt nonnihil de nostro nonnullis in locis adderemus, quo fieret oratio plena, atq; perfecta. Quæ verò verba ad hunc modum adiecta fuerunt, ea ferè omnia lineis sunt inclusa. Neque verò illud nescire oportet, quæ verborũ voces tempus præteritũ, aut instans, aut futurum indicant, eas voces apud Dauidem ita vim, & notionem inter se communicare, vt præsentia verbis etiam

tempus

tempus veniens aut præteritum significantibus exprimantur: & quæ res futura prædicuntur, earum rerum tempora, si fieri possit, iisdem vocum species, nomen quam præterito videatur. Quid: quod etiam hoc verbum, Quoniam, magnas aliquando tenebras offundit orationi, nisi præmoniti sis, eundem scriptorem hoc vocabulo non solùm ad expositionem causarum, sed etiam ad orationis ornatum, aut rem aliquam vehementer affirmandam vti consueuisse: eiusmodi sunt apud Latinos, quidem, mehercule, profectò. Iam verò mutatio personarum loquentium, quæ crebra est in vatibus sanctis, vt aliquando res in scena agi videatur: ita verò latens ac difficilis est ad obseruandum, vt vel acutum & perspicacem fallere possit, nisi diligenter animum aduertas. Illud præter cætera dicendum videtur, eos libros summa diligentia legendos esse, in quibus res à Saule, & Dauide, ac cæteris Hebræorum regibus gestæ continentur: quæ quidem historia non vtilis modò ad intelligentiam huius opusculi, sed necessaria est inprimis. Verùm ad perceptionem rerum diuinarū nihil æquè opportunū, nihil tam necessarium existimari debet, quàm animi præparatio diligens, vt maxima cum reuerētia & castimonia ad hanc cœlestem disciplinam adeamus, & meminerimus, libros sanctos esse montem illum, quò si quis accedat in figura hominis vitam beluæ gerēs, lapidibus interficitur: id est vnde salutē ac beatā vitam

tam

tam petere debuit, inde perniciem ac certam miseriā refert. Versatur enim Deus Opt. Max. in monte illo augustißimo, & præcepta saluberrima tradit genti suæ. Proinde summum omnium rerum artificem, & Dominum loquētem auditurus, & in caliginem illam splendidißimam ingressurus, quam maximè potest, animum abducat à cogitatione rerum fragilium & caducarum: manus, linguam, oculos ab omni intemperantia prohibeat, & sanctißimum nomen aßiduè precetur, ab illo intelligendi facultatem petens. in primis puritatē ac summißionem animi colat, exploratumq; habeat, his tantùm gradibus ascendi ad altißimam cognitionē rerum diuinarum: neque enim sapientia mentes impuras aut superbas, in sua sancta sacraria intromittit. Hæc quidē breuiter attigisse voluimus, quòd ea non paruo vsui fore videbantur ad intelligendos Dauidis hymnos, nō minus ferè difficiles, quàm diuinos ac cœlestes. Nūc, ne longius oratio progreßa videatur, iam ad ipsam interpretationem veniendum est: in qua diligenter breuitati seruiemus, qua nihil ab explanatoribus accidere potest optabilius: sed ita seruiemus, vt quoad ingenij nostri facultas feret, nihil aut redundet, aut desit: ne si nimium angusti ieiuniq; simus, oratio, quæ luminis adhibendi causa instituta est, ea obscuritatem afferat, & hymnos Dauidis non explanauisse, sed simpliciter ex Hebræo conuertisse videamur.

M. AN

M. ANTONII FLAMINII IN *librum Psalmorum breuis explanatio.*

ARGVMENTVM.

Omnes quidem natura trahimur, & ducimur ad vitæ beatæ appetitionem, sed plerique mortalium ignorant, in qua ea consistat. Eam item explicat elegantissimè his versibus, ut intelligamus, quem ad finem omnes curæ, & actiones nostræ referendæ sint. Deinde piorum impiorúmque facta collatione demonstrat, quanta supplicia vitiis, quanta virtuti præmia sint constituta.

PSALMVS I.

BEATVS vir, qui non ambulauit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit:

Sed in lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Et erit tanquam lignum, quod planta-

tum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:

Et folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet prosperabuntur.

Non sic impij, sed tanquã puluis, quem proiicit ventus.

Ideo non resurgẽt impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.

Quoniam nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.

EXPLANATIO.

Beatus vir. *Monet ad beatam vitam in primis pertinere, vt eorum consilia fugiamus, qui nos à recto Dei cultu, & honesta viuendi ratione conantur abducere.*

Et in via peccatorum. *Rationem viuendi turpem, & vitiosam appellat viam peccatorũ: ea enim vita est via improbis, & flagitiosis ad inferos, & miserias sempiternas. Tunc verò in via peccatorũ non stamus, cùm peccantes statim resipiscimus, & ad rectum vitæ cursum redimus.*

Et in cathedra derisorum nõ sedit. *His verbis monet, amicitias, & consuetudines hominum perditorum declinandas esse: sedendi enim nomine congressum, & familiaritatem significari satis indicant verba illa Psalm. 26. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo: odi cœtum malignantium, & cum impiis non sedebo. Irrisores autem vocat homines*

mines ſcelratos, & nefarios, qui ad id furoris, & miſeriæ perducti ſunt, vt homines virtutem, & pietatem colentes derideant, & pro nihilo putent. Horum ſera, & inutilis pœnitētia pulcherrimè deſcribitur in libro Sapientiæ.

Et erit tanquam lignũ quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. *Vt enim aqua humore ſuo vitali arborem educat, atque confirmat, illamq; lætiſsimorum copia fructuum exornat, ita piorum animus meditatione rerum diuinarum alitur ad æternitatem, vberrimosq; virtutum fructus, & illos quidem tempeſtiuos edit: ſapiens enim ſuo quæque tempore agit. Eleganter autem virum pium, & religioſum comparat arbori fœcundæ. vt enim hæc vbertate ſua non ſibi, ſed aliis vtilitatem affert, ſic vita illius fructuoſa quidem eſt, ſed ita, vt commoditates ſuas non quærat: tota autem in iuuādis aliis occupata ſit. cæteri omnes omnia referre ſolent ad vtilitatem propriam, nec facile animum inducere poſſunt, vt aliquid gratuitò agant.*

Et omnia quæcunque faciet proſperabuntur. *Pulcherrimum certè pietatis præmium: vt ſcilicet piis, & bonis omnia vertant in bonum, & quicquid agas, & moliare, proſperos exitus habeat, atque etiam fructum capias ex iis rebus, quæ detrimentum, & perniciem aliis afferre ſolent. Hoc ita eſſe, & diuus Paulus in epiſt. ad Roma. ſcripta aſſeueranter affirmat, & pio-*

rum quisque in se ipso quotidie experitur, cæteri quo pacto possit hoc fieri, vix suspicari queunt.

Sed tanquam puluis. *Vt enim puluerem, & paleas dissipat ventus, sic furiæ scelerum homines impios, & nefarios exagitant, & quocunque illos libidinum, & cupiditatum æstus impulerit, eo miseri præcipites ruunt.*

Propterea nõ resurgẽt impii in iudicio. *Vniuersi quidem mortales ad vitam reuocabuntur, cùm Iesus Opt. Max. è cælo descendet ad iudicia exercenda: verùm impij ad tribunal ipsum non sistentur, quippe de quibus iam sententia pronuntiata sit, vt scriptum est in Euangelio Ioannis: peccatores autem sistentur: illi quidem totius vitæ rationem reddituri, sed vnà cum impiis procul à cætu, & consessu iustorum hominum consistent. Sic vulgò solent explanare hunc locum. Impios autem interpretantur eos, qui vel falsas religiones colunt, vt Turcæ, ac Iudæi, vel Deum res humanas curare non existimant, vel etiam funditus omnem naturam, & vim diuinam tollunt. Peccatores intelligi volunt eos, qui veram quidem religionem profitentur, sed flagitiosè, ac turpiter viuunt, cuiusmodi sunt quamplurimi, qui se Christianos nominari volunt, cùm tamen Christi similes in viuẽdo esse nolint. Verùm illud scire oportet, nomen Hebræum, quod in hoc psalmo quater impij vocabulo expressum est, Latinè improbum sonare, tametsi aliquando præcipuum*

impie

impietatis vitiũ significat. Quòd autem verbum resurgendi in hoc versiculo positum est, fortasse rectius, quod ad vim propriam attinet, verbi Hebræi, consistendi, aut standi verbum poneretur: sed interpres Latinus Græca, non Hebræa conuertit, vt quanquam multa desiderentur in hoc genere, ipse tamen extra omnẽ culpam sit ponendus. Hæc cùm ita se habeant, haud scio an melius sit huius versiculi sententiam sic explanare: Cùm homines improbi, & vitiosi scelerum furiis agitentur, profectò non poterunt in iudicio consistere, sed cadent, condemnatiq́; & seclusi à cœtu, & concilio piorum in perpetuas tenebras relegabuntur, cùm summus ille iudex ab iis rationem dictorum, factorumq́; reposcet. Verbum cadendi & consistendi vsurpat etiam M. Tullius eo modo, quo nos vsurpauimus hoc loco. Apud eundem, causa cadere, est litem amittere: & comœdus ille Terentianus cum dicit, se vix stetisse, nihil aliud dicere voluit, nisi fabulas Cæcilij, quas ipse egerat, vix populi iudicio probatas fuisse. Hæc ego exempla ex scriptoribus elegantissimis ponere volui, ne quis fortè existimaret, translationem, qua nos Dauidem vsum suspicamur, nimis duram, aut insolentem existere.

Quoniam nouit. *Deus bonorum innocentiam, & vitæ sanctimoniam singulariter amat, improborum autem vitam, & mortem summopere detestatur. itaque vt illi in perpetuum*

rentes, ac beati erunt, sic isti sempiternis suppliciis afficientur.

PARAPHRASIS.

ILle quidem ad beatam vitam certissimus est aditus, si diligenter eo munere fungamur, cuius colendi efficiendique causa nos Deus sui præstantissimi numinis similes effinxit, & naturam compotē rationis ac cogitationis impertiuit. Hæc autem nobis ea re tributa fuerunt, vt cùm cætera animantium genera ventri pabulóque seruirent, nos colendo Deo, rebúsque diuinis contemplandis animum intenderemus: & cum fide iustitiaq; viuentes in terris, pòst incredibili gaudio, & æuo sempiterno frueremur in cælo. Quæ cum ita se habeant, rectè beata vita constituitur in illo, qui ad eam sanctitatem peruenerit, vt non solùm ab omni maleficio sese temperet, sed etiam mentem ipsam & agitationem animi, castam inuiolatamq; cōseruet: & repudiato consilio impiorum, in recto Dei cultu puraq; religione perseueret. Itaque beatus ille, qui nihil flagitiosum aut impium cogitat, neque vnquam recedit ab honesto animo consilio peccandi. Quod si quid aliquando à nobis sit offensum, dum ab honesta viuendi ratione aberramus, certè danda est enixè opera, vt eo, vnde digressi sumus quàm celerrime reuertamur. Est enim caput ad bene beateq; viuēdum, vti ne viam improborum ingrediamur: proximum, ne diutius in ea cōsistamus. errare enim & labi

labi (vt quidam sapienter monet) communi hominum infirmitati: in errato perseuerasse, singulari cuiusque vitio est attributum. Sed tamen improbitatis nulla est capitalior, quam eorum, qui non solùm ipsi obstinato animo versantur in sceleribus, sed etiã alios pestiferis institutionibus corrumpunt: atq; eos derident qui iustitiã & pietatem colunt, & animum exercẽt in optimis rebus.

Veruntamen ad summum bonum adipiscendum, non satis est existimandum si declines mala: nisi etiam virtutem ac pietatem colas. Itaque beatum illum indicamus, qui & sese à vitiis purum & integrum seruat, & præceptis legum diuinarum studiosè paret, & in ea meditatione dies noctesq; cõsumit, vt intelligat, quid iubeat Deus, quidve prohibeat. quæ breuissima via sit in cælum, quas pœnas improbi pendant, quæ præmia boni consequantur.

Qui ita se gerit, itaque vitam instituit suam, is instar fœcundæ arboris satus ad vberrimos fontes, & flumina sancta literarum diuinarum atque illarum doctrina perpetuò irrigatus, pulcherrimos virtutum fructus, & illos quidem tempestiuos feret. Sapiens enim suo quæque tempore agit.

Idemq; semper virebit, neque vllos vnquam æstus formidabit: viri enim sancti, quanuis assiduis calamitatibus premantur, tamen spe bona sustentati, & fonte salutari spiritus sancti re-

creati, semper vigent ac florent; & (quo nihil aut præstantius, aut optabilius accidere potest) semper eisdem omnia vertunt in bonum: siquidem res aduersas toleranter, secundas moderatè ferunt: & si quid ab iis aliquando peccatum est exsuscitat ea cura animos, & maiores ad rem bene gerēdam facit, vt quouis supplicio se dignos putent, nisi culpam admissam maioribus sanent benefactis.

Explicauimus breuiter, qualibus & quantis bonis in hac etiam vita fragili, miseraq; fruerentur homines pij, & religiosi. At improborum, perditorumq; hominum longè dissimilis est ratio. neque enim ij aut florent, aut vllos fructus ferūt, aut pulcherrimis illis muneribus afficiuntur à Deo: sed vt puluerem & paleas dissipat ventus, sic furiæ scelerum homines impios & nefarios exagitant, & quocunque illos libidinum & cupiditatum æstus impulerit, eò miseri præcipites ruunt.

Proinde illud scire oportet, cùm ex impuris & profligatis hominibus partim falsas religiones colant, partim de Deo, deq; rebus diuinis rectè sentiant, vtrumque horum hominum genus nouissimis temporibus vnà cum piis & sanctis viris ad vitam quidem reuocatum iri: sed hoc interesse, quòd alteri, nempe de Deo malè sentientes, non vocabuntur in iudicium, quippe de quibus sententia iam pronunciata sit, vt scriptum est in Euangelio:

gelio: alteri autem ad tribunal Christi Dei sistentur, illi quidem totius vitæ rationem relaturi, sed vna cum impiis à sanctorum hominum cœtu ac consensu procul absistent.

Ob eam vero causam boni in perpetuum florentes ac beati erunt: improbi verò quique sempiternis suppliciis mactabuntur, quia maximus ille omnium rerum moderator & Dominus, innocentiam & vitæ sanctimoniam singulariter amat, charissimamq; habet: contraq; mores perditos profligatosq; & impia facta summopere detestatur.

INVOCATIO AVTORIS.

Dum nigra iucundos per languida membra sopores
Nox irrigat mortalium,
Tu mecum tacitis hymnos meditare sub vmbris
Cantu Latino barbite
Iesseo quondam heroi modulate, tyranno
Qui siue pulsus à fero
Mōtibus in solis erraret, siue reuersus
In patriam ditissimas
Vrbes, & latos populos ditiōe teneret,

Noctes, diesq́; maximo
Cœlicolũ regi laudes cantare solebat.
At vos beati cœlites,
Est tutela quibus vatum commissa piorum:
Adeste quæso dexteri,
Et quæcunque Syros docuit rex optimus olim,
Per Italas vrbes lyra,
Dum memorare iuuat, facilem concedite cantum,
Rebusq́; dignum maximis.

PARAPHRASIS CARMINE.

Beatus ille, qui nec audit impios,
Nec perseuerat improbus
Peccare, nec lætatur irrisoribus
Se pessimis adiungere:
Sed mente pura diligit leges Dei,
Illasq́; semper cogitat,
Seu sopore amabili, seu lumine
Sol candido terram irrigat.
Qualis perennes orta propter riuulos
Arbor feraces ramulos

Ornat

Ornat quotannis fructuum lætissima
Pulcherrimorum copia,
Suumq́; honorem seruat omni tẽpore
Densis amicta frondibus:
Talis piorum est vita, talis omnium
Colentium leges Dei.
Hi quicquid unquã moliẽtur, exitus
Illo fauente prosperos
Habebit. haud sic improbi, sed puluerẽ
Vt turbo latè disiicit,
Sic iactat illos impetus libidinum,
Nulloq́; consistunt loco.
Ergo supremi iudicis cùm venerint
Tribunal ad iustissimum,
Causa cadentes, à bonorum candida
Turba procul miserrimi
Trudentur ima in tartara: quoniam
Mores piorum diligit: (Deus
At turpiter qui vitam agit cruciati-
Hunc sempiternis afficit. (bus

ARG. PSAL. II.

Prædicat coniurationẽ Iudæorum contra Iesum Deũ, & eius imperium canit, & beatam vitã pollicetur iis, qui in eo spes suas reposuerint. Neque verè

rò Petrus Apoſtolus modò, ſed etiam ſcriptores apud Hebræos magni in primis, & illuſtres, hoc carmen ad Chriſtum Deũ pertinere cõfirmant: ſed illum Iudæi venturum ſperant, nos veniſſe, & ſalutem humano generi attuliſſe non ambigimus. Illud autem ſcire oportet, nos in explanatione ſeptimi verſus ſecutos eſſe Ioannem Chryſoſtomum & Theodorum Antiochenum, atque Hilarium Pictauorum pontificem, Theologos ſumma autoritate, ſummáque doctrina, qui eo verſu Dauidem vaticinatum eſſe reditum Chriſti ad vitam, aſſeuerãter affirmant, neque dubitant, quin Paulus Apoſtolus in eadem fuerit ſententia, quem Lucas in actis Apoſtolorum ſic loquentẽ facit: Vobis nunciamus, quæ promiſſa fuerant maioribus noſtris, ea Deum præſtitiſſe poſteris eorum, ſcilicet nobis, Ieſu à morte excitato, vt etiam ſcriptum eſt in Pſalmo ſecundo: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hæc Paulus. Chriſtum verò natum eſſe cùm ab inferis exurrexit, pulcherrima illa ſimilitudo demonſtrat, qua vtitur ipſemet in Euangelio Ioannis, de ſua morte & reuocatione ad vitam, ad hunc modum loquens: Mulier (cum parit) in mœſtitia eſt propter maximam vim doloris: aſt vbi partum edidit, omnem triſtitiam ex animo deponit, ob lætitiæ voluptatem quam ex puero ſuſcepto maximam capit. Et profectò quid aliud reuiuiſcere, quàm renaſci? Quod ſi Chriſtus reuiuiſcens natus eſt, quis illum genuit? Nempe Deus, qui ab inferis illum excitauit. Quam ob rem Paulus in Epiſtola, quam ſcripſit ad Coloſſenſes, eum vocat, *πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν*. Id eſt, ſi verbum de verbo exprimere velis, primogenitum ex mortuis. Proinde quod dicitur, Hodie genui te, tempus illud indicat, quo tempore Ieſus ad vitam reuocatus fuit immortalé, atque imperio cœlitum

atque

atque hominum potius est. Sed totum hūc locum subtiliter & copiosè persequitur Hilarius in suis Commentariis, quem planè legendum censeo.

Psalmus II.

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?

Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.

Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.

Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

Ego autem constitui regem meum super Sion montem sanctum meum. Narrabo decretum.

Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

Reges eos in virga ferrea, tāquam vas figuli confringes eos.

Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.

Seruite Domino in timore, & exultate cum tremore.

Oscu

Osculamini filium, ne fortè irascatur, & pereatis de via.

Cùm exarserit in breui ira eius. Beati omnes, qui confidunt in eo.

EXPLANATIO.

Quare fremuerunt gentes. *Hos primos versiculos explanat sanctorum hominum cœtus in actis Apostolorum, his verbis: Domine tu es Deus qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, qui per os David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim verè aduersus sanctum filium tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes simul, & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel ad faciendum quæcunque manus tua, & consilium tuum prius decreuerat ut fierent.*

Et aduersus Christum eius. *Id est filium, quem pater Iudæorum, & cæterarum nationum Regem constituit.*

Dirumpamus. *Hæc sunt verba impiorum, vincula, & iugum Christi à ceruicibus suis repellentium.*

Qui habitat. *Vaticinatur David irritos fore conatus Iudæorum.*

Tunc loquentur. *Significat excisionē Hierosolymorum, & innumerabiles calamitates,*

quæ

quæ Iudæis impendebant.

Ego autem. *Deus inducitur loquens: intellige autem, Deum Christo regnum tradidisse quatenus ille homo est; natura enim Christi diuina regnum semper obtinuit.*

Narrabo decretum. *Christum facit narrantem, quid de se decreuerit pater.*

Dominus dixit ad me, filius. *Ioānes Chrysostomus, Theodorus Antiochenus, Hilarius Pictauorum Pontifex, & ante eos diuus Paulus in actis Apostolorum affirmant, Dauidem hoc versu prædicere Christi reditum ad vitam. Itaque hoc verbū hodie, tempus id significat, quo tempore ille ab inferis exurrexit, atque imperio cæli & terræ potitus est. Verum hac de re nos satis copiosè disseruimus in ea paraphrasi, quæ superioribus annis edita est, vnde assumere licebit, quæ ad hunc locum pertinebunt.*

Reges eos in virga ferrea. *Eos videlicet, qui imperium tuum repudiarint, neque dicto audientes tibi esse voluerint: virga enim ferrea seueritatem imperandi significat. Sed videntur magis probandi qui verterunt ex Hebræo ad hunc modum: Conteres eos virga ferrea.*

Tanquam vas figuli. *Hoc simili magnitudo supplicij exprimitur. Itaque Hieremias iussus est lagunculā fictilem conterere in conspectu populi, & hæc loqui, Hæc dicit Dominus exercituum, sic conteram populum istum, & ciuitatem*

tem

tem istam, vt conteritur vas figuli, quod amplius refici non potest.

Et exultate cum tremore. *Hortatur principes, & reges, vt lætentur salutari eius imperio qui extitit vindex, & parens nostræ libertatis, quiq; obedientes sibi ad vitam perducet beatam, & immortalem. Exultandum verò ait cum tremore, propterea quòd vt ipsius misericordiæ confidere conuenit, ita lenitati coniunctam iustitiam formidare oportet. Quamuis ego libentius crediderim, Dauidem de eo loqui timore, quem parit amor, non culpæ supplicium: quò magis enim quisque alterum ex animo amat, & colit, eò magis vereri solet, ne qua in re animum illius offendat. Hoc timoris genus aduersus Christum, & ipsius patrem ab homine Christiano requiritur inprimis.*

Osculamini filium. *Hoc est, illum esse vestrum regem agnoscite illum summa potestate colite, & veneramini solemus enim osculandis principum manibus nostram erga eos obseruantiam testificari.*

Et pereatis de via. *Id est, ne si iustum eius imperium contempseritis, Dei in vos iram incitetis, & aberrantes à via, quæ ducit in cœlum in maximas, & perpetuas miserias vos præcipitetis: id quod breui tempore eueniet, nisi insaniendi, & repugnandi finem facitis.*

PARAPHRASIS.

Quid sibi vult iste fremitus gentium, & insana concitatio populi? quis tantus furor principes & reges præcipites agit, vt bellum importunum contra Deum, eiúsque filium moliantur? & frustra eius vitam, & nomen conentur extinguere? qui tertio die, postquam acerbissimè necatus fuerit, ab inferis exurget, atque imperium cœli ac terrarum in perpetuum obtinebit.

Rumpamus (aiunt) vincula legum, quibus nos isti obstringere moliuntur, & iugum ipsorum à ceruicibus nostris repellamus. Hæc homines amentissimi petulanter ac temerè iactant.

At summus ille dominus omnium rerum, & moderator Deus, inanes eorum conatus ridet, ac pro nihilo putat.

Scilicet tempus video fore, cùm ille sceleribus, & impietate Iudæorum grauiter commotus tecta vrbis & mœnia eorum disturbabit, & gentem impiam ferro, fame, ac peste consumet, & reliquias omnium rerum egestate atque exilio perpetuo multabit.

Nimirum, ait Dominus, quem vos impij tanquam perditissimum aliquem latronem in crucem tollere paratis, illum ego vobis regem præficere constitui. At Christus,

Exponam inquit omnibus, quid de me decreuerit Deus. Ille quidem, cum me ab inferis excitaret, hac oratione vsus est: Tu Christe mihi fi-

lius es. Ego te ex ipsa æternitate genui, atq; iterum hodie gigno, dum te ad vitam reuoco, vt pietatem colentibus aditum aperias ad Cælum, & vitam beatam & immortalem.

Et quoniam crudelissima tyrannide hostis sempiterni humanum genus liberasti, sub potestatem ac ditionem tuam non Iudæos modo, sed omnes nationes terrásq; subiuge.

Imperium tuum repudiantes pœnæ seueritate comprimito, & contumaces ac superbos funditus deleto. His quidem verbis affatus est summus ille Deus Christum suum.

At vos, quicunq; imperia terrarum obtinetis, hæc percipite quæso diligenter, & ea penitus animis vestris mentibúsque mandate & cùm intelligatis Iesum omnium mortalium regem constitutum esse, vltrò illi summa fidelitate seruite, & lætamini salutari eius imperio qui extitit & vindex & parens vestræ libertatis, vósq; ad vitam perducet beatam & sempiternam. Sed vestrum gaudium ne sit profusum & immoderatum, sed reuerentia metúque pio restrictum: vt enim ipsum misericordiæ confidere conuenit, ita lenitati coniunctam iustitiam formidare oportet.

Proinde vos in seruitutem filio Dei libentissimis animis dicate, illum summa pietate colite & veneramini: ne si iustum eius imperium recusaueritis, Dei in vos iram incitetis: & declinantes de via, quæ ducit in cœlum, in maximas &

per

perpetuas miserias vos proiiciatis, id quod breui tempore eueniet, nisi insaniendi ac repugnandi finem facitis. O beatos & felices illos, qui viuo se ac sua omnia eius potestati fideique commiserint.

ARGVMENTVM.

Queritur de populo, qui ab imperio suo ad Absalomem defecerat, & filium simul & hostem deinde spe diuini præsidij animum suum mirabiliter confirmat. Ad hunc hymnum, si quid duri nobis inciderit, tanquam ad arcem tutissimam confugiendum est, atque horum carminum meditatione més corroboranda, ne de gradu constantiæ dimoueamur, néve quicquam excellentia præstantiáq; Christiani indignum committamus, quem metu mortis exanimari, & debilitari dolore turpissimũ est cùm præsertim omnia, quæ mala corporis, & fortunæ nominantur, & si falsa visione, ac specie mouét plerosque vehementius, breuia sint & perexigua: bona verò quæ fortibus & patientibus parata sunt in cælo, in æternum maneant & talia sint, ac tãta, vt nulla hominum cogitatione queant adumbrari. Itaq; cũ rebus aduersis pars illa animi, quæ natura mollis, & tenera est, se parum fortiter gerit: séq; lamentis turpissimè lachrymísque dedet: præstò sit ratio quæ afflictam & iacentem erigat, illámq; vocibus librorũ diuinorũ corroboret ac confirmet, vt omné ignauiam, & infractionem animi abiicientes, & Christi fortissimi ducis nostri constantiã imitantes, eius regno, & immortalitate digni habeamur.

Psalmus Dauid, cùm fugeret à facie Absalom filij sui. III.

DOmine quid multiplicati sũt, qui tribulant me? multi insurgunt aduer-

ſum me.

Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus ipſi in Deo.

Tu autem Domine protector meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

Voce mea ad dominũ clamaui, & exaudiuit me de monte ſancto ſuo.

Ego cubabo, & dormiã, méque excitabo, quia Dominus ſuſtentat me.

Non timebo millia populi circundãtis me. Exurge Domine ſaluum me fac Deus meus.

Quoniam tu percuſsiſti omnes inimicos meos in maxilla, dentes peccatorum contriuiſti.

Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua.

EXPLANATIO.

Cum fugeret à facie Abſalon. *Hæc hiſtoria ſcripta eſt in ſecundo libro Reg. cap. XV.*

Et exaltans caput meum. *Hoc ait, quoniam Deus ipſum ex humili, & infimo loco ad latiſsimum regiæ dignitatis gradum perduxerat.*

Ego cubabo. *Ego (inquit) deponam omnem ſolicitudinem, & tranquilla ac quieta mẽte conſiſtam, propterea quòd video, meam ſalutem Deo curæ eſſe: hoc enim ſignificat, cùm dicit, ſe dormiturum, & ſponte ſua ſe excitaturum. Hac eadem orationis exornatione vſus eſt in Pſalmo quarto*

quarto, ad significandã magnam animi securitatem, cum ait, In pace simul cubabo, & dormiã: & Moses in Leuitico: Dabo (inquit) pacẽ in finibus vestris: dormietis, & nõ erit, qui exterreat. Quin etiam quod in Latinorum est prouerbio, dormire in vtramuis aurem, id eandẽ sententiam cõtinet.

Quoniam tu percussisti. *Dicit se opẽ Deo fidenter implorare, propterea quòd is sæpe aliàs sibi periclitanti auxilio saluti que fuerat, & vim hominum perditorum infregerat qui vitam ipsius tanquam immanes beluæ appetebant.*

Domini est salus. *Id est, solus ex omnibus Deus salutem dare, & conseruare potest: quocirca omnem nostram fiduciam in sola eius misericordia collocare debemus.*

Et super populũ tuum benedictio tua. *Populum Dei appellat omnes pios, quos significat non modò saluos, & incolumes à Deo conseruari, sed etiã bonis omnibus augeri atque ornari: sub hoc enim verbo benedictionis, hæc sententia subiecta est.*

PARAPHRASIS.

SVmme pater, quidnam causæ putem esse, cur tot è popularibus meis me bello persequantur? cur inquam tanta vis ciuium coniuratione facta me capite ac fortunis acerrimè oppugnat, cùm neminem neque re, neq; verbo vnquã violarim, cùm omnes paterna pietate semper amplexatus fuerim?

Multi Domine, cùm videant me tam fœde eiectum è ciuitate, non verentur affirmare, me tuo penitus auxilio destitutum esse: neque solùm regno iam ab inimicis, sed etiam vita spoliari.

Sed licet, quod cuique libet, loquatur, ego quidem certum habeo, te mihi præsidio, salutíque futurum, id quod pro tua singulari misericordia nunquam facere destitisti. Tu Domine, cùm ego propter obscuritatem meam in hominum ignoratione versarer, tua benignitate perfecisti, vt consequerer magnam nominis celebritatem, & cum admiratione omnium regno dignissimus iudicarer.

Tu idem caput meum grauissimis calamitatibus afflictum, & depressum extulisti: neque vnquam supplices manus tetendi ad sanctissimum templum tuum, quin aures attentas ad clamorem, & preces meas adhibueris.

Itaque tam firmo præsidio munitus, támque salutare, & propitium numẽ expertus, deponam omnem animi curam, & solicitudinem, & quieta atque tranquilla mente consistam: neque me vel innumerabiles hostium copiæ territabunt.

Huc ades ô maxime cœlitũ, atque hominũ pater, & rex, & in calamitate supplicis tui misericordiam adhibe.

Illam ego pater imploro fidenter, propterea quòd periculis meis nunquam defuisti.

Tu Saulem acerbissimum, & perpetuum hostem

stem

ſtem meum funditus euertiſti : tu vim, & furorem perditorum hominũ, qui vitam meam ferro atque inſidiis appetebant, infregiſti.

Quæ cùm ita ſe habeant, vos mortales admoneo, nolite confidere veſtris ingeniis, aut opibus, aut vlli hominum potentiæ, ſed ad Dominum confugite, & omnes ſpes & cogitationes veſtras in eius infinita miſericordia collocate: nam ſolus Dominus ſeruare, ſolus omnibus bonis ornare, & cumulare nos poteſt. Quòd ſi Domine, & ſalus, & vita, & omnia bona ab vberrimo fonte benignitatis tuæ ad homines permanant, aperi quaſo illas manus tuas munificentiſſimas, & populum tuum exple pulcherrimis muneribus tuis.

PARAPHRASIS CARMINE.

Pater beate, quid eſſe cauſæ exiſtimẽ,
Cur impio bello furens
Me perſequatur immerentẽ ciuitas?
Meam ſalutem perditam,
Et derelictam populus à tua pater
Benignitate prædicat.
Sed quiſque, quod lubet, loquatur, tu decus,
Certúmque præſidium meum es.

Nunquam fidem tuam pia inuoco
prece,
Quin vocibus dexter meis
Aures benignas præbeas, & supplici
Optata dones omnia.
Ergo quieta mente vtramuis dormiā
In aurem, & hostium minas
Ridebo vanas. nullus vllo tempore
Belli tumultus, aut ferox
Me præliorum territabit impetus,
Non si trecentis militum
Me vallet hostis millibus, & vndique
Mortem minentur omnia.
Exurge vindex scelerum, & hostium
feram
Compesce vim crudelium,
Qui sæpe sæpiúsque me grauissimis
Iam liberasti casibus.
Tu perdidisti Saulē, et omnes impios,
Qui beluarum immanium
Instar salutem, & sanguinem meum
hiantibus
Sæui appetebant faucibus,

Solus ſalutem, ſolus ô dulciſſime
Pater, bona omnia ſufficis,
Solus colentibus piè numen tuum
Aeterna donas gaudia.

ARGVMENTVM.

Prædicat miſericordiam Dei erga ſe, & inimicos ſuos hortatur, vt deponant odia. & libenti animo ſe ſubiiciant eius imperio, quem Deus ipſe chariſsimum habet, atque ampliſsimo regis honore, & nomine affecit. videtur autem hoc carmen initio regni ſui compoſuiſſe.

Victoria Negiloth, Pſal. Dauid IIII.

INuocantem me exaudi Deus iuſtitiæ meæ, in tribulatione dilataſti mihi.

Miſerere mei, & exaudi orationẽ meã.

Filij viri vſquequo gloriam meam ad ignominiam? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

Et ſcitote, quòd ſegregauit Dominus ſanctum ſibi, Dominus exaudiet me cùm clamauero ad eum.

Contremiſcite, & nolite peccare: cogitate cum corde veſtro in cubilibus veſtris, & tacete.

Sacrificate ſacrificia iuſtitiæ & ſperate in Domino, multi dicunt: quis oſtẽdit nobis bonum?

Eleua ſuper nos lumẽ vultus tui Domi-

ne, dedisti lætitiam in corde meo,

Ex quo tempore frumentum eorum, & vinum eorum multiplicata sunt.

In pace simul cubabo & dormiam.

Quoniam tu Domine solus securum habitare fecisti me.

EXPANATIO.

Victoria in Neginoth. *De inscriptionibus hymnorũ, & cur in ipsis sæpe vocabulis Hebræis vsi simus, explicatum est in eo proœmio, quod nostræ paraphrasi præpositum est.*

Deus iustitiæ meæ. *Id est auctor, & custos innocentiæ meæ.*

In tribulatione dilatasti mihi. *Id est, cùm in maximas periculorum angustias adductus essem, tu viam salutis meæ latam effecisti, méque in tuto, & tranquillo collocasti.*

Filij viri. *Sic appellare solent Hebræi plerunque homines claros, & insignes. Vanitatem verò & mendacium vocat conatus illorum irritos, & inanes, atque consilia contra salutẽ ipsius frustra inita. Sic sicus, & arcus mendaces in literis sanctis appellantur, quòd fallant expectationem: vel potius eos reprehendit, quòd posthabita cura rerum diuinarum, falsa & inania bona cõsectentur, & omnes cogitationes suas abiiciant in res futiles, atque fallaces. Est igitur huius versiculi sententia, Vos principes ciuitatis* appella-

appello, quousque tandem abutemini patientia mea? Quousque toto animo, & studio omni incumbetis in eam curam, vt mihi vitã, & omnia vitæ ornamenta eripiatis? Quamdiu cogitationes vestræ versabuntur in rebus vilißimis, tamque contemptis?

Scitote quòd. *Nolite (inquit) existimare, me humana ope aut consilio, ad regiã dignitatem peruenisse: ipse enim Deus me multis è millibus electũ genti suæ præfecit: ex quo fit, vt qui meum repudiet imperium: non mihi, sed Deo repugnet. Vocabulum Hebræum, quod interpres Latinus Græcum secutus, sancti verbo exprimere solet, propriè in iis hominibus ponitur, qui sunt animo beneficio, & liberali, & ad iuuandos omnes admodum propenso: talem autem decet in primis eum esse, qui regnum administrat.*

Contremiscite. *Monet illos, vt aliquando tãdem metu diuini numinis à maleficio se se contineant, neve animo præcipiti, & perturbato quicquã gerant, sed silentio noctis, cùm mens soluta, & libera, & cæteris omnibus curis vacua est, diligenter exquirant, & cum animis suis cõsiderent quid faciendũ fugiendumq́; sit: quid verum, & ratio præcipiat, in primis vt omni studio contineant linguam: quam si quis didicit moderari, maximum certè præsidium sibi ad reliquas virtutes comparauit.*

Sacrificate sacrificia iustitiæ. *Hortatur*

illos

inimicos, vt resipiscant, & peccata sua expient: appellat autem sacrificia iustitiæ illa, quæ cum fide, & vera pietate fiebant, vel potius ita vocat ipsius iustitiæ cultũ, atque animi exercitationem in optimis rebus. quo genere sacrificij nihil excellentius nihil Deo gratius à nobis accidere potest. sic alio in loco laudis sacrificiũ dixit, cùm dicere vellet hymnos, & studium diuinæ bonitatis prædicandæ, & laudibus efferendæ.

Multi dicunt. *Multi quòd viderent Dauidem maximis, & assiduis calamitatibus exagitari solitum, suspicabantur, eius imperium reip. calamitosum fore. itaque cùm ille iam adeptus regiam dignitatem ipsos hortaretur ad obedientiam, secum ipsi dicebant, Quis præstabit, vtile nobis fore, vt hic regnum administret? His rebus permotus vir sanctus, Deum precatur vt gentem Hebræam placidis oculis intueatur, suúmque sanctißimum numen tam præsens, támque propitium exhibeat, vt omnes intelligant, ipso regnante omnia prospera & secunda fore.*

Dedisti lætitiam. *Lætabatur Dauid, quòd initia regni sui magna fertilitas agrorũ cõsecuta foret: ea enim res polliceri videbatur, ipsum dignitate sua non calamitatẽ populo, vt multi suspicabantur, sed prosperitatem potius allaturum. Haud equidẽ oblitus sum me aliter hos versiculos interpretatũ esse in paraphrasi, sed vnicuique liberum erit, vtram explanationem sequi malit.*

In

In pace simul cubabo. *Sententia huius versiculi in explanatione psalmi superioris explicata est.*

PARAPHRASIS.

Voces meas inuocantis exaudi sanctissime parens, & custos iustitiæ meæ, & qui vitam meam ex maximis sæpe angustiis & periculis eripuisti, in reliquum etiam tempus miserere supplicis tui, & precationem meam audi.

Vos principes ciuitatis appello, quousq; tãdem abutemini patiẽtia mea? quousq; toto animo, & studio omni incũbetis in eam curam, vt mihi vitam & omnia vitæ ornamenta per summũ dedecus, & ignominiam eripiatis? quandiu cogitationes vestras abiicietis in res inanes atque fallaces?

Animaduertite oro, quò semper euaserint vestra illa præclara consilia, & conatus: quo magis enim me opprimere, & meum nomen obscurare contendistis, eò magis authore Deo factum est, vt apud omnes clarus, & admiratione dignus haberer. Quòd si meum caput insidiis appetere pergitis, sic habetote: qui antea salutem & dignitatem meam semper tutatus est, eundem [illegible] semper futurum ad eam [illegible] & pœnas vestræ improbitatis, & perfidiæ [illegible].

Aliquando tandem [illegible] à maleficio vos prohibete, ne ve animo præcipiti, & perturbato quidquã gerite: sed silentio nostris, cùm mens soluta & libera, & cæteris omnibus curis

curis vacua est, diligẽter exquirite, & cum animis vestris considerate, quid faciendum fugiendumq; sit, quid verum & ratio præcipiat, in primis omni studio continete linguam, quam si quis didicit moderari, maximum certè præsidium sibi ad reliquas omnes virtutes comparauit.

Quòd si vobis Deum velitis placatum, & propitium, virtutem colite ac pietatẽ, atque animum exercete in optimis rebus, & hoc præstanti genere sacrificij gratiã vobis sanctißimi numinis facilius conciliabitis: quàm innumerabilium cruore victimarum. castißimus enim Dei cultus, plenißimaq; sanctitatis religio est, vt illum pura, & integra mẽte veneremur, atque eius leges & præceptiones summa diligentia colamus.

Hoc agite, neque in posterũ spes, & cogitationes vestras in rebus fragilibus, & caducis sed in misericordia Dei locatote: oculi enim eius aspiciunt homines pios, & aures ipsius attentæ sunt ad preces eorum.

Ego quidem omnes ad hunc modum adhortor, sed multi de summi Dei prouidentia, & benignitate dubitãtes, aiunt: quis suppeditabit nobis bona?

At ego Domine te suppliciter oro, vt vultũ illo tuo splendidißimo nos aspicias: sic enim commoditatibus, & bonis omnibus circumfluemus. quinimò iam experti sumus liberalitatẽ tuam, iam animum meum incredibili gaudio compleuisti

risti, propterea quod ciuibus meis largè ac prolixè ea bona impertisti, quæ illi tam vehementer optabant. nam & vino, & frumento, & cæteris omnibus rebus ad vitæ cultum necessariis abundant, & mihi maximis laboribus & periculis defuncto, placidissima pax & securitas tua benignitate concessa est.

ARGVMENTVM.

Vir sanctus à Saule importunissimo tyranno vehementer exagitatus, Deum suppliciter implorat, vt vim & furorem improborum coerceat, & res piorum afflictas, & propè iacentes recreet atque sustentet.

Victori ad Neginoth, Psalmus David V.

VErba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

Intēde voci orationis meæ Rex meus, & Deus meus.

Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam.

Manè instituam ad te (orationem) & suspiciam.

Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Neque habitabit iuxta te malignus: nō permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Virum ſanguinum,& doloſum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ

Introibo in domum tuam, adorabo templum ſanctum tuum in timore tuo.

Domine deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos, dirige in conſpectu tuo viam meam.

Quoniam non eſt in ore eorum veritas, cor eorum fraudulentum eſt.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè blandiũtur, iudica illos Deus.

Decidãt à cogitationibus ſuis, propter multitudinem præuaricationũ ſuarum expelle eos, quoniam rebellauerũt cõtra te.

Et lætentur omnes qui ſperant in te, in æternum exultabunt: & proteges eos.

Et gloriabũtur in te omnes, qui diligũt nomẽ tuum, quoniam tu benedices iuſto.

Domine tanquam ſcuto, bona volũtate tua circundabis eum.

EXPLANATIO.

Manè exaudies. *Hoc ait, quoniam matutinum tempus, & veſpertinum lex attribuebat precationibus & ſacris faciendis: matutinum verò in primis accommodatum eſt, quòd ea hora magis vacui ſumus cæteris curis. Hinc illud Deus, Deus meus ad te de luce vigilo: & alio loco*

loco, Manè oratio mea præueniet te.

Mane instituam ad te [orationem] & suspiciam. *Quoniam lingua Iudæorum perangusta est, ac præcisionibus orationis abundat, quæ quidem res mirabile dictu est, quàm magnas afferat difficultates ad intelligendum, propterea visum est nobis esse faciendum, vt nonnihil de nostro nonnullis in locis adderemus, quò fieret oratio plena atque perfecta: quæ verò verba ad hũc modum adiecta fuerint, ea ferè omnia lineis sunt inclusa, vt in hoc versiculo factum vides.*

Et suspiciam. *Verbum Hebræum eam vim habet vt in iis ponatur, qui oculis obseruant aliquid expectãtes. itaque verba hæc habent hanc sententiam, manè assistam supplex misericordiæ tuæ, & sublatis ad cælum oculis expectabo, dum mihi perdito, & afflicto opem aliquã feras: cùm enim detesteris maleficia & impietatem, certissimam spem habeo, te diutius non passurum, vt boni exterminentur, & scelerati in tua sanctæ ciuitate floreant.*

Virum sanguinum. *Hæc omnia quanquã cõmuniter ad improbos referri possunt, tamen in Saulem præcipuè dicuntur, quẽ quidem hominem fuisse barbarũ, iniustũ, crudelem, & omni scelere coopertum legimus in libris Regũ. itaque vaticinatur fore, vt Deus tandem illius scelera, & crudelitatẽ puniat, & omnibus declaret, quantopere detestetur hoc hominum genus perditissimum.*

Ego autem. *Prædicit se [illegible] inimicis saluum, & incolumem in [illegible] tem reuersurum.*

Domine deduc. *Quoniam hostes imminebant semper capiti ipsius, orat Deum vt pro singulari bonitate, qua vti solet erga homines pios, sibi dux, & comes sit in tantis periculis, neq; permittat, animum suum vlla vi, vel metu inimicorum de recto vitæ curriculo declinare: viam enim Dei appellat eam viuendi rationem, quam Deus requirit a nobis, quámque ipse suis sanctissimis legibus præscripsit.*

Sepulchrum patens. *Significat iis verbis ex istorum ore prodire verba mortifera, vt de salute illius actum sit, qui eorum maliciosas blanditias nō caueat. Dauidem imitatus Hieremias pharetras hostium nominat sepulchrum patens, quòd illorum sagittæ certam perniciem ictibus afferant.*

Tanquam scuto. *Ait, Deum beneuolentia sua tanquam scuto firmissimo protegere viros bonos, ac pios, illosq; incolumes conseruare ab omnibus telis, & insidiis inimicorum.*

PARAPHRASIS.

Voces meas exaudi misericordiæ parēs, percipe quæso preces meas, attende verba, & clamorem meum, Rex meus, & Deus meus: tibi enim supplices manus tendo, te solum intueor, in te vno omnem meam spem, & præsidium repono:

neq;

neque [illegible] certè intermittam diem, quin te primo diluculo multis cum lachrymis orem, quoad incredibilem misericordiam tuam exorarim.

Aurora vix exoriente, cùm mens ab omnibus humanis curis vacua est, animo attento atque humili sanctissimum numen tuum venerabor: & sublatis ad cœlum oculis auidissimè expectabo, dum mihi perdito, & afflicto opem aliquam feras.

Cùm enim tibi nihil nisi rectum, castum, & sanctum placeat, certissimam spem habeo, te diutius non passurum vt boni exterminentur, & malefici natura atque omnibus turpitudinis notis insignes in tua sancta ciuitate floreant. Profectò nunquam in conspectum tuum venient, qui iustitiam & leges violant, atque alteri nocere non intermittunt.

Odisti quicunque se vitiis, & sceleribus contaminant, mendaces, vanos, fraudulentos funditus euertes: homines barbari, inhumanes, & humano sanguine cruenti, seclusi à concilio cælestium sempiternis cruciatibus afficientur.

At ego tandē sublatis hominibus consceleratis, & nefariis, pro tua misericordia saluus, & incolumis in sanctā ciuitatē redibo, & augustissimum templum tuum piè sanctéq; venerabor.

Eheu Domine semper hostes imminent capiti meo, vestigia mea semper obseruant. Itaque ne imprudens in eorum insidias præcipiter, tu qua-

so mihi dux, & comes esto pro iustitia tua, atque effice mihi planam, & facilem viam, qua peruenitur ad illam beatissimam, & sempiternam domum tuam, neque permitte animum meum vlla vi, vel metu inimicorum de recto vitæ curriculo declinare.

Nihil nisi maledicta, fraudes, mēdacia in ore vigent istorum hominum perditissimorum. Animum gerunt insidiis, & effrænatis cupiditatibus redundantem: & quemadmodum ex apertis sepulchris teterrimus odor afflatur, similiter ex ore istorum prodeunt verba fœditatis, & scelerū plena: & quanquā auersissimo à me animo semper fuerunt, speciem tamen præ se ferunt amicorum, & mirificè mihi blandiuntur.

Dele funditus illos iustissime Rex, & quæ de me tollendo inierunt consilia frange, cúmque in dies magis magisq; sceleribus scelera cumulent, & sanctissimas leges tuas violent, euertántque, expelle illos de ciuitate tua, atque in sempiternas tenebras præcipita, quādo ad eam arrogantiam, & furorem iam progressi sunt, vt à tuo imperio deficere, & tecum bellare non metuant.

Has impij pœnas pendant: boni verò, qui se, ac sua omnia misericordiæ tuæ crediderunt, lætitia exultent. Profectò, quod precor, eueniet: nam boni lætabuntur in perpetuum, & præsidio tuo septi vitam placidè, tranquillè, leniterque traducent: & qui sanctissimi nominis tui colentes

sunt

ſunt, maximis afficientur bonis: atque ob eam rem nunquam deſinent gloriari de tua erga ſe beneficentia.

Tu domine bonum ac pium quenque beneuolentia tua tanquam ſcuto firmiſſimo proteges, & incolumem conſeruabis ab omnibus telis, & inſidiis inimicorum.

ARGVMENTVM.

Exiſtmant Dauidem feciſſe hos verſus, cùm in morbum & grauiſsimas calamitates incidiſſet ob ſtuprum Berſabeæ illatum, & maritum eius crudeliter interemptum.

Victori in Negiloth ſuper Seminith.
Pſalmus Dauid VI.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.

Et anima mea turbata eſt valde, ſed tu Domine vſquequo?

Conuertere Domine, & eripe animam meam, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam.

Quoniam nõ eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Laboraui in gemitu meo, lauabo per

ſingulas noctes lectum meum lachrymis meis ſtratum meum rigabo.

Caligauit prę amaritudine ocul⁹ meus, inueteraui ꝓpter omnes inimicos meos.

Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem, quoniā exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

Exaudiuit Dominus deprecationem meā, Dominus orationē meam ſuſcepit.

Erubeſcant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur, & erubeſcant valde velociter.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore. *Orat Deum ne nimis iracundè ſecum agat, néve ad ſcelus, quod commiſerat, vindicandū acerbitatem adhibeat: ſed paternam ſeueritatem.*

Sed tu Domine vſquequo? *Quandiu (inquit) exercebis iram in ſupplicē tuum? quouſque differes curationem animi, & corporis mei?*

Conuertere Domine. *Id eſt, auertiſti faciē tuam à me propter ſcelera, & flagitia mea: nunc quæſo tandem placatus, oculos tuos ad me conuerte, quando animus meus humilis, & mœrens totus ad te conuerſus eſt.*

Quoniam non eſt in morte. *Propterea (inquit) ſtudeo, quamprimum à te ſanari animam meam: quoniam certò ſcio, nullam eſſe reliquam ſpem curationis, ſi vita excedens mecum*

feram

tiam vulnera delictorum. Scio, inquam, Domine, hominem sic morientem vna cum vita perdere & tui memoriam, & confitendi peccati sui facultatem: quod si animus illius vel tui recordetur, vel peccata sua confiteatur, inanis tunc eius confeßio, inanis est eius recordatio. sic ferè veteres explanant. Alij verò totum hunc locũ interpretantur in eam sententiam, vt dicant: virum sanctum in maximis periculis versantem, de salute sua orare, & ostendere, se in vita retinendum esse: & ad eam rem demonstrandam ea ratione vti, qua ipsum vsum videmus etiam in Psalmo xxx. cùm ait, Quæ vtilitas in sanguine meo, si descendero in corruptionẽ? Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Idem in alio Psalmo ait, nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? Itaque videtur etiam hoc loco moriens deprecari, vt in vita manens poßit Deum laudibus celebrare, & veram religionem inter mortales longè, latéq; propagare: id autem qui facere poterat, si è vita exceßisset? Itaque illud scire oportet, confeßionẽ in literis sanctis sæpenumero pro laudatione appellari, & vocabulum Hebræum, quod interpres Latinus Græcum secutus vertit, infernum propriè sepulchrũ significare, tametsi eodem nomine statũ quoque mortuorũ appellant, tam eorum qui iustè, sanctéque vixerunt, quàm eorum qui vitiis,

& sceleribus contaminati à vita discesserunt.

Lauabo per singulas noctes. *[illegible] adulterij turpissimi foeditate commaculatus erat, maculas se assiduis lachrymis deleturũ ait, significans his verbis summum animi dolorem, & cruciatum, quẽ sustinebat ob legem Dei violatam, & turpitudinem sceleris commissi.*

Caligauit præ amaritudine. *Dicit, se vitam viuere amarissimam, vt iam præ continuo luctu, & lachrymis penè oculos amiserit, dum culpam & peccata sua: & acerbas iniurias inimicorum deflere nunquam desinit.*

Discedite à me. *Solet vir sanctus, cùm defleuit calamitates suas, & misericordiam Dei implorauit, repentè animum exhilarare, & voces lætitiæ plenas emittere, glorians, preces suas à Domino auditas esse, qua quidem re nos monet: si ad Deum pura mente accedamus, non esse dubitandum, quin eius clementiam facilè exoremus, & propitium numen sentiamus.*

PARAPHRASIS.

Domine ne nimis iracundè mecũ age, néve ad meum scelus vindicandum acerbitatem adhibe, sed paternam seueritatem.

Miserere mei misericordiæ parens, æger enim & grauissimè affectus est animus meus propter sceleris admissi magnitudinem, eius tu vulnera salutaribus fomentis, & remedijs tuæ clementiæ sana.

Sana

Sana me Domine, quoniã grauitas morbi & [illegible] vires & animi mei & corporis debilitauit, vt iã nulla mihi spes salutis ostẽdatur, meq; nõ solùm vires, sed vita iam deficiat. Et tu Domine quandiu exercebis iram in supplicem misericordiæ tuæ? quousque differes curationem animi, & corporis mei?

Auertisti, pater optime, faciem tuam à me propter scelera & flagitia mea: nunc quæso tandem placatus oculos tuos ad me converte, quando animus meus humilis, & mœrens totus ad te conuersus est. Libera quæso illum Domine iam tantis malis, meq; saluum & incolumem serua pro infinita benignitate tua.

Quid iuuat immatura morte spiritum mihi & hoc iucundum cœli lumen eripere? An ego sensu, & vita spoliatus laudes tuas memorare, num mortuus inter mortales sanctißimum nomen tuum celebrare potero?

Intelligo Domine, me teterrimum facinus fecisse: perspicio me scelus omni cruciatu vindicandum commisisse, cùm misero Vriæ charißimam vxorem, & vitam pariter eriperẽ: sed illud item scio, eam semper fuisse lenitatem, & clemẽtiam tuam, vt pœnitenti veniam facilè dares, neque te peccantium mors & pernicies, sed adhibita correctione salus & vita delectaret. Hac igitur cogitatione roboratus, nunquam de misericordia tua Domine desperabo, sed in perpetuo luctu, &

ſqualore iacens, animo humili, & demiſſo tibi manus ſupplices tendam: & ſi paucas illas noctes inter falſa & flagitioſa gaudia cõſumpſi, reliquas omnes ego, dum vixero, noctes inter gemitus & amara ſuſpiria conſumam. Si lectum meum impura libidine contaminaui, illum ego largo & perenni lachrymarum flumine lauabo.

Sed iam Domine ſatis ſuperq́; pœnarũ dedi, iam præ continuo luctu, & lachrymis penè oculos amiſi, dum culpam, & peccata mea, & acerbas iniurias inimicorum deflere nũquam deſino.

Faceſſite à me omnes quicunq; inſidias mihi & perniciem comparatis. Dominus enim commiſeratus eſt flebiles, & queribundas voces meas: Dominus audiuit preces meas, Dominus deprecatione mea placatus eſt mihi.

Hæc igitur intelligentes inimici mei erubeſcant, & timore perterriti cõtremiſcant, cùm videant ſe opinione ſua deceptos eſſe, & quem putabant ab omnibus proditum & deſertum, cernant præſidio Domini ſeptum & munitum eſſe. Proinde pudore affecti, in fugam ſubito ſe coniiciant, qui modò tam atrociter me ac fortunas meas oppugnabant.

ALIA PARAPHRASIS CARMINE.

Ne quæſo domine, me tuus furor opprimat,

Néve

Néve ira sæuiat tua:
Sed qui pater mihi es, paterna filium
Seueritate punias.
Miserere Domine iã mei, iã tristibus
Aurem querelis admoue:
Nam dira morbi vis misellũ conficit,
Me vita destituit mea.
Et tu quousque differes opem tuam
Meæ salutis negligens?
Quousq; vultũ iratus auertes tuum?
Tuo benigno lumine
Meos dolores intuere iam pater,
Malisq́; tantis eripe. (uat?
Quid me, oro, morte rapere tã cita iu
Ecquid sepulchro conditus
Tui memor ero? ecquid tuas amabili
Cantabo laudes carmine?
Si cæde me, & lectum meum libidine
Contaminaui sordida,
At lachrymarũ me, meumq́; lectulũ
Lauabo largo flumine:
Me nulla nox, me nulla lux in posterũ
Non lachrymantem viderit,

Quan

Quanquam satis, superq́; supplicii datum est.

Mœrore iam contabui,
Fletuq́; fessa perdidi iam lumina.
Peccata perditus mea,
Iniuriasq́; meorum acerbas hostium
Dum flere nunquam desino.
Recedite procul impij, recedite
Malas in horas: nam Deus
Suspiriis, lacrymisq́; motus est meis.
Dominus pias preces meas
Benignus audiuit. salutem supplici
Donauit optimus Pater.
Ergo erubescant & dolore pessimi
Rumpantur hostes, & meæ
Fœlicitati quisquis inuidet, procul
Fugiat metu perterritus.

ARG. PSAL. VII.

Etsi Basilius, Chrysostomus, Theodoretus, & apud Latinos Augustinus existimarunt, titulum huius carminis de Chusi in Arachitem referendum esse, & contra Absalonē, & Architophelis perfidiā versus ipsos fuisse cōfectos, tamen nos hac in parte Hieronymum sequemur, qui in cōmentariolis huius libri (eos autē Hieronymi esse, multis argumentis possumus ostendere) is inquam Hieronymus satis

ris planè demonstrat & titulū, & versus ad Saulem pertinere, in qua quidem sententia omnes ferè sunt Hebræi. Quòd verò Dauid in hominem amplissimo regis honore, & nomine affectum, & eundem socerum suum sub alieno nomine mutauit, rem suæ modestiæ consentaneam fecit: idem que ab aliis scriptoribus factitatum esse, nemo est qui nesciat. ita tamé verum nomé suppressit, vt satis indicaret, in quem scriberet, cùm eum Iemini filium vocat, in cuius familia natus est Saul, qui seipse filium Iemini vocat in libris Regum. Illud autem scire oportet Aethiopem à Iudæis Chusim appellari. Aethiopem verò Saulem vocat, propter eius profligatos ac perditos mores. in eiusmodi enim hominibus nomen nigri apud veteres poni, vel illud Horatianum indicat: Hic niger est, hunc tu Romane caueto: & illud, Albus an ater homo. Loquitur autē Saul in libris Regum ad modū: Nemo est qui rē mihi indicet, omnes de me tollendo coniurastis. quin etiā, filius meus cum Dauide societatem coiuit, quem sic excitauit, vt insidias mihi facere nūquam intermittat. Itaque cùm tyrānus hæc iactaret in vulgus, & generum suum proditionis insimulatum in inuidiam falso crimine adduceret, vir sanctus sese purgauit his carminibus, in quibus commemorat innocentiam suam, & diuinam iustitiam aduersus crudelitatem Saulis implorat, & illius interitū prædicit. Docet autem nos exemplo suo, si qua iniuria afficiamur, si quo in periculo simus, ad Deum confugiendum esse, & ab eo solo opem expectandam. Terret etiam improbos, & nocentes, Dei iustitiam, & seueritatem prædicans.

Psal

Pſalmus Dauid, quem cecinit Domino pro uerbis Chus filij Iemini. VII.

DOmine Deus meus in te ſperaui: ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.

Nequando rapiat vt leo animam meã, laceret, & non ſit, qui eripiat.

Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis.

Si reddidi malum habẽti mecum pacẽ, ſi deſerui aduerſantem mihi ſine cauſa.

Perſequatur inimicus animam meam, & comprehẽdat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in puluere habitare faciat.

Exurge Domine in ira tua, & exaltare cõtra commotiones inimicorũ meorum.

Et exurge ad me in iudicio, quod mandaſti, & congregatio populorum circundabit te.

Et propter hanc in altũ regredere, Dominus iudicabit populos.

Iudica me Domine ſecũdùm iuſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam, quæ eſt in me.

Cõſumet malitia peccatores, & diriges iuſtum ſcrutãs corda, & renes Deus iuſte.

Adiutorium meum à Domino, qui ſaluos facit rectos corde.

Deus iudex iustus, & Deus irascitur per singulos dies.

Nisi conuersus fuerit, gladiũ suũ acuet: arcum suum tetendit, & parauit illum.

Et ipsi parauit vasa mortis, sagittas suas in persequentes effecit.

Ecce parturiuit iniustitiam, cõcepit dolorem, & peperit mendacium.

Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.

Cõuertetur dolor eius in caput eius, & in verticẽ ipsius iniquitas eius descendet.

Cõfitebor Domino secũdùm iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

EXPLANATIO.

Pro verbis Chus filii Iemini. *Saulẽ Chusim nominat, id est, Aethiopem propter eius profligatos, ac perditos mores: in cuiusmodi enim hominibus nomen nigri apud veteres poni solitum, indicant etiam Poetæ Latini: ita tamen verum nomen suppressit, vt satis ostenderet, in quẽ scribat, cùm eum vocat filium Iemini, in cuius familia natus est Saul, qui se ipse filium Iemini vocat in libris Regum.*

Domine Deus meus si feci istud. *Ego (inquit) Domine opẽ tuam expecto cõscius innocentiæ meæ. Quòd si id commisi, quod Saul mihi obiicit, si eius inquam vitæ, ac regno insidiatus sum, persequatur inimicus animam meam &c.*

Quod

Quod verò sequitur, si malum reddidi habenti mecum, &c. id habet hanc sententiam: Ego eundem Saulem, dum ille me amanter, & humaniter tractauit, vnicè dilexi, summaq; semper obseruantia colui: cùm verò is ne verbo quidem violatus à me animum alienasset, meq; omni conatu capite & fortunis oppugnaret, tantum abfuit, vt iniurias grauissimas vlciscerer, vt cùm mihi non semel eius opprimēdi facultas accidisset, semper illi pepercerim, semper eius salutem meæ præposuerim: quod si mentior, persequatur inimicus animam meam, &c.

Et exurge ad me in iudicio, quod mandasti. *Tu Domine præcepisti rectoribus ciuitatum, vt eos, qui violarentur, iniuria prohiberent, neque aliquem sinerent iniustè opprimi, tu ergo præsta, quod aliis faciendum præcepisti, & vindica me ab impetu Tyranni.*

Et congregatio populorum. *Id quidem à summis viris obseruatum, & memoriæ proditum est, qualescũque principes ciuitatũ fuerunt, semper tales ciuitates fuisse: & ob eam causam vitiosos principes plus exemplo, quàm peccato nocere, quòd permulti imitatores eorum existant. Itaque cùm Saul homo perditissimus, & contemptor Dei regnum obtineret, necesse erat, negligi in ciuitate curam rerum diuinarum. Hoc intelligens Dauid, non tam vitæ suæ, quàm religioni, & saluti ciuium consulens, supplicium tyranni*

sceleribus

sceleribus exposcit: confirmans fore, vt eo sublato populi ad cultum diuinum reuertantur: id enim significat, cum ait, & congregatio populorum circundabit te, & re vera nihil fere est, quod magis animos vulgi ad religionem excitet, quam vbi Deus iustitiæ suæ documenta constituit, & insigni aliquo facinore declarat, se bonis consulere, improbos vlcisci.

Et propter hanc. *Id est, pro salute huius ciuitatis, & cõuentus declara vim, & potestatem tuã in homines impios, & omni scelere contaminatos: vt qui te quasi iacentem, atque humana omnia despicientẽ negligũt, excelsum & omnium rerum moderatorem esse intelligant, & sanctissimum numen tuum debito cultu venerentur.*

Iudica me secundùm iustitiam meam. *Non virtutes suas prædicat his verbis, aut iustitium iactat apud Deum, quem appellans alio loco ait, Ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: sed significat, se in eo, in quo accusatur, omni culpa vacare, quippe qui neque re, neque verbo Saulem violarit.*

Nisi conuersus. *Nisi (inquit) Saulẽ suorum scelerum pœnituerit, prædico illum gladio, & sagittis Dei interiturum: nec falsus vates fuit Dauid, nam legimus in libris Regum, Saulem & sagittis hostium fuisse vulneratum, & suo se gladio traiecisse, hac autem pœna illi à domino irre-*

gata fuit: itaq; rectè dicit, cum gladio, & sagittis domini interfectum iri.

Et ipsi parauit vasa mortis. *Id est, in ipsum Saulem arma mortifera praeparauit. [illegible] apud Ezechielem, vnusquisque vas interfectionis habet in manu sua.*

Ecce parturiuit. *Exaggerat improbitatem Saul, pulcherrima allegoria [illegible] ἀγέτερον, cõceptus enim parturiendi [illegible] dit, cõcepit autem Saul dolorẽ ex inuidia, [illegible] videret Dauidẽ, ob rerũ gestarũ gloriã praeclarũ: parturiuit autẽ iniustitiã, cũ dissimulato odio [illegible] cium illi machinabatur: peperit autẽ mendacium: cùm odiũ suũ patefecit, & ficto insidiarũ crimine innocentem bello persecutus est: tunc enim omnis improbitas, quae prius animo celabatur, tã quam foetus ex vtero in apertũ prodiit. vel ait, Saulem concepisse dolorem propterea quòd machinabatur ipsi calamitatẽ & mortẽ. cui sententiae respondet id, quod paulò infrà subiungitur: conuertetur dolor eius in caput eius, id est dolor, & [illegible] quam mihi moliebatur, in eius caput redũdabit.*

Lacum aperuit. *Alia est allegoria, quae significat fore, vt Saul in ea mala incideret, quae parauerat ipsi Dauidi. Quòd autẽ res futuras pronunciat perinde quasi earũ rerum tempora iam praeterierint, id vsu & consuetudine linguae Hebraeae fit, quae res futuras exprimere solet etiam verbis tempus praeteritum significantibus.*

PARAPHRASIS.

Domine Deus meus in te vno spem locaui omnium rerum mearũ: at tu oro, ab omni periculo inimicorum me conserua.

Hostis immanis & ferus, tanquam leo furore incitatus rapitur ad cædem meam: ex huius ore, ac faucibus vitam meam tu seruare potes, præterea nemo.

Ego pater optime, misericordiam tuam fidenter implore, fretus innocentia mea: quippe qui mihi conscius sim, me neque id commisisse, quod Saul criminatur neque eius vitæ, aut imperio vllas vnquam insidias fecisse.

Ego regem, quoad ille me amanter, & honorificè tractauit, vnicè dilexi, summaque semper obseruãtia colui: cùm verò is ne verbo quidẽ violatus, à me animum alienasset, meq; omni conatu, capite ac fortunis oppugnaret, tantũ abfuit, vt iniurias grauissimas vlciscerer, vt cũ mihi nõ semel eius opprimẽdi facultas accidisset, semper illi pepercerim, semper eius salutem meæ præposuerim.

Si mentior, insequatur ille fugientem & capiat neque solùm mihi vitam eripiat, sed gloriam quoque & omnem memoriam nominis mei funditus extinguat.

Quòd si Domine innocens sum, si mihi manus violenter afferunt, quid hoc silentio pateris? quid tanta in homines omnium vitiorum seruos, & ministros lenitate vteris? Vtere quæso iam po-

tentia tua, & declara vim seueritatis, & iustitiæ contra vim, & magnitudinem scelerum [illegible]torum: iam istarum immanium beluarum [illegible]tum, & rabiem comprime.

Tu certè mandasti ciuitatum rectoribus, vt eos qui violarētur, iniuria prohiberent, neque aliquem sinerent iniustè opprimi: tu ergo præsta, quod aliis faciendum præcepisti, & debitas pœnas repete ab impio tyranno. Hoc ego certè non tam vitæ meæ, quàm tuæ sanctissimæ religioni & saluti ciuium consulens peto. Video regē barbarum, iniustum, & contemptorem numinis tui quàm plurimos habere imitatores sui, & plus iam exēplo, quàm peccato ciuitati nocere. Video non sine acerbissimo animi sensu, & dolore, sacra, & cerimonias, & leges vulgò proteri, & conculcari. Quòd si regis impietatem, & furorem insigni aliquo supplicio coërceas, & illustria iustitiæ tuæ documenta constituas, vt intelligant homines, te bonis consulere, improbos vlcisci: profectò religio, & sanctitas in animis mortalium recipient antiquum dignitatis locum, & populus maximo consensu excitabitur ad colendum & venerandum summa pietate nomen tuum.

Itaque propter salutem ciuitatis huius declara vim & potestatem tuam in homines impios, & omnibus sceleribus coopertos, vt qui te quasi iacentem, & humana omnia despicientem pro nihilo ducunt, excelsum omnium rerum mode-

rato

ratorem intelligant, atque in posterum summum numen tuum omni prece, ultro honores adhibeant. Sed quàmquam pro tua singulari lenitate diuturnam sæpe nocentibus concedis impunitatem: nemo tamen in eam spem adducatur, ut existimet, te scelera & flagitia inulta impune ac dimissurum. Scilicet tempus erit, cùm de dictis & factis omnium mortalium iudicia constituentur, in quibus cuique pro eo ac quisque merebitur aut pœnas erogabis, aut præmia persolues.

Sed accelera quæso domine, & si me iniuria in hæc pericula vocatum vides, innocentis miserere, & inimicorum vim atque impetum frange.

Eueniet certè quod precor, iam iámque improbos sua scelera de medio tollent, & integritatem meam maximis bonis cumulabit dominus, qui pro iustitia sua piorum, impiorúmque rationem semper habet, neque ab vllo vnquam falli potest, quippe qui introspiciat in intimos sensus, & affectiones hominum.

Salus & vita mea in fide ac tutela Dei est, qui seruat omnes virtutis & pietatis amantes.

Deus æquißimus est iudex, Deus & bonis hominibus fauet, & nocentes punire non intermittit.

Itaque nisi quàm primum Saulē improbitatis suæ pœnituerit, prædico illum breui per summum dedecus & ignominiam interiturum. Iam gladium suum exacuit Deus: iam intendit arcum,

atque in illum, & cæteros hostes meos sagittas & mortifera tela præparauit.

En hostis perniciem mihi, & pestem tamen machinatur. Quod scelus ille in me conceptum, atque animo inclusum parturiebat, id scelus erupit tandem.

Nihil is fallaciæ, nihil fraudis & insidiarum prætermittit, quo me de medio tollat: sed quam volet, amenti furore debachetur: mox enim scelerum pœnas dabit: & quæ vis ab eo mihi nefariè intentata est, ea vis in ipsum familiamq; eius recidet: quæq; improbitas illum ad meam cædem exacuit, ea illi & dedecori, & exitio tandẽ erit.

At ego periculis omnibus defunctus, immortales gratias agam Deo pro iustitia ipsius, & sanctissimum nomen eius perpetuis hymnis & carminibus celebrabo.

ARGVMENTVM.

Hymnus est, quo piorum natio inducitur de victoria Christi, & vero ac puro Dei cultu omnibus terrarum finibus propagato gratulãs, & maxima beneficia in vniuersum genus humanũ à Deo collata cõmemorãs. Cùm verò multæ sint explanationes huius hymni, nos potissimùm secuti sumus Theodoretũ, & Gregoriũ Nazianzenum Theologos magnos in primis, & illustres.

Victori ad Githith, Psalmus David VIII.

DOmine dñs noster, quàm admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra!

Quoniam

Quoniam eleuata est magnificẽtia tua super cælos.

Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem.

Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.

Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quòd visitas eum?

Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora cāpi:

Volucres cæli, & pisces maris, & quicquid perambulat semitas maris.

Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!

EXPLANATIO.

Ex ore infantium. *Hoc (ait) in primis vim & salutarem potentiam tuam declarauit, quòd per Apostolos tuos, homines rudes, & indoctos, & simplicibus pueris similes, nomen tuum per cunctas nationes fama celebrasti, & asperrimam diaboli tyrannidem funditus euertisti. Vocat autem diabolum inimicum, & vltorem quoniam, ille nos odio sempiterno persequitur, & ad peccata semper instigat: peccantes verò vlci-*

scitur, atque ad supplicium rapi. Theodoretus sic explanat hunc versiculum.

Quoniam videbo. *Lætatur [illegible]rum, quòd deuicto, ac deleto hoste sempiterno generis humani sibi iam pateat aditus ad cælũ, vbi multa, & varia spectacula sit habitura, seque scientiam rerum pulcherrimarum percepturam intelligat. Ita interpretatur hunc locum Gregorius Nazianzenus in libris de Theologia. Quidam verò sic explanant, vt existimẽt, cùm Dauid suspiceret lunam, & stellas, monumenta diuinitatis sempiterna, atque ex altera parte consideraret incredibilem amorem quem habet erga humanum genus tantorum operum effector, & dominus, exclamare solitum, Domine quid est homo, quòd memor es eius: aut filius hominis, quòd visitas eum?*

PARAPHRASIS.

SVmme omnium rerum domine, atque Rex noster, quàm ampla, quámque celebris est tui nominis gloria, non solùm in cælo, sed omnibus etiam finibus terrarum.

Nimirum olim dicebatur, notus in Iudæa Deus, in Israële magnum nomen eius: sed postea quàm filius tuus humanum corpus assumpsit, cognitio nominis tui sic omnes gentium oras peragrauit, vt diis falsis, & commentitiis repudiatis homines etiam barbari, & immanes te effectorem, & moderatorem cæli, & terrarum intelligerent

gerent ac nom[illegible]ent.

Id verò [illegible] vim, & salutarē potētiam tuam [illegible]: quod per Apostolos tuos, homines rudes & indoctos, & simplicibus pueris similes sanctissimū nomen tuum per cunctas nationes fama celebrasti, & castissimā plenissimamq; pietatis religionē longè latèque propagasti, atque asperrimam diaboli tyrannidem funditus euertisti, qui nos odio sempiterno persequitur, & ad peccata semper instigat, peccantes verò vlciscitur, atque ad pœnam & cruciatum rapit.

Proinde cùm animi piorum ex corporū vinculis euolauerunt, non iam illi tenebras, & cæcas inferorum latebras petunt, sed lætitia exultātes peruolant in sedem illam, & splendidissimam domum tuam, vbi pulcherrimam tui numinis, & cæterarum omnium rerum scientiam consequuntur, & globos æthereos, monimenta manuum tuarum sempiterna, & candorem Solis & Lunæ, stellásque vagas & inerrantes incredibili cum voluptate mirantur. Quandiu enim animi nostri in corporibus versantur, à perfecta cognitione non solùm numinis tui, sed etiam rerum naturalium longissimè absunt, earúmque rerum tantùm vmbras, quasdam, & obscuras imagines intuentur, quòd eorum acies cal[illegible] circunfusa hæc in terris dispicere non [illegible], quamuis sese acrius intendat. purè autem ac dilucide perspicit, cùm à terrenis concretísque cor-

p[illegible]ribus animi euadunt in eas oras, verúmque superarum contemplatione coram [illegible], nulla iam re impediente, quo minus [illegible] quale quídque sit. quod certè nulla ratione consequi potuisset humana natura, nisi Christus imperium diaboli euertisset, & de cælo descendens ascensum in ea loca nobis aperuisset, vt iure gloriemur, quòd deuicto ac deleto hoste illo sempiterno generis humani, nobis pateat aditus ad conciliûm mentium beatarum, vbi multa & varia spectacula simus habituri, nósque scientiam rerum pulcherrimarum percepturos intelligamus.

Itaque, cùm incredibilem tuam erga nos beneficentiam domine considero, & mecum ipse diligentius etiam atque etiam cogito, omnium rerum dominum & effectorem Deum nostræ libertatis causa formam & conditionem serui suscepisse, & vt nobis immortalitatem suam impertiret, mortalitatem nostram induisse, & post maximos labores, & ærumnas acerbissima morte vitam profudisse, vt nos æuo beatissimo ac sempiterno frueremur. hæc ego cum animo sæpe multúmque reputans, tantorum meritorum excellentia stupefactus exclamo, Domine quis est homo, quòd eius saluti & commodis tanta benignitate consulis ac prouides? Quis inquam homo est, quòd cum pestifero morbo laborantem inuisis, & eius vulnera tuis vulneribus sanas?

Tu D[illegible] [illegible]tibus illis cœlestibus, & ab [illegible] mortali [illegible]gregatis hominem [illegible] & honore exæquasti. Tu vim memoriæ [illegible], & mentis, & cogitationis impertisti, vt & præterita teneret, & futura prouideret, & complecti posset præsentia atq; aliquando ad supremam cælestium animorum dignitatem perueniret, modo sese à contagione corporis integrum castúmque seruaret, seque totum dederet venerationi numinis tui: Tu denique hominem huic medio mundi globo tanquam mortalem aliquem Deum propositum esse voluisti: neque solùm ea quæ gignuntur in terris, sed etiam cælum ipsum, & admirabiles illos syderum fulgores ad vsus & commoditates illius creauisti, eiusdémque imperio & potestati permisisti tot genera támque disparia bestiarum cicurum ferarúmque, & omnes aërias animātes, & quæ fluminibus, & mari beluæ occultantur. Sed humana natura, dum cupiditati suæ potius, quàm tuæ voluntati obtemperat, & maiorem teterrimo hosti, quàm optimo parenti fidem habet, hoc præstantissimum imperium, & libertatem cum durissima turpissimáque seruitute cōmutarat: & figuram suam retinebat illa quidem, sed in ea beluarum mores vitámque gerebat. Itaque gra[illegible]tias & habere & agere debemus Christo filio tuo, quantas maximas animi nostri capere possunt, quando per eum pristinam potesta[illegible] recepi

cepimus, neque solùm in libertat[illegible] vend[illegible] sed etiam à te amātissimè adoptari [illegible] si filij tui sumus, hæredes quoque [illegible] quidem tui, cohæredes autem Christi. [illegible] iam dubitet, quin omnia subiect[illegible] sint hom[illegible] dominationi, & imperio? cùm tu Christi hominem à morte excitatū regni sempiterni socium & consortem effeceris, atque omnia quæcunque cæli & terræ complexu coërcentur, sub eius potestatem ditionèmque subiunxeris.

Summe omnium rerum Domine, atque Rex noster, quàm ampla quámque celebris est tui nominis gloria, non solùm in cælo, sed omnibus etiam finibus terrarum!

ARGVMENTVM.

Hymnus est, quo celebrat victoriam, quam ex bello formidolosus reportat.

Victori super morte insipientis.

Psalmus David IX.

CONfitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

Lætabor, & exultabo in te, psallam nomini tuo altissime.

Cùm conuersi sint inimici mei retrorsum & corruerint, & perierint, à facie tua.

Quoniam fecisti iudicium me[illegible] causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.

Increpasti gentes, & periit impius nomen

men eorum delesti in æternum, & in sæculum sæculi.

O inimice, confectæ sunt vastitates in æternum? ciuitates destruxisti?

Periit memoria eorum cum ipsis? dominus autem in æternum permanet.

Parauit ad iudicádum thronum suum, & ipse iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Et factus est Dominus refugiũ pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non reliquisti quærentes te domine.

Psallite domino, qui habitat in Sion, annunciate inter gentes opera eius.

Quoniam requirés sanguinem eorum recordatus est non est oblitus clamorem pauperum.

Miserere mei domine, vide afflictionem meam de inimicis meis.

Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.

Exultabo in salutari tuo, demersæ sunt gentes in foueam, quam fecerunt.

In laqueo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

Cogni

Cognitus est Dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

Conuertentur peccatores in infernum, omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.

Quoniam non in æternum obliuio erit pauperis, spes pauperum non peribit in æternum.

Exurge Domine, ne præualeat homo: iudicentur gentes in conspectu tuo.

Incute Domine timorem illis, sciant gentes, quòd homines sunt.

EXPLANATIO.

Super morte insipientis. *Pleriq; Hebræorum hunc insipientem existimāt esse Goliathum illum Palæstinum, quem Dauid singulari certamine superauit.*

Cùm conuersi sint. *Ita quoque vertit hunc versiculum Symmachus, vt refert Theodoretus.*

O inimice. *Multæ sunt explanationes huius loci, nos secuti sumus eos, qui existimant interrogationem esse, qua vir sanctus insultet in hostem Barbarum, & immanem, qui minatus fuerat, se vastaturum terram Iudæam, & nomen Hebræorum ad internecionem redacturum. Et eò quidem libentius hanc explanationem amplectimur, quòd in versiculo Hebræo inest interrogationis nota.*

Quoniam requirens sanguinem. *Id est, illius*

vltus est iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerant: vocare re enim sanguinem, in literis sanctis est, cædem alicuius vlcisci, vt apud Ezechielem, sanguinem eius de manu tua requiram.

Miserere mei Domine. *Dixerat, Deum non esse oblitum clamorem miserorum: quid vero clamauerint illi, nunc ostendit.*

Vt annunciem laudes tuas. *Miserere (inquit) mei, & incolumitati meæ consule, vt in conuentu piorum laudes tuas possim prædicare. Ex quo intelligitur, vitam & optandam & petendam esse: non quo fruendis voluptatibus, vel diuitiis cumulandis nos dedamus, aut honoribus, & gloriæ inseruiamus, sed vt Deum optimum maximum verbis, & factis laudemus, atque homines ad religionem, & veram pietatem cohortemur. Sciendum est autem, apud veteres Hebræos portas vrbium celeberrimam partem ciuitatis fuisse, & in iis agitari iudicia, & populi cœtus celebrari consueuisse: itaque portæ appellantur in literis sanctis loca publica, & celebria. In portis igitur vrbis, id est, in conuentu populi prædicaturus est laudes Dei.*

Demersæ sunt gẽtes in foueam, quam fecerunt. *Significat, quæ mala hostes Hebræis intentauerant, in ea ipsos mala nec opinãtes incurrisse.*

Sciant gẽtes, quòd homines sunt. *Id est intelligant impij suo magno malo, se mortales*

esse, & caducos, & ea conditione natos vt eorum res florentes possint fieri deteriores [illegible] rebus [illegible]ris commutari.

PARAPHRASIS.

MAxime cælitũ atque hominum Domine gratiam tibi semper habebo, quantã maximam animus meus capere potest. Carminibus semper celebrabo consilia, euentus, & mirabilia facinora prouidentiæ tuæ, neque iam me rebus vllis fragilibus, & caducis oblectabo: sed omnes meas voluptates, & delectationes in te positas & constitutas habebo, de tuis tantum laudibus ad citharam semper canam.

Inuaserant in fines nostros innumerabiles barbarorum copiæ, neque minor metus & trepidatio mentes nostras inuaserat: sed tu pater optime celeriter & omnem terrorem ex animis, & hostem è nostris finibus expulisti, illúmque scelus anhelantem, cædísque teterrimas spirantem [illegible] tectis ciuitatis tuæ ferrum flammamque minantem, occisione occidisti.

Non passus es Domine nos diutius in tãtis calamitatibus iacere sed pro tribunali sedens disceptasti causam nostram, iustitiæ custos sempiterna, & sententia secundum nos pronunciata [illegible] ribili voce aduersarios increpuisti: sustulisti impium, & nomen crudelissimæ gentis ad internecionem redegisti.

Quo inuaserunt Barbare truculenti con[illegible]

& minitationes tuæ, quas arroganter magnificè iactabas? Num urbes & oppida nostra direpta & [illegible]ata? Num liberi & coniuges in seruitutem abducta?

Num memoria nominis Iudæi funditus deleta? Tuus certè furor hæc nobis intentabat: quippe qui stultißimè putares, nullum in cælo numen, nullam vim diuinam existere, casum & fortunam dominari, nullamq; piorum impiorumq; haberi rationem, sed maximus ille cælitum, atque hominum rex vita fruitur, atque æuo perenni & sempiterno: neque aliud existit sanctißimũ illud numen, nisi vita optima perpetua, & sempiterna, è quo perenni augustißimoq; fonte vniuersis animantibus vita manat & spiritus, & naturis inanimatis forma omnis, & omnis extendi ac permanendi vis munificè, prolixè, largè suppeditatur, & ille quidem vt omnium rerum effector & creator est, ita hanc omnem mundi pulchritudinẽ admirabili sapientia regit & gubernat, neque vniuerso generi hominũ modo, sed etiã singulis separatim summa benignitate consulit & prouidet, ac iudicia continenter exercet, gratiam cuique referens, pro eo ac quisque promeretur: bonis amplißima præmia, nocentibus supplicia debita constituens.

Itaque afflictis & violẽter oppreßis ille semper erit præsto, semper ille miserorum iniurias, & calamitates sublevabit.

Vt tuæ misericordiæ confidant Domine quocunq; nominis tui fama peruenerit, propter ea quid te piè sanctéq; colentes non deserueris.

Canite ciues canite hymnos Deo, qui sedem augustißimam in excellenti tumulo Sionis constitutam incolit: agedum laudes & consilia, & commemoranda facinora maximi numinis cunctis gentium oris fama celebrate, quo illæ tandem liberentur erroribus, & relicta superstitione ad castißimum sanctißimumq; Dei nostri cultum sese conuertant.

Deus noster pietatis amãtes amantißimè tutatur, Deus noster acerrimè vltus est iniurias quas nobis impiæ nationes intulerant, neque preces gemitusq; populi sui contempsit, qui continuè in lachrymis, & mœrore versabatur, & supplices manus ad cœlum tendens his verbis illum venerabatur: Miserere nostri Domine, pro infinita misericordia tua. Aspice quanta crudelitate vexemur, & diripiamur ab impiis.

Assere opem Domine, qui sæpe supplices tuos ex mortis ore, & faucibus eripuisti, vt laudes tuas in celeberrimo conuentu, magna omnium gratulatione prædicemus.

Nos quidem ad hunc modũ orabamus, at ille tam præsens, & promptus nostris calamitatibus affuit, vt nobis salutem pro exitio, pro gemitu & lamentatione iucunditatem & lætitiam dederit: nempe quas insidias cõparauerant hostes, quæq; mala

mala nobis & liberis nostris intentabant, in eas ipsi insidias & mala nec opinantes incurrerunt: & imperium nostrum quod magis delere conati sunt, hoc magis oppugnatione sua longè latéque dilatauerunt.

Quod si quis antea dubitabat, an Deus rerũ humanarum procurationem haberet, is iam potest omnem dubitationẽ ex animo deponere, quandoquidem iustitia eius in hac nostra calamitate, tam clara & illustris fuit, vt omnes penè oculis viderent illum propugnantem pro miseris & calamitosis, & improborum ferocitate exultantiũ vires opésque frangentem.

Quicunque Deum Deiq; cultores inimico animo persequuntur: pœnas meritas impietatis pendant, & terra dehiscente ad cæcas inferorum tenebras viui detrudantur. indigni enim cœli sideribus & luce sunt, quicunque lucis & spiritus largitorem aspernantur.

Euentura precor, quamuis enim Deus videatur ad tempus obliuisci miserorum, non tamen fieri potest, vt is eorum calamitatem & solitudinem despiciat, aut impios diutius impune grassari permittat.

Exurge Domine, & contunde omnes tui nominis hostes. Ne quæso sese homines efferant tam insolenter, néve potentia ad perniciem miserorum abutantur. Perseuera quæso Domine in eo quod cœpisti, iudicia continenter exerce, in-

nocentes tutare, improbos coerce, vt aliquando intelligant sese homines esse, id est, mortales & caducos, & ea conditione natos vt eorum res florentes possint fieri deteriores, & rebus asperis commutari.

ARGVMENTVM.

Inuehitur in homines impios & maleficos, quorum secundæ res & iniustitia aduersus Deum atq; homines sæpe commouent animos piorum, vt ea queranturr, quæ Dauid persequitur his versibus, exagitans magno impetu orationis sceleratorum hominum intemperantiam, & in omni vitiorum genere effrenatam immunitatem.

Psalmus X.

VT quid Domine recessisti longè? abscondis (faciem) in opportunitatibus in tribulatione?

Dum superbit impius, persequitur pauperem, comprehendantur in cõsiliis, quæ cogitant.

Quoniam laudat peccator desiderium animæ suæ, & auarus benedicit blasphemanti dominum.

Impius propter superbiam, quam vultu præ se fert, non quærit Deum.

Non est Deus in vllis cogitationibus eius, molestæ sunt viæ illius in oĩ tẽpore.

Procul iudicia tua sunt à facie eius, omnes inimicos suos flatu prosternit.

Dicit in corde suo, nõ mouebor à gene

rationе

ratione in generationem ero ſine malo.

Maledictione os eius plenum eſt, & dolis & fraude: in lingua eius afflictio, & iniquitas.

Sedet in inſidiis pagorum: & clàm interficiet innocentem.

Oculi eius in pauperem reſpiciunt, inſidiatur in abſcondito quaſi leo in ſpelunca ſua.

Inſidiatur, vt rapiat pauperem, rapiet pauperem dum attrahit eum.

In rete ſuũ ſubſidit, & humiliat ſe, & cadet in fortitudine eius turba pauperum.

Dixit in corde ſuo, oblitus eſt Deus, abſcõdit faciẽ ſuam, ne videat in æternũ.

Exurge Domine, & exalta manum tuã, ne obliuiſcaris pauperum.

Propter quid irritauit impius Deum? Dixit in corde ſuo, quòd non quæres.

Certè vides: tu enim afflictionem, & furorẽ intueris, vt tradatur in manus tuas.

Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor.

Contere brachium peccatoris, & maligni: quæratur peccatum illius, & non inuenietur.

Dominus regnabit in æternum, & in ſæculum ſæculi, peribitis gentes de terra illius.

Desiderium pauperũ audisti Domine, diriges cor eorum, auscultabit auris tua.

Vt iudices pupillo, & humili, ne pergat eos conterere homo de terra.

EXPLANATIO.

Capiantur in consiliis. *Id est, quod dolos bonis machinantur, iis dolis capiantur ipsi, & scelerum pœnas luant.*

Quoniam laudat. *Id est, quicquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intemperantia, rectum id ducit & amplectendum.*

Et auarus. *Id est, non desunt homines perditissimi, qui ob spẽ prædæ impiis adulentur, atque ad scelera, & flagitia incitatos magis impellant.*

Omnes inimicos. *Ita vertit etiam Aquila hunc locum, vt refert Theodoretus. Hæc autem hyperbole mirè exprimit nimiam potentiam improborum, quæ illi sublati perpetuam sibi felicitatem pollicentur.*

Subsidit, & humiliat se. *Aiunt nonnulli, hanc esse translationem sumptam à bestiis, quæ prædam inuasuræ sese inclinant, vt maiore conatu impetum faciant: sic improbi aliquando se demittunt, & summißius gerunt, quo facilius ea simulatione incautis perniciem ferant.*

Exalta manum tuam. *Tolle (inquit) vltricem manũ, & sublimi flagello cæde impium arrogantem, vt qui te iactat oblitũ esse rerum humanarũ, suo magno malo memorem experiatur,*

&

& nocentibus horribilē, & formidolosum. Deinde grauiter commotus nefanda oratione impij inbeturque propter quid irritauit &c.

Orphano tu eris adiutor. *Orphanos vocat pios, sic omni hominū ope destitutos, vt egentes pueri solent parentibus orbati.*

Quæratur peccatum illius. *Translatio est sumpta à iudiciis, si quæstionem (inquit) habeas de perditis eius moribus, & factis, is certè nusquam comparebit: peribit enim condemnatus, & in æternas tenebras deiicietur. Ita hunc locum interpretantur Athanasius, Chrysostomus, Cyrillus, & Abrahamus Esdra, explanator inter Hebræos clarus imprimis.*

Peribitis gentes. *Impios, & crudeles Hebræos appellat gentes, vt etiam aliis in locis, propterea quòd impiarum nationum barbariem, & immanitatem imitabantur.*

Diriges cor eorum. *Id est, morē illis geres, & facies, vt iis omnia ex sententia succedant.*

Vt iudices pupillo, & humili. *Hoc est, vt eorum iniurias vlciscaris, & pœnas ab impiis, qui illos opprimunt, iudicio persequare.*

PARAPHRASIS.

SEmper adest Dominus, semper est præsens, nihil agere, aut loqui possumus, aut cum animo nostro cogitare, quod ille non sentiat: abesse tamen videtur, nec videre quæ geruntur in terris, cùm improbis vitæ prosperitates secundásque

res, & diuturnam concedit impunitatem: bonos contrà vexari, in seruitutẽ abstrahi, & in summos sæpe cruciatus venire permittit: quibus incommodis dum afficiuntur, illi dolore victi coguntur aliquando exclamare, Quare Domine tam longè a nobis tandiu abes? quare auertis oculos tuos, nosq; deseris in tantis malis?

Aspice quæso, quanta crudelitate & arrogantia persequitur impius pium mœrentem, afflictum, & ab omni auxilio & spe iam derelictũ, aliquando tandem improbi pœnas scelerum pendant, & quas insidias bonis machinantur, earum insidiarum laqueis irretiantur ipsi.

Iam impius ad id furoris, & amentiæ perductus est, vt qcquid libido imperat, quicquid suadet insatiabilis intemperantia, rectum id ducat & amplectendum: neque iam vllum delectum habet honestatis & turpitudinis, neque aliquid bonum, aut laudabile existimat, nisi quod emolumentum afferat aut sensus voluptate titillet. Neque verò homines perditissimi solùm impunè debachantur, sed etiam propter opum copiam, & affluentiam homines auaros, & omnia in pecunia ponentes, suorum maleficiorum laudatores inueniunt, quorum adulatione ad flagitia & contemptionem Dei magis incitentur.

Itaque impius elatus arrogantia, quam oculis, & vultu præ se gerit, & in tenuiores furore incitatus te Domine contemnit, & pro nihilo putat

putat, quamobrem nihil in eo simplex, nihil syncerum aut candidum, omnia turpia, tetra, & sceleribus inquinata, nihil denique cogitationes eius nisi pestem alteri, & perniciem moliuntur; siquidem caligine vitiorum mens eius obducta, iustitiæ tuæ seueritatem non intuetur, cuius aspectu solent homines à maleficio deterreri, tantùm verò potentiæ sibi comparauit, vt aduersarios suos statu abiiciat & prosternat.

Itaque tantùm suis opibus præsidit, tantosque spiritus sumpsit, vt perpetuam sibi felicitatẽ polliceatur, & cum animo suo ad hunc modum loquatur, Nulla profectò vis & potentia vllo tempore tanta erit, quæ me de hoc florenti rerum statu deiicere possit, semper potens & beatus ero.

Quid ego de eius mendaciis, aut maledictis commemorẽ, quibus ore petulanti bonũ quemque figit & lacerat? quicquid loquitur, ad fraudem, ad iniuriam & perniciem spectat alterius.

Quid? quòd non solùm in ciuitate debachatur, sed etiam agros & saltus obsidet, vt viatores excipiat, & sanguine miserorum vias publicas cruentet.

At veluti leo speculatur ex insidiis si qua sese offerat præda, sic impius nihil aliud dies noctesque machinatur, quàm quomodo circunueniat innocentes, & illorum cæde ac cruore crudelitatem suam satiet.

Insidiatur, & obseruat, vt dilaniet incautos.

incautos dilaniat, vbi illos insidiarum laqueis irretiuit.

Atque vt bestiæ in prædam inuasuræ se se inclinant, vt maiore conatu impetum faciant: sic ille se se aliquando demittit, & summissius gerit, quo facilius ea simulatione improuidis perniciem ferat.

Nimirum ille impiè iactat, Deum nulla cura tangi rerum humanarum, nullum piorum impiorúmve habere delectum, qua quidem opinione nulla detestabilior, nulla capitalior est pestis.

Hoc scelerum & flagitiorum omnium caput & fons, hinc homines, & iura diuina & humana violantur, hinc omnia fanda nefandaq; magno furore permiscentur. Vt enim equi ferocitate exultantes, duritia frenorum cohiberi solent: sic indomitæ animi cupiditates, & libidines effrenatæ tanquam in gyrum rationis, & modestiæ contrahuntur metu iustitiæ diuinæ, quo metu si careant homines, violento quodam quasi æstro impetu libidinũ incitantur ad flagitia, & in omne vitium præcipites ruunt.

Exurge omnium rerum moderator & domine, tolle vltricem manum, & sublimi flagello cæde impiũ arrogantem: vt qui dicit te oblitum esse rerum humanarum, suo maximo malo memorem sentiat, & salutarem hominibus piis, & nocentibus horribilem & formidolosum.

Cur enim audet impius tuam leuitatem ma-

ledictis

ledictis incessere & iactare te non inquisiturum quid ipse agat, quæ scelera in sese admittat, quam crudeliter vexet innocentes?

Sed quam volet, ille loquatur hæc flagitia, tu certè vides quid quisque cogitet, quid agat, quid loquatur. nam & calamitates miserorum, & impij furorem ac immanitatem animaduertis: vt illos subleues, & hunc sempiternis supplicijs mactes.

Certè vir pius ab omnibus desertus tibi relinquitur defendendus, in te vnum ille spectat, neq; iam aliud vllum potest habere perfugiũ. Ille quidem sic omni hominum ope destitutus est, vt egentes pueri solent parentibus orbati: sed eum tu prostratum & abiectum subleuabis, qui semper soles miseris opitulari, & innocentes suscipere defendendos, quos homines deseruerunt.

Infringe opes, & potentiam impij omnibus nefariis sceleribus contaminati. Constitue quæstionem de perditissimis eius moribus, & factis, & is certe nusquam comparebit: peribit enim condemnatus, & in æternas miserias, & tenebras deiicietur.

Eueniet certè, quod precor. mentiuntur enim homines amentes, & impij, qui negant Deum regere humanum genus, aut vllam nostri rationẽ habere. At ego diuino numine, & longinqui temporis vsu, & periclitatione doctus confirmo, & magna voce pronuntio, diuina mente & ra-

tione omnem mundum ad sempiternas sæculorũ ætates administrari, & regi: quæ si vera sunt, rectè factis præmia, sceleribus & flagitiis pœnas constitutas esse oportet. Itaque certum habeo, homines facinorosos, & nefarios funditus perituros: bonos autem in antiquum locum dignitatis & honoris restitutum iri. nam miseris & afflictis Domine morẽ geres, opemq; illis feres, quam expetunt, & preces eorum propitius audies: optãt autem miseri, vt suas iniurias vlciscaris, & pœnas ab impiis iudicio persequare, quas si pro flagitiis, & sceleribus eorum repetiueris, ea res profectò ex vsu omnium mortalium accidet: quos enim virtus & pietas in officio non continet, eos certè tui supplicij metus à maleficio reuocabit.

ARG. PSAL. XI.

Colloquitur vir sanctus cum amicis, qui fugam ipsi suadebãt, ne per insidias à Saule circunueniretur: quibus ille respondet, rerum omniũ dominum, & moderatorem esse Deũ: neque sine eius prouidẽtia quicquã geri ab hominibus, quare innocentes bono & forti animo esse debere, improbis aũt certam perniciẽ expectandã esse. Quòd verò tertium versum ita interpretati sumus, quasi fundamenta pro legibus appellata forent, si quis eã explanationem parum probat, is tamen sciat illam à Hieronymo & Symmaco vehemẽter approbatã esse. Quòd si Dauid in hymno 47. chlypeos dixit, cũ reges dicere vellet, propterea quòd ciuitates in eorum fide ac tutela sunt: cur mirandum accidat alicui eundẽ appellare fundamenta pro legibus, in quibus nitiatur

titur omnis ciuitatum salus? nomen verò fundamenti ad leges eleganter accommodari Poëta eloquentissimus testatur his verbis:

Nosco crines incanaq; menta
Regis Romani, primus qui legibus vrbem
Fundabit. Non me præterit multas esse explanationes huius loci, atq; adeo totius hymni, sed si quis paulò diligentius attendat, aliquã spem habeo fore, vt nostra interpretatio neque absurda, neque à verbis & sententia Dauidis abhorrens iudicetur.

Victori, Dauid Psal. XI.

IN Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, vt transmigret è monte vestro sicut passer?

Quoniam ecce peccatores intẽderunt arcum, parauerũt sagittas suas super neruum, vt sagittẽt in obscuro rectos corde.

Quoniam fundamenta dissipata sunt, iustus autem quid fecit?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius.

Oculi eius respiciunt, palpebræ eius explorant filios hominum.

Dominus examinat iustum, impiũ autem & eum, qui diligit iniquitatem, odit anima eius.

Pluet super peccatores carbones: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

Quoniã iustus Dominus iustitias diligit.

git, rectum aspicit vultus eius.

EXPLANATIO.

Quoniam ecce. *Respondent amici, & demonstrant, quibus rationibus adducti fugam illi suadeant, quarum vna est, quòd intelligant iam iamq; illi imminere exitium ab hostibus: altera est, quòd extinctis legibus, & iudiciis nulla detur facultas resistendi potentiæ improborum.*

Quoniam fundamenta dissipata sunt. *Videtur fundamenta pro legibus appellasse: leges enim fundamenta sunt totius Reipub. & salutis singulorum: sine quibus ciuitas neque permanere potest, neque constitui: vnde à Poeta dictum est,*

Nosco crines, incanaq; menta Regis Romani primus qui legibus vrbem Fundabit.

Itaque Symmachus sententiā secutus nō verba vertit ex Hebræo ad hunc modum, vt testatur Hesychius, Quoniā leges dissipatæ sunt. & Symmachum quidem secutus est Hieronymus.

Iustus autem quid fecit? *At (inquit vir sanctus) quid cōmisi ego, quídve locutus sum cur mihi vitā studeat eripere? sed profectò Dominus in cœlo regit terras, & humanum genus: & desuper intuetur, quid agat vnusquisque, quidve patiatur, vt bonos subleuet, ac puniat malos.*

Oculi eius respiciunt. *Oculorum, & palpebrarum appellatione, vim Dei cuncta intelligentem, & administrantem intelligit.*

Domi

Dominus examinat iustum, & impium autem. *Horum verborum hæc videtur esse sententia: quemadmodum aurum igne perspiciunt, sic Deum pios homines rebus aduersis explorare, quo eorum animi efficiantur puriores, & virtus illustrior existat: impios autem & iniustos illi esse inuisos, tametsi ad piorum vtilitatem eis secundiores aliquando res concedit, quæ mox tamen commutantur, & maiora illis supplicia pariunt.*

Pars calicis eorũ. *Id est merces, quæ illis pro meritis debetur. Calix enim sæpe in literis sanctis appellatur quicquid nobis aut boni, aut mali contingit à Deo: atque hoc loco supplicia improborum significat, vt etiam apud Esaiam, & Hieremiam: volens autem Dauid magnitudinem pœnarum sceleratis impendentium exaggerare, eis supplicia minatus est Sodomitarum, qui sulphure, & igne cælesti deflagrauerunt.*

Rectum aspiciunt. *Sic Dominus in Leuitico, Respiciam vos inquit, & crescere faciam: contra, vultum dicitur auertere ab iis, quos odit.*

PARAPHRASIS.

D*Auid. Cùm misericordia & auxilio summi Dei confidam, quid est, amici, quare me ad fugam adhortemini? Quòd si exercitu viris & armis ornatißimo instructum bene sperare iuberetis, quanto magis præsidio summi Dei munito nulla vis impiorum metuenda erit?*

Am

Amici. Propterea fugiendum esse censeo: quòd tibi clàm pernicies parata est ab inimicis: & legibus dissipatis ac deletis, quæ fundamenta sunt totius Reipu. & salutis singulorum, nullum reliquum est in ciuitate perfugium imbecillis.

David. At, quid ego feci, quídve in eos admisi, cur mihi vitam studeant eripere?

Sed quanquam mihi tanta pericula impendent, mea tamen fretus innocentia, erecto & fidenti animo ero, neque de salute vnquam desperabo, nam Dominus in cœlo sempiternum domicilium habet. Dominus in cœlo regit terras, & humanum genus, & desuper intuetur, quid agat vnusquisque quídve patiatur, vt bonos subleuet ac puniat sontes. Itaque spem meam in eo collocatam inimicorum conatibus opponam, hunc propugnatorem mihi defensoremq; opto, non armis, non pecuniis, non opportunitate locorum, aut temporis ad res gerendas indigentem, sed nutu omnia administrantem, & feliciter conficientem. cernitis, quàm facile, quàm firmum, quamq; inexpugnabile præsidium compararim?

Quòd si Saulem hominem perditissimum videtis regnum obtinere, bonos verò patriæ finibus expulsos vitam inopem & vagam persequi, & in maximis laboribus & periculis versari, ne id vobis admirandum accidat: vt enim aurum igne perspiciunt, sic Deus pios homines rebus aduersis explorat, quo eorum animi efficiantur pu-

riores

iores, & virtus illustrior existat: impios autem & iniustos ille acerbè odit, tametsi ad bonorum vtilitatem eis secundiores aliquando res concedit, quæ mox tamen conmutantur, & maiora illis supplicia pariunt: quibus suppliciis, & illis quidem grauissimis afficientur, vt Sodomitæ non acerbius interierint, qui sulphure & cœlesti igne deflagrauerunt.

Hæc quidem impios scelerum, & maleficiorum merces manet. nam dominus, qui iustissimus est, non potest non amare iustitiam. itaque vt nefarios homines igne & sulphure interficit, sic bonum quenque & iustitiæ colentem placidis oculis intuetur, eiúsque virtutem maximis & pulcherrimis præmiis muneratur.

PARAPHRASIS CARMINE.

DA. Deo meo spes nititur, quid dicitis
Vestris vt auolem procul
A montibus, misella, sicut auicula,
Quam sæuus accipiter feris
Adurget vnguibus, fame rabida furens?

AMI. Quia hostis ecce barbarus
Arcum tetendit iam, suas vt imbuat
Tuo sagittas sanguine.
Et dissipatis legibus, miseris nihil

Ad spem salutis linquitur.

DA. *At ego quid egi, cur meam vitam mihi*

Auferre tendat impius?

Sed præsidet tẽplo Deus sancto, Deus

Cælum beatus incolit.

Hinc perspicaci cũcta lustrat lumine

Rerum omnium arbiter parẽs,

Sua vt potente dextera bonos iuuet,

Malósque iustus puniat.

Explorat ille sæpe rebus asperis

Pios, vt aurum feruidus

Explorat ignis, opprimi tamẽ vetat.

Contráque tempus ad breue

Florere permittit malos, cruciatibus

Quos deinde longis afficit.

Quapropter hostis impius nisi iam suo

Ponit furori terminum,

Prædico, funditus peribit obrutus

Igne, procellis, sulphure.

Nanque æquus æquitatẽ amat Deus, & pios

Placido intuetur lumine.

ARGVMENTVM.

Queritur de moribus sæculi sui deprauatis Deo supplicat pro salute piorũ, qui ab improbis vexantur, ipsum Deũ inducit loquentem, & operam suam pollicentem. Videtur autẽ hoc carmen fecisse, cùm à Saule cõquireretur ad necẽ, & maximo in periculo versaretur. ea enim erat hominũ perfidia, vt nulli salutem suam tutò posset committere.

Victori ad Sebeminith. Psalmus XII.

SAluum me fac domine, quoniã defecit sanctus, quoniam defecerunt fideles inter filios hominum.

Vana loquuntur vnusquisque ad proximum suum, fictè blandiuntur, in corde, & corde loquuntur.

Disperdat dominẽ vniuersa labia fictè blandientia, linguam magniloquam.

Qui dixerunt, linguis nostris magnificabimur, labia nostra penes nos sunt, quis noster dominus est?

Propter vastitatẽ inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit dominus.

Saluabo illos ab iis, qui laqueum ponunt ipsis.

Eloquia domini eloquia mundi, argentum igne examinatũ, in vase terreo purgatum septies.

Tu domine seruabis eos, & custodies nos à generatione hac in æternum.

In circuitu impij ambulant, cùm exaltata fuerint opprobria.

EXPLANATIO.

In corde & corde loquuntur. *Hæc verbi eiusdem duplicatio significat duplici corde eos loqui: quod quidem literæ sanctæ solent de iis dicere, qui alia sentiunt, alia loquuntur: quapropter Symmachus sententiam secutus non verba, dilucidè hunc locum reddidit ex Hebræo, vt testatur Hieronymus, ad hunc modum: In corde aliud est, atque aliud loquuntur.*

Labia nostra penes nos sunt. *Hoc est liberum os habemus, neque nobis de dictis, aut factis alicui reddenda est ratio.*

Saluabo illos ab iis. *Hic versiculus ex Hebræo ita cōuersus est, vt illum explanat Chimnis vir doctißimus inter Iudæos.*

Eloquia domini eloquia munda. *Significat, non esse dubitandum, quin Deus promissum efficiat, quippe cuius verba sint ab omni falsitatis labe integra, & pura.*

In circuitu impij ambulant. *Hebræi sic explanant hunc locum Circunueniri, & oppugnari innocentes ab improbis, cum homines scelerati, ac perditi principatum obtinent.*

PARAPHRASIS.

SErua me parens misericordiæ, quando omnia plena sunt fraudibus, & simulatione, neq; iam reliquus est vllus, cui poßim in hac mea

cala

calamitate fidem aliquam habere. Et quoniam maximam vim habet ad pietatem & virtutem probitas eorum, quibuscum viuimus: quòd si inter homines impuros & nocentes ætatem agamus, vix fieri potest: quin ad eorum consuetudinem, moresque traducamur, propterea domine non impensius laboro, vt vitam meam ab insidiis inimicorum, quàm vt animum à vitiis, & corruptela sæculi huius integrũ saluúmque conserues, ne me reliquorũ perditi mores, & exempla corrumpant, néve illorum imitatione in aliquam turpitudinem dilabar.

Nulla in hominibus reliqua est probitas aut fides, omnia plena sunt fallaciarum & vanitatis in vita. Quotus enim quisque reperitur, qui à mendacio sibi iam temperet? qui syncerum, simplicem & apertum animum gerat? qui non alia sentiat, alia loquatur? Quòd si quis tibi blandiatur, hunc tu maximè caueto.

Vtinam Deus tollat blanditias malitiosas, & intolerabilem magniloquentiam istorum, qui dicere solent, lingua nostra nobis fallendo & blandiendo, opes & potentiam comparabit, liberum certè & solutum os habemus: neque nobis de dictis aut factis alicui reddenda ratio est, quem enim nos dominum habemus? Hæc flagitia temerè solent effutire impij, & qui amenti cæcóque furore à ratione consilióque deducuntur. Sic Pharao iactabat se nullũ habere dominum:

ſic arrogantiſsimus ille Aſſyriorum rex pueros illos generoſos territare volens, aiebat, Quis eripiet vos de manibus meis? veruntamẽ & illi ſuperbiæ, & impietatis ſuæ pœnas grauiſsimas dederunt, & iſti qui nunc ſe liberos ab omni dominatione iactant, ſeſe omnium infimos & miſerrimos ſeruos eſſe mox intelligent. ſummus enim ille cœli terrarúmq; moderator & dominus, piorum lachrymis & precibus, iſtorúmque oratione petulanti grauiſsimè commotus, iam, iam, inquit, exurgo ad coërcendam impiorum arrogantiam, & calamitates piorum ſubleuandas, nihil diſsimulantur, nihil ex occulto agã, ſed tam inſignis & illuſtris erit liberatio bonorum, & improborum animaduerſio, vt facilè poſsint omnes intelligere, me omnium rerum gubernatorem & dominum eſſe, & qualis quantúſq; ſit apud me delectus vitiorum & virtutum.

Verba domini vera ſynceráque ſunt, nihil his purius aut ſanctius, nihil ab omni falſitate magis alienum. Verba domini ſimillima ſunt argento, atque auro, quod artifex ſumma diligẽtia ſæpe ac ſæpius igne purgauit.

Proinde quicunque iuſtitiã & pietatem colitis, facite, animo magno fortíque ſitis, exploratúmque habete, vos præſidio Dei integros, ſaluos & florentes, fore, nocentibus de medio ſublatis qui nunc vigent, atque in tenuiores impunè debacchantur, propter eius qui dominatur iniuſtitiam,

tiam. Scilicet improbi tunc maximas vires habent, & licenter vagantur, virósque cum fide iustitiáque viuentes circunueniunt, cùm homines iniusti & vitiosi imperia obtinent.

PARAPHRASIS CARMINE.

Benigne cœlitũ Pater serua obsecro,
Opémque fer: paucissimi
Nam sunt, quibus confidere, ac possim meam
Tutò salutem credere.
Mendacio iam pulsa turpi veritas
Recessit alma ab vrbibus,
Fidésque, sanctúsque pudor, & soror illius
Synceritas amabilis,
Quòd si quis vnquam blandiatur, & omnia
Loquatur ore dulcia,
Tu verò ab illo tibi potissimum caue.
Te lingua blanda ab improbo
Auellat ore præpotens rerum Deus,
Tu magna qui semper loqui
Gaudes, eum iratum, tuæq; vindicem
Linguæ proteruæ sentias:

Tu,qui furore percitus,lingua mea
Opes mihi & potentiam
Dicis,parabo:liberum os gero:& geram
Semper quis imperat mihi?
At hæc nefandus dũ nefaria euomit,
Cælestium Rex maximus
Orationis impiæ iactantia
Commotus, Exurgo iam,ait,
Exurgo,iamque opem salutarem affero
Benignus afflictis:mihi,
Qui vexat illos, impius pœnas dabit.
Syncera verba numinis,
Auróque puriora sunt purissimo,
Quod igne sæpe,ac sæpius
Purgauit artifex,monile regio
Sponso laborans nobile.
Tu gente nos ab impia rex optime
Seruabis,& clementiæ
Scuto tuæ firmissimo tela hostium
Longè repelles omnia.
Tuti vagãtur improbi,& bonis malã
Pestem,

Pestem, dolósque comparant,
Contaminata mẽte cùm vir vrbibus
Seruire dignus, imperat.

ARGVMENTVM.

Vir sanctus magnis & diuturnis calamitatibus iam labefactus vicem suam miseratur, & auxilium Dei queribundus implorat.

Victori, Psalmus David XIII.

VSquequo domine obliuisceris me in perpetuum, vsquequo auertis faciem tuam à me?

Quandiu ponam cõsilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne forte dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego aũt in misericordia tua speraui

Exultauit cor meũ in salutari tuo, cantabo domino, qui bona tribuit mihi.

EXPLANATIO.

Vsquequo ponam consilia. *Expreßit morem calamitosorum, quorum animus nunquam quiescit, semper huc illuc impellitur, & in omnes partes deliberando distrahitur.*

Illumina oculos. *Id est, ope tua, tanquam splendidißimo candore solis dißipa noctem calamitatum mearum, ne crescentibus malorum tenebris, durißimo mortis somno consopiar.*

Quoniam bona tribuit mihi. *Id est, quoniam innocentiam meam tutatus est, méque incolumem conseruauit ab impetu inimicorum.*

PARAPHRASIS.

QVousque domine, supplicẽ tuum deseris in tantis malis? quousque faciem auertes iratus & negligens salutis meæ?

Quandiu tandem animus meus tempestate calamitatum iactabitur, & huc illuc impulsus in omnes partes deliberando distrahetur?

Quem ad finem truculentus hostis exultabit in fortunas meas: neq; vllam mihi respirandi potestatem dabit? Satis diu domine & oculos auertisti, & aures à querelis meis abhorrentes habuisti: iam quæso vocantem exaudi, iam mœrẽtem, afflictum, in lachrymis & squalore iacentem placidis oculis intuere, & salutari luce tui vultus ab animo meo tenebras caliginémque dispelle.

Dißipa domine ope tua, tanquã splendidißimo candore solis noctem calamitatum mearum, ne crescẽtibus malorum tenebris, durißimo mortis somno consopiar. Ne quæso glorietur vnquam inimicus se mihi vim & manus attulisse.

Ille quidem incredibili gaudio exultabit, si me abiectum, prostratum, & perditum viderit. Sed quam

quanquam mihi omnia mortem intentãt, quanquam desperata est ab omnibus salus mea; spe tamen ego bona sustentabor confisus non iustitia quidem mea, sed incredibili misericordia tua.

Immortales tibi gratias ago pater augustissime, qui meis lachrymis te placidum & lenem præbuisti. Item ex animo curas omnes doloresque depono, iam finem facio suspiriis & flebilibus querelis, iam iamq; animo lætanti ob salutem à te mihi redditam, & innocẽtiam meam tectam, & defensam numinis tui laudes ad citharam dies noctésque celebrabo.

PARAPHRASIS CARMINE.

Quousque domine linquor in tantis malis?
O columen, & salus mea:
Quousque pergis esse nõ memor mei?
Dic oro, quandiu dies,
Noctesq; lachrymis madebo: & anxius
Deliberando distrahar?
Quousque supplicem tua clementia
Crudelis hostis opprimet?
Aures tuæ satis diu Pater à meis
Abhorruere questibus,
Satis supérque vultus aduersus tuus
Omnem mihi lucem abstulit.

Iam

Iam quæso, iam cãdore luminis sacri
Meas tenebras dissipa:
Ne fortè durus mortis obrepat sopor,
Dum nulla donatur quies.
Ne quæso, ne amplius in mala insultans mea
Triumphet hostis gaudio:
Sed quanquam ab omnibus misera salus mea
Proiecta sit mortalibus,
Bonam tamẽ spem non ego abiiciam, tua
Nitens opis fiducia.
Pater beate maximas tibi gratias
Ago, tuum qui supplicem
Tam dexter audis, & malorũ fluctibus
Tantis benignus eripis.
Iam iam querelas flebiles, suspiria
Iam pono lætus tristia,
Et fonte quicquid carminis fluet meo,
Pater tibi omne consecro.

ARGVMENTVM.

Inuehitur in homines imp[illegible]os & contemptores Dei, qui p[illegible] è vexabã & potentia [illegible] ad perniciem tenuiorum, quibus salutem & res secundas pollicetur.

Victori, Psalmus David XIIII.

DIxit insipiens in corde suo, Non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis, nõ est qui faciat bonũ.

Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.

Nónne cognoscẽt omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

Dominum non inuocauerunt, illic trepidabunt timore.

Quoniam Dominus in generatione iustorum est, consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes eius est.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm cõuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

EXPLANATIO.

Dominus de cælo prospexit super filios homi

hominum. *Sic appellat eos, qui nondum per fidem & veram pietatẽ filij Dei euaserũt. Quos verò iam Deus sibi adoptauit, eos infrà generationem iustorum vocat, quòd pater cælestis iustitiam, & spiritũ suũ ipsis ad salutẽ impertiuerit.*

Nónne cognoscẽt. *Hæc interrogatio cum orationis præcisione demonstrat vehementem iram Dei. Est autem horum verborum sententia: Profectò homines perditi, qui iactãt me non existere, & hac opinione confisi lacerant gentem meam, eiusq; fortunas incredibili cupiditate deuorant, maximo suo malo sentient vim, & potestatem meam.*

Deum non inuocauerunt. *Deus inuocandus, colendus, & suspiciẽdus erat, cætera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictu est, quàm contrà fiat ab istis, qui conculcata virtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colunt: & colentes Deum summa crudelitate persequuntur.*

Illic trepidabunt timore. *Vir sanctus præsentiebat, atque animo tanquam oculis videbat quo in loco supplicio afficiendi erant homines illi importuni, atque ob eam causam dicit, illic trepidabunt timore, tanquam digito locum illum indicaret. simile est illud in Psalmo 36. ibi cadent, qui operantur iniquitatem.*

Quoniam Dominus. *Trepidabũt inquam timore, & grauissimas pœnas dabunt crudelita-*

tis

tis suæ, quoniam Deus apud iustos, & pios homines sedem, & domicilium habet, neque in iurias eorum feret impunitas.

Consilium inopis. *Vos (inquit) impij consilium, & institutum piorũ aspernamini, & stultum, ac ridiculum existimatis, quòd ij spem suam ponant in Deo, quòd eum celant, vererẽtur, & omnes suas curas & actiones ad eum referendas putent. Hoc verò impiis obiici tanquam scelus grauißimum, & inexpiabile: cõmemoratis autem flagitiis impiorum, & piorum calamitatibus, implorat auxilium à Deo, cùm subiungit:*

Quis dabit. *Hæc interrogandi ratio apud Hebræos sæpe vim habet optãdi, vt eo loco, Quis mihi dabit pennas colũbæ? & in Numeris, Quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet? putabatur autem Sion esse domicilium Dei, & ex eo loco petentibus salutem dari. hinc illud Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Itaque huius versiculi ea est sententia: vtinam dominus ex monte sancto suo respiciat calamitates Israelis, & asperrimum seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat.*

Cùm conuerterit. *Eueniet (inquit) quod optamus, & populus seruitute liberatus recreabitur, & gaudio exultabit.*

PARAPHRASIS.

N*Ihil adeò tetrum, immane, & contra naturam cogitari potest, quàm negare eum esse*

esse à quo omnia à principio facta & constituta sunt, atque ad innumerabilia sæcula incredibili sapientia reguntur atq; conseruātur. Quòd si sapientia, vt etiam à maximis Philosophis est desinitum cognitio rerum diuinarum est, & omnis sapiētiæ caput est castißimus cultus, plenißimaq; sanctitatis pietas aduersus Deum, non iniuria insipientes appellamus omnes, quicunque Deum non solùm non colunt, aut ex aliqua parte cognoscunt, sed etiam funditus omnē naturam, & vim diuinam tollunt, & Deum rem esse inanem, & commentitiam existimat. Hæc autem portenta loquuntur impij cum animo suo, quoniam effutire non audent, quod etiam gentes immanes & effrenatæ execrandum atque omni supplicio vindicandum arbitrantur.

Huius autem pestiferæ opinionis, quæ totius vitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa vitæ turpitudo. nam qui libidinum facibus inflammantur, qui rapinis & maleficio pascuntur, qui cruore hominum sese cōtaminant, & cætera eiusmodi scelera & flagitia suscipiunt, ij omnem Dei notionem, & memoriam ex animo suo euellere conātur, ne metu supplicij diuini, aut exanimentur continenter, aut inuiti à scelerum administratione reuocentur.

Dominus è cælo oculis collustrauit si quē cerneret in tanta istorum multitudine rerum diuinarum intelligentem, séque diligentius perquirentem

rentem

rentem. Ad hanc enim rem nobis ille rationem, atque omnem intelligendi vim contulit, vt in se perquirendo & cognoscendo omnem curam, cogitationem, operam poneremus.

Sed inaniter ille circunspexit: omnes enim declinauerũt a pietate & recta viuẽdi ratione, omnes ad vnũ perditis moribus, & pestiferis opinionibus corrupti, deprauatiq; sunt, nemo deniq; ex iis repertus est qui cũ fide et iustitia vita coleret.

Itaque summus ille rector ira incensus, profectò, inquit, homines impij, qui me iactant nõ existere, & hac opinione confisi, lacerant omni scelere gẽtem meam, eiusq; fortunas inexplebili cupiditate deuorant, maximo suo malo sentiẽt vim & potestatem meam.

Nimirũ Deus inuocandus, colendus, & suspiciendus erat, cætera omnia pro nihilo ducenda, quod admirabile dictu est, quam contrà fiat ab istis, qui conculcata virtute omni, ac religione, honores, opes, potentiam, libidines in loco numinis colũt, & colentes Deũ summa crudelitate persequuntur. Sed ô quanta miseros supplicia manẽt! en ego locũ aspicio, quo loco tantis circunuenientur malis, vt fracti magnitudine calamitatum, nunquam respirandi potestatem habeant, semper trepident, semper grauiora formident.

Hæc igitur pœna manet impios, arrogãtes, & gentes Dei crudeliter exedentes, propterea quòd Dominus apud iustos & pios homines sedem &

domicilium habet, neque iniurias eorũ feret impunitas: quanquam vos impij consilium & institutum piorũ illudere, & stultum ac ridiculum existimare soletis, quòd ij spem suam ponãt in Deo, quòd eum colant, venerentur, & omnes suas curas, & actiones ad eum referendas putent.

Vtinam Dominus ex sanctißimo vertice Sionis, vbi sedem constitutam habet, respiciat citò calamitates Israelis, & asperrimum seruitutis iugum ab eius ceruicibus repellat. Eueniet quod optamus, & populus impiorum tyrannide liberatus, à Deo recreabitur, & in reliquum tempus ocio, & placidißima pace perfruetur.

ARG. PSAL. XV.

Gens Hebræa maximas accepit calamitates, & à Barbaris nationibus sæpe in seruitutem abducta est propter neglectã pietatem & virtutem. Id prouidés Dauid, & in posterũ longè prospiciens, his carminibus inducit Deũ præcipientẽ, & certã viuendi formulam constituentem, quam si secuti fuissent Hebræi, nunquam ab honesto & religione recessissent: & sublato omni exterarum gentiũ metu, suæ patriæ salui & incolumes habitauissent. Quod vtinã nos cæteris omnibus rebus neglectis, incumbamus toto pectore in eam curam, vt horum carminũ præcepta saluberrima obseruemus, quo tãdem post exilium longum, & grauissimos labores in terris exanthlatos in monte illo cælesti, & domicilio Dei sempiterno quiescamus, vitámque placidissimam, & omniũ bonorum plenissimam traducamus. tũc enim boni incipiũt viuere, vt quidam sapienter ait, cùm ex corporum vinculis tãquam è carcere euolauerunt

uerũt: noſtra verò hæc, quæ dicitur vita, mors eſt. Illud autem ſcire oportet, cùm vir ſanctus in principio carminis domicilium Dei,& montem ſanctũ appellat,eum terram Iudæam intelligere, quod vel vno teſtimonio Moſis confirmare poſſumus. Is enim in libro qui inſcribitur Exodus, iiſdem verbis eam deſcribit, cùm de Iudæis hæc loquitur: Eos perduces & collocabis in monte hæreditatis tuæ: vbi domicilium tibi conſtituiſti: vbi ſedem & templum tibi ædificabis. Itaque Dauid cùm templum & montem ſanctũ nominauit, ipſe quoque potiore de parte totam regionem intellexit, quam exornationẽ orationis Rhetores appellant intellectionem. Quòd verò verbum illud peregrinor poſuit, ſignificauit Hebræos tanquã aduenas & peregrinos terram Iudæam poſsidere, nam dominus in Leuitico, Terra, inquit, hæc mea eſt: & vos aduenæ, & coloni eſtis. Quin etiã tota hæc noſtra vita peregrinatio quædam eſt. neq; enim in terris ſtabilem ſedem, aut domicilium certũ habemus, ſed in corporibus commoramur tanquam in hoſpitio, non tanquam in domo. Itaque Dauid in libris Paralipomenon, his duabus de cauſis ſe ac cæteros Iudæos peregrinos nominat, Deum venerans, his verbis: Tua ſunt omnia, & quæ de liberalitate tua accepimus, ea dedimus tibi. Nos enim peregrini ſumus & aduenæ, ſicut omnes maiores noſtri: vita noſtra tanquam vmbra eſt in terris, neq; vlla eſt mora. Non me fugit, Baſilium illum magnum, & Euſebiũ Cæſarienſem aliter eum verſum Dauidis interpretatos eſſe: ſed cùm eorum explanatio ad id genus pertinere videatur, quòd Græci anagogin vocant: nos hac in parte ſequi Theodoretum maluimus, quòd eius interpretatio ad inſtitutum noſtrum, accommodatior eſſe videretur.

Pſalmus Dauid XV.

DOmine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.

Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non detraxit lingua ſua.

Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non tulit ſuper proximo ſuo.

Deſpicitur in oculis eius malignus, timentes autem Dominum glorificat.

Qui iurat, vt ſe affligat, & nō mutat, pecuniam ſuam non dedit ad vſuram, & munera contra innocentem non accepit.

Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

EXPLANATIO.

Domine quis peregrinabitur. *Cū Dauid hoc verſiculo tabernaculū, & montem ſanctum nominauit, potiore de parte totam regionē intellexit, vt in Paraphraſi oſtendimus. Quòd autem verbum illud peregrinor, poſuit, ſignificauit Hebræos tanquam aduenas, & peregrinos terram Iudæam poßidere: vel potius, totam hanc noſtrā vitam peregrinationem quandam eſſe: quibus de rebus in eadem paraphraſi explicatum eſt.*

Qui ingreditur. *Dominus reſpodens ad eas quæ rogauerat Dauid, probat hominē ingredientem*

tem sine macula, id est, nullo scelere, aut flagitio se contaminantem, & operantem iustitiam, id est, omnibus virtutum officiis fungentem: iustitiæ enim nomen in literis sanctis latißimè patet, & omnes honesti partes comprehendit.

Qui loquitur. *Quæ summatim proposuerat, ea nunc sigillatim persequitur.*

Nec fecit proximo. *Ordine quidẽ progressa oratio cordis primùm meminit, deinde linguæ, postremò operis mentionem iutulit: opus enim sermo, sermonem cogitatio antecedit.*

Et opprobrium non tulit. *Id est, non modò non violat alterum, sed ne ab alio quidem patitur eum lædi & opprobriis, ac contumeliis affici.*

Despicitur in oculis eius malignus. *Id est, improbos, quãuis genere, opibus & gratia florentes pro nihilo ducit: colentes autem Deum veretur & obseruat, licet humiles, & obscuri sint, & apud homines abiecti, contemptiq;.*

Qui iurat, vt se. *Horum verborum hanc sententiam esse confirmant Hebræi, virum bonũ summa fide, summaq; constantia præstaturum, quod promiserit, & si quo voto obstrinxerit eorum quæ ad incommodum, & macerationem corporis pertineant non tamen mutaturum sententiam, aut contra religionem iurisiurandi quicquam admissurũ esse. De hoc genere voti & iurisiurandi meminit Moses in libro Numerorũ.*

Et munera contra innocentem. *Acci-*

piunt dona aduersus innocentem, non solùm iudices auari, sed etiam qui pecuniam accipiunt ob falsum testimonium dicendum, aut lites iniquo patrocinio extrahendas, & tuendas.

PARAPHRASIS.

DAuid. Domine quis habitabit in domicilio tuo? quis stabilem sedem habebit in monte sancto tuo?

Deus. Quisquis ab omni vitiorũ labe sese purum atque integrũ seruat, atque alacri & prompto animo omnia virtutum officia præstat. ea nempe laus perfecta, & præmiis immortalibus digna est, vt legum diuinarum neque vetita per libidinem animi attingas, neque iussa per negligentiam omittas: id autem consequitur, quisquis est simplicis veritatis amicus, neque alteri maledicto vel re nocet, tãtumq; abest à quoquam violando, vt neminem ab altero lædi patiatur, aut probris conuitiisq; iactari.

Quinetiam improbos, quamuis genere, opibus & gratia florentes pro nihilo ducit: colentes autem Deum reueretur & obseruat, licet humiles & obscuri sint, & apud homines abiecti contemptiq;. sentit enim beatos esse, non qui opibus circumfluunt, & magna imperia obtinent, sed qui pietatem colunt & iustitiam.

Quòd si quid Deo teste cuiquam promiserit, seq; iureiurando aliquo obstrinxerit, id summa

fide,

fide summaq; constantia seruat: neque si quo voto se deuinxerit eorum, quæ ad incommodum corporis pertineant sententiam mutat: nihil contra iurisiurandi religionem facit. Non ille aut pecuniam fœnori daret, aut illam acciperet ob ius, vel testimonium dicendum, & innocentes iniquo iudicio opprimendos.

Qui ad hunc modū vitam instituerit, & Deo charissimus erit, & nullo rerum aduersarum ictu concutietur, sed instar domus habebit, quam vir prudens ædificauit in lapide firmissimo. Ergo illam neque impetus ventorum, neque imbrium aut fluuiorum vis moderata conuellit, eius enim fundamenta posita sunt in lapide firmissimo.

PARAPHRASIS CARMINE.

DAVID. *Pater supreme quis tuum templum incolet?*
Dic, oro, mōte quis acquiescet in tuo?
DEVS. *Qui purus omni à labe iustitiam colit,*
Qui diligenter curat, vt mentē mala
A cogitatione seruet integram,
Nec immerentes ore vexat improbo,
Nec alteri nocere solummodo cauet:
Sed si quis vllum lædat, auxilio venit,

Iniuriamq́; prohibet hic malum, licet
Ditiſſimum, licet potentem negligit.
At quos amãtes viderit Deum, colit,
Veretur, obſeruat, loco quanq́; infimo
Iacere cernat rerum egẽtes omnium:
Nec, ſi quid vnquam iuret, vnquam peierat.
Non ille fœnori pecuniam daret:
Illámve reciperet, licet pauperrimus
Vt innocẽtes opprimat vel maximã.
Qui ſeruat hæc, immobilis ſemper manet,
Deoq́; charus viuit, & mortalibus.

ARGVMENTVM.

Inducit Ieſum Deum loquentem, & ſuam morté ac reditum ad vitam, & piorum ſalutẽ prædicentem. Is cùm duplici natura ſit nemini mirãdum accidere debet, ſi multa eius tum dicta, tum facta referantur tanquam hominis & mortalis. Hinc illa in Euan. Pater, ſi fieri poteſt, tollatur à me cruciatus iſte: veruntamen non quod mihi, ſed quod tibi placet, id fiat. Et illud, Eo ad patrẽm, & Deum meum & veſtrum. Pari ratione videmus ipſum & lachrymantem, & ſupplicantium more genua flectétem, séque animo demiſſo, atque humili ad terram abiicientem, quæ quidem omnia pertinét ad mortalitatem eius: quippe qui omnibus in rebus extra culpã & peccatum nobis par & ſimilis redditus ſit, quo

miſer

misericors esset, ac fidelis pontifex in iis procurandis apud Deũ quæ pertinent ad expiationẽ scelerum & flagitiorum generis humani. ex eo enim quod ipsi contigit, vt nostris malis & incommodis tentaretur, id cõsecutus est, vt iis qui eisdem casibus tentantur, summa benignitate subueniat. Christum verò Deum in his carminibus loqui, Petrus & Paulus testantur in actis Apostolorum.

Micthem. Dauid Psalm. XVI.

CONserua me Domine, quoniam speraui in te, dixi Domino, Dominus meus es tu, bonũ meum nihil tibi confert.

Erga sanctos, qui sunt in terra, & præclâros omnis voluntas mea est.

Multiplicata sunt idola eorum, post alium accelerauerunt.

Non libabo libamina eorum de sanguine, nec assumam nomina eorum in labiis meis.

Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu sustentabis sortem meam.

Funes ceciderũt mihi in præclaris, etiã hæreditas pulchra contigit mihi.

Benedicam Dominum, qui dedit mihi consilium, etiam per noctes erudiunt me renes mei.

Posui Dominũ in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commouear.

Propter hoc lætatum est cor meum, &

exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe.

Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuũ videre corruptionem.

Notas fecisti mihi vias vitæ: satietas lætitiarum est cum vultu tuo, delectationes in dextera tua in æternum.

EXPLANATIO.

Conserua me Deus. *Filius Dei omnibus in rebus (extra culpam, & peccatum) nobis par, & similis redditus, & nostris malis, & incõmodis tentatus, imminente iam morte verba humanæ imbecillitati conuenientia pronuntiat, Deoq; salutem suam suppliciter commendat.*

Erga sanctos. *Cùm dixisset, Deum nulla in re egere opera sua, subiungit, se nullum officij genus erga homines illi charos prætermissurũ, quòd sciret, hæc studia Deo perinde grata esse, quasi ipsius numini tributa forent.*

Multiplicata sunt idola. *Hæc videntur dici de perfidis Iudæis, qui relicto Deo alterum secuti sunt, videlicet Diabolum, cuius etiam filij appellantur in Euangelio Ioannis, & propterea idola eorum multiplicata sunt. vt enim boni vnũ habent Deum, quem colant, sic improbi multos habent falsos Deos, quibus seruiant: ambitio namque, & libido, & luxuria, & pecuniæ cupiditas, & reliqua flagitia sunt eorũ idola. qua enim*

enim quiſque in re ſummum bonum conſtituit, ea res cuique Deus eſt. Huius igitur impiæ nationis ſacrificia Chriſtus repudiauit, & eorum nomina deleuit ex libro viuentium, neque iam digni ſunt Iudæi, qui ab ipſo nominentur, aut cognoſcantur.

Dominus pars hęreditatis. *Felix (inquit) hæreditas mea, id eſt eccleſia piorum: cuius hæreditas æterna erit Deus. vos item felices labores, & cruciatus mei, quos eadem merces manet. ſic Athanaſius, & Theodoretus, & quidam alij explanarunt hunc locum.*

Tu ſuſtentabis. *Id eſt, eccleſia mea magnis impiorum conatibus oppugnata, tuo præſidio tuta erit & firma, & immobilis permanebit. glorians autem Dominus de fide, & virtutibus ſuorum ſubiungit:*

Funes ceciderunt mihi in præclaris. *Id eſt, luculenta planè, & præclara mihi venit hæreditas. eſt autem hoc ſumptum ex hiſtoria Ioſuæ: qui funibus agros metitus eſt, quos populo diuidebat.*

Etiam per noctes. *Non ſolùm (inquit) perfecit Dominus, vt in me ratio, & mẽs animi vigeret, ſed etiam affectiones ipſas, quæ ſolent ab honeſto reuocare, tam caſtas, tamq; rationi obedientes effecit, vt etiam illæ ad ſtudia pietatis, & virtutum dies nocteſq; me impellerent.*

Quoniam non derelinques. *Nam triduo*

pòſt

pòst reuertetur ad corpus suum, non iam patibile & caducum, sed inuiolabile & immortale. Hæc autem verba esse Christi, Petrus & Paulus testantur in actis Apostolorum.

Nec dabis sanctum. *Id est, quem tibi consecrasti, atque omnium gentium regem, & dominum designauisti, haudquaquam feres tam diu vita carere, quòd corpus eius corrumpatur.*

Satietas lætitiarum. *Id est, tum demũ animus expletur omnibus lætitiis, cùm te præsens præsentem intuetur: sunt enim delectationes in dextera tua, id est semper in promptu habes, semper munifica manu largiris hilaritates, lætitias, iucunditates. Simile videtur illud ex prouerbiis Salomonis, Longitudo dierũ in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria: quibus verbis significat sapientiam suppeditare suis amatoribus longinquitatem vitæ & opes, & honores. In hanc sententiam Theologi Græci, & Latini interpretantur hunc hymnum. Illud autem scire oportet, Dauidem vnum ex iis fuisse, qui moribus, & factis venturum Christum multis in rebus repræsentarunt suorum temporum hominibus, atque ob hanc causam nõnullos existimare, & illos quidem rerum diuinarum peritissimos, ipsum etiam in his psalmis, in quibus de se, ac suis rebus scriberet, solitum inserere multa, quæ non tam sibi conuenirent, quàm ei quem repræsentabat, nempe Christo: qua quidem scribendi ratio-*

ne

ne ostendunt ipsum esse vsum etiam in eo carmine, quod de Salomone condidit: in illo enim cum de regno filij semper loqui videatur, nōnulla tamen dicit, quæ regno Christi cōgruunt, præterea nullius. Sic autem ferebat illorum temporum ratio, vt mysteria Christi vmbris eiusmodi, & imaginibus velarentur, in quæ possent introspicere, quorum mens à Deo illuminata foret, cæteri præter ipsas vmbras nihil penitus viderent. His rationibus inducti fatentur illi quidem, cum vir sanctus diceret, animam suam ab inferis citò reuocandam, neque Deum permissurum, vt corpus ipsius in sepulchro corrumperetur, istæc sub persona Christi locutum esse, sed eidem illum omnia superiora de se ipso scribere, non dubitant: itaque horum sententia hic hymnus ita explanandus erit, vt Dauid in secundo versu prædicet beneuolentiam, & studium suum erga homines pios, in tertio autem accuset impios, qui non contenti religione, & cultu veri Dei, à finitimis nationibus ceremonias & sacra falsorum Deorum accipiebant, quibus sacris profitetur se nunquam interfuturum, aut quicquam libaturum, quod ad ea pertineat: neque verò se commissurum, vt inuocet illos Deos, aut nomina eorum ad iusiurandum adhibeat. Eius autem rei causam subiungere videtur, cùm ait, Dominum esse partem hæreditatis suæ, & calicis sui, ac funes sibi cecidisse in rebus præclaris: quibus verbis gloriatur

Deum

Deum sibi esse hæreditatem, opes, & omnia bona. nam quod addit, sortem suam ab illo sustentatum iri, nimirum significat, sibi non esse dubitandum, ne hanc luculentam hæreditatem amittat, quando Deus qui se ipsi poßidendũ, ac fruendum dedit, non sit passurus, vt vlla res eum de hac poßeßione deturbet. Nomen verò calicis consuetudine linguæ Hebrææ, significare quicquid hominibus aut boni, aut mali contingit à Deo, in alio loco dictum est à nobis.

PARAPHRASIS.

STudet ingrata, & importuna gens mihi vitam eripere, & meum nomen ex omni hominum memoria funditus delere: at tu pater optime, atque sanctißime filium tuum serua, atque illum ea gloria illustra, in qua semper fuit apud te, priusquam hæc pulcherrima rerum vniuersitas existeret. Ego certè in tua misericordia omnem meam spem & præsidium locaui. Agnosco Domine, neque vnquam intermitto apud omnes prædicare, te mihi Dominum esse, neque potest quicquam esse tam promptum, aut tam paratum, quàm animus meus ad inseruiendum tibi. Verùm quid tuo numini commodare potest hæc voluntas, & alacritas mea? Tu Domine seiunctis omnibus malis, & incommodis vitam colis beatißimam & sempiternam. Quæcunque bona, pulchra, vtilia cernuntur in omnibus rebus inanimis, animatisq;, ea omnia ex perenni vberrimoq;

rimoq; tuæ benignitatis fonte permanant.

Proinde cùm tibi nulla in re sit opus opera mea, reliquum est, vt omnia mea pietatis studia & officia constent in homines sanctos & virtute præcellentes, qui mecum in hac vita misera fragiliq; peregrinantur; quos tu iam inde ab omni æternitate ex infinita mortalium multitudine selegisti, quò vitam puram & castam agentes in terris, postea beati æuo sempiterno fruerentur in cælo. Hos ergo consilio, doctrina, exemplo, rebus denique omnibus iuuabo, & viam tutißimam, rectißimámque muniam, quæ illos perducat ad vitam beatam & immortalem, atque hæc mea beneficia & studia tibi perinde grata & iucunda erunt, quasi tuo numini tributa forent.

Sed illud mihi ad dolorem acerbißimum accidit, quòd Iudæi quorum est adoptio & gloria, & sanctißima illa fœdera, & leges, & sacra, & promißiones magnificæ, quíque prognati sunt à viris sanctißimis, & omnium virtutum gloria præcellentibus, quorum denique ego sum sanguis, quos ego in primis saluos, incolumes & florentes ac beatos cupio, ij sempiternum illum hostem humani generis tibi antetulerunt, & multos sibi Deos opinionis errore finxerunt: gloriam, honores, opes, libidines pro tuo sanctißimo numine venerantur: & quæ flagitia summopere vitare ac morte peius odisse debuerant, in iis flagitiis

beatam vitam

collocarunt, meq; à maleficiis & sceleribus deterrentem ad virtutem, & pietatem, & syncerum tui numinis cultum adhortantem omnibus iniuriis & contumeliis insequuntur: neque prius finem faciunt furoris, quàm me acerbissimè excruciatum interfecerint.

Valeant itaque homines perditi & flagitiosi, quorũ ego ceremonias, & sacrificia cruore manantia detestor, neque tam dignos puto, quos nomine appellem.

At vos felices & beati, quicunque vos & vestra omnia mihi consecrauistis & dicastis: istius enim vestræ virtutis & pietatis merces, & præmium sempiternum erit Deus. Vos item felices labores & cruciatus mei, quos eadem merces manet. Oppugnabuntur quidem maximis conatibus impiorum omnes, quicunque disciplinã & sectam sequentur meam: sed ij parentis mei præsidio confirmati, magno & fidenti animo resistent, atque in me cultu ac pietate fixi, & immobiles permanebunt.

Luculenta certè & præclara mihi venit hæreditas: homines, inquam, mihi pater excellentes, & vniuersi planè generis humani florem assignauit.

Itaque immortales illi gratias ago, quòd me prudentissimis atque amantissimis consiliis semper iuuerit, quodq; affectiones ipsas animi, quæ solent ab honesto reuocare, tam castas, tamq; rationi

tioni obedientes effecerit, vt etiam illæ ad studia pietatis & virtutum dies noctésq; me impellerent.

Nempe dominus ante oculos mihi semper obuersatur nihil animo agitare, nihil aut loqui aut conari possum, quin illum adesse præsentem cogitem: neque me profectò animus fallit. adest enim ille mihi præsens & propitius, & magnitudinem animi & constantiam submittit, ne vlli calamitatum oneri succumbam, neu virtutem meam excelso & illustri loco sitam labefactet hominum improbitas.

Propterea animus meus incredibili lætitia exultat: neque lingua satiari potest gratiis agendis, dum cogito Deum lateri meo semper adhærere propugnantem, & consilio atque opera iuuãtem.

Neque solùm animus gaudio completur, sed etiam ipsum corpus morti iam propinquum spe bona certáque sustentatur, quòd tu domine animum meum non permittes diutius versari apud inferos, sed post tertium diem eius diei, quo migrauerit è corpore, comitatus felicibus animis piorum reuerteretur ad domicilium suum, non iam patibile & caducum, sed inuiolabile & immortale. Scilicet eum quem tibi cõsecrasti, atque omnium gentium regem & dominum designauisti, nequaquam feres tandiu vita carere, quoad corpus corrumpatur.

Quinimo iam rationem mihi & vitam ostendisti, qua mortem superarem, & ad vitam adi-

rem beatam, & omnibus bonis & gaudiis afflue ntem. tunc demum enim animus expletur omnibus lætitiis, cùm te coràm intuetur, atque in aspectu iucūditatiq́ue præsentia tua cōquieſcit: ſemper enim in promptu habes, ſemper munifica manu largiris voluptates, lætitias, iucunditates.

ARGVMENTVM.

Vir ſanctus acerbiſsimè vexatus à Saule, & maximis anguſtiis preſſus Deū implorat, vitæ ſuæ innocentiam commemorans, & inimicorum ſuperbiam, crudelitatē animíque impotentiā exagitans, ſuum ſummum bonum in contemplatione Dei conſtituendum eſſe admonens.

Oratio David, Pſalmus XVII.

EXaudi domine iuſtitiam meam, intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationē meā abſque labiis doloſis.

A vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.

Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte: examinaſti me, & non inueniſti.

Quod cogitaui, non tranſiuit os meum, propter opera hominum, ob verbum labiorum tuorum ego obſeruaui vias perverſorum.

Suſtenta greſſus meos in ſemitis tuis, ut non labantur veſtigia mea.

Ego

Ego clamaui ad te, quoniam exaudisti me Deus, inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me vt pupillam oculi.

Sub vmbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me affligunt.

Inimici mei animam meam circumsederunt, adipe suo clauserũt corpus suum, os eorum locutum est superbiam.

Gressus nostros nunc obsederũt, oculos suos posuerũt ad prosternendũ me humi.

Similitudo eius quasi leonis desiderantis prædam, & quasi catuli leonis habitantis in abditis.

Exurge domine, præueni faciem eius, prosterne eum, eripe animam meam ab impio, qui est gladius tuus, ab hominibus, qui sunt manus tua.

Domine ab hominibus mũdo addictis, quorum portio est in vita, quorũ ventrem de absconditis tuis imples.

Saturantur filiis, & dimittunt reliquias suas paruulis suis.

Ego autem in iustitia contemplabor faciem tuam, satiabor, cùm euigilauero, specie tua.

Exaudi domine iustitiam meam. *Sic appellat iustam petitionem suam.*

Absq; labiis dolosis. *Audi (inquit) propitius voces, quas ego puris labiis pronuncio, non aliter sentiens, atque loquor.*

A vultu tuo. *Id est, tu domine discepta causam meam, qui solus æquus es iudex.*

Visitasti nocte. *Tu (inquit) rebus aduersis sæpe ac sæpius explorasti animum meum, méque ingentibus tenebris calamitatum circunfudisti, & quemadmodum aurum igne explorant, sic mentem meam facibus ærumnarum incendisti, neque tamen me vnquam vidisti à recta via declinare, aut iniquum aliquod facinus admittere vel salutis tuendæ causa, vel vt grauißimas iniurias vlciscerer, tametsi non semel acerbißimi hostis opprimendi facultas mihi oblata est.*

Quod cogitaui non transiuit os meum. *Criminabantur, Dauidem esse malitiosum, & fallacẽ, illúmque proditionis insimulabant: contrà ipse fretus innocentia sua prædicat coram Deo, se animo simplici esse, & ab omni simulatione alieno, quippe qui nunquam aliter loquatur ac sentit: sic interpretantur hunc locum peritißimi linguæ Hebrææ. Ego verò diligentius considerandum puto.*

Propter opera. *Non solùm (inquit) me ab omni scelere integrũ seruaui, sed etiam animad-*

uertens, homines vulgò se vitiis contaminare, ob amorem & reuerentiam præceptionem tuarum, eorum vitam diligenter obseruabam, vt eos à maleficio deterrerem, & ad leges tuas seruandas, & colendas incitarem: sic ferè explanant hunc locum Chimis, & Abraham Esdra, & eleganter quidem, ni fallor.

Sustenta gressus meos in semitis tuis. *Prædicauerat innocentiam, & pietatem suam, itaque ne videretur quicquã harum rerum virtuti suæ insolenter arrogare, præcatur Deum vt vires & appetitiones animi sui ita corroboret, ac confirmet, vt constantissimò perseueret in obseruatione legum diuinarum, quibus omnis pulchritudo virtutis continetur, significans si quid ab ipso antea vel rectè cogitatum est, vel honestè administratum, totum id attribuendum misericordiæ Dei, qui mentem bonam donauit, vt recta conaretur: & vires vt conata perficeret.*

Mirifica misericordias tuas. *Fac (inquit) omnes admirentur magnitudinem misericordiæ, ac benignitatis tuæ, conseruando me ab impetu, & vi tyranni potentissimi.*

Similitudo eius. *Duæ sunt similitudines: quarum altera referenda est ad studium Saulis Dauidem cupidissimè quærentis ad necem: altera ad insidias, quas homo teterrimus illi comparabat.*

A resistentibus dexteræ tuæ. *Videbantur*

enim Deum impugnare, qui Dauidem impugnabant, propterea quòd is erat clarißimus Deo, & ab eo constitutus fuerat res Hebræorum

Adipe suo. *Sagina (inquit) os, & totum corpus oppleuerant. Hæc verò est allegoria, qua literæ sanctæ vti solent ad significandam opum affluentiam, & vitæ prosperitatem: res autem secundas plerunque sequitur arrogantia, & Dei, hominúmque contemptus: quamobrem subiungit, os eorum locutum est superbiam. simile est illud Mosis in Deuteronomio, incrassatus est dilectus & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit a Deo salutari suo.*

Qui est gladius tuus. *Hec ea ratione dicitur, quòd Deus impiis hominibus pro armis vtatur ad puniendà scelera improborum, & ad virtutem piorum exercendam. Itaque apud Esaiam, rex Assyriorum virga furoris Dei nominatur: eadem ratione eosdem appellat manum Dei, Iobum imitatus qui dicit, se manu domini vapulasse, cùm tamen diabolus eum cecidisset. Sed Deus eo vsus erat tanquam manu ad verberandum seruum suum.*

Ab hominibus mundo. *Eripe me inquam domine ab hominibus impiis, quorum cura omnis & cogitatio infixa est in bonis huius vitæ fallacibus, & tẽporariis, quibus abundãt, in altera illa vita summã omnium rerum egestatem perpessuri.*

De

De abſconditis tuis. *Amplificatione vtitur ad demonſtrandam proſperitatē improborum, nã dicit, eos circūfluere gemmis, auro atque argento, quæ abſcondita vocauit, quod terræ venis occultentur. Addit præterea eorum domos florere liberis, quibus relicturi ſint opes, quæ libidinū ſuarū atque intēperantiæ ſuperfuerint. Sic Euſebius Cæſarienſis explanat hunc locum.*

Ego autem in iuſtitia. *Expleantur iſti ſalſis bonis & celeriter interituris, ego certè iuſtitiam, & pietatem colens, ac ſolida illa & vera atque æterna bona conjectans, contemplabor aliquãdo beatiſſimã faciem tuam, & tuis denique omnibus gaudiis, & voluptatibus cumulatus, coràm te coràm intuebor, & in ſuauiſſima pulcherrimi numinis tui contemplatione conquieſcam: quod mihi tandem tua benignitate cōtinget, cùm animus meus euolauerit è vinculis corporis, in quo tanquam conſopitus iacet, & in æternam illam domum tuam migrauerit.*

PARAPHRASIS.

AVdi omnium rerũ domine iuſtam precationem meam, attende clamorem meum: aures adhibe ad voces, quas ego puris & caſtis labiis pronuncio, non aliter ſentiens atque loquor.

Tu domine diſcepta aliquãdo tãdem cauſam meam, qui ſolus æquus es iudex, & ſi mihi periculum capitis iniuria procreatum vides, faueto innocentiæ meæ, & omnibus declara nihil æqui-

tate, & iustitia tibi sanctius & antiquius esse.

Tu quidem certè rebus aduersis sæpe ac sæpius explorasti animũ meum, méque ingentibus tenebris calamitatum circunfudisti, & quemadmodum aurum igne explorant, sic mentem meam facibus ærumnarum incendisti: neque tamen à recta via vnquam aberraui, aut iniquum aliquod facinus admisi, vel salutis tuendæ causa, vel vt grauissimas iniurias vlciscerer.

Quinetiam animaduertens homines vulgò sese vitiis & sceleribus contaminare: ob amorem & reuerentiam præceptionum tuarum, ipsorum vitam diligenter obseruo, vt eos à maleficio deterream, & ad leges tuas seruandas, & colendas inflammem.

Neque tamẽ quicquam harum rerum virtuti meæ insolenter arrogo, sed si quid in me boni & recti est, totum id attribuo benignitati tuæ totum id esse tui muneris, lubentissimè confiteor. Itaque domine, corrobora vires & appetitiones animi mei, vt leges tuas cupidissimè sequãtur, & viam conficiant præceptorum tuorum: per quæ continenter ingrediantur necesse est, qui ad beatam vitam peruenire contendunt.

Ea spe confisus domine, opem tuam imploro, quòd sæpe calamitates meas subleuasti, & nunc quæso supplicis tui vocem in extremo periculo ne contemptam habe.

Fac, omnes admirentur magnitudinem, &

præ

præstantiam benignitatis tuæ. si enim furorem potentißimi tyranni comprimas, & seruũ tuum in media iam morte versantẽ eripias, quis tuam bonitatem non suspiciet? quis non excitabitur ad prædicandam prouidentiam tuam? & certè ea semper fuit liberalitas numinis tui, vt nunquam pios destitueres, nunquam violari sustineres, qui ad te suppliciter confugissent, & in præsidio tuo spes suas collocassent.

Non me, domine, te potius impugnant inimici mei. quem enim oleo tuo sancto consecrasti, quem regnum populi tui obtinere voluisti, hunc crudeliter finibus patriæ exterminarũt: hunc per montes & deuios saltus prosequuntur, hunc quauis ratione vita priuare contendunt.

At tu domine custodi me tanquam pupillam, atque aciem oculi, & vt solicita auis protegit alis pullos suos: sic tu firmißimo tegumento misericordiæ tuæ muni salutem meam contra homines feros & inmanes, qui me dispositis insidiis vallatum tenent, seq; magnificè ac superbè contra te, atque homines iactant. quam quidem arrogantiam in animis eorum parit nimia vitæ prosperitas, atque opum, & omnium rerum affluentia, quam plerunque sequitur fastidium, & superbia, & Dei hominúmque contemptus.

Itaque nullo metu, aut religione deterriti huc illuc dies noctésque concursant, atque hac vna in re oculis, & cogitatione intenti sunt, vt me cru-

deliter affligant, & prosternant: iámque circumretitum tenent.

Ac veluti leo stimulante fame per nemora, & montes cursu incitato rapitur ad prædam, interim catulus eius sese latibulo tegens oculis omnia collustrat, si qua sese offerat fera: sic truculentus hostis auidißimè necem meam appetens tum vi, tum fraude caput innocentis oppugnat.

Satis diu domine, data est tyranno scelerum impunitas, satis diu vexata est innocentia mea: iam quæso deposita lenitate suscita iram tuam, iam præueni conatus impij, ne perueniat ad scelera, quæ machinatur. Ille quidem furore inflammatus inuadit in me, at tu domine cum prosterne solo, & ferro de manibus extorto, eius impetũ frange. Eripe tandem vitam meam de ore & faucibus immanium beluarum, quibus tu pro manu & armis vti soles ad punienda maleficia improborum, & virtutes piorum exercendas.

Conserua me ab insidiis & violentia hominum perditorum, quorum animus rebus fragilibus, & caducis affixus est, atque istis bonis fugacibus, & adumbratis saturatur, in altera illa vita summam omnium rerum egestatem perpessurus.

Itaque nunc affluunt gemmis, auro, & cæteris opibus, & copiis, quæ intimo terræ sinu, & venis occultantur, & quod ab opulentis, & copiosis optatur in primis, eorum domus coniugibus

iugibus & liberis florent, quibus relinquant opes, quæ libidini suæ, atque intemperantiæ supererint.

Expleantur isti fallacibus bonis, & celeriter interituris, ego certè iustitiã & pietatem colens, & solida illa & vera atque æterna bona confectans contemplabor aliquando beatissimam faciem tuam, & tunc denique omnibus gaudiis & voluptatibus cumulatus ero, cùm te coram intuebor, & in suauissima pulcherrimi nominis tui contemplatione conquiescam: quod mihi tandem tua benignitate continget, cum plenè atque perfectè excitaueris: è somno scilicet animus noster paulatim expergiscitur cum illum quàm maximè fieri potest à corpore, & sensibus abducimus, quorum voluptatibus si profundatur, dulci illo quidem, sed pestifero somno consopitur, & noctem luci anteponit, & vanis bonorum simulachris delusus solida & expressa bona contemnit. At qui animi quàm minimã cum corporibus societatem habuere, ij quotidie magis magisque vegetiores fiunt, & aptiores ad contemplationem rerum diuinarum, ad obseruandum & colẽdum Deum, ad mores ac studia, & actiones omnes ad eius voluntatẽ accommodandas, quæ cùm gerũtur, tunc animus vigilat, tunc officio fungitur, seq; imagine diuina, quam gerit, dignum exhibet. His igitur curis & studiis exercitatus animus, tum demum plenè excitatur,

tur è somno, cùm omni admixtione corporis liberatus planè syncerus & integer esse cœpit, & in æternum illam domum suam peruolat, vbi semper vigilant mentes illæ beatæ, sempiterno æuo fruentes, summum illum Deum & liquidò cernentes, & incredibili cum voluptate amantes & perpetuis hymnis celebrantes.

ARGVM. PSAL. XVIII.

Hic hymnus tot figuris verborum, & sententiarum illuminatur, & omnia tam rabide incitatus fertur, vt si Latinus interpres, & numeros, & elegantiam sermonis Hebræi expressisset, nulla maior eloquentia requiri potuisse videatur. Eum cecinit Deo opt. max. Rex, domi, belliq; potentissimus, cùm omnes hostes funditus deleuisset, & regno constituto placidissima pace frueretur. Itaque vrbium expugnationes, secunda prælia, nomen hostiũ ad internecionem redactũ, quicquid denique omnibus bellis feliciter administratum est, id omne misericordiæ tribuit diuinæ, nihil præclarum, nihil memoria dignum sua virtute gestũ esse prædicás, & omnes quidem exemplo suo ad iustitiam & pietatẽ adhortatur, demonstrans nulla arma, nullas copias, aut munitiones esse tam firmas, quam religionis amorem, & perpetuam in recta viuendi ratione constantiam. Neque verò sumus ignari, in hoc hymno maxima mysteria inclusa esse, quæ magnis obscuritatibus circunfusa fuerunt, vt ab ipsorum aspectu oculi profanæ multitudinis arcerentur: quæ quidem mysteria apud Latinos Augustinus, apud Græcos Athanasius, Eusebius Cæsariensis, Didymus atque alij graues in primis Theologi summa diligentia vestigauerunt. Sed nos, cùm velimus eas res summatim attingere, ne ab ea explanandi ra-

tione discedamus, quam nobis proposuimus, Theodoretum, & Theodorũ Antiochenum imitabimur, qui hæc omnia simplicius tractauerunt. Principio ꝙ vir sanctus commemorat maximos terræmotus extitisse, & reiecta fuisse fundamenta orbis terrarum, eã sciito esse orationis exornationem, quã rhethores Græci Hyperbolẽ: Latini Superlationem vocant. ea vtitur Dauid ad impetũ. & vim iræ diuinæ exprimendũ & amplificandũ. Ad eundem modum Deus Apud Esaiã, cœlũ, inquit, turbabo & cõquassabitur terra propter indignationẽ domini exercituũ: quẽ locũ Hieron explanãs ait: hãc esse superlationẽ, qua vehementissimam irã Dei vates sanctus exaggeret. Cũ verò Deũ de cælo descendentem facit, eam rẽ ad prouidentiam eius declarandã pertinere intelligo bonos tuentem, improbos vlciscentem. Sic in Genesi scriptum est, descendisse de cælo dñm vt inspiceret vrbẽ, & turrẽ, quam ædificabant homines stulti & arrogãtes. & in eodẽ lib. dominus ait: Descendã, & videbo, nũ ea vera sint, quæ ad aures meas peruenerũt. Quod Deũ volantem inducit, alisque ventorũ & pẽnigeris cælitibus insidentẽ, id quidem incredibilem diuinæ mentis pernicitatem indicat: id est vim omnia penetrantem, vim vbiq; præsentem, & omnia cælo, terra, mariq; perlustrantem. Caligo autem, & tenebræ domicilio Dei offusæ significant, nullã mentis aciem esse tam acutam & perspicacẽ, quæ illum possit intueri: eiúsque naturam nulla ratione aut cogitatione compræhendi posse. Itaque cũ Deus veniret ad Mosem, leges daturus Hebræis, memoriæ proditũ est, nube densissima obductũ fuisse montem Horebum: & cùm Salomon templum illud augustissimũ prædicaret, Deo aduentante nubilæ omnia oppleuerunt. Cùm vero Dauid grandinem, & sagittas, & ignem commemorat, intelligere vult pœnas & grauissima supplicia

cia, quæ Deus infligit hominibus ſceleratis & impiis. Huius exornationis cùm alia multa exempla ſunt in hoc diuino poemate, tum illud: Ignis, ſulphur, & vis procellarum, merces debita ſceleribus eorum. Et Eſaias, cùm minatur excisioné Hieroſolymis, ſic inquit: in hanc ciuitatem rex cæleſtium inuadet cum tonitruis, & terræmotu, & honorifico ſonitu procellarum & tempeſtatis & cum flamma ignis omnia deuorantis. Denique ne longũ faciam, cùm Dauid alio loco precatur à Deo vt de medio tollat inimicos ſuos, idé & ſententiis, & ornamentis vtitur ad hũc modũ: Domine, inclina cælum & deſcende, tange montes: & fumabunt: iace fulmina & diſsice impios, mitte ſagittas & perime illos, dimitte manũ ex alto & libera me. & vitã meam de tantis fluctibus extrahe, de manibus exterarum gentium eripe me. His breuiter explicatis, ne illud quidem prætermittendum eſſe duco, in qua parte hymni vir ſanctus commemorat, ſe populi ſeditionibus liberatum, & potitum eſſe imperio gentium externarum, eam partem ſic explanauiſſe omnes Theologos antiquos, vt dicerent, Dauidem iis verſibus cecinisse imperium Chriſti, quẽ pater omniũ nationum regem & dominum conſtituit. Id enim cuique pio & Chriſtiano perſuaſum eſſe oportet, hunc excellentiſsimum vatem non ſolùm multa de Chriſti ortu atque obitu, & rebus geſtis diuinitus prædixiſſe: ſed etiam moribus & factis eundé multis in rebus repræſentaſſe ſuorum téporum hominibus. atque ob eam cauſam ſæpenumero ſub eius perſona, quam exprimebat, in ſuis carminibus locutum eſſe. Itaque tanquã Chriſtus Deus loquatur. ſic breuiter & ſtrictim interpretemur hanc partem. Is quidem ab iniuriis & oppugnatione populi liberatus eſt, cùm à patre ad vitam reuocatus fuit immortalé, neque iam furor nationis ingratiſsimæ

quio

quicquã ei nocere poterat. Ille constitutus est gentium rex, cùm illi ad vitam redeũti pater imperium dedit omnium terrarum. qua de re in secundo psalmo satis explicatum est. Quòd verò dicitur: Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi, id congruit cum illa vaticinatione Esaiæ, Ecce gentem quam ignorabas, vocabis: & gentes, quæ te non cognouerant, ad te current. Non cognoscebat autem Dominus olim gentes, id est cultores falsorum Deorũ, propterea quòd ab iis ipse ignorabatur. nam Dei cognitione ij soli digni sunt, qui eum religiosè colunt, & piè sanctéq; venerantur: quocirca scriptum est in epistol. Pauli Deum suos nosse: et in Euang. Discedite à me, inquit, homines conscelerati, nunquam noui vos. Itaq; cũ falsorũ Deorũ cultores repudiata superstitione ad verã pietatem animum applicuissent, séque in imperio Christi libétissimis animis subiecissent, cogniti sunt à Deo, & fratrum loco numerati, & ipsi quidẽ sola fama, & auditione, perducti sunt ad syncerũ & purũ Dei cultum, plenissimãq; sanctitatis religionẽ: quippe qui neque Christũ Deũ in terris versantem vnquã viderant, neque prodigiis & mirabilibus illis facinoribus interfuerant, quæ is in terra Iudæa plurima ediderat, sed Apostolorum verbis fidem habuerunt, & quẽ summis cruciatibus necatum audiebant, Dei filium esse crediderunt. At Hebræi, qui Deo charissimi erant & ab eo filij appellabantur, mentiti sunt Christo. quem enim venturum expectabant, & summo studio & gratulatione se amplexuros præ se ferebant, eum, postaquam venit, vexauerunt, & ad extremum acerbissimè excruciatum necauerunt. Itaque meritò, ac iure filij alieni nominantur quippe non iam filij Dei, sed diaboli, vt scriptum est in Euangelio Ioannis. Hoc idem queritur Christus apud Esaiam his verbis: Filios alui, & maximis hono

honoribus affeci, ij verò spreuerunt me. Cognoscit bos dominum suum, asinus præsepe domini cognoscit: at populus meus nihil intelligit. Ij filij virtutibus, & præclaris illis animi viribus defecti, & tanquã senio cõfecti sunt, propterea quòd in veteribus illis ceremoniis, & legibus obstinato & contumaci animo permanserunt, neque nouum hominem, vt verbis vtar Pauli, induere voluerunt. Ex eo factum est, vt in maximas miserias inciderent, atque ab exercitu pop. Rom. obsiderentur, à quibus ad extremum capti, cæsi, & in seruitutem acerbissimam abducti fuerunt: neque hodie gens vlla viuit abiectior Iudæis, aut calamitosior.

Victori Dauid serui Domini, qui locutus est Domino verba cãtici huius in die, qua liberauit eum Dominus de manu omniũ inimicorum suorum, & de manu Saulis, & dixit:

Psalmus XVIII.

Diligam te Domine fortitudo mea, Dominus firmamentũ meum, & refugium meum, & liberator meus.

Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

Laudans inuocaui dominum, & ab inimicis meis saluus fui.

Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis cõturbauerunt me.

Dolores inferni circundederunt me. præoccupauerunt me laquei mortis.

In

In tribulatione mea inuocaui dominũ, & ad Deum meum clamaui.

Et exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius.

Et cõmota eſt,& contremuit terra,fundamenta montiũ conturbata ſunt: & commota ſunt,quoniam ipſe iratus erat.

Aſcendit fumus è naribus eius,& ignis ex ore eius deuorans, carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

Inclinauit cœlos, & deſcendit, & caligo,ſub pedibus eius.

Et equitauit ſuper Cherub, & volauit, volauit ſuper pennas ventorum.

Et poſuit tenebras latibulum ſuum, & in circuitu tabernaculi eius erat obſcuritas aquarum,& denſitas nubium.

Præ fulgore in conſpectu eius nubes tranſierunt,grando,& carbones ignis.

Et intonuit de cœlo dominus,& altiſſimus dedit vocem ſuam,grando, & carbones ignis.

Et miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos. fulgura multiplicauit,& conturbauit eos,

Et apparuerunt profunda aquarum, & reuelata ſunt fundamẽta orbis terrarum.

Ab increpatione tua domine,à flatu ſpiritus iræ tuæ.

Misit me de alto: & accepit me, & assumpsit me de aquis multis.

Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab iis qui oderunt me, quoniam robustiores erant me.

Præuenerũt me in die afflictionis meæ, & factus est dominus protector meus.

Et duxit me in latitudinem, saluum me fecit, quoniam diligit me.

Et retribuit mihi dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum tribuit mihi.

Quia custodiui vias domini, neque impius defeci à Deo.

Quoniã omnia iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius nõ repuli à me.

Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.

Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum in cõspectu oculorum eius.

Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

Et cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris.

Quoniam tu populum humilem saluũ facies, & oculos superborum humiliabis.

Quoniã tu illuminas lucernam meam domine

domine, Deus meus illuminauit tenebras meas.

Quoniam per te acies hostium fregi, & per Deum meum transilui murum.

Deus meus impolluta via eius, eloquia domini igne examinata, protector est omnium sperantium in se.

Quoniam quis Deus præter Dominũ? aut quis est fortis præter Deum nostrum?

Deus, qui præcinxit me fortitudine, & posuit immaculatam viam meam.

Qui effecit pedes meos tanquam ceruorum, & super excelsa statuit me.

Qui docet manus meas ad prælið, contritus est arcus æreus brachiis meis.

Et dedisti mihi protectionẽ salutis tuæ, & dextera tua sustentauit me, & benignitas tua auxit me.

Dilatasti gressus meos subtus me, & nõ sunt infirmata vestigia mea.

Persecutus sum inimicos meos, & comprehẽdi illos, & non reuersus sum, donec consumerem eos.

Vulneraui illos, nec potuerunt surgere, ceciderunt ante pedes meos.

Et præcinxisti me virtute ad bellum, & supplantasti insurgẽtes in me subtus me.

Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret: ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Et comminui eos vt puluerem ante faciem venti, vt lutũ platearum attriui eos.

Eripuisti me de contradictionibus populi, constituisti me in caput gentium.

Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.

Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & expauerunt inclusi munitionibus suis.

Viuat Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.

Deus, qui dat vindictas mihi, & subdit populos sub me, liberator meus de inimicis meis.

Et ab insurgẽtibus in me exaltauit me, à viro iniquo eripuit me.

Propterea cõfitebor tibi in nationibus Domine, nomini tuo psalmum dicam.

Deus magnam salutem fecit regi suo, & fecit misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius vsque in sæculum.

EXPLANATIO.

Cornu salutis meæ. *Sic appellat Deum, propterea quòd ipsius ope, atque auxilio salutem retinuerat. Translatio sumpta est ab iis animalibus quæ cornibus sese tuentur.*

Et

Et torrentes iniquitatis. *Id est, incursiones hostium more torrentium incitatæ.*

Dolores inferni. *Qui scilicet vitam auferunt, & ad inferos trahunt.*

Præoccupauerũt me laquei mortis. *Ita vocat insidias inimicorum, quibus tam subitò opprimebatur, vt spatium deliberandi, & euadendi non haberet.*

Commota est & cõtremuit terra. *Quòd ait montes intremuisse, & terra desidente aquarum profundas, id est, intimas venas apparuisse, & retecta esse fundamenta orbis terrarum, eam esse hyperbolẽ intelligito, qua vtitur ad vim, & impetum iræ diuinæ exprimendum, atque amplificandum. Cùm verò Deum de cœlo descendentem facit, ea res ad prouidentiam eius referenda est, bonos tuentẽ, & improbos vlciscentem. Quòd illum volantem inducit, & pennigeris cælitibus, alisq; ventorum insidentem, id quidẽ incredibilem diuinæ mentis celeritatem significat, hoc est, vim omnia penetrantem, vim vbique præsentem, & cuncta cœlo, terra, mariq; perlustrantem. Cùm verò grandinem & sagittas, & ignem commemorat, intelligi vult pœnas, & supplicia, quæ Deus infligit hominibus sceleratis, & impiis. Hæc autem nunc strictim attingimus, propterea quòd satis fusè in nostra paraphrasi ea omnia persecuti sumus.*

Posuit tenebras. *Deus habitat lucem inac-*

cessam, vt ait diuus Paulus. Itaque rectè lux tabernaculum eius intelligitur, vt sentiunt Theodoretus, & Theodorus Antiochenus. Hunc quidem tabernaculo circunfudit Deus tenebras, & caliginem descensurus in terras: quod quidem significat, nullam mentis aciem esse tam acutam, aut perspicacem quæ Deum possit intueri, eiusq; naturam nulla ratione, aut cogitatione comprehendi posse.

Præ fulgore. *Præ fulgore (inquit) fulgurum micantium obscuritas nebularum dissoluebatur.*

Misit de alto. *Demissa (inquit) manu extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum quæ me iam obruerant. scimus enim aquas in literis sanctis pro periculis & rebus aduersis appellari.*

Præuenerant me. *Id est, incautum oppresserant temporibus difficillimis, vt nulla elabendi spes ostenderetur.*

Et secundùm puritatem manuum mearum. *Ita vocat innocentiam vitæ: manus enim in literis sanctis pro actionibus sæpe appellatur. Quod verò in prædicandis benefactis suis non nihil commoratur, non id pròfectò vir sanctus facit cupiditate gloriæ elatus, sed vt cæteros accendat ad studium religionis, & honestatis, vt videant tanta præmia proposita esse virtuti. Verùm illud enim aduertere oportet, hæc omnia, quæ David commemorat de iustitia, & integritate*

sua,

sua, referenda esse ad conatum & studium mentis, vitia & peccata summopere detestantis, atque omni cogitatione in eam curam incumbentis, vt sese castam, & ab omni labe integram puramq; seruaret. licet autem vir sanctus & ipse per imprudentiam, & infirmitatem animi multa committeret, quæ minus recta forent, non tamen ob eam causam iustus esse desinebat: nam humilis, & mœrens confugiebat ad misericordiã Dei, qui veniam penitenti dabat, summa benignitate illi cuncta errata condonans.

Et cauebo ab iniquitate mea. *Id est, ab iis peccatis, quæ olim admisi. peccauerat autem grauissimè, cùm & Bersabeæ stuprum, & eius marito mortem obtulisset. Quid verò, si iniquitatem appellat peccatum illud, quod (vt verbis vtar Pauli) in carne ipsius habitabat? id est, vim illam natiuæ corruptelæ, à qua nisi summa diligentia caueant etiam viri sancti, in maxima scelera, & flagitia impelluntur, cuius rei testis est cædes teterrima Vriæ, & stuprum vxori eius illatum, de quibus maleficiis paulo antè mentionem fecimus.*

Cum sancto sanctus eris. *Dixerat, Deũ remuneraturum esse iustitiam suam ad id confirmandum hanc sentẽtiam interponit, quæ eam vim habet, vt diuus Athanasius, & Theodoretus sentiunt, qualem quisque se gesserit, talem aduersus quemque Deum futurũ. qui igitur in-*

ſtitiam, & pietatem coluerit, eum maximis muneribus afficiet Deus: quē verò peruerſitas morum, & opinionum à recta viuendi ratione auerterit, in eum Deus ſeuerus, atque acerbus exiſtet, eumq́; niſi reſipuerit, omni iudicio veri ſpoliatum amentem, & cæcum permittet poteſtati turpiſſimarum libidinum & cupiditatum: vt qui pulchritudinem virtutis adamare noluit, in ſordibus, & luto vitiorum volutetur, qua quidem de re multa diuus Paulus in epiſtola, quam ſcribit ad Romanos. Illud item ſcire oportet, qualis quiſque ſit, talem cuique Deum videri: vt enim de illo vir bonus bene ſentit, ita improbus male. Alter exiſtimat, humanum genus à Deo ſumma iuſtitia regi gubernariq́; nihil ab illo non ritè, non ſanctè, non ſapienter adminiſtrari. Alter aut Deum res humanas curare non credit, aut illius adminiſtrationem iniuſtitiæ, ac temeritatis nomine condemnat. Ita fit vt Deus ſancto ſanctus, & peruerſo peruerſus exiſtat, id eſt, vt qualis cuiuſque animus eſt, talis cuique de diuino numine ſenſus ſit. Quòd ſi de illo rectè, ac piè ſentias, ſimul celeſtem inſtinctum, afflatumq́; ſalutarem ſentis animum tuum ad omnia pietatis officia impellentem: ſin autem peruerſè ac impiè, vim vltricem experiris, oculos mentis excæcantem, teq́; præcipitem in ſcelera, & flagitia pro eo, ac tua meretur impietas, agentem. Ex qua quidem re fit, vt quemadmodum ſanctitas, &

inno

Innocentia piorum crescit in dies, ita impiorum animus quotidie magis ac magis inquinetur, ac sordeat: & quem locum Deus apud vnumquemque obtinet, eo loco & numero apud Deū vnusquisque sit. At qui summum rectorem, ac Dominum ritè veneratur & colit, deq́; eius vi, & numine vera sentit, is gratias immortales agat misericordiæ ipsius, qui solus ex omnibus rectas opiniones animis inserit, illosq́; desiderio atque amore pietatis accendit. Ex iis quæ breuiter à nobis dicta sunt, facilè, vt arbitror, intelligi potest, quibus rationibus adductus Dauid pronunciauerit Deum cum sancto sanctum, cum peruerso peruersum existere.

Quoniam tu illuminas. *Tenebræ sunt calamitates, lux accensa est periculorū depulsio, & malorum finis, quæ quidem translatio est frequēs in literis sanctis: sed etiam sua cuique mens lucerna est, quam nisi lux cælestis illuminet, semper in maximis errorum tenebris vita versatur.*

Quoniam per te. *Id est auxilio tuo & copias hostium deleui, & eorum oppida, & vrbes expugnaui.*

Deus meus impolluta via eius. *Ideo, quicquid agit Dominus, rectum, simplex, iustū, & sanctū est. sic alio loco, Deus in sanctitate via tua. item, Iustus Dominus in omnibus viis suis.*

Eloquia Domini igne examinata. *Id est syncera, & ab omni admistione falsitatis pura:*

hæc enim est orationis exornatio ducta ab auro, & argento, quæ igne purgantur.

Et super excelsa. *Significat se diuino auxilio quamlibet prærupta loca, & castella munita expugnauisse.*

Et contritus est. *Id est, vt viribus meis fractæ sunt vires inimicorum, qui vix vlla ratione superari posse videbantur.*

Et inimicos dedisti mihi dorsum. *Id est, per te factum est, vt hostes mihi terga darẽt, seq́ fugæ perterriti mandarent.*

Eripuisti me de cõtradictionibus. *Id est, de seditionibus, & rebellione populariũ meorum, à quibus acerbißimè exagitatus fui.*

Constituisti me. *Deus enim eius imperio subiecit Ammonitas, Syros, Moabitas, Palestinos, aliasq; nationes.*

Populus quem non cognoui. *Id est, exteræ gentes & alienigenæ.*

In auditu auris. *Id est, fama nominis mei permotus ad fidem meam confugit.*

Filij alieni mẽtiti sunt mihi. *Vir sanctus in Psal. 66. ait Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, propter multitudinem virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. quem locum Græci sic explanant, falsorum Deorum cultores magnitudine operum diuinorum territos, pietatem & cultum veri Dei simulaturos, à quo maximè abhorreant. Eodem modo Dauid hoc loco dicit,*

dicit, alienigenas sibi mētitos esse, propterea quòd bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre beneuolentiæ, & voluntariæ seruitutis, cùm tamen inimicissimos animos gererent.

Filij alieni inueterati sunt. *Id est, debilitati, & fracti, vt iam nobis obsistere non possint.*

Et expauerunt. *Id est, quāuis mœnibus, & munitionibus septi, formidauerunt opes meas.*

Viuat Dominus. *Hæc est tanquam orationis conclusio, quæ summam totius hymni breuiter colligit. Quod autem dixit, viuat Dominus, videtur esse ea vox gratias agentis, & ob victoriæ gratulationem more militum ouantis. Neque tamen ignoramus, plerosque ex Hebræo vertisse, Viuit Dominus: quæ quidem est formula iurandi apud Hebræos.*

Propterea confitebor. *Id est, cùm igitur tanta sint tua erga me beneficia, & merita, immortales tibi gratias semper agam: quinetiam tempus erit, cùm laudes tuas inter omnes exteras nationes prædicabo, quod sanè perfectum videmus, cùm multa iam sæcula hymni Dauidis toto terrarum orbe decantentur.*

Deus magnam salutem. *Deus (inquit) non solùm me conseruat, & ab omnibus inimicorum iniuriis tuetur, ac defendit, verùm etiam illustrem, & apud omnes gloriosam hanc salutē effecit: neque salutis, & laudis meæ tantùm rationem habet, sed etiam posteris meis pro sua singulari*

gulari misericordia consulit, & prouidet, vt eorum decus & gloria sit immortalis. quod planè falsum esset, nisi hoc ad Iesum Deum referremus, qui in Dauidis familia natus est, & regnat in perpetuum.

PARAPHRASIS.

Diligam te semper toto animo potentissime mundi rector & Domine, & sanctissimũ numen tuũ quanta maxima potero pietate semper venerabor & colam: neque tamen pares benignitati tuæ gratias agere, & habere, sed ne partem quidem vllam tuorum meritorum satis cogitare, atque animo comprehendere vnquam potero. Tu enim & fortitudinẽ mihi, & firmitatem animi præstas, tu te mihi tanquã arx inexpugnabilis, tutum perfugium præbes, tu me de omnibus periculorum casibus eripis, te semper pro salute & dignitate mea propugnantem habeo.

Scilicet ego semper summa pietate colui Dominum, & ille inuocantem, & auxilium suum suppliciter implorantem semper audiuit, & omnium discriminum periculorumq; meorum fidissimus comes fuit.

Iam mortis angustiis vndique premebar, & incursiones hostium more torrentium aquarum incitatæ me exanimauerant, iam vincula mortis me circumplicarant, & insidiis inimicorum tam subitò oppressus fuerã, vt potestas euadendi nulla foret.

Itaque

Itaque cùm in tantis calamitatibus iacerem, fidenter ad Domini misericordiã confugi, neque fiduciam meam spes fefellit. ille enim clamore inuocantis audito, exiliuit inflãmatus iracundia, sagittis acutissimis, & fulminibus armatus exiliuit, exiliente illo omnia terrarum sola terribili terræmotu conquassata sunt, & montes omnibus gentium oris contremuerunt.

Vomebat ille naribus atram nebulam turbine fumantem piceo, & candente fauilla, totóque ardentes ab ore scintillæ absistebant, oculi micabat acribus ignis.

Inclinauit cælum, & descendit, caligo tetra subter pedes eius longè, latéque sese diffundebat.

Volabat ille per aera immẽsum inuectus pennigeris cælitibus, alísque ventorum.

Prætorio suo densissimos imbres, nimbósque nigerrimos circundederat.

Sed tenebras illas cæcas fulgor ignium micantium discutiebat, grãdine, procellis, fulguribúsque omnia miscebantur.

Intonuit Deus, & totum cælum tremefecit: celsissimus ille rex horribili clamore increpuit hostes meos, grãdine, procellis, fulguribúsque omnia miscebantur.

Ingenti fulminum vi sagittarúmque missa campos strauit corporibus impiorum.

Spiritus ardens, quem summe pater naribus efflabas iratus, & flumina, & fontes, & maria

siccab

siccabat, & fundamenta omnium terrarum retegebat.

Demissa de cælo manus extraxit me ex profundis gurgitibus calamitatum, quibus absorbebar, vitam meam ille de manibus potentissimorum hominum eripuit atque seruauit, & quo illi violentiores erant, hòc ipse acrius pugnauit pro salute ac dignitate mea.

Incautum oppresserant temporibus difficillimis: vt nulla euadendi spes ostenderetur: sed & Dominus præsto fuit, qui me præsidio suo confirmaret, neque vi & impetu inimicorum prosterni pateretur, cumq; maximis periculorum angustiis premerer, is viam mihi latissimam muniuit, meq; in tuto & tranquillo collocauit, propterea quòd me amat, charissimumq; habet.

Pulcherrima præmia persoluit integritati meæ, & puritatem animi mei maximis muneribus affecit: quandoquidem sanctissima præcepta eius diligenter obseruo neque vnquam ea sum elatus arrogantia, vt deficerem à Deo meo, quinimò semper oculos animi defixos habeo in legibus eius, vt quicquid ago & loquor, & cogito, ad earum regulam & normam dirigam: & vitam quidem mihi eripi, quàm obseruationem malo.

Itaque cùm per vitam duxero, integrum me & ab omni vitiorum labe sincerum, purumq; conseruans, meq; ab omni maleficio diligentissimè temperabo: & cùm ita me gessero, Dominus magna

gna liberalitate prosequetur innocentiam & puritatem meam, quæ certè clam illum esse non potest, quippe cuius oculis subiecta sunt omnia.

Nimirum qualem quisque se gerit, talis Domine aduersus quemque es. vt enim iustitiam & pietatem colentibus amplissima præmia pro virtute & sanctitate persoluis: sic quem peruersitas morum à recta viuẽdi ratione auerterit, in eum seuerus & acerbus existis, gratiam ei referens quam debes.

Itaque populum humilem, afflictum & iacentem extulisti, animos autem & spiritus superborum sese efferentium depressisti.

Per te Domine omnium malorum caligine, & tenebris depulsis lucem respicere, ac liberum & tranquillum spiritum ducere cœpimus.

Per te copias innumerabiles hostium deleuimus, & eorum oppida, & vrbes munitissimas expugnauimus.

Quicquid agit Dominus, quicquid molitur, rectum, simplex, iustum, & sanctum est. Verba Domini syncera sunt, & casta, & ab omni admixtione falsitatis pura. Ille misericordia sua tanquam firmissimo clypeo protegit omnes quicunque confidunt benignitati suæ.

Quis Deus præter Dominum? quis fortis & vehemens bellator præter Deum nostrum?

Ipse est ille Deus, qui vires & fortitudinem mihi præstitit, vt res asperas magno & inuicto

animo

animo sustinerem, & copias hostium secundis præliis frangerem, & domarem. ipse perficit, vt omnis vitæ meæ ratio casta sit, & ab omni sceleris labe integra & pura: per illum consecutus sum, vt ceruos pernicitate superarem, & quamlibet prærupta loca, & castella hostium munita expugnarem.

Tu me scientia rei militaris instruis atq; ornas, per te compressi & fregi maximas opes hostiũ, qui vix vlla ratione vinci posse videbantur, ope tua semper defensa, & conseruata est salus mea: & cùm fractus pondere calamitatum iam iamq; procumberem, misericordia tua non modò sustentauit me, sed etiam opibus, gloria, dignitate, bonis denique omnibus auxit & ornauit.

Quoties in eas angustias incideram, vt iam non haberem, vbi vestigium facerem, nulláque fugiendæ mortis spes ostẽderetur, nisi tu miseratus incommoda mea laboranti succurrisses: toties tu Domine viam pedibus meis latam effecisti, tu me in tuto & tranquillo collocasti, & tantum roboris & firmitatis addidisti, vt nulla vis inimicorum posset me prosternere.

Quinetiam nixus ope tua illos in fugã præcipites dedi: fugerunt, sed non euaserunt manus meas. illos ego ad vnum concidi, & cum gente & nomine funditus deleui.

Cecidi eos, nec potuerunt obsistere: abiecti, prostrati, meisq; viribus fracti iacuerunt omnes

qui

quicunque bellum mihi facere conati sunt.

Per te factum est domine, vt hostes mihi terga darent, séque fugæ metu perterriti mandarẽt: & occisione occiderentur.

Vociferabantur illi quidem, sed nemo subsidio veniebat, implorabant dominum, sed ille oculos & aures auerterat.

Vt puluerem dissipat vẽtus, vt lutum platearum populus conculcat: sic hostium copias protriui ego, sic omnes ad vnum disieci, dissipauíque.

Liberasti me tãdem seditionibus popularium meorum, à quibus acerbissimè exagitatus sum: imperio meo subiecisti Palæstinos, aliásque finitimas nationes.

Exteræ gentes sese mihi dediderunt, & fama nominis mei permotæ ad fidẽ meam confugerunt.

Alienigenæ bello domiti coacti sunt speciem præ se ferre beneuolentiæ, & voluntariæ seruitutis. quanquam inimicissimos animos gerebant.

Alienigenæ debilitati & fracti sunt, vt iam mihi obsistere non possint: & quamuis mœnibus & munitionibus septi formidant opes meas.

Viuat dominus, propugnator & seruator meus ab omnibus gentibus augustè sanctéque colatur, & venerabile nomen eius hymnis celebretur.

Dominus iniurias meas persecutus atque vltus est, dominus imperium meum longè latéque propagauit, dominus eripuit vitam meam ex

ore & faucibus immanium barbarorum: & què magis illi me deprimere conati sunt, hòc magis ipse gloriã & opes meas extulit, idémq; à tyranno importuno & violẽto salutem meã tutatus est.

Cùm itaque domine tãta sint tua erga me beneficia, immortales tibi gratias semper agã, quin etiam tempus erit, cùm laudes tuas inter cæteras nationes prædicabo, atque hymni mei omnibus omnium gentium templis celebrabuntur.

Tu domine non me conseruas modò, & ab omnibus inimicorum iniuriis defendis, verùm etiam illustrem, & apud omnes gloriosam hanc salutem efficis: neque salutis & laudis meæ solùm rationem habes, sed etiam posteris meis pro tua singulari misericordia consulis & prouides, vt eorum decus & gloria sit immortalis.

ARGVMENTVM.

Ea est rerum naturæ pulchritudo, támque admirabilis ordo, & dispositio, vt nemo tam barbarus sit, aut à natura tam malè informatus, quin rerũ excellentiam contemplans posſit ad notitiã Dei, cogitatione perduci. Ab his naturæ principiis orta est lex, quæ omnibus gentibus suaderet religionem, & iustitiam, cæteráque virtutes, quibus societas humani generis cõtinetur: eámque legem summus pater in animis omnium mortalium ita inscripsit, vt nemo diuinę religionis, & humani officij rationem negligens posſit excusaione erroris, & ignorantiæ vitiũ & impietatem suam tegere. Sed cum mortales paulatim spatio temporis falsis opinionibus deprauati in maximos errores incidiſſent, & quem soli Deo

Deo cultum, & honorem tribuere debebãt, non solùm hominibus, sed etiã bestiis, & lapidibus, lignísque rebus inanimatis, adhibuissent, delegit Deus nationem sibi, à qua piè, sanctéque coleretur, cuique per Mosen ceremonias, ritúsque sacrorum & viuendi iura præscripsit. Et hæc quidem lex scripta, superior verò illa naturæ lex ab omnibus appellata est. Itaque vir sanctus hoc hymno cognitioné Dei proponit quæ percipitur ex vtraque intelligendi ratione, ex contemplatione scilicet rerum naturalũ, & ex studio sanctarum literarum.

Victori, Psalmus David XIX.

CAeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.

Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.

Non sunt loquelæ, neq; sermones, quibus non audiantur voces eorum.

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Soli posuit tabernaculum in eis, & ipse tanquã sponsus procedẽs de thalamo suo.

Exultauit vt gigas ad currendam viam: ab extremo cælo egressio eius.

Et recursus eius vsq; ad extremũ eius, nec est qui se abscondat à calore eius.

Lex domini immaculata conuertens animas, testimoniũ domini fidele, sapientiam præstans paruulis.

Mandata domini recta, lętificantia cor:

præceptum domini lucidum, illuminans oculos.

Timor domini ſanctus, permanet in ſæculum ſæculi, iudicia domini vera, iuſtificata ſimul.

Deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem precioſum multũ, & dulciora ſuper mel, & fauum.

Etiam ſeruus tuus admonetur per ea, in cuſtodiendis illis retributio multa.

Delicta quis intelliget? ab occultis munda me, & à ſuperbis prohibe ſeruũ tuum.

Ne dominentur mihi, tunc immaculatus ero, & purus à ſcelere grandi.

Sint accepta eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.

Domine adiutor meus, & redemptor meus.

EXPLANATIO.

Cæli enarrant. *Significat iis verbis, vnumquemque ex cæleſtium rerum cõtemplatione facilè peruenire ad notitiam Dei.*

Dies diei. *Si quis diem diei comparet, & noctem nocti, eorúmque viciſsitudines, ac certum ordinem perpetuámque cõſtantiam animaduertat, facilè perſpicit, tantorum operum laudem fortunæ ac temeritati non eſſe tribuendam, ſed aliquem præeſſe, qui hæc omnia ſumma ſapientia moderetur, atque conſeruet. Hoc modo interpre*

pretantur hunc versiculum apud nostros Eusebius Cæsariensis, & apud Hebræos Salomon explanator illustris.

Non sunt loquelæ. *Significat iis verbis, nullam nationem esse tam immanem & barbaram quæ cælestium rerum excellentiam contemplans non posit ad notitiam Dei cogitatione perduci. Sed Symmachus, vt refert Theodoretus, ita vertit hunc versiculum ex Hebræo, Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces: neque dissentit à Symmacho apud Græcos illa, quæ nominatur editio vulgata. Quòd verò subiungitur, In omnem terram exiuit sonus eorum, fidelius Aquila vertit ex Hebræo ὁ κανὼν αὐτῶν, id est regula eorum: est autem sensus, hæc opera mirabilia nequaquam ritu mortalium loqui, aut vllam vocem humanam emittere, quæ ad omnes terrarum oras peruenire non potest, sed orationem eorum vel grauissimam esse immutabilem ordinem, & dispositionem, & structuram tanquam ad regulam factam, & lineam respondentem, quæ eorum oratio cunctis terrarum finibus exauditur, & vniuersos mortales ad cultum, & venerationem Dei mirabiliter accendit, & quoniam earum rerum, quæ aspectu sentiuntur, nihil est tam præclarum, támque diuinum, quódque homines tanta admiratione afficiat, quàm sol: propterea eius vim & naturam potissimùm considerandam proponit, quò*

magis eluceat sapientia Dei, tanti operis & muneris effectrix.

Et ipse tanquam sponsus. *Pulchritudinem solis comparat sponso, vim & impetum giganti.*

Ab extremo cælo. *Egreditur enim sol ab extremo oriente, & incitatißima cæli stelliferi conuersione fertur ad extremum occidentem.*

Lex domini. *Satis erat tantarum rerum aspectus, & contemplatio, vt earum effectorem, & moderatorem agnosceremus Deum: ea tamen fuit benignitas Dei, vt ad hanc præclaram intelligēdi rationem adderet etiam leges suis manibus scriptas, quibus homines errantes ad viam veritatis reuocaret, atque animos à praua consuetudine ad honestas vitæ rationes conuerteret. Eas leges vir sanctus variis nominibus vocat, vt etiam Moses facit.*

Testimonia domini. *Leges Dei sic appellat ex eo, quòd ille per has testificatus est, quid exigat à nobis. Easdem ait cognitionem rerum diuinarum tradere paruulis, id est animis simplicibus, séque summißimè gerentibus: quoniam nullus est sapientiæ locus in hominibus impuris, & superbis*

Timor domini sanctus. *Sic nominat leges diuinas, propterea quòd illæ mentes religione sancta imbuunt, atque in hominibus piis timorem pariunt castum & syncerum, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes: cum*

Græci

Græci vocant, εὐλάβειαν, nos reuerentiam possumus rite nominare.

Iustificata simul. *Id est, omnia sunt pariter æqua & iusta.*

Delicta quis intelliget? *Dixi(inquit) obseruantibus leges diuinas magna præmia, & dona esse proposita: sed quis attendens infirmitatem humanam, & quàm multa peccemus inscientes quorum tamen luenda pœna sit, nisi Deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re violare præcepta domini? An est aliquis qui poßit errata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem vitium specie virtutis aliquando non fallat?*

Et à superbiis prohibe seruũ tuum. *Illa verò in primis est detestabilis, atque intoleranda superbia, & importunitas, si quis existimat, seipsum ita obseruãtem esse legum diuinarũ, vt sese ab omni peccato temperet, neq; aliquid committat, quod aliquo supplicio vindicandum sit.*

Et purus à scelere grandi. *Superbia enim fons, & origo est omnium scelerum, & flagitiorum: vt si quis Deo fauente ab illius dominatu liber sit, vitam ab omni grauiori delicto puram agere queat.*

PARAPHRASIS.

CAeli species vndique syderibus ornata, admirabiles astrorum ordines, ipsorúmque

diſpares conuerſiones, & multiplices curſus continentur laudes Dei prædicant, & omnes nationes cogũt eſſe gratas & pietatem colere, & vim diuinam admirari, eámque dominam & effectricem rerum omnium agnoſcere.

Quinetiam dies diei collatus, & nox cum nocte comparata, & ipſorum alterna accretio & diminutio, certúſque ordo, perpetuáque cõſtantia clamant atque teſtantur, tantorum operum laudem fortunæ ac temeritati non eſſe tribuendam, ſed aliquem præeſſe, qui hæc vniuerſa ab initio conſtituerit, & ſempiternis ſeculorum ætatibus omnia moderetur atque conſeruet.

Neq; verò hæc opera mirabilia & diuina ſapientiæ monimenta ſempiterna martalium ritu loquuntur, aut vllam vocem humanam emittunt quæ ad omnes terrarum oras peruenire non poteſt: ſed oratio eorum vel grauiſſima eſt immutabilis ordo, pulcherrimáq; deſcriptio, & ſtructura tanquam ad regulã facta, & ad lineam reſpondens: quæ eorum oratio omnibus terrarũ finibus exauditur, & vniuerſos mortales ad cultum & venerationem Dei mirabiliter accendit.

Sed cùm omnia dilig ẽter oculis animóque luſtraueris, omnium rerum, quæ aſpectu ſentiuntur, nihil eſt tam præclarum, támque diuinum quódq; homines tãta admiratione afficiat, quàm ſol, qui dux & gubernator eſt ſyderum cunctorum, & omnium rerum caducarum ſalus & con

conseruatio. Quæ verò species aut iucundior, aut vsu pulchrior sese oculis offerre potest, quàm solis exorientis aspectus: qui candore suo splendidissimo tenebras fugat, rebus calorem affert, cælum, maria, terras exhilarat, & insatiabili quadam lætitia & voluptate omnium animantium oculos atque animos complet, vt eleganter possis eius pulchritudinem & iucunditatem comparare formosissimo sponso, vim & impetum giganti: siquidem eius circunuectio tanta celeritate ab extremo oriente fertur ad extremum occidentem, atque inde ad dexteram cæli regionem reuoluitur, vt vno integro circuitu diem noctémque conficiat, modo sublimis pulcherrimos radios nobis ostentans modò sub pedibus ab oculis nostris oblitescens, ac regiones aëris longè latéque occupans, neque locus est, quò fulgor eius non perueniat. Sol enim omnia terrarum opera flammis radiantibus lustrat, & mundo salutarem largitur, & maximè vitalem calorem, cunctas naturas augentem, nutricantem, sensúque afficientem: ex quo factum est, vt homines docti hanc pulcherrimam stellam, appellarent parentem atque altricem omnium rerum fragilium & caducarum.

Satis profectò erat tantarum rerum aspectus & contemplatio, vt earum effectorem & moderatorem agnosceremus Deum: ea tamen fuit benignitas Dei, vt ad hanc præclaram intelligen-

di rationẽ adderet etiam leges suis manibus scriptas, quæ homines palantes & erroribus turbulentis implicitos ad viam veritatis reuocarent, atque animos à praua consuetudine ad honestas vitæ rationes converterent, ô vitæ & virtutum omnium leges magistræ! ô in cælum duces & impiæ superstitionis expultrices! quanam per illum Deũ, qui vos tulit, aut vis ingenij, aut vbertas eloquentiæ, perinde ac de nobis meritæ estis, collaudare vos poßit? Per vos maximus ille cælitum atque hominũ pater & rex testificatus est, quid exigeret à nobis, quídve faciendum, fugiendúmve foret, vt ad vitam beatam & immortalem peruenire poßemus. Per vos ille cogitationem rerum diuinarum tradit animis simplicibus, seq; summißè gerentibus: nullus enim sapientiæ locus est in hominibus impuris aut superbis.

Vestra præcepta & monitiones iustitiam & pietatem docent, exhilarant animos, inanes timores, & solicitudines pellunt, aciẽ mentis illustrãt, vt poßit intueri, quæ via deducat in cælum.

Vos mentes hominum religione sancta imbuitis, & reuerentiam aduersus Deum, timorémque ingeneratis castum & pium, qualis solet esse optimi filij aduersus optimos parentes, isq; timor animos piorum ab omnibus miraculis puros integrósque conseruat, & migrantes è corporibus sequitur in cælum sanctitatis comes sempiternus. Vos optimæ atque sanctißimæ leges docetis

tis iudicio & ratione cuncta agere, vos summa iustitia & veritate iudicatis, quibus præmiis boni sint afficiendi, quibúsve suppliciis mali.

Itaque nulla imperia, nullæ copiæ, nullæ voluptates cum vestris opibus & delectationibus sunt conferendæ. Quis enim cogitation: complecti, nedum verbis explicare possit, quanta sint gaudia, quantæ voluptates animi vestra præcepta colentis, & vitam cælestem in humano corpore imitantis? Sæpe fit, vt quemadmodum gustandi sensus aliquo morbo deprauatus mel iudicat amarum: sic animi sensus falsis & pestiferis, opinionibus corruptus, præceptiones vestras natura suaues & iucundas repellat, & in luto libidinum & flagitiorum volutetur.

Sed quàm volent, impij contemnant excellentissimas leges Dei, ego certè præcepta iam ipsarum dulcedine ac suauitate attentum animum ad earum admonitiones semper teneo, atque in iis colendis omnem curam & diligentiam pono. Nimirum quisquis ad extremum spiritum eas leges diligenter obseruarit, præmia tanta consequetur, quanta vis nulla orationis explicare vnquam possit. neque enim aspectu oculorum comprehendi, neque auribus percipi, neque vlla cogitatione queunt adumbrari, quæ parauit Deus piè colentibus se. Neque tamen viri sancti, vt legibus diuinis pareant, spe mercedis adducuntur, aut cogitatione, quantum illa res vtilitatis sit

habit

habitura: sed accensi pulchritudine virtutis & amore diuino flagrantes amorē ipsum vberrimi fructus loco ducunt, & si spes omnis præmiorum adimatur, non tamē ardor ille charitatis aliqua ex parte sese remittat, aut animus ob eam causam minus in officio perseueret. At quò magis in amando & colendo Deo ab omni mercedis cogitatione absunt: eò se digniores parant, qui maximis donis & honoribus decorentur. Sin virtus inter bonos amicitiam conciliat, commoditates deinde plurimæ & maximæ consequuntur, etsi amandi ratio ab vtilitatis fonte non manarit.

Sed quanquam obseruanti legum diuinarum tāta præmia & dona proposita sunt, quis tamen attendens infirmitatem humanam, & quàm multa peccemus inscientes, quorum tamen luenda pœna sit, nisi Deus illa condonet imbecillitati nostræ, quis hæc animaduertens audeat affirmare, se nulla in re violare præcepta Domini? An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? qui in tantis tenebris nihil offendat? quem vitiū specie virtutis aliquando non fallat? Itaq; pater optime pro tua infinita misericordia omnes maculas occultas & latentes elue manibus tuis ex animo meo, ne quid in eo resideat impurum, & tuis oculis castißimis indignum.

Inprimis illud etiam atque etiam vehementer obsecro & obtestor, vt qui constantiam mihi præstitisti ad ferendas fortis animo calamita-

tes, idem modestiam conferas rebus ad voluntatem meam nunc fluentibus, quò arrogātiam, fastidium, superbiamq; fugere possim. neque enim Domine sum nescius, vt animi summissio caput est ad piè, sanctèq; viuendum, ita nullam detestabiliorem esse pestem, neque capitaliorē, quàm superbiam & importunitatem, ex quibus tanquam stirpibus cæteræ omnes scelerum & flagitiorum pestes pullulant, quæ pulcherrima illa semina virtutum nostris ingenijs innata adolescere non sinunt. Proinde quò quisque magis sese demittit, eò ad altiorē dignitatis gradū à te perducitur Domine: qui verò opinionibus inflati, sibíque præfidentes animos in altum sustulerunt, præcipites ad ima deturbantur, & in maximis miserijs obscuri, despectíque iacent: cuius rei testis est calamitas Luciferi, qui de cœlo deiectus grauissimas arrogantiæ pœnas dedit, & ad infinitum tempus dabit.

Vtinam hæc carmina mea, & quicquid aliud scribo & loquor, & cum animo meo tacitus cogito, tibi pergratū, acceptúmque sit, pater optime atque sanctissime, qui pro immensa benignitate tua semper subuenis imbecillitati meæ, méque de omnibus periculorum casibus eripis, atque animum meum seruitute misera oppressum redimis, & ab omni vitio ac impuritate liberas.

ARGVM. PSAL. XX.

Populus regem ad bellum difficilè proficiscentem,

votis,& faustis omnibus prosequimur. Hac formula supplicandi, nos etiam commodè vtemur, si quãdo Deus nobis principem pium & religiosum dederit, pro cuius salute & imperio sint vota facienda. Cùm vero multa bella difficilia gesserit Dauid, nullum tamen periculosius eo fuit, quod gestum est cum Ammonitis, quorum quàm magnæ fuerint copiæ, vel hinc possumus iudicare, quòd vno prælio cæsa sunt ex iis equitum millia 40. totidẽ peditum, curruum captorum numerus fuit millium 7. Itaque nonnulli opinantur hoc bellũ grauissimum atque horrificum, appellari tẽpus calamitosum & difficile, à viro sancto in principio carminis. Nos verò hanc eiusmodi rerum vestigationem nimis curiosam,& parum vtilem existimamus.

Victori, Psalmus Dauid XX.

EXaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

Mittat tibi auxilium de sanctuario, & de Sion tueatur te.

Memor sit omnis sacrificij tui,& holocaustum tuum in cinerem conuertat.

Tribuat tibi secundùm cor tuũ, & omne consilium tuum impleat.

Lætabimur de salutari tuo, & in nomine Dei nostri vexilla extollemus.

Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognoui, quòd saluũ fecit Dominus Christum suum.

Exaudiet illum de cælo sancto suo in potentia salutari dexteræ suæ.

Hi

Hi in curribus, & in equis: nos autem nomen Domini Dei nostri inuocabimus.

Ipsi succubuerunt, & ceciderunt: nos autem surreximus,& erecti sumus.

Domine salua nos, rex exaudiet nos in die,qua inuocauerimus.

EXPLANATIO.

In cinerē conuertat. *Id est, victima, quam pro victoria adipiscenda immolas, illi sit grata, & accepta. Hæc orationis exornatio sumpta est ex historia Mosis, cuius hostiam cælestis ignis absumpsit.*

Lætabimur de salutari. *Nunc quidē vniuersam ciuitatem periculum tuum solicitam habet: at cùm incolumis & victor è bello reuerteris, omnia plausu lætitiáque, & gratulatione personabunt: id enim significat, cùm ait, vexilla extollemus.*

Nunc cognoui. *Populus inter pias & castas precationes diuino spiritu afflatus vaticinatur, regem suum bello superiorem fore.*

Hi in curribus. *Hostes nostri curribus, & equorum vi, ac multitudine confidunt, nos autem salutem nostram sanctissimi numinis imploratione muniemus.*

Rex exaudiet nos *Sic appellat Deum, significans, non Dauidem, sed illum esse verum populi regem.*

PAR

PARAPHRASIS.

AVdiat Deus opt. max. preces tuas his temporibus difficilimis. Te vis & potestas Dei tueatur, qui Iacobum multis & maximis periculis liberauit.

Respiciat ille periculũ tuum è sanctißimo templo suo, téque saluum & victorẽ reducat à prælio.

Gratiam tibi referat pro sanctitate, quã semper declarasti victimis castè piéque mactandis: quám que hostiam pro adipiscenda victoria nunc immolas, ea sit eius animo acceptißima, illámque delapsa de cælo flamma consumat.

Adsit Dominus inceptis omnibus & conatibus tuis, vt quicquid optas, quicquid aggrederis, tibi succedat ex sententia: nihil enim à te proficiscitur vnquam nisi rectum & pium.

Nunc quidem vniuersam ciuitatem periculum tuum solicitam habet, optime rex, atque cùm incolumis è bello reuertêris, omnia plausu, lætitiáque & gratulatione personabunt.

Inter pias & castas precationes ea signa dedit summus pater, vt planè intelligamus sanctißimum fortißimúmque regem hostibus cæsis, fugatísque, vrbem trophæis & triumphis ornaturum esse.

Audiet Dominus eius sanctas preces & supplicem respiciet è sempiterno domicilio numinis sui, & dextera salutari pro rege fortißimè propugnabit.

Consi

Confidant hostes curribus, equorumq; vi & multitudine: nos certè salutem nostram augustißimi numinis imploratione muniemus.

Quid vobis profuit, ô Barbari tantus apparatus belli? vos de curribus & equis deiecti estis, vos terram nostram vestris corporibus strauistis: at nos Deus noster afflictos & iacentes erexit, & victoriæ munere pulcherrimo affecit.

Tu Domine salutem nobis attulisti, & precibus nostris te facilem ac lenem præbuisti. Hac eadem quæsumus vtere misericordia in reliquum tempus, vt omni metu liberati, placidam, quietámque vitam degamus, pietatem & iustitiam colentes. Continget nobis, quod precamur, maximus enim ille mundi rex populo suo semper placatus, & propitius erit, semper ille ciuitatem nostram ab impiis gentibus saluam incolumémque seruabit.

ARGVMENTVM.

Celebratur his carminibus victoria, & regnum Christi sempiternum, vt etiam Iudæi confirmant: sed hunc illi venturum sperant, nos venisse, & hominibus piis aditum ad cælum aperuisse non ambigimus. De eodem vaticinatus est item Daniel ferè eadem his verbis: Ecce inter nubes quidam humana specie ac figura veniebat, & vsque ad veterrimum illum penetrauit, in cuius conspectum adductus amplissimo regis honore ac nomine affectus fuit. Itaque omnes omnium terrarum nationes seruient ei potestas eius sempiterna erit, imperium eius nulla vnquã vi aut vetustate delebitur.

Victori, Psal. David XXI.

DOmine in virtute tua lętabitur rex,& in ſalutari tuo exultabit vehemẽter.

Deſideriũ cordis eius tribuiſti ei,& voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.

Quoniã præueniſti eum in benedictionibus bonitatis, poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo.

Vitam petiit à te,& tribuiſti ei longitudinem dierum in ſæculum ſæculi.

Magna eſt gloria eius ob ſalutare tuũ, gloriam & magnum decorem impones ſuper eum.

Quoniam pones eum benedictiones in ſæculum ſæculi,lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

Quoniam rex ſperat in Domino, & in miſericordia altiſſimi non cõmouebitur.

Inueniet manus tua omnes inimicos tuos, dextera tua inueniet omnes qui te oderunt.

Pones eos vt clibanum ignis in tempore iræ tuæ, Dominus in ira ſua diſperdet eos:& deuorabit eos ignis.

Fructum eorũ de terra perdes,& ſemen eorum à filiis hominum.

Quoniã intenderũt tibi mala, cogitauerũt cõſilia, quæ non potuerũt ſtabilire.

Quoniam pones eos dorſum, & funes

tuos diriges contra facies eorum.

Exaltare Domine in virtute tua, cantabimus, & psallemus virtutes tuas.

EXPLANATIO.

Domine in virtute tua. *Tua (inquit) ope rex franget potentiam inimicorum, & per te conseruatus vita fruetur immortali.*

Voluntate labiorũ. *Hoc est, nihil ille vnquàm à te petiit, quin impetraret, & amplissimis vltro beneficiis auctus, & ornatus est: hoc enim significat, cùm subiungit, praeuenisti eum in benedictionibus bonitatis.*

Posuisti in capite eius. *Id est, cum constituisti regem cæli, ac terrarum.*

Vitam petiit à te. *Vt scilicet à morte reuocaretur ad vitam immortalem.*

Quoniã pones eum benedictiones. *Id est, bonis omnibus, & illis quidẽ sempiternis eum cumulabis. simili locutione vtitur etiam Moses in Genesi, cum Deus Abrahamo dicit, Benedixi tibi, & magnificaui nomen tuũ, & esto benedictio, sic enim vertendum est ex Hebræo. & Esaias, erit (inquit) Israel in medio terræ benedictio, id est, omni bonorum genere circunfluet.*

Lætificabis eum. *Quò enim Christus homo est diuinitati coniunctior cæteris omnibus, hôc eam clarius intuetur, & maiorẽ ex ea re iucunditatem, & lætitiam capit.*

Inueniet manus tua. *Hactenus imperium,*

& immortalitatem Christi celebrauit, nunc prædicit pœnas impendentes inimicis eius.

Fructum eorum. *Nec solùm (inquit) absumentur ipsi, sed etiam stirps eorum impia funditus tolletur. Hunc enim fructum, & semen appellat, vt sentit Theodoretus.*

Pones eos dorsum. *Id est, præcipites in fugam conicies, & terga dare coges.*

Et funes tuos. *Vertent illi quidē terga tuis sagittis vulnerati, sed tu fugiētibus tete obiicies, & in ora illorū mortifera tela torquebis. Funes autem pro arcu appellauit: ea est orationis exornatio, qua res tota aliqua de parte cognoscitur. Sagittas autem & ignem consuetudine literarum sanctarum pœnas interpretamur, quibus impios afficit Deus.*

Exaltare Domine. *Id est, declara vim, & potestatem tuam imperio Christi dilatando, & aduersariis eius opprimendis. Cæterùm si quis ea quæ continentur iis versibus, non solùm ad Christum, sed etiam ad ipsum Dauidem, qui illum in seipso adumbrauit, accommodare velit, cum hoc ego non contendero. Nam Deus Dauidem ad regiam extulit dignitatem, & omni bonorum genere cumulauit, & grauißimè vltus est omnes qui domi, vel foris contra ipsum arma ferre conati sunt. Hæc autem de rege prædicantur hoc hymno, quanquam versiculus ille nequaquam Dauidi conuenire videatur, Vnam petiit à te, &*

tribuisti

tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum sæculi. Sed nonnulli interpretantur, hanc esse hyperbolen, quæ significet, regem vsque ad extremam senectutem vitam perducturum. Ego verò libentius crediderim, his versibus descriptam esse perpetuitatem æui, quo beati fruuntur in cælo, qui in corporibus humanis vitam diuinam coluerunt.

PARAPHRASIS.

MAxime omniũ rerum Domine, maximam regi lætitiã dabis, hostibus cæsis fugatisq́; neque solùm victoriam illi, sed æternitatẽ etiam immortalitatémque donabis.

Nihil ille vnquam à te petiit, quin impetraret: & amplißimis vltrò beneficiis auctus, & ornatus est.

Cùm primùm enim in lucem editus & susceptus fuit, cælestibus & diuinis spiritus sancti muneribus illũ cumulasti: neque id solùm obtinuit, vt à morte reuocaretur ad vitam immortalem, sed cælitum atque hominum & inferorum moderator & Dominus constitutus est.

Nihil ad decus & gloriã poterat expeti, quin à tua benignitate consecutus sit. quid enim tam præclarum, aut magnificum, quàm in solio cælesti ad dextrum latus maximi numinis considere, consortem & socium factum imperij sempiterni, & nomine illo augustißimo affectum, quod cæteris omnibus nominibus antecellit?

Itaque bonis omnibus, & illis quidem sempiternis locupletatus est, & perpetuas voluptates, & gaudia percipit ex iucundißimo pulcherrimoq; aspectu tuo. quò enim diuinitati coniunctior est cæteris omnibus, hòc illam clarius intuetur, & maiorem ex ea re iucunditatẽ & lætitiam capit: cumq; omnem spem suam fixerit in Deo, eius imperium ita stabilietur, vt nullis oppugnationibus hostium frangi, aut labefactari queat.

Profectò rex fortißime non euadent ex manibus tuis homines impij: omnes ad vnum capientur, & viui ac mortui suppliciis æternis mactabuntur. Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis sic illi æstu & pœnarum acerbitate iactabuntur, quamprimum supplicij tempus aduenerit, atque vt stipulam vorax flamma consumit, sic nefarios & consceleratos ira tua funditus delebit: neque solùm absumentur ipsi, sed etiam stirps eorum impia pariter cum nomine tolletur.

Ausósne esse homines amentißimos contra salutem ac dignitatem tuam arma ferre? & plena fureris & impietatis consilia inire, quæ nulla ratione potuerunt explicare?

At tu præcipites eos in fugam dabis, & terga dare coges. vertent illi quidem terga tuis sagittis vulnerati: sed tu fugientibus tete obiicies, & in ora illorum mortifera tela torquebis.

Decla

Declara Domine vim, & potestatē tuā imperio Christi dilatando, & aduersariis eius opprimēdis. Nos interim perpetuis hymnis, & laudibus persequemur magnitudinem tui numinis & potentiā, quæ teterrimā diaboli tyrannidem euertit, & viā nobis muniuit ac patefecit in cælum.

ARGVMENTVM.

Christum Deum loquentem inducit, ac tormēta & cruciatus acerbissimos, quos ille salutis nostræ causa pertulit, ita persequitur, & singulatim enarrat, vt non multis antè sæculis vaticinari, sed rem gestam se præsente videatur exponere. Prædicit etiam eius ad vitam reuocationem, atque omnium gentium salutem. Inscribitur autem hymnus pro cerua matutina, propterea quòd vt cerua canum vi exagitatur, sic Iesus matutino tempore à rabiosis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit. quocirca semel atque iterum queritur in his carminibus se à canibus circunsideri.

Victori pro cerua matutina, Canticum Dauid. Psal. XXII.

DEus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? longè à salute mea verba rugitus mei.

Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non est silentium mihi.

Et tu sanct⁹ habitator, hymnus Israelis.

In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberasti eos.

Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi.

Ego autem sum vermis, & non homo, opprobriũ hominum, & abiectio plebis.

Omnes videntes me deriserunt me, distenderunt labia, & mouerunt caput.

Sperauit in Domino, eripiet eũ: saluum faciet eum, quoniam diligit eum.

Quoniã tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero.

De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me.

Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet.

Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.

Aperuerũt super me os suum, sicut leo rapiens, & rugiens.

Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.

Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniã circundederũt me canes multi, consilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas, & pedes meos

dinum'

dinumerauerunt omnia oſſa mea.

Ipſi verò conſiderauerunt, & inſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.

Tu autem Domine ne elongaueris te, fortitudo mea in auxilium meum feſtina.

Erue à phramea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.

Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium libera me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum, laudate eum, vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.

Timeat eum omne ſemen Iſrael, quoniam non ſpreuit, neque deſpexit deprecationem pauperis.

Nec auertit faciem ſuam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me.

De te hymnus meus in eccleſia magna, vota mea reddam in cõſpectu timentium eum.

Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſæculum ſæculi.

Reminiſcentur, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ.

Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ gentium.

Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Manducauerũt, & adorauerunt omnes pingues terræ, in cõspectu eius genua flectent omnes qui descendunt in terram.

Quoniam animam suam non viuificauit: semen seruiet ipsi.

Annumerabitur Domino in generationẽ: venient, & annuntiabunt iustitiam eius populo, qui nascetur, quoniam fecit.

EXPLANATIO.

Pro cerua matutina. *Inscribitur ad hunc modum hymnus, propterea quòd vt cerua canũ vi exagitatur, sic Iesus matutino tempore à rabiosis hominibus dilaniatus, & in crucem actus fuit, quocirca semel, atque iterum quæritur in his versibus se à canibus circunsideri.*

Deus meus, Deus meus quare me dereliquisti? *Cùm Iesus Christus duplici natura sit, nemini mirandum accidere debet, si multa eius tum dicta, tum facta referantur tanquam hominis, & mortalis. Hos autẽ clamores, & lamentabiles voces incredibilis magnitudo cruciatus expreßit: cùm enim innocentißimus Dominus peccata, & scelera vniuersi generis humani pro suis agnosceret, eaq́; supplicio, ac sanguine suo lueret, & quæ tormenta nos commeriti eramus, ea tormenta omnia ipse pro infinita bonitate sua sustineret, tãtas acerbitates, tantosq́; dolores perpessus est,*

est, quantos nemo vnquã cogitatione complecti, nedum verbis explicare poßit: vt non immeritò mortalitas ipsius à Deo se derelictam exclamaret, quippe quæ angoribus intolerandis nulla consolatione adhibita conficeretur.

Longè à salute. *Id est, preces meæ magnis clamoribus effusæ nullam mihi salutẽ afferunt, neque iam quicquam proficio, præsidium Dei implorando.*

Et tu sanctus. *Promiserat Deus, se commoraturum apud gentem Hebræam, & bonis perpetuo præsidio, ac ornamẽto futurum. Itaq; illum promißi admonens ait, Tu certè custos huius sanctæ ciuitatis es, tu eiusdem habitator, eiusdẽ hymnus, te cœtus piorum semper cantat, tibi semper gratias agit adiutus, & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus: vtere igitur solita misericordia, succurre laboranti, & querelas laudatoris, & cultoris tui supplices exaudi.*

Sperauit in Domino. *Hæc pronunciabant principes sacerdotum illudentes, vt est in Euangelio Matthæi.*

Tauri pingues. *Ita vocat Iudæos, homines instar taurorum pinguium petulantes, & efferatos.*

Sicut aqua. *Hoc ait ob effusionem sanguinis, qui confosso multis vulneribus corpore totus iam effluxerat.*

Factum est cor meum. *Simile est illud ex libro*

libro Iosuæ, pertimuit cor populi, & instar aquæ liquefactum est.

Aruit tanquam testa virtus mea. *Id est, vis membrorum defecta sanguine, & omni succo vitali.*

Vnicam meam. *Meam inquã animam solitariam, vt vertit Hieronymus, & omni ope destitutam.*

Et à cornibus vnicornium. *Sic appellat homines immanes, & feros: Monoceros enim animal est asperum, & violentum, quod assuescere ad homines, & mansuefieri non potest.*

Narrabo. *Cùm me (inquit) liberaueris, & ad vitam reuocaueris immortalẽ, memor ero tanti beneficij, teq́; ac tuum sanctißimũ nomen celebrabo inter omnes nationes: fratres enim vocat Christianos, vtpote filios Dei, & cohæredes suos: vnde illud Pauli, Vt sit ipse primogenitus inter multos fratres. & ipse Dominus in Euangelio Ioannis, Mariæ Magdalenæ dicit, Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Hunc autem versiculum sub persona Christi dictum esse testis est Apostolus in Epistola, quam scribit ad Hebræos.*

Qui timetis. *Intelligens se liberatũ iri, iam fratres suos excitat ad canendos hymnos, & gratias agendas patri rerum omnium præpotenti: & quoniam Ecclesia ex Iudæis, & reliquis nationibus constituta est, vtrosque nominatim adhortatur*

tatur, alteros semen Iacobi appellans, à quo prognati sunt: alteros ab omni virtute, & religione denominans: timentes enim Deum, appellabantur à Iudæis, qui relictis falsis Diis, religioni piæ, & sanctæ adhærebant. vnde legimus Psal. 114. Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron: benedixit omnibus qui timent Dominũ. & Petrus in actis Apostolorum, Viri, inquit, Israelitæ, & qui in vobis timent Deum.

Vota mea reddã. *Hymnos significat, quos Deo vouerat, si vitæ restitutus esset: laudatur autem à Christo Deus continenter per Ecclesiam sanctam, cuius ipse caput est.*

Edent pauperes. *Prædicit explicatius salutem gentium, quæ falsos & commentitios Deos colebant: eas quidem pauperes appellat, vtpotè religione, & bonis animi carentes: quæ veræ, certæq; diuitiæ sunt habendæ: sed etiam beati pauperes spiritu, & qui esuriunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: saturabuntur autem doctrina Dei, & pane illo viuo, qui è cœlo descendit, quo vescentes viuent in perpetuum.*

Reminiscentur. *Mortales obliti erãt Dei, dum falsis opinionibus inducti diuinitatem tribuunt rebus creatis, sed doctrina Dei, & Apostolorum monitis excitabuntur ad pietatem, & veram religionem amplectendam.*

Et adorabunt omnes pingues terræ. *Sic videtur appellare reges, & principes, qui & ipsi*

Deum

Deum agnouerunt, & imperio Christi sese vltro subiecerunt.

In conspectu eius genua flectent. *Id est, eum colent, ac venerabuntur vniuersi mortales, qui in terram & puluerem dilabuntur, & iure quidem hunc illi honorem habebunt, quando ipse mortem acerbissimam non dubitauit oppetere, vt eos vita afficeret beata & sempiterna.*

Semen seruiet ipsi. *Semen (inquit) meum Deo sese in seruitutem piè sancteq; dicabit, & in eius familia, & gente numerabitur. semen autem suum vocat filios per Euangelium conceptos & generatos.*

Venient & annuntiabunt. *Nascentur, qui posteritati prædicent, beneficia, & iustitiã Dei: vsus est enim ille iustitia, id est infinita bonitate, ac misericordia, eripiens humanũ genus è manibus diaboli, qui miseros crudelissimè vexabat, & omnibus iniuriis, & ignominiis afficiebat. Illud autem scire oportet, & hoc loco, & ferè semper in literis sanctis iustitiam Dei appellari pro beneficentia, & bonitate, qua ille munificè, prolixè, largè vtitur in genus humanũ: seueritas enim illa iuris, quæ opponitur misericordiæ, non tam iustitia Dei, quàm iudicium nominari solet.*

PARAPHRASIS.

DEus meus, Deus meus quare me dereliquisti? Preces meæ maximis clamoribus effusæ, nullam mihi salutem impetrant, neque iam quicq

quicquam proficio subsidium tuum implorando.

Deus meus, inclamo dies noctesq; nomen tuũ, neque tu aures ad voces meas supplices, & queribundas adhibes.

Tu certè custos huius sanctæ ciuitatis es: tu eiusdem habitator, eiusdẽ hymnus: nihil à te nisi rectum & sanctum manat, te cœtus piorum semper cantat, tibi semper gratias agit, adiutus & conseruatus, & omnibus bonis auctus, & ornatus. Vtere igitur solita misericordia, succurre laboranti, innocentis miserere, & querelas laudatoris & cultoris tui supplices exaudi.

Maiores nostri tuæ benignitati confidebant, neque vnquam opinione falsi sunt.

Nemo de iis suppliciter ad te confugit, quin illi diuinum aliquod auxilium, & numen ostenderes: at me sic deseruisti, sic impiorum crudelitati dedisti, vt iam non homo, sed vermis esse videar: infirmißimũ animal & contemptißimum.

Omnes, quotquot vident me illudunt, atque insultant in cruciatus & calamitates meas.

Iste, inquiunt, omnem suam spem in Deo positam habet: liberet ergo Deus illum, quem tam charum acceptumq; habet.

Per te Domine eductus ex vtero iucundum celi lumen aspexi, adhuc pendebam ab vberibus matris meæ, cùm omnem meam curam, & spem in te vno fixi & locaui.

Cùm primùm editus in lucem, & susceptus

fui

fui, in tuo ſinu conquieui, te ſemper Deum meum agnoui & prædicaui: itaque ne diſceſſeris à me, iam iamq; enim imminet mihi mors acerba, iam omnia exempla cruciatúſque in me crudeliter eduntur. Omnia circunſpicio, colluſtro oculis omnia, neque vſquam cerno qui vllam opem ferat, quémve miſereat tormentorum & calamitatis meæ.

Circunſident me homines immanes, & inſtar taurorum pinguium petulantes & efferati.

Apertis faucibus appetunt me, tanquam leones præda correpta rugientes.

Iam confoſſo multis vulneribus corpore totus ſanguis effluxit, oſſa mea luxata, & à ſuis quæq; locis auulſa ſunt.

Vt cera tabeſcit ardore ſolis, ita cor meum pauore, & pœnarum aſperitate liqueſcit.

Aruit tanquam teſta vis membrorum omni ſanguine defecta, & omni ſucco vitali: lingua ad fauces adhæſit præ ſiti, quam inducit ſanguis effuſus, & tormentorum acerbitas: neque me vires ſolùm ſed vita iam deficit.

Vt ceruam canes, ita me homines feri circunſederunt: foderunt manus meas & pedes meos, numerari licet omnia oſſa mea.

Nemo tam ferus ac ferreus eſſe debuit, quin cruciatibus meis illachrymaretur: at iſtis acerbiſsima tormenta iucundiſsimum, & inſatiabile ſpectaculum præbent. Partiti ſunt veſtes

meas

meas,inter se tunicam meam sortiti sunt.

Cùm itaque tantis malorum fluctibus opprimar, ne quæso domine differ auxilium tuum: ô vis, & vnica spes mea, accurre ad supplicem misericordiæ tuæ, eripe vitam meam de manibus sicariorum, animam meam ab omnibus proiectam & derelictam è canum rabidorum faucibus eripe: extrahe me ex ore cruento leonum, defende salutem meam ab impetu hominum immanium & ferorum.

Si preces meas audis, mèque ad vitam reuocas immortalem, nullo tempore tanti beneficij memoriam deponam, te semper ac tuum dulcissimum nomen celebrabo inter omnes pios, & cohæredes meos.

Vos ego appello, quicunque relictis falsis Diis religioni puræ & sanctæ adhæsistis. Vos item appello, qui ab Israële prognati, virtutem & pietatem eius æmulamini.

Agite omnes, canite hymnos Deo, immortale. gratias agite sanctissimo numini eius, castissima mēte veneramini eum, neque vnquam intermittite laudibus prosequi vestræ salutis authorē & custodem, qui propitius audiunt preces meas & vita mihi reddita, vobis quoque salutem, & vitam donauit immortalem.

Tu solus Pater optime, atque sanctissime materiam suppeditabis hymnis meis, tuas ego laudes in celeberrimo piorum conuentu semper canam,

Quæ gentes olim fictos & inanes Deos venerabantur, & in summa mendicitate vitam miserrimam trahebant, vtpote religionis, & virtutum omnium egentes, quæ veræ stabilésq; diuitiæ sunt, hæ gentes iam copiosæ & opulentæ fient, iam omnibus bonis cælestibus circunfluent, & saturabuntur pane illo viuo, qui de cælo descendit, quo vescentes viuent in perpetuũ, & hymnis sempiternis Deum venerabuntur.

Nimirum mortales obliti erant Dei, dum falsis opinionibus inducti superstitiones pro religione, res creatas pro mundi creatore colunt: neque virtutibus solùm, sed etiam vitiis diuinitatẽ tribuunt: sed nunc excitabuntur ad pietatem, & verum syncerúmque Dei cultum: & repudiatis Diis falsis & commentitiis, tibi domine, ceremonias, honores, preces adhibebunt. neq; enim tu solus Palæstinæ principatum obtines, aut res Iudæorum tantùm administras, sed omnia sola terrarum imperio & ditione sempiterna regis & gubernas, & omnes nationes ad cælum, & cælestia bona perduces.

Proinde omnes principes & reges edent, & saturabuntur de mensa illa tua, ciböque cælesti, séque libentes sub imperium Christi ditionemque subiungẽt, vniuersi denique mortales, qui in terram & puluerem dilabũtur, filium Dei supplices venerabuntur. cur enim illi salutis & libertatis suæ vindicem & parentem non colerent, &

diuinis

diuinis honoribus afficerent? qui mortem acerbißimam non dubitauit occumbere, vt eos vita afficeret immortali.

Itaque posteri nostri sese in seruitutem illi piè sanctéque dicabunt, & in eius familia & gente numerabuntur. Nascentur qui posteritati prædicent immortalia beneficia Dei: vsus enim est ille infinita bonitate ac misericordia eripiens humanum genus de manibus diaboli qui miseros crudelißimè vexabat, & omnibus iniuriis, & contumeliis afficiebat.

ARGVM. PSAL. XXIII.

Gloriatur se ac sua omnia Deo curæ esse, & demonstrat quàm beati sint, qui iustè, sanctè ac pietate vitam colunt, séq; in seruitutẽ Deo dicant. Honestatur autem hoc carmen, & maximè illuminatur ea exornatione orationis, quam Græci allegorian, Latini permutationem vocant, ea fit, vt definiunt rhetores, cùm fluxerunt continuæ plures translationes. Itaque Deum pastorem, séque ouẽ facit: quam quidem figurã dicendi crebrò vsurpant literæ sanctæ, quicquid enim spectat ad munus & virtutẽ optimi pastoris, id omne erga nos à Deo pstatur vsque adeo, vt is etiã sese vltro ad morte obtulerit quò nos ab incursibus & rapinis diaboli tueretur. Beatus igitur, qui tã bono, támq; diligenti pastori se custodiendũ & pascendũ credidit, nihil profectò illi vnquã deerit. quid enĩ ei possit abesse, cui semper adest omnium bonorũ principium & fons? quin etiã ipse cæteris, prodesse, & maximas vtilitates in vitæ societatẽ poterit cõferre. Sed pastorẽ ipsum audiamus de sua diligentia, & felicitate ouiũ suarũ apud

Ezechielem ita differentem: En ego ipse quæram oues meas, illásque vestigabo, vt pastor gregem suum palantem & dissipatum vestigare solet, sic ego vestigabo oues meas & abducam eas, ex omnibus locis, vbi dispersæ & vagæ disiectæ fuerant, quo tēpore omnia nubibus & obscura caligine tegebātur. Illas educā è nationibus exteris, & cogā ex omnibus terrarum finibus: illas ego reducam in agros suos, & pascā in montibus Israëlis propter riuos, & in omnibus agris, in pascuis vberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israëlis illarū caulæ & præclara stabula erunt. Ibi requiescent in herbis virēticibus, & in pratis latissimis pascentur Israëlis: Ego ipse pascam oues meas: faciam, vt molliter, acquiescant: ait omnium rerū dominus Deus. Quod amissum est, quæram: quod abactum est, reducam, quod confractum est, facilè deuinciam: quod infirmum est corroborabo, pinguem verò ac robustam & valentem pecudem, quæ opprimit imbecillas, exterminabo, & gregē meum pascam ratione & iudicio.

Psalmus David XXIII.

Dominus pascit me, nihil mihi deerit: in loco pascuæ me collocauit.

Iuxta aquas refrigerij duxit me, animā meam conuertit.

Deduxit me super semitas iustitiæ propter nomen suum.

Etiam si ambulauero per vallem vmbræ mortis, non timebo mala, quoniā tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Parà

Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus exuberans est. Sed & bonitas,

Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

Et habitabo in domo domini in longitudinem dierum.

EXPLANATIO.

Dominus pascit me. *Allegoria est elegantißima, qua Deum pastorem, seq; ouem facit: ea frequentißima est in literis sanctis.*

In loco pascuæ. *Ita vocat pascua vberrima contemplationes rerum diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum voluptate pascũtur. Hinc illud apud Hieremiã, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia, & doctrina.*

Iuxta aquas refrigerij. *Hi nimirum sunt fontes vberrimi spiritus sancti, & amœnißima flumina literarũ sanctarum. Huius aquæ mentio fit ab Esaia, & cæteris vatibus sanctis, & in primis à Domino in euangelio Ioannis.*

Animam meam. *Errabat, inquit, animus meus, seque à recta viuendi via auerterat: eum Dominus conuertit ab erroribus turbulentis, & traduxit ad obseruationem sanctißimarum legum suarum, idque fecit propter nomen suum, id est: nullis meritis meis, sed propter infinitam bonitatem suam.*

Etiam si ambulauero per vallem vmbrę mortis. *Sic appellat loca infecta, & periculosa, in quibus obucrsatur ante oculos imago mortis. Itaque significat, se tutela, & præsidio Dei fretum vel in media morte erecto, & tranquillo animo fore.*

Virga tua, & baculus tuus. *Virga Domini corrigit peccantes, bacillum sustentat imbecillos, vtraq; certè res animis piorum vtilis pariter & iucunda.*

Parasti in conspectu meo mensam. *Repetit sentẽtiam primi versiculi, & altera allegoria illam exornat, id quod sæpè fit à scriptoribus nostris, similiter atque ab externis: quam igitur mensam paratam sibi gloriatur à Deo, ea est mensa sanctorum voluminum, & contemplatio rerum diuinarum, qui est vnus saluberrimus, suauißimúsque pastus animorum. Sed Didymus luculẽtus Theologus hunc locum explanans: fortasse, inquit, dum sumus in corporibus humanis, & veritatem per vmbras, & caliginem cernimus, oues Dei sumus, herbísque saluberrimis doctrinæ ipsius alimur ad æternitatem: at cùm exuti corporibus in cælum migramus, & veritatis speciem formosißimã liquidò intuemur. itaque summum illum Deum cognoscimus, vt ab eo cogniti sumus, non iam oues, sed conuiuæ sanctißimi numinis sumus, atque ad mensam animorum cælestium accumbimus delicatißimis epulis ex-*

tructam:de qua Dominus in Euangelio inquit, Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Hanc igitur mensam viri sancti semper in conspectu habẽt, & delitias illas cælestes pura mentis cogitatione præsumunt, ex qua quidem re tantum roboris animis accedit, vt nullis rerum aduersarum fulminibus terreantur, nullis impiorum oppugnationibus frangantur, aut debilitentur. Propterea vir sanctus ait, hanc mensam à Deo paratam in conspectu tanquam inexpugnabile propugnaculum impiis oppositum, obiectúmque.

Impinguasti in oleo caput meũ. *Didymus ait, caput pro mente appellatum esse, oleum pro afflatu spiritus sancti: vt enim oleum lucem nutrit, laborem leuat, faciem exhilarat: sic ille lucem animi fouet, mentem reficit, cor hominis lætificat, quapropter oleum lætitiæ nominatur Psalmo* XLV.

Et calix meus. *Calix, vt suprà dictum est, sæpe appellatur in literis sanctis quicquid nobis aut boni, aut mali contingit à Deo: itaque calix hoc loco significat scientiam rerum diuinarum, quam vir sanctus piè, ac honestè viuendo consecutus erat. Sic Origenes interpretatur hunc locum in commentariis Matthæi. Cæterùm si loquatur ecclesia in hoc psalmo, vt nonnulli veterum arbitrantur, non minus commodam expla-*

natione adhibere poteris, atq; adeò simpliciorem: habemus enim Christum Deum pastorem qui suas oues vocat nominatim, & educit eas ad pascua vberrima, & propter aquã amœnissimam educat nos, à qua etiam renascimur ad vitam cælestem, & beatam. Habemus & oleum lætitiæ, & calicem Domini, & mensam illam mysticam ad quã accumbẽtes pane cælesti, & vitulo saginato saturamur: quæ quidem omnia diligentius persequerer, si mihi viderentur explanationis indigere, ac non potius iam perspicua esse, vt à quouis vel imperito poßint facilè intelligi.

PARAPHRASIS.

D*Ominus pascit me, quare nihil vnquam mihi ad bene beatéque viuẽdum deerit. Is constituit me in pascuis lætißimis atq; pulcherrimis doctrinæ suæ, & in contemplatione rerum diuinarum, quibus rebus mentes incredibili cum voluptate pascuntur.*

Propter vberrimos fontes spiritus sancti, & amœnißim: flumina literarum sanctarũ pascit me, quibus in locis oues domini aluntur ad beatã vitam lacte abundantes, & fœtus pulcherrimos edentes. Errabat animus meus, séque à recta viuendi via longè auerterat, cum dominus cõuertit ab erroribus turbulẽtis, & traduxit ad obseruationẽ præceptorũ suorum, quibus omnis pulchritudo virtutis continetur. ídque fecit nullis meritis meis, sed propter infinitam bonitatem suam.

Itaque

Itaq; quicquid mali, aut parũ honesti à me commissum est, id omne aßigno intemperantiæ meæ: si quid autem rectè cogitatum est, si quid honestè administratũ, totum id refero acceptum misericordiæ Dei, qui mentem mihi bonam donauit, vt recta conarer: & vires, vt conata perficerem.

Cùm itaque talẽ habeã ducem & custodẽ, me nulla vis periculorũ, nulla mortis imago territabit: quid enim mihi mors efficiat vita præsente? quid hominum improbitas Deo propugnante?

Virga tua domine me corrigit peccantem, bacillum tuum sustentat imbecillum, vtraque certè res animo meo vtilis pariter ac iucunda. Quid enim beatius, quàm bacillo maximi numinis fulciri? quid item vtilius, quàm virga eiusdem cædi? castigat enim dominus quem diligit, verberibus cædit omnes quoscunque sibi adoptat.

Sed dum sumus in corporibus humanis, & veritatem per vmbras & caliginẽ cernimus, oues quidem domini sumus, herbísq; saluberrimis doctrinæ ipsius alimur ad æternitatẽ: at cum exuti corporibus in cœlum migramus, & veritatis speciem formosißimã liquidò intuemur, itaq; summum illum Deum cognoscimus, vt ab eo cogniti sumus, non iam oues, sed conuiuæ sanctißimi numinis sumus, atque ad mensam animorum cœlestium accũbimus delicatißimis epulis extructam. Hanc mensam domine in conspectu omniũ piorum statuisti, tanquam inexpugnabile vitæ pro-

pugnaculum impiis oppositum obiectúmque. has enim dapes cæleſtes, & hæc dulciſsima pocula viri ſancti pura mentis cogitatione guſtantes, & ſuauiſsimo ſancti ſpiritus oleo delibuti, tantum firmitatis ex ea re comparant, vt nullis rerum aduerſarum fulminibus terreantur, nullis oppugnationibus improborum hominum frangantur, aut debilitẽtur. perſuaſum enim habent præ illis bonis cæleſtibus & ſempiternis, à quibus nunquã oculos deiiciũt, omnes labores & ærumnas huius vitæ nihil eſſe. Hanc mẽſam, has epulas Domine etiam ante oculos meos poſuiſti, quò iniurias inimicorum magno & conſtanti animo ferrem, neque vllis incommodis de lætitia & tranquillitate animi depellerer.

Ego verò læta placidáque mente ſemper ero, exploratiſsimum habens, quòd me nunquã derelinquet bonitas & miſericordia tua: ſed per has vias vitæ periculoſas ingredientem comitabitur dies noctéſque, & è corpore emigrantẽ deducet in domum illam tuam cæleſtem, omnibus bonis & gaudiis affluentem, vbi tecum habitans beatus æuo fruar ſempiterno.

PARAPHRASIS CARMINE.

Rex cœlitum eſt paſtor meus,
Nihil boni deerit mihi.
Vberrimis in paſcuis,
Amœna propter flumina

Me spiritus sanctissimi
Aura beata recreat,
Dulciq; mentem pabulo
Nutrit suæ scientiæ.
Miserrimus animus meus
Dum longius abit à Deo,
Errauerat procul à via,
Quæ ducit ad cælestium
Oras beatas. at Deus
Meæ misertus miseriæ,
Benignitate maxima
Quæsiuit illum vltrò, & sui
Reduxit ad caulam gregis.
Si sola solus per loca
Inermis eam, vbi plurima
Imago mortis territat,
Interritus perrexero
Custode securus Deo:
Me virga, pastor optime,
Coercet errantem tua,
Ne grauius offendar cadens,
Tuo bacillo fulcior.
Me mensa roborat tua,

Me dulcis exhilarat calix
Tuus, oleo foueor tuo.
Nec me pater dulcissime
Per has inexplicabiles
Vias euntem deseres
Vnquam, sed ad tuam domum
Duces, vbi vita fruatur
Et sempiterno gaudio.

ARGVMENTVM.

Est quidem Dei quicquid omnibus terrarum finibus continetur, non tamē omnes mortales apud ipsum pari cōditione sunt, aut æquè in cælū recipiuntur: illa enim sedes iis duntaxat parata est, qui vitā cælestem in terris imitantur. Id monet vir sanctus his carminibus: & simul celebrat ascensum Christi Dei in cęlum: appositè id quidem, quādo ille nobis iter in ea loca patefecit, & princeps in mortali corpore penetrauit in concilium beatorum: Inducit autem cœlites ea de re colloquentes inter se, & gradū inferiorem mentium beatarum à superiore discentem, eum qui humana specie ac figura ascendat in cælum, esse cœlitum, atque hominū regem ac dominum. qua de re diligēter explicat Dionysius ille magnus, quem rite possumus appellare Theologū diuinum ac cælestem.

Psalmus David. XXIIII.

DOmini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitāt in eo.

Quia

Quia ipſe ſuper maria fundauit eum,& ſuper flumina præparauit eum.

Quis aſcendet in montem Domini?aut quis ſtabit in loco ſancto eius?

Innocens manibus,& mũdo corde, qui non accepit in vanum animam ſuam,nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Hic accipiet benedictionẽ à Domino, & iuſtitiam à Deo ſalutari ſuo.

Hæc eſt generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob.

Attollite portę capita veſtra,& eleuamini portę ęternales,& introibit Rex glorię.

Quis eſt iſte Rex glorię?Dominus fortis,& potens, Dominus potens in prælio.

Attollite portæ capita veſtra, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.

Quis eſt iſte Rex gloriæ?Dominus exercituum ipſe eſt Rex gloriæ.

EXPLANATIO.

Quis aſcendet. *Dixerat Deum terrarum, & cunctarum rerum Dominum, & creatorem eſſe: nunc demonſtrat, qua ratione poßimus ad eum peruenire,quãdo ob eam cauſam creati ſumus,vt in terris iuſtè cum fide,& pietate viuentes in cælum migraremus, & cum Deo beati æuum ageremus ſempiternum.*

Qui non accepit in vanũ animã ſuam. *Id*

Id est, qui non contemnit eas res, quarum rerum causa animus illi datus est à Deo: datus est autem omnibus, vt iustitiam, & pietatem colamus, atque omnem operam, curam, & studium ponamus in iuuãdis hominibus. Sed Chimis existimat eum commendari, qui falsum non iurat per animam suam. verùm verba hæc possunt ex Hebræo cõuerti etiam ad hunc modum, qui non extulit ad vanitatem animam suam, id est qui animum suum ita refrenat, támque studiosus est simplicis veritatis, vt ab omni mẽdacio sibi temperet, neque vlla in re vanitatem orationis adhibeat.

Et iustitiam à Deo. *Dictum est à nobis alio loco, iustitiam in literis sanctis sæpe appellari pro bonitate, & beneficẽtia, qua vtitur Deus in eos, qui cum fide & virtute viuunt.*

Attollite portæ. *Cælites, qui* IESVM *in superas sedes ascendentem comitantur, his verbis portas cæli, portarumq; custodes affantur: sed hunc locum diligenter explanat Dionysius in eo libro, qui inscribitur de cælesti Hierarchia. Quod reliquum est, scire oportet, nonnullos existimare, Dauidem, cùm is templum Hierosolymis ædificare constituisset, atque omnia quæ ad ædificationem erant necessaria summo studio comparasset, hunc hymnum composuisse: itaque istorum sententia is ad hunc modum explanandus est: Cùm vir sanctus ait, domini esse terram,*

&

& quicquid in ea continetur, intelligi vult fortunatißimam esse nationem Hebræam, quam Deus, qui omnium terrarum Dominus est, præcipuè tuendam, atque ornandam susceperit, & suum apud eam domicilium collocare voluerit. Cùm verò infert, Quis ascendet in montem Domini? de Sione loquitur qui mons templo destinatus erat; tum exponit, quæ vita, quíve mores deceant eos, qui locum illum sanctißimū frequentare velint. Hortatur autem fores templi vt sese tollant, atque assurgant: regem enim gloriæ ingressurum significat: perfectóque ædificio arcam fœderis in ædem à sacerdotibus introferendam, cui arcæ Deum inter Cherubinos insidere prædicant literæ sanctæ: propterea quòd ex eo loco responsa dare, & precibus populi benignas aures adhibere consueuerat. Denique fores templi æternas vocat ad significandam eius diuturnitatem: tum etiam quod Deus ad certum, & stabile domicilium habiturus erat, cùm superiori tempore arca sæpius locum, & sedem mutauisset. itaque alio loco dicitur, Elegit Dominus Sion, desiderauit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.

PARAPHRASIS.

Domini est orbis terrarum, & quicquid eo continetur.

Im

Imperat autem ille omnibus terris, non per vim occupato principatu, aut altero de possessione deiecto, sed ipse vt cæteras mundi partes: sic globum terræ eminẽtem ex aquis ædificauit, & ex nihilo fecit vt omnia existerent, quò extaret monimentum suæ bonitatis admirabile atq; sempiternum. Nos autem ob eam rem creauit, atque animum in corpore, intelligentiam conclusit in animo, vt in terris iustè cum fide ac pietate viuentes, ad cælum migraremus, & secum beati æuum ageremus sempiternum.

Quis igitur hoc assequi, atque ad hunc altissimum dignitatis gradum peruenire poterit?

Nempe cuius neq; facta, neque cogitata vllo scelere aut flagitio contaminata fuerint: qui neque peierarit, neque contempserit eas res, quarum rerum causa animus ille datus est à Deo: datus autem omnibus, vt dictum est, quò res diuinas contemplemur, & iustitiam colamus, & humanam societatem tueamur, quò totam viuendi rationem in modestia, & animi magnitudine, atque in rerum humanarum contemptione & despicientia, & in omni virtute ponamus.

Qui vitam instituunt ad hunc modum, atque animum exercent in optimis rebus, ij maximis præmiis donabuntur à Deo; ij Dominũ quærunt, ij recipientur in concilium cælestium, & iucundissimo maximi patris aspectu fruentur in perpetuum. Quòd si purè & castè vitam colentibus

bus est aditus ad cælestes domos, quis tam purus & innocens, quis tam integer animi, quàm Iesus ille maximus atque sanctißimus? Itaque primus ille in superas sedes inuectus est triumphans è rectoribus tenebrarum, & sempiternis illis hostibus generis humani, secum agens innumerabiles animos piorum, qui sub imis terris multa secula detinebantur.

Ergo Iesu mundi Domino in cælum ascendente præcurrerunt mentes illæ beatæ, corporum semper expertes, atque his verbis affatæ cæli portas, & cum earum custodibus ad hunc modum collocutæ sunt: Tollite, ô fores capita vestra, tollite, inquam, vos altius, ô fores sempiternæ, & ingredietur rex ille illustrißimus.

Quisnam est iste rex illustrißimus? Dominus fortis & potens, Dominus bellator eximius.

Tollite, ô fores, capita vestra, tollite, inquam, vos altius, ô fores sempiternæ, & ingredietur rex ille illustrißimus.

Quisnam est iste rex illustrißimus? Dux cælestis exercitus est rex illustrißimus.

ARG. PSAL. XXV.

Precatio est hominis in maximo periculo versantis, & quoniam sæpenumero res aduersæ nobis accidunt à Deo ob res parum honestè actas, propterea sibi misericordiam tribui, & omnia peccata remitti ac cõdonari deprecatur: idq; lenitate ac diuini numinis clementia dignum esse demonstrat. Interponit autem sententias grauissimas, atque ad rectam

& piam vitæ institutionem vtilissimas. In primis
commẽdat lenitatẽ animi & modestiam, nosq́ue ad
humanitatem & mansuetudinem amplexandã co-
hortatur, affirmans Deum istarum virtutum ama-
toribus ducem & comitem futurũ, atque illis rectissi-
mam viuendi viam monstraturum. Quòd si tanta
præmia tribuuntur hominibus mansuetis, séq; sum-
mittẽtibus, nimirum omni studio lenitas co-
lenda est, morũq; facilitas, & superbia radicitus ex
animo extrahẽda, quò Dei cura & eruditione digni
efficiamur, qui in Euang. clara voce pronũciat, Di-
scite à me, animo enim mitis atq; humilis sum, Et p-
fectò cùm nulla ferè virtus existat, quã summa di-
ligentia Christianus colere non debeat, tum verò
præcipuum ac singulare insigne huius sanctissimæ
pfessione est suauitas morũ & mãsuetudo, quæ nos
amabiles in primis & hominibus charos, & Christo
Deo quàm simillimos facit, qui cùm acerbissimè ex-
cruciatus necaretur, & supplicia impiorum asperri-
ma crudelissimaq́ perferret: mitissimo animo tulit
oẽs iniurias: & cùm vim quidẽ incredibilem sui nu-
minis ac potentiã declararet, vrbẽ atq; agros horri-
bili terræ motu cõcutiens, & portentosa nocte me-
ridianum lumen obscurans, nõ minora tamẽ lenita-
tis suæ documenta dedit, cùm teterrimum facinus
Iudæorum non modò non vindicaret: verũ etiã se
deprecatorem pro illorum salute ac cõmodis præ-
beret, parentẽ suum orans atq; obtestãs, vt inimico-
rum furori atque amentiæ parceret, ac supplicia
quæ illi erant commeriti, pro sua benignitate con-
donaret. Quo quidẽ saluberrimo exemplo nos ad-
monitos esse voluit, nihil esse in tota ferè vita, quod
homines æquè diuino numini commendet, ac si re-
pudiatis moribus duris atque asperis, humanitati
sese toto animo dedant, morúmque facilitati.

Psalmus XXV.

AD te Domine leuaui animam meam, Deus meus in te confido, ne erubescam.

Neque lætẽtur de me inimici mei: etenim vniuersi, qui expectant te, non confundentur.

Confundantur omnes iniqua agentes superuacuè.

Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus saluator meus.

Reminiscere miserationum tuarum domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

Delicta iuuẽtutis meæ, & transgressiones meas ne memineris.

Secundùm misericordiã tuam memento mei tu, propter bonitatẽ tuã Domine.

Bonus, & rectus Dominus, propter hoc docebit peccatores viam.

Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas.

Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas custodientibus testamẽtum eius, & testimonia eius.

Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.

Quis est homo, qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit.

Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditabit terram.

Arcanum Domini timentibus illum, & testamentum suum manifestabit illis.

Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos.

Respice in me, & miserere mei, quia vnicus, & pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatę sunt, de necessitatibus meis erue me.

Vide afflictionem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea.

Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, & erue me: ne erubescam: quoniam speraui in te.

Simplicitas, & rectitudo custodiãt me, quia expectaui te.

Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

EXPLANATIO.

Ne erubescam. *Id est, ne quæso, ea spes me fallat, quam in tua clementia fixam, & locatam habeo.*

Iniqua agentes superuacuè. *His verbis designat eos, qui neque errore labuntur, neque ob animi infirmitatem, atque inconstantiam, sed turpi*

turpitudine, ac maleficiis delectantur, atque iis qui nihil meruerunt, infesti sunt.

Vniuersæ viæ Domini. *Quicquid agit Deus, quicquid præcipit ac loquitur, plenum est misericordia, veritate, & iustitia: sed quibus? iis nimirum qui obseruant sanctissimi fœderis leges, quas ipse monumentis librorum diuinorum voluit esse testatas. Hoc si geratur, in omnibus consiliis, & factis & verbis Dei perspicitur incredibilis misericordia, & veritas, atque iustitia: quarum speciem nō intuetur animus impiorum caligine vitiorum & cupiditatū occæcatus. Misericordia pertinet ad beneficia quæ nobis tribuit Deus gratuitò, id est, nullis meritis nostris prouocatus, veritas referenda est in primis ad fidem, dictorumq; constantiam. Misericordia Dei gratis pollicetur, veritas summa fide promissum facit. Sic interpretatur veritatem Dei diuus Paulus in epist. ad Rom. cap. 15.*

Propter nomen tuū propiciaberis peccato meo. *Id est, cùm sis clemens, & misericors, ignosces Domine peccatis meis, quorum turpitudinem, & maculas ego sponte mea non possum eluere.*

Legē statuit ei in via, quam elegit. *Hoc est, habebit Deum magistrum, & doctorem, qui leges ipsi dabit salutares, & accommodatas ad eam viuendi rationem, quam is sibi constituerit. neque enim omnes, qui pietatem colunt, eandem*

vitæ sequuntur viam. Sed potius hoc ad ipsum Deum referendum est, vt sit sensus, illum fore magistrum hominibus piis in eo vitæ genere, atque instituto quod ipse probat.

Arcanum Domini. *Pollicetur, Deum hominibus piis, & religiosis aperturum mysteria sua, & scientiam fœderis, quod monimentis legum diuinarũ continetur, traditurum: quo munere nihil excellentius, nihil salutarius, aut iucundius excogitari potest.*

PARAPHRASIS.

AD te Domine tollo mentem atque animum meum, humana omnia obliuiscens, te solum cogitans, in te vnum omnium rerum Dominum & moderatorem aciem mentis intendens. Confidant alij viribus suis, amicorum opibus & gratia nitantur: ego certè ad tuam misericordiam confugio, te vnum inuoco, te mihi omnium mearum rerum defensorem adiutoremq; adopto.

Ne quæso Domine ea spes me fallat, quam in tua clemẽtia fixã & locatã habeo, nève permitte vt irrideant me inimici mei ope tua destitutum, & in tantis calamitatibus derelictum. Ero animo erecto atque constanti, cùm exploratissimum habeam eam semper fuisse bonitatẽ tuam, vt nunquam pios destitueres, nunquam violari sustineres: qui ad te suppliciter confugissent, & in præsidio tuo spes suas collocassent.

Multiplex ratio est peccandi. Quidam enim non

non tam voluntate, quàm casu quodam & errore labuntur: multi ob inconstantiam & animi infirmitatem. At qui ad eam turpitudinem & insaniã perducti sunt, vt sine causa sese flagitiis & sceleribus contaminent, & peius morte oderint vitam maleficio vacantem, neque vnquam intermittant bonos & innocentes vexare, & capite ac fortunis oppugnare: hi Domine ope tua sunt indigni, horum tu conatus & cõsilia infringe, ne ad scelera perueniant, quæ machinantur.

Et quoniã multi aberrant à veritate & syncera diuini cultus tui sanctitate, aut vitiis & perturbationibus animi occæcati, aut falsis impiorũ opinionibus inducti, in hos errores ne ego præcipitem, tu quæso per has tenebras, & vias vitæ difficiles vadentem comitare dies noctésq; optime parens, & custos salutis meæ: tantumq; amorem tui excita in animo meo, vt nihil rectius mihi, nihil aut facilius aut iucundius esse videatur, quàm honestam viuendi rationem sequi, & cursum conficere præceptorum tuorum, vt aliquando post tantos labores & ærumnas huius vitæ, perueniam ad illam domum tuam cælestẽ, omnibus bonis & gaudiis circũfluentẽ, vt perfectè cumulatéq; beatus in sempiterna pulcherrimi numinis tui contemplatione cõquiescam. Te Domine dies noctésq; semper expecto, ex te toto animo, tota cogitatione pendeo, te mihi doctorem & ducẽ & propugnatorem votis omnibus requiro.

Neque tamen sum nescius, quàm me indignũ amore & liberalitate tua reddiderim aßiduè peccando, & ab obseruatione præceptorum tuorum nimium sæpe aberrando: sed recordare pater optime admirandæ lenitatis & clemẽtiæ, qua semper vsus es iam inde ab vltima origine mundi. ex quo effectum est, vt viri sancti te misericordiæ parentem appellarent.

Itaque per hoc tuum institutum saluberrimum sempiternum vnum oro atque obtestor, vt quicquid ad hanc diem peccaui, quicquid sceleris & flagitij concepi, mihi condones, & obliuione deleas sempiterna. Plurima, fateor Domine, per imprudentiam commisi, plurima per amorem & iram & ægritudinem animi: dum stimulis adolescentiæ incitabar, & vanis bonorum simulachris delusus, vera solidaq; & expressa bona contemnebam.

Horum quæso omnium memoriã depone pro tua incredibili misericordia, & bonitate, atque in reliquum tempus animum meum ita cõfirma & corrobora, & tuis armis rege, vt poßim viriliter obsistere rectoribus tenebrarum vitæ huius, cum quibus continentia bella nobis intercedunt, & tam dura certamina, vt salus omnino desperanda sit, nisi tu imbecillitatem nostram respicias, & præ immensa bonitate tua saluos incolumesq; conserues.

Euentura precor: nam Dominus est bonus,

suamq;

ſuamq; bonitatem liberaliter impertit: idemq; recti amantißimus eſt: propterea rectam viuendi viam errantibus monſtrabit, & præſcribet illis quid ſequendum, quid fugiendum.

Dominus manſuetos ſeq; ſummiße gerentes liberalißimè docet, quomodo delectum habeant bonorum & malorum, & omnia iudicio & ratione adminiſtrent. Dominus humanis & mitibus in hoc periculoſo vitæ curriculo dux & comes fidißimus eſt, vt tuto ac facili itinere perueniant ad vitam beatam & immortalem.

Quicquid docet ac præcipit Dominus, quicquid ille agit, plenum eſt miſericordia pariter atque iuſtitia: ſed quibus? obſeruantibus leges & præcepta ſaluberrima, quæ optimus pater pro ſua benignitate monimentis librorum diuinorum voluit eſſe teſtata. Hoc ſi geratur, in omnibus conſiliis, & factis & verbis Domini perſpicitur incredibilis miſericordia atque iuſtitia: quarum ſpeciem non intuetur animus impiorum caligine vitiorum occæcatus. quo ſit, vt ſupplicio affecti, Deum vocet iniquum & crudelem: quanquam minores quàm pro ſceleribus pœnas pendunt.

Cùm igitur hæc ita ſe habeant, & clemens appelleris & bonus, ignoſce precor Domine peccatis meis. longè enim maiora ſunt illa, quàm vt ſponte mea poßim eorum turpitudinem, & maculas eluere

Ecquis vſquam eſt, qui reuereatur Dominũ,

illumq́; purè & castè veneretur & colat? rarus sanè, sed felix fortunatusq́; quisquis est talis. habebit enim Deum magistrum & doctorem, qui leges ipsi dabit salutares, & accommodatas ad eam viuendi rationem, quam is sibi constituerit. neque enim omnes qui pietatem colunt, eandem vitæ sequuntur viam: sunt enim qui Rempub. capessant, seq́; ad gerendas res magnas, hominumq́; generi fructuosas accommodent: sunt qui ocium præferant, & in contemplatione rerum diuinarum sese totos constituant: alij ad ius ciuile, alij ad mercaturam sese applicāt, alius denique alio ætatis degēdæ genere implicatur: sed quā quisque vitæ non vitiosæ viam adamarit, in ea potest iustitiam, fidem, pietatem, temperantiam præstare. Deoq́; charissimus esse, qui publicanis & militibus, seruis & dominis, parentibus & liberis, maritis & vxoribus aptissimas leges dat.

Quòd si quis eas leges obseruauerit, animus eius omnibus bonis abundabit. leges enim Domini sanant animos, inanes timores & solicitudines detrahunt, cupiditatū & libidinum flammas ardoresq́; restingunt: homines magnos, excelsos, & humana omnia contemnentes efficiunt: pietatē, gaudium, pacem, spem, securitatem largiuntur, & excedentibus è vita duces sunt in cælum: vbi sanctis viris parata sunt præmia, quæ neque oculis cerni, neque verbis explicari, neque animo comprehendi queunt. Et quoniam natura inge-

nitus est nobis præcipuus quidam amor posteritatis, vt in omne tempus familiæ nostræ consultũ velimus: & magno dolore afficiamur, si quando illam interituram existimemus, aut graue aliquod incommodum accepturam: polliceor & stirpis, & rerum secundarum diuturnitatem, iis qui virtutem & pietatem colunt.

Sed quid ego res paruas, & leui momento æstimandas polliceor? imò verò spondeo & asseueranter affirmo, Deum homini pio & religioso mysteria sua aperturum, scientiamq; traditurum literarum sanctarum: quo munere nihil excellentius, nihil salutarius, nihil aut pulchrius aut iucundius excogitari potest. Quippe cùm his monimentis contineatur omnis rerum diuinarum cognitio: quæ quidem sic animos piorum afficit, sic ebrios, & sancto quodam furore incitatos agit, vt parentes, amicos, opes, honores, humana obliti, solum Deum cogitent, solum illum suspirent, solum precibus & votis continentibus exposcant, & si ita res ferat, sese pro eius nomine vinculis & telis, & omnibus tormẽtis animo læto ac præsenti offerant. Sæpe etiam ex oculis mortalium sese remoueant, & solitudines montium, & recondita nemora persequantur, vitam herbis & baccis arborum summa cum voluptate tolerantes, quo possint ab omnibus curis & molestiis vacui in sola Dei contemplatione conquiescere. Sed amoris æstu in dies singulos crescente, iam lucis

huius

huius vsuram pertæsi, iam sponsi videndi desiderio confecti continenter oculos & puras manus ad cœli sanctißima templa sublatas habent, & vim lachrymarum profundẽtes, his vocibus Deũ venerantur: Quàm amabile est domicilium tuũ, ô rex maxime cælitum! deficit, & tabescit animus meus desiderio domus tuæ.

Cùm itaque intelligã talia, & tanta præmia esse proposita hominibus cum iustitia & pietate viuẽtibus, iure ac meritò ego omnes cogitationes meas in Deo constitutas habeo, nunquam ab illo oculos animi deiicio, in sola eius misericordia confido: ipse enim extrahet pedes meos ex laqueis insidiarum, quibus irretitus teneor.

Solus sum Domine, & omni hominum auxilio destitutus: at tu solitudinem & calamitatem meam placidis oculis intuere: & si quid valent preces ardenti pietate incensæ, da pater auxiliũ, & tantis auerte periclis.

Satis superq; pœnarum dedi, satis laborum & ærumnarum exhausi, iam quæso mihi misericordiam tribue, iam iræ tuæ violentiam remitte, & pro tantis calamitatibus ignosce peccatis meis.

Aspice multitudinem hostium meorum, aspice scelus & acerbitatem: non satis fuit, innocentem patriæ finibus eiecisse: eiectum, egentem, syluas & deserta loca peragrantem persequuntur, neque finem furoris facere possunt, nisi cruciatu & sanguine meo saturentur.

At

At tu Domine tuere vitam meam, quam mihi eripere illi omni studio contendunt, & libera me tantis angoribus & ærumnis. Ne quæso has supplicis tui voces Domine contemptas habe, néve permitte me crudelitati & ludibrio inimicorum, quando in te vnum, atque tuam misericordiam, me totus conuerti, te intueor, in te omnis spes salutis meæ constituta est.

Innocentia mea tueatur me, & mihi opem impetret, quam expecto.

Libera Deus ab omnibus incommodis & calamitatibus Israel.

ARGVMENTVM.

Exponit vitæ suæ rationem, séque omnibus proponit imitandum. Videtur autem hæc scripsisse, cùm falsis criminibus vocaretur ab inimicis in inuidiã, atque in exilium eiectus apud Palæstinos homines impios & facinorosos, ætatem agere cogeretur.

Psalm. Dauid XXVI.

IVdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans non infirmabor.

Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meum.

Quoniam misericordia tua ante oculos meos, & ambulaui in veritate tua.

Non sedi cum cõcilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

Odiui cœtum malignantium, & cum impiis non sedebo.

Lauab

Lauabo in innocentia manus meas, & circundabo altare tuum Domine.

Vt audire faciam vocem laudis,& enarrem vniuersa mirabilia tua.

Domine dilexi decorem domus tuæ,& locum habitationis gloriæ tuæ.

Ne perdas cum impiis Deus animam meã, & cum viris sanguinũ vitam meam.

In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autẽ in innocentia mea ingressus sum,redime me,& miserere mei.

Pes meus stetit in rectitudine, in congregationibus benedicam te Domine.

EXPLANATIO.

Et in Domino sperans non infirmabor. *Deus enim fortitudinem, & firmitatem animi præstat iis,qui spem habẽt in misericordia ipsius, atque illos ita corroborat, vt summa constantia perseuerent in recta, & pia viuendi ratione.*

Proba me Domine. *Fac(inquit) periculũ innocentiæ meæ, atque vt aurum, & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & affectiones animi mei diligenter explora.*

Quoniam misericordiæ tuæ. *Hæc sunt, quæ Deus requirit à nobis: primùm scilicet, vt omnem salutis fiduciam in eius misericordia collocemus: deinde vt nostras actiones ad normã veritatis suæ dirigamus. veritatem autem diuinam*

hoc

hoc loco interpretor, quicquid Deus suis legibus sanxit, quibus nihil verius, nihil iustius aut rectius fieri potest. Quid verò, si huius versiculi hæc sit sententia? Mihi semper ob oculos versata est misericordia tua, in qua omnem meam spem fixam, & locatam habeo. tota vitæ meæ ratio semper nixa est veritate numinis tui: te enim promissa facturum, & summa fide præstaturum quæ pollicitus es, nunquam dubitaui: promisisti autem, colentibus piè tuum sanctißimum numen te præsidio & ornamẽto, salutiq; futurum. Hæc proponit vir sanctus tanquam certißima signa innocentiæ suæ: & rectißimè quidem. nemo enim misericordiæ, & promißionibus Dei potest confidere, quin pietatem, & iustitiam, & temperantiam colat, ipsumq; Deum propitium, & fauentem habeat.

Lauabo in innocentia manus meas. *Id est, incumbam toto pectore in eam curam, vt omnes actiones meas ab omni labe integras, & castas exhibeam.*

Ne perdas cum impiis. *Theodoretus existimat, Dauidem fecisse hunc psalmum, cùm versaretur apud Palæstinos, ad quos perfugerat expulsus à Saule. optat igitur in patriam redire, ne cum hominibus impiis, & humano sanguine cruentis pereat, quibus certa pernicies impendet: vel potius significat iis verbis, se non ita confidere innocentiæ suæ, quin intelligat, se vnà cum*

imp

impiis periturum, si iudex ille summus iure magis vti velit, quàm misericordia.

In quorum manibus. *Qui semper in promptu habent scelera, quæ edant in aliquem innocentem.*

Dextera eorum. *Accipiunt enim pecuniã ob ius dicendum, & insontes condemnandos.*

Pes meus. *Ait, se virtutis, & pietatis viam semper secutum esse: intelligens autem, & bonam mentem, & omne studium recti existere donum Dei, profitetur se gratum, ac memorem tanti beneficij futurum, & laudes sanctißimi numinis in conuentibus piorum celebraturum.*

PARAPHRASIS.

MAgnis criminibus oneror ab inimicis, & tanquam luce indignus ab importuno tyranno capite condemnor. At ego maximè omniũ rerum Domine te appello, tu verus & iustus es iudex, tu causæ meæ disceptator esto: pro certo enim dico, me neminem vnquam violasse, & animum ab omni scelere ac flagitio semper alienum habuisse: neque hanc gloriam meam vlla vis labefactabit, quandiu spem habuero in misericordia tua, à qua omnia bona promanant, & inuiolata conseruantur.

Domine, fac periculum innocentiæ meæ, & vt aurũ, atq; argentũ igne perspiciũt, sic tu intimos sensus, & affectiões animi mei diligẽter explora.

Hoc ego non deprecor, neque recuso quoniam

mihi

mihi ſemper ob oculos verſatur bonitas tua: & ſumma diligentia ſemper caui, ne impiis opinionibus animo imbibendis, aut tuis legibus ſanctiſſimis violandis tibi diſplicerem.

In primis omni ſtudio repudiaui vſum & familiaritatem hominũ vanorum & fallacium, ac cœtus & conſuetudinẽ nocentium impiorúmque declinaui, méq; ad honeſtas amicitias ſemper adiunxi: atque in poſterum incumbam toto pectore in eam curam, vt animũ ab omni labe integrum & caſtum exhibeam. At, cùm me ab exilio domum reduxeris, aram tuam domine choro canentium, & magna victimarum multitudine circundabo, atque hymnos & carmina de laudibus tui ſanctiſsimi numinis tantabo, & mirabilia pulcherrimáq; facinora ad citharam memorabo.

Summe pater, odi ego peius morte colloquia & conſuetudines impiorum: at pulchritudinem & ſanctitatem templi tui pluſquam oculos & vitam diligo, atque amo.

Quòd ſi mores & amicitias impiorum ſemper declinaui, ſi ſemper bonos & innocentes ſummo ſtudio colui & obſeruaui, ne quæſo domine me condemna cum iſtis hominibus impuris, & humano ſanguine cruentis, cum quibus coactus & inuitiſsimus viuo.

Sed habeant ipſi ſemper in promptu ſcelera, quæ edant in bonos viros & iuſtos: accipiant ipſi pecuniam ob ius dicendum, & inſontes circun-

ueniendos, ego certè pergam tenere eam viam, quam à puero institui: neque animum meum ab innocentia & pietate mores & exempla perditorum hominum auertent.

Tua benignitate factum est domine, vt semper virtutis & pietatis viam secutus sim, neque à recto viuendi cursu vnquam aberrarim quando igitur tantis bonis à te actus & ornatus sum, nunquam desistam tibi gratias & habere & agere, & nomen tuum in conuentibus hominum prædicare. Quinetiam tempus veniet, cùm in omnibus terrarum oris & templis tuas laudes celebrabo, & tibi voce piorum plenißimos sanctitatis hymnos canam.

ARGVMENTVM.

Vir sanctus crebris & maximis periculis liberatus à Deo fortis, & animosus erat factus, vt nullos impetus, aut insidias inimicorum iam extimesceret. Eam fiduciam proponit nostri cõfirmandi causa: tum etiam pietatem suam prædicat aduersus Deum, & ab eo præsidium implorat contra importunitatem aduersariorum, ac spe eius præsidij animum suum confirmat.

Psalmus David XXVI.

DOminus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

Dum appropinquant contra me nocentes, vt edant carnes meas.

Tribu

Tribulantes me, & inimici mei, ipſi impegerunt,& ceciderunt.

Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.

Si exurgat aduerſum me prælıũ,in hoc ego ſperabo.

Vnum petij à domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ.

Vt videam iucunditatem domini,& viſitem templum eius.

Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo,in die malorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.

In petra exaltauit me,& nunc exaltabit caput meum ſuper inimicos meos.

Qui in circuitu meo ſunt,& immolabo in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis: cantabo,& Pſalmum dicam domino.

Exaudi domine vocem meam,cùm clamauero:miſerere mei,& exaudi me.

Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea,faciem tuam domine requiram.

Ne auertas faciẽ tuam à me, & ne labi ſinas in ira ſeruum tuum.

Adiutor meus eſto,ne derelinquas me, neque deſeras me Deus ſaluator meus.

Quonia pater meus,& mater mea dereliquerũt me, dominus autẽ aſſumpſit me.

Doce me domine viam tuam, & deduc me in ſemina recta ꝑpter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & loquentes mendacium.

Niſi credidiſſem, me viſurum bona domini in terra viuentium, defeciſſem.

Expecta dominum, viriliter age, & ille roborabit cor tuũ, & expecta dominum.

EXPLANATIO.

Dominus illuminatio mea. *Alio loco dictum fuit pericula, & calamitates appellari tenebras in literis ſanctis, itaque dominum malorum depulſorem rite vocat illuminationem ſuam, à quo etiam mors illuſtratur, vt poßit aſpicere pulchritudinẽ virtutis & pietatis, quarum gradibus aſcenditur in cælum.*

Vnum petij à domino. *Tantis ego beneficiis affectus à Deo, tam propitium, & ſalutare numen expertus, vnum quæro, vnum votis omnibus expeto, vt pace parta conquieſcam in ſanctißimo templo Dei mei, & canendis eius laudibus, rebúſque diuinis contemplandis reliquam vitam conſumam.*

Quoniam abſcondit. *Allegoria eſt, quæ ſignificat præſentem tutelam Dei, quæ quidem allegoria ducta eſt ab hiſtoria Moſis, qui tutus fuit ab impetu populi, cùm fugiſſet in tabernaculum Dei.*

In petra exaltauit me. *Hæc quoque est allegoria ducta ab iis, qui persequentibus inimicis se recipiunt in rupem aliquam excelsam, & præruptam, & omnibus ex partibus natura munitam.*

Hostiam iubilationis. *Sic appellat genus illud sacrificij, quod fiebat pro adepta victoria: in eo enim tubarum clangor adhibebatur, vt scriptum est in Numeris.*

Tibi dixit cor meum. *Id est, te precor ex animo.*

Ne tradideris me in animas tribulantium me. *Ne salutem (inquit) meam dede potestati, ac libidini hominum perditorum, qui me capite & fortunis acerbißimè oppugnant. Anima pro desiderio, & cupiditate sæpenumero vsurpatur in literis sanctis.*

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. *Queritur de iis, qui ipsum proditionis insimulabant, & criminibus falsis in inuidiam, & vitæ periculum vocabant.*

Nisi credidissem me visurum bona domini in terra viuentium. *Non male sentire videntur & nostri, & quidem ex Hebræis explanatoribus, qui terram viuentium interpretantur cælestem illam regionem, quam incolunt animi piorum, qui tum denique verè viuunt, cum è corporum vinculis euolauerunt: nostra enim quæ dicitur vita, mors potius est. Veruntamen*

negare non possumus, quin literæ sanctæ viuentium terram, appellare soleant hunc mediũ mundi globum, vbi degitur vita hæc breuissima, & caduca, sicut inferos nominant terram obliuionis: id ita esse, vel ille versiculus Psal. 52. confirmare potest, Propterea Deus destruet te in æternum, tollet, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra viuentium. Quinetiam Esaias Iesum Christum, abscissum esse dixit de terra viuentium, cùm dicere vellet, illum à Iudæis è medio sublatum, & crudelissimè interfectum esse. Itaque videtur oratio huius versiculi, quæ quidem præcisa, & imperfecta est, hanc continere sententiam: profectò de vita iampridem desperassem (tanta vi ab inimicis potentissimis vndique oppugnor) nisi fidem habuissem verbis Dei, qui pollicitus est, post exilium longum, & grauissimas calamitates se mihi & regnum, & vitam placidissimam, omniúmque bonorum plenissimam concessurum. cùm itaque scias ô anima mea tibi tanta bona esse promissa ab illo, qui fallere non potest, ne dubita, sed dominum patienter expecta, téque viriliter gere: ille roborabit animum tuum, confide misericordiæ domini, & illum patienter expecta.

PARAPHRASIS.

Dominus & lux & salus mea est, quem igitur metuam?

Dominus firmamentũ ac robur est vita meæ: quis

quis ergo me perterreat?

Non temerè hanc animi fiduciam præ me fero: iam enim expertus didici, quàm sit chara salus mea domino. Imminebant hostes capiti meo, & in eum locum ventum erat, vt ex eorum telis & manibus elabi posse non viderer, cum subitò procubuerunt, & quam perniciem mihi comparabant, in eam ipsi nec opinantes incurrerunt.

Itaque cùm videam Deum pro me propugnantem, si me hostium castra circunsedeant, non trepidabit animus meus: si præliorum in me vis, & furor inuadat, placida & tranquilla mente consistam.

Tantis ego beneficiis affectus, tam propitium & salutare numen expertus, vnum quero, vnū votis omnibus expeto, vt pace parta conquiescam in sanctißimo templo Dei mei, & canendis eius laudibus, rebúsque diuinis contemplandis reliquam vitam consumam. Hac ergo delectatione affici, hac vna voluptate potiri expeto.

Nimirum ille mihi tutißimum perfugium semper præbuit in calamitate, non secus ac si me in intimas domus suæ latebras abdidisset, aut in rupem aliquam sustulisset, excelsam illam quidem, & præruptam, atque omnibus ex partibus natura munitam. Quinetiam certè scio, me breui tempore regno potiturum, sublatis inimicis, à quibus circunsedeor.

Itaque aliquando tandem sanctißimum tem-

plum Dei mei venerabor, & pro victoria lætus victimas immolabo, adhibitis hymnis, & clangore tubarum.

Audi domine preces meas, quoties imploro numen tuum miserere mei, & supplicis tui vocem ne contemptam habe: quoniam te precor ex animo, téque semper summa pietate colui, & in reliquum tempus semper colam.

Ego pater clementißime totum animũ meum ad te conuerti, faciem tuam semper quæro, eam quæso ne auerte, néve sublato vultus tui lumine mentem meã in tenebris, & cæca nocte relinque, néve sinas iratus opprimi seruũ tuum: sed quam mihi salutem pro immensitate benignitatis tuæ donasti, eam tuere ab impetu & crudelitate inimicorum.

Cùm me non solùm amici & propinqui deseruissent, sed etiam solatio parentum orbatus forem, Dominus solitudinem & calamitatẽ meam miseratus, me in fidem suam amantißimè recepit. Ita enim ferè fit, vt qui destituuntur ab hominibus, confugiant ad misericordiam domini, qui neminem aspernatur, atque adeò laborantes & afflictos in suum sinum vltrò vocat, suauißimis verbis eos ad hunc modum appellans: confugite ad me omnes quicũque laboratis & grauati estis, atque ego refi.iam & recreabo vos.

Monstra mihi domine viam tuam: neque permitte animum meum vlla vi, vel metu inimico-

rum

rum à curriculo virtutis & pietatis aberrare: néve salutem meam dede potestati & libidini perditissimorum. subitò enim exorti sunt testes vani, p-riuri, & ab omni religione abhorrentes, qui me proditionis insimulent, & criminibus falsis in inuidiam & vitæ periculum vocent.

Profectò me iampridem animus & vita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi vacillãtem iam tamque ruentem ea cogitatio fulcisset, quòd certissimam spem habeo, me post tantos labores & ærumnas huius vitæ miserrimæ, aliquando tandem migraturum in illas beatissimas oras, quò neque mors, neque dolor, neque vis vlla morbi aut calamitatis aspirat: vbi placidissima quies, dulcissima pax & vita sempiterna vigent: vbi maximus ille omnium rerum creator, & dominus æternas voluptates, lætitias, iucunditates animis sanctis ex abundantissimo sui numinis fonte profundit.

Confide misericordiæ domini, excita fortitudinem animi, téque viriliter gere, ne dubita: ille roborabit mentem tuam: confide misericordiæ Domini.

ARGVMENTVM.

Precatio est, qua vsus fuerat, cùm in magno periculo versaretur.

Psalmus David XXVIII.

AD te Domine clamabo, protector meus ne sileas à me, nequãdo taceas

à me,& aſſimilabor deſcẽdẽtibus in foueã.

Exaudi domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.

Ne ſimul trahas me cũ peccatoribus,& cum operãtibus iniquitatẽ ne perdas me.

Qui loquuntur pacẽ cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.

Da illis ſecundùm opera eorum, & ſecundùm nequitiam ſtudiorum ſuorum.

Secundùm opera manuum eorũ tribue illis,redde retributionem ſuam eis.

Quoniam non intellexerunt in opera domini,& in opus manuum eius deſtruet illos,& non ædificabit eos.

Benedictus dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea, & clypeus meus eſt, & in ipſum ſperauit cor meum, & adiutus ſum.

Et exultauit cor meum, & in cantico meo confitebor ei.

Dominus fortitudo plebis ſuæ,& robur ſaluationum Chriſti ſui eſt.

Saluum fac populum tuum domine,& benedic hæreditati tuæ, & paſce eos, & extolle illos vſque in æternum.

EXPLANATIO.

Ne ſileas à me. *Id eſt, ne quæſo, repudies preces*

res meas, néve deseras me in tantis malis: si enim mihi non subuenis, similis ero descendẽtibus in foueam, id est mortuis, qui sepultura afficiuntur.

Ne simul trahas me. *Ne trahas me ad supplicium vnà cum impiis hominibus, quorũ vtor consuetudine coactus, & inuitus.*

Qui loquuntur pacem. *Eos designat, qui insidias ipsi comparabant, cùm tamen speciem præ se ferrent amicitiæ.*

Quoniam non intellexerunt. *Quoniam isti animum adiicere nolunt iis considerãdis, quæ geruntur à prouidẽtia Dei, neque intelligere volunt, me consilio, ac numine diuino constitutum esse regem: & qui fortunas meas conuellat, illum Dei voluntati repugnare propterea Deus illos vnà cum stirpe, & nomine funditus delebit.*

Et robur saluationum Christi sui est. *Maxima pericula adierat Dauid: ex iis omnibus se ereptũ à Deo, significat iis verbis, illumq; pro salute, ac dignitate sua propugnare gloriatur.*

ARGVMENTVM.

Celebrat potentiam Dei, simúlque docet, vim imbrium, & ventorum, & fulminum non casu & fortuito existere, sed prouidentia Dei.

Psalmus Dauid XXIX.

AFferte Domino filij Dei, afferte Domino gloriam, & fortitudinẽ, afferte Domino gloriam nomini eius, adorate Dominum in atrio sancto eius.

Vox

Vox Domini super aquas, Deus gloriæ intonuit. Dominus super aquas multas.

Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringens cedros, & confringit Dominus cedros Libani.

Et saltare facit eas tanquam vitulum. Libanum quoque, & Sirion, quemadmodum exilit filius vnicornium.

Vox Domini intercidẽs flammã ignis, vox Domini cõcutiens desertum, & commouet Dominus desertum Cades.

Vox Domini párere facit ceruas, & detegit saltus, & in templo eius omnes ipsi dicent gloriam.

Dominus in diluuio sedit, & sedebit Dominus rex æternum.

Dominus virtutem populo suo dabit, Dominus benedicet populo suo in pace.

EXPLANATIO.

Afferte Domino. *Solet vir sanctus celebrare vim, & prouidentiam Dei tum describendis rebus cælestibus, tum etiam commemorandis iis, quæ magna cum admiratione omnium in regione aëris fiunt, cuiusmodi sunt horrisona illa tonitrua, & vis incredibilis fulminũ, ac ventorum obuia quæque disturbans. Hoc genere vtitur in hoc hymno, materiam fortasse nactus ex aliqua turbulenta tempestate, quam elegantissimè*

ſimè deſcribit. His ſimilia leguntur in libro, qui inſcribitur Iob.

Filij Dei. *Filios Dei nominare ſolent literæ ſanctæ homines virtute præcellentes, quiq; imperio, & poteſtate præditi ſunt: qua quidem de re in explanatione Pſal.82.explicatius dicemus.*

Vox Domini in virtute. *Vox(inquit) Dei præpotens eſt, quippe quæ maria, & terras tremefacit, & infinitam imbrium vim profundit.*

Libanũ quoque & Sirion. *Hi ſunt montes terræ Iudææ, quos ait vi vocis diuinæ, & magnitudine tempeſtatis tremefieri.*

Vox Domini intercidens flãmas ignis. *Ad fulmina conficienda, & iacienda.*

Deſertum Cades. *Ea eſt ſolitudo Arabiæ, quæ pertinet vſque ad Idumæam.*

Párere facit ceruas. *Aiunt, partus ceruarũ eſſe difficilimos, itaque magnitudo terroris ſignificatur, quòd illæ metu perculſæ fœtus eiiciant.*

Et in tẽplo eius omnes dicent gloriam. *Id eſt, homines his rebus excitantur ad vim diuinam colendam, & venerandam, atque hymnis & laudibus proſequendam.*

Dominus in diluuio ſedit. *Regnabit(inquit) Deus, cùm immenſa illa vi aquæ obrutus eſt orbis terrarum, neque temerè ac fortuito exiſtunt eiuſmodi eluuiones, nimbi, procellæ, cæteraq; immoderatæ tempeſtates, ſed in ſuppliciis delicta mortalium perſequitur Deus.*

ARG.

ARGVMENTVM.

Gratias agit Deo, grauissimo morbo liberatus. Quòd vero carmen inscribitur pro dedicatione domus, suspicantur non ulli dedicationem ædiũ magnificentissimarum, de quibus mentio fit in libr. 2. Reg incidisse in id tempus quo emerserat è morbo: atq; illũ gratias agere Deo, qui valetudine confirmata facultatem sibi dedisset dedicandæ, atque habitandæ domus, quam nuper exædificarat.

Psalmus Cantici dedicationis Domus Dauid XXX.

EXaltabo te Domine, quoniam exultasti me, nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me.

Dñe eduxisti ab inferno animã meam: saluasti me à descendentibus in foueam.

Psallite Domino sancti eius & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam momentum est in ira eius, & vita in beneuolentia eius.

Vespere demorabitur fletus, & ad matutinum tempus lætitia.

Ego autẽ dixi in prosperitate mea, non mouebor in æternum.

Domine in voluntate tua præstiteras monti meo fortitudinem.

Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Ad

Ad te Domine clamaui, & ad Deum meum deprecatus ſum.

Quæ vtilitas in ſanguine meo: ſi deſcendero in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis: aut annunciabit veritatem tuam?

Audi Domine, & miſerere mei: Domine eſto adiutor meus.

Conuertiſti planctum meũ in gaudium mihi, conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia.

Propterea cantabit tibi gloria mea, & non ſilebit: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

EXPLANATIO.

Dedicationis domus Dauid. *Suſpicantur nonnulli, dedicationem domus magnificẽtiſſimæ, de qua mentio fit in lib. 2. Regum, incidiſſe in id tempus, quo emerſerat vir ſanctus è morbo: itaq; illum gratias agere Deo, qui valetudine confirmata facultatem ſibi dediſſet dedicandæ, atque habitandæ domus, quam nuper exædificarat.*

Saluaſti me à deſcendẽtibus in foueam. *Clarius verterunt quidam ex Hebræo ad hunc modum, viuificaſti me, ne deſcẽderem in foueam, id eſt in ſepulchrum.*

Quoniam momentum. *Significare videtur iram Dei aduerſus pios breuiſſimam exiſtere, beneuolentiam verò eſſe æqualem vitæ.*

Veſpere

Vespere. *Id est, si quid aduersi acciderit hominibus piis, celeriter omne incommodum vertit in bonum, & aduersa rebus secundis commutantur.*

Ego autem dixi. *Cùm deletis hostibus, & regno constituto omnia mihi secunda cederent, ego demens cum animo meo loquebar ad hunc modum: certè nulla vis me deiiciet de hoc florenti rerum statu, semper potens, ac beatus ero. Et sanè tu Domine fortunas meas ita stabilieras, vt firmißimi montis instar haberent: verùm id mihi contigerat nulla virtute mea, sed infinita liberalitate tua. quod quidem vt planè cognoscerem ac stultam illam superbiam, & arrogantiã ex animo deponerem, auertisti paulisper oculos tuos, atque illico incredibilis omnium rerum mearum facta est commutatio.*

A te Domine. *Exponit precationem, qua est vsus, cum salutem à Domino precaretur.*

Nunquid confitebitur. *His verbis demonstrat vir sanctus, vitam sibi iucundam atque optatam fuisse, quo posset maiestatem numinis præstantißimi laudibus efferre, atque homines ad eius cultum, & venerationem cohortari.*

PARAPHRASIS.

EXtollam te carminibus misericordiæ parens, vsque dum viuam, propterea quòd ex tenebris inferorum extulisti me, neque voluptatem inimicis meis & lætitiam dedisti.

Domi

Domine Deus meus numen tuum imploraui, & sanasti me.

Domine vitam meã ex faucibus & ore mortis extraxisti, & fugientem animam sub imas terras in lucem reuocasti.

Canite hymnos Deo, quicunque pietatem colitis, quicunque purè sanctéq; viuitis, agè, sanctissimum nomen Domini ad cantum & citharam celebrate.

Ira quidem Domini breuißima est, at eius benignitas semper salutem & vitam, semper omnia bona largißimè donat atque conseruat.

Proinde si quid duri accidat hominibus piis, celeriter calamitas vertit in bonum, & lachrymas, fletumq; mœrentem subitò exoriens lætitia plausúsq; restinguit.

Scilicet cùm deletis hostibus, & regno constituto omnia mihi secunda cederent: ego demens cũ animo meo loquebar ad hunc modum: Iam me nulla vis, nulla calamitas deiiciet de hoc florenti rerum statu, semper potens & beatus ero.

Et sanè tu Domine fortunas meas ita stabilieras, vt firmißimi montis instar haberent. verùm id mihi contigerat nulla virtute mea, sed infinita liberalitate tua. Quod quidem vt planè cognoscerem, ac stultam illam superbiam & arrogantiam ex animo deponerem, auertisti paulisper oculos tuos, atque illico mutata & versa sunt omnia.

Itaq; afflictus & mœrens ad te supplices manus tendebam, atque ad hunc modum plurimis cum lachrymis orabam: Quidnam proficiet vita mea, prematura morte restincta?

Ecquid animus corpore exutus poterit memorare gloriam nominis tui? aut prædicare mortalibus incredibilem bonitatem tuam?

Exaudi parens misericordiæ voces meas, miserere supplicis tui, iam extrema in morte versantis, & hunc pestiferum morbum depelle de membris meis.

Talibus orabam verbis: at tu Domine piis lachrymis commotus, audiuisti preces meas, & detracto mœrore omni, ac vestitus fœditate, cunctis lætitia & plausu & gratulatione compleuisti.

Propterea tibi omne meũ studium, ingenium, omne ac vocem conseruo, & dico, te semper cantabit cithara mea, lingua mea semper de tua bonitate prædicabit. Domine Deus meus immortales ago tibi gratias, agámque dum viuam.

PARAPHRASIS CARMINE.

Te semper efferam pater sanctissime
Cantu meorum carminum,
Qui me tenebris inferorũ, & horrida
Lethi extulisti ianua.
Tua benignitate perfectum est, meis
Ne risus hostibus forem.

Domine

Domine pia prece inuocatus tabido
Morbum expulisti corpore.
Iam iam sub imas ire terras cœperat
Mœrens anima, iam nexibus
Soluta chari corporis dulcissimas
Linquebat oras ætheris,
Cùm restituta viuere, & iussa est frui
Lucis cupito munere.
Adeste castæ virgines, homines pij
Adeste, mecum laudibus.
Deum benignũ tollito, agite gratias,
Quantas potestis maximas
Incomparabili illius clementiæ.
Vt vere nimbus vuido
Vix ortus euanescit, Aquilonis feri
Si spiritus superuenit,
Sic ira sancti numinis breuissima est.
At illius benignitas
Semper salutẽ semper hominibus piis
Syncera præbet gaudia.
Quòd si quid vnquam incõmodi interuenerit,
Deo fauente celeriter

Multiplicatis commodis rependitur.
Verùm ipse victis hostibus,
Et constituta pace, cùm mihi omnia
Feliciter succederent,
Demens ad hunc modum loquebar,
Nulla vis,
Me nulla iam potentia
Deiicere poterit hoc statu rerũ opti-
Tu scilicet regnum meum, mo.
Measq́ fortunas ita stabiliueras,
Vt montis instar omnibus
Habere visa sint. at hoc nulla mihi
Virtute contigerat mea,
Sed liberalitate maxima tua.
Quod ne mihi ignotum foret,
Illamq́ stultã opinionẽ vt ponerem,
Paulisper auersus mihi
Memet reliquisti domine, suntq́ illi
Mutata, versaq́ omnia. (co
Tum lachrymãs, vocesq́ lamentabiles
Fundens. Quid, inquam, maxime
Rex cælitum, quid vita proficiet mea
Restincta morte tam cita?

Ecquid ſepulchro lingua condita po-
Cantare nominis tui (terit
Laudes, tibíve docta dextra pſallere?
Ne, quæſo, ſupplicis tui
Nouiſſimo in caſu precem contemptã
habe.
Sed peſtilentem corpore
Depelle morbũ de meo. ſic lachrymãs
Orabam: at ipſe triſtibus
Aurẽ querelis admouẽs: pro lugubri
Mœrore læta gaudia,
Pro fœditate veſtium ſquallentium
Veſtem dediſti candidam.
Itaque tibi ingenium meum, & ſtudia
mea,
Meamq́; vocem conſecro:
Sẽper tibi laudes cithara dicet mea:
Semper tuam clementiam
Cãtabo: ſemper gratias tibi maximas
Agam pater ſanctiſſime.

ARGVMENTVM.

Orat Deum pro ſalute ſua, cõmemorat in quanto periculo ſit, prædicat benignitatem Dei erga homines pios.

Victori, Psal. David XXXI.

IN te Domine speraui, ne confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Inclina ad me aurem tuam, accelera, vt eruas me.

Esto mihi in petram fortitudinis, & in domum refugij, vt saluum me facias.

Quoniam firmamentum, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

Educes me de laqueo hoc, quē absconderunt mihi, quoniā tu es fortitudo mea.

In manus tuas cōmēdo spiritū meum, redemisti me Domine Deus veritatis.

Odi obseruātes vanitates superuacuē.

Ego autem in Domino speraui, exultabo & lætabor in misericordia tua.

Quoniā respexisti afflictionem meam, saluasti ex necessitatibus animam meam.

Nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spatioso pedes meos.

Miserere mei Domine, quoniam tribulor: contabuit præ mœrore oculus meus, anima mea & venter meus.

Quoniā defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata est propter iniquitatē meam virtus mea, & ossa mea contabuerunt.

Supra omnes inimicos meos factus

sum

ſum opprobrium,& vicinis meis valde,& timor notis meis.

Qui videbant me,foras fugerunt à me. obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde.

Factus ſum tanquam vas perditũ, quoniam audiui vituperationem multorum, formido me circunſtetit.

Dum conuenirent ſimul aduerſus me, capere animam meam conſiliati ſunt.

Ego autem in te ſperaui Domine, dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis ſunt tempora mea.

Eripe me de manu inimicorum meorum,& à perſequentibus me.

Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruũ tuum: ſaluum me fac in miſericordia tua Domine ne confundar,quoniam inuocaui te.

Erubeſcant impij, & deducantur in infernum,muta fiant labia doloſa.

Quæ loquuntur aduerſus iuſtum dura cum ſuperbia,& deſpectione.

Quàm magna multitudo bonitatis tuę Domine,quam abſcondiſti timẽtibus te!

Quámq; operatus es pro eis,qui ſperãt in te,in conſpectu filiorum hominum.

Abſcondes eos in abſcõdito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à con-

tradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita.

Ego auté dixi in festinatione mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Diligite Dominũ omnes sancti eius, fideles custodit Dominus, & retribuit abundanter facientibus superbiam.

Viriliter agite, & ille roborabit cor vestrum, omnes qui speratis in Dominum.

EXPLANATIO.

In iustitia tua libera me. *Id est, pro bonitate tua ex tantis periculis eripe me.*

Redemisti me. *Ob eã causam Domine misericordiam tuam fidenter imploro, quòd sæpe aliàs mihi in periculis, auxilio, salutiq; fuisti.*

Odi obseruantes vanitates. *Odi (inquit) illos, & stultißimos iudico, qui spes suas collocauerunt in superstitione, ac rebus vanis, & fallacibus, quæ illis neque decori, neque vlli emolumento erunt.*

Quoniam respexisti. *Confirmat animam recordatione temporis superioris, quo maximis periculis illum liberauerat Deus.*

Supra omnes inimicos. *Iam (inquit) maiore sum opprobrio quàm aduersarij mei, homines*

omnibus

omnibus notis turpitudinis insignes: idq; mihi euenit quoque in vicinitate mea, quæ testis esse debuerat innocentiæ meæ.

Qui videbant. *Metuebant enim, ne quod periculum sibi per amicitiam Dauidis crearetur, & ob eam causam omnes eius abitum, congreßionem colloquiúmque fugiebant.*

Tanquam mortuus à corde. *Effluxi ex animo meorum perinde atq; homines, quorũ memoria simul cum vita iam pridem extincta est.*

Tanquam vas perditum. *Comparat se vasi confracto, qua quidem re vilius esse nihil potest aut contemptius.*

In manibus tuis. *Id est, in tua vnius potestate mors, & vita mea posita est.*

Quàm magna. *Sensus est, talia sunt Domine ac tanta illa præmia, quæ in cælo parasti colentibus te, vt eorum magnitudo, & præstantia neque oculis cerni, neque aurium sensu percipi, neq; animo queant comprehẽdi. Quinetiam de ea bonitate Dei loquitur vir sanctus, quam pij sentire solent vel in mediis calamitatibus: ea verò sæpe talis & tanta est, vt dum miseri existimantur ab aliis, ipsi se beatos dicant. Expositurus autem beneficium, quod acceperat à Deo, exorditur ab hac exclamatione admirationis plena, qua laudat infinitam beneficentiam Dei.*

Quámque operatus es pro eis. *Significat, Deũ sæpenumero tam illustria sua aduersus*

pios beneuolentiæ documenta constituere, vt omnes perspiciãt, ipsi maximæ curæ esse eos, qui pietatem & iustitiam colunt.

Abscondes eos. *Hac elegantissima allegoria exprimit vir sanctus, quantæ curæ sit Deo piorum salus, quamq; securi, & ab omni periculo tuti sint, quicunq; se ac sua omnia tutelæ, ac misericordiæ ipsius commiserunt. est autem sumpta hæc orationis exornatio ex similitudine regis, qui eum, quem securissimum esse velit ab impetu & insidiis inimicorum, in suum cubiculum recipiat: vt non solùm parietes regiæ, sed etiam oculi regis salutem ipsius custodiant, qua quidem tutela nihil securius, aut amantius excogitari potest. Hinc sæpe videmus, homines pios nulla vi aut vexatione improborum de trãquillitate mentis depelli posse. Hunc locũ Dauidis imitari videtur Asaphus in Psalm. 83. cùm Hebræos vocat absconditos Dei, nimirum significans, eam nationem Deo charissimam, atque in præcipua ipsius esse tutela.*

Benedictus Dominus. *Immortales Deo gratias ago, qui mirabili misericordia prosecutus est calamitates meas, vt salus mea perinde tuta esset, quasi mœnibus, & firmissimo præsidio munita foret.*

Ego autẽ dixi. *Cùm (inquit) in fuga essem, iamiamq; hostes in sedem meam imminerent, salutem penè desperarem, meq; abiectum & auxilio*

xilio tuo spoliatum arbitrabar.

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, cùm clamarem ad te. *Tametsi vir sanctus in eas angustias venerat vt suspicari cogeretur, se à Deo derelictum esse, nequaquam tamen precandi finem faciebat: qua quidem re ostendebat, spem cum desperatione contendere, neque fiduciam, quam in Deo locatā habebat, periculi magnitudine funditus extingui posse: ideo preces illius audiuit misericordiæ parens, qui solet aliquando pios etiam cùm minus sperant, è maximis calamitatum angustiis eripere, quò benignitas ipsius fiat illustrior.*

ARGVMENTVM.

Docet exemplo suo, si quid turpiter, aut nefariè commissum fuerit, id nō esse celandum, sed ad Domini misericordiam confugiendum esse, quòd erranti salutaris sit medicina confessio.

Dauid eruditio. Psal. XXXII.

BEati quorū remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Beatus vir cui nō imputauit Dominus peccatum, nec est in spiritu eius dolus.

Quoniā tacui inueterauerūt ossa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus est humor meus in siccitates æstatis.

Delictum meum cognitum tibi feci,

&

& iniuſtitiam meam non abſcondi.

Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino,& tu remiſiſti impie tatem peccati mei.

Propterea orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.

Vtique in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt.

Tu es refugium meum, à tribulatione defendes me, canticis liberationis circundabis me.

Intellectum tibi dabo,& inſtruam te in via, qua gradieris, firmabo ſuper te oculos meos.

Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.

Quorum maxillas freno conſtringere oportet,ne approximent ad te.

Multa flagella peccatoris,ſperãtem autem in Domino miſericordia circũdabit.

Lætamini in Domino,& exultate iuſti, & iubilate omnes recti corde.

EXPLANATIO.

Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates. *Illud animaduerſione dignum eſt in his verbis, quòd beatos appellat, non qui ab omni peccatorum labe puri, & integri ſunt: nemo enim talis eſt,dum viuit in terris,ſed illos quibus miſericordia Dei peccata condonat: condonat autem iis, qui*

qui confitentur peccata sua, & ex animo credũt sanguinem Domini nostri Iesu Christi omnium delictorum, & scelerum expiationem esse. Diuus Paulus in Epistola ad Romanos scripta explanat hos primos versiculos ad hunc modum: Ei verò, qui operatur, merces nõ imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum. Ei verò qui non operatur, sed credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam: quemadmodum & Dauid explicat beatitudinem hominis, cui Deus imputat iustitiã absque operibus, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum.

Nec est in spiritu eius dolus. *Significat his verbis, eam beatitudinem, quam celebrat his versibus, ad eos pertinere, qui cognoscunt, & syncerè confitentur, & ex animo, se impuros, & multis pecccatorum maculis contaminatos esse: his enim remissio peccatorum contingit à Deo, præterea nulli. Nimirum maximus est dolus, & maximè quidem perniciosus in mente illius, qui se aliquid putat, cùm nihil sit, eamq; animi puritatem sibi arrogat, vt condonatione delictorum, quam prædicat hoc loco vir sanctus, se egere non existimet. qua quidem arrogantia nihil est detestabilius, miserius nihil: contraq; beati, qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Deus enim esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes.*

Quò

Quoniam tacui. *Propterea quod delicta mea celabam, neque illa, ut par erat, agnoscebă, iracundiam, & pœnă mihi nõ remittebat Deus: itaque ob eam causam in tantas incideram calamitates, ut confectus animi corporisq; doloribus, incredibili macie extabescerem.*

Delictum meum. *Cùm animaduerterem, silentium & dissimulationem meam tantas mihi calamitates importasse, ad extremum tibi confessus sum de peccatis & malefactis meis: & tam magnis vulneribus salutaris fuit medicina confessio. nulla enim interposita mora mihi omnem animi impietatem cõdonasti: itaque exẽplo meo, & hac tua singulari benignitate adducti homines pij veniam erratis suis postulabunt tempore opportuno, ne scilicet in diem ex die differendo, grauiores pœnas pendant. quinetiam si quis maiore aliquo delicto commisso sese in hunc tutum, ac tranquillum confessionis portum recepit, is profectò, cùm magna aliqua tempestas, atque eluuio calamitatum extiterit, incolumis ab omni detrimento, saluúsque permanebit.*

Canticis liberationis circundabit me. *Intelligit hymnos, quibus ipse liberatus aliquo periculo & calamitate, Deo gratias agere consueuerat.*

Intellectum tibi dabo. *Deum inducit respondentem, & apertè docet, quòd homines pij mentem bonam habeant, quódque de recto vitæ*

curri

curriculo non declinent, id attribuendum misericordiæ Dei, non virtuti, aut viribus ipsorum.

Nolite fieri. *Nolite (inquit) animos vestros libidinum, & cupiditatum imperio permittere, atque equos, & mulos imitari, qui sunt rationis expertes, & frenorum duritia cohiberi solent, ne ferocitate exultantes aliquem lædant.*

ARGVMENTVM.

Hoc hymno pulcherrimo disserit de immensa vi ac sapientia, & misericordia Dei.

Psalmus XXXIII.

EXultate iusti in Domino, rectos decet laudatio.

Cōfitemini Domino in cithara, in psalterio decachordo psallite illi.

Cantate ei canticum nouum, bene psallite cum iubilatione.

Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide.

Diligit iustitiam & iudiciū, misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini cæli facti sunt, & spiritu oris eius omnis ornatus eorum.

Congregans sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra, ab eo paueant omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & extitit.

Do

Dominus diſſipat conſilia gentium, irritas facit cogitationes populorum.

Conſilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis eius in generatione,& generationem.

Beata gẽs, cuius Deus eſt Dominus, & populus, quem elegit in hæreditatẽ ſibi.

De cælo reſpexit Dominus,& vidit omnes filios hominum.

Ex ſtabili habitaculo ſuo reſpexit ſuper omnes habitantes terram.

Qui finxit pariter corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.

Non ſaluatur rex in multitudine exercitus, & gigas non ſaluabitur in multitudine roboris ſui.

Fallax equus ad ſalutem, & in multitudine roboris (ſeſſorem) non ſaluabit.

Ecce oculi Domini ſuper metuẽtes eũ, ſuper eos qui ſperãt in miſericordiã eius.

Vt eruat à morte animas eorum,& alat eos in fame.

Anima noſtra ſperat in Domino, quoniam adiutor,& protector noſter eſt.

Quia in eo lætabitur cor noſtrum, propterea quòd in nomine ſancto eius ſperauimus.

Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos quemadmodum ſperauimus in te.

EXPL.

EXPLANATIO.

Quia rectum est verbum domini, & omnia opera eius in fide. *Verbum consuetudine linguæ Hebrææ non solùm significat voces illas quibus certæ aliquæ sententiæ subiectæ sunt, sed etiã res ipsas, & facta. itaque sensus est huius versiculi, quicquid loquitur, præcipit dominus, quicquid ille gerit, rectum, sanctum, & cum summa fide, & æquitate coniunctum esse.*

Diligit iustitiam, & iudicium. *Quoties litera sancta hæc duos verba inter se coniungunt, significare solent optimam administrandarum rerum viam, & rationem, cùm scilicet omnia rectè, atque ordine geruntur, ac fiunt. Hæc autem laus est maximè propria summi moderatoris, & cunctarum rerum domini, cuius consilio & prouidentia natura omnis, & hæc omnis mundi pulchritudo optimè regitur, conseruatúrque.*

Omnis ornatus eorum. *Sic appellat solem, & lunam, & reliquorum vagantium syderum fulgorem, tum innumerabilem illam vim stellarum inerrantiũ, quibus cæli species, vndiq; ornata insatiabile spectaculum mortalibus præbet.*

Quoniam ipse dixit. *Nihil (inquit) est dictu tam inopinatũ, atque mirabile, nihil à cogitatione hominis tam remotum, & in omni memoria inauditum, quin ad Dei voluntatem, nutúmque statim existat.*

Non saluatur rex. *Significat, neque vires*

corporis, neq; opes, & copias hominibus prodesse: sed in sola Dei misericordia sitam esse vitam, & salutem omnium.

Ecce oculi domini. *Ex altera parte iudicium Dei metuendum est, vt licentiam peccandi, & omnem importunitatem, atque arrogantiam fugiamus: ex altera, misericordiæ illius confidere oportet, ne peccantes veniam desperemus, præsertim cùm nulla scelera, aut maleficia tam magna esse possint, quin clementia Dei infinitis partibus maior existat.*

ARGVMENTVM.

Celebrat hoc cælesti hymno prouidentiam, & liberalitatē Dei erga eos, qui ad eius misericordiam confugiunt, atque omnes ad innocentiæ, ac pietatis studium adhortatur.

David, cùm immutauit rationem suam coram Abimelech, & eiecit eum, & abiit.

Psalmus XXXIIII.

BEnedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

In domino gloriabitur anima mea audiant mansueti & lætentur.

Magnificate dominum meum, & exaltemus nomen eius simul.

Exquisiui dominum, & exaudiuit me, & ex omnibus pauoribus meis eripuit me.

Aspicite ad eum, & illuminabimini, & facies vestræ non confundentur.

Iste

Iste pauper clamauit,& dominus exaudiuit eum,& de omnibus tribulationibus eius saluauit eum.

Castrametatur Angelus domini in circuitu timentium eum,& eripiet eos.

Gustate,& videte, quòd suauis est dominus:beatus vir,qui sperat in eum.

Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones inopes fiunt,& esuriunt:inquirentes autem dominum nullum deficiet bonum.

Venite filij,audite me, timorem domini docebo vos.

Quis est homo, qui vult vitam,diligit dies videre bonos?

Prohibe linguam tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum.

Diuerte à malo,& fac bonum : inquire pacem,& persequere eam.

Oculi domini super iustos,& aures eius in preces eorum.

Vultus domini super facientes mala,vt perdat de terra memoriam eorum.

Clamauerunt iusti,& dominus exaudiuit eos,ex omnibus tribulationibus eorũ liberauit eos.

Iuxta est dominus iis qui tribulato sunt corde,& contritos spiritu saluabit.

Multæ tribulationes iuſtorum, & de omnibus liberabit eos dominus.

Cuſtodit dominus omnia oſſa eorum, vnum ex hiis non conteretur.

Occidet impium malitia, & qui oderũt iuſtum, deuaſtabuntur.

Redemit dominus animas ſeruorum ſuorum, & non deuaſtabũtur, quicunque ſperant in eo.

EXPLANATIO.

Cùm immutauit rationem ſuam. *Id eſt, cùm ſimulauit ſe incidiſſe in inſaniam, vt ex periculo capitis euaderet. Ea hiſtoria ſcripta eſt in libris Regum. Neque aliquem moueat quòd eo loco rex Palæſtinorum appellatur Achis, quem Dauid nominat Abimelechum: vt enim veteres Aegyptiorum reges vocabantur Pharaones, ita veriſimile eſt, principibus Palæſtinorum Abimelechis cognomentum fuiſſe.*

Benedicam dominum in omni tempore. *Id eſt, non minus rebus aduerſis quàm ſecundis, ſemper verò eſt, cur homines pij maximas Deo gratias agant, quando nihil ipſis euenire poteſt quod non magnum afferat adiumentum ad ſalutem.*

Accedite ad eum. *Hoc eſt ſumma cum fiducia ad eius miſericordiam confugite, & ille vos omni periculo & calamitate liberabit, neq; ſinet vos in tenebris errorum, & ignorantiæ verſari.*

Caſt

Castrametatur Angelus Domini in circuitu timentium eum. *Hoc ita esse, Elisæi vatis præstantißimi factum comprobauit: cùm enim illius capiendi gratia magna Syrorum copia vrbẽ Dotham obsedissent, & ob eam causam minister eius fractus & debilitatus metu esset, vir sanctus à Deo precatus est, vt quæ ipse cernebat, minister quoque cerneret: tum ille circuncirca prospiciens, montem curribus igneis plenum videt atque equitibus, qui pro salute Elisæi propugnabant, & ipsum tanquam muro firmißimo vndique sepiebant.*

Gustate, & videte, quòd suauis est dominus. *Qualis enim & quanta sit bonitas Dei, nemo intelligere potest nisi expertus, & qui beneficia ab eius liberalitate sibi tributa diligenter attendit.*

Timete dominum omnes sancti eius. *Timorem Dei solent appellare vates sancti reuerentiã aduersus Deum, & verum ipsius cultum, & vitam legum diuinarum studiosam, atque amantem.*

Leones. *Sic appellare videtur homines potentes, ac violentos, qui infirmiores prædæ loco habent, atque opprimere per vim solent. Hoc capitale, & pestiferum genus hominum vir sanctus comparat leonibus etiam in Psalmo 10.*

Venite filij. *Hortatus fuerat ad religionẽ & pietatẽ, nunc docet quibus in rebus illa consistat.*

Inquire pacem,& persequere eam. *Illud quidem in primis Deus ab hominibus piis requirit,vt mansuetudinem, & lenitatem animi colant,& quantum in ipsis est, pacem cum omnibus hominibus omnium generum habeant: sed hoc præstare, arduum, & difficilimum est: tot causæ dissidiorum, & offensionum ferè semper existunt. Itaque primùm summa diligẽtia vestiganda est via, & ratio, quemadmodum possimus hunc pulcherrimum,& dulcissimum pietatis fructum capere: deinde non minore studio contendendum est,vt ipsum capiamus, illud est pacem quærere:hoc est,ipsum persequi. Sed cùm omnia cogitatione,animóq; lustraueris, vna duntaxat ratio inueniri potest huiusce diuini boni consequendi,si diuitias,honorem, vitam,& humana omnia contemnas, teq; in seruitutem Deo piè,sanctéque dices,atq; illius gratia,tutelaq; contentus,reliqua cæteris æquo ac libẽti animo concedas. Hæc autem ab iis effici possunt, quibus spiritũ suum Deus impertiuerit:cæteri neque ea exequi,neq; cum Deo,neq; cum hominibus, neq; secum ipsi pacem habere possunt. Itaque hoc præstantissimum donum à Deo petere debemus qui solus ex omnibus & pacem, & cætera bona liberaliter,munificè,prolixéque largitur.*

Iuxtà est dominus iis,qui tribulato sunt corde,& contritos spiritu saluabit. *Sic appellat homines fractos, atque afflictos calamitate,*

tate, & mœrore, qui misericordiam Dei suppliciter implorant: is verò lib ntissimè solet miseris opitulari & suscipere defendendos, quos homines deseruerunt.

ARGVMENTVM.

Implorat auxilium Dei aduersus inimicos, in quorum scelera, & crudelitatem magno impetu orationis inuehitur.

Psalmus David XXXV.

IVdica domine iniuriam facientes mihi, impugna impugnantes me.

Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi.

Profer frameam, & conclude viam aduersus eos qui persequũtur me: dic animę meæ, salus tua ego sum.

Confundantur, & erubescant quærentes animam meam.

Auertantur retrorsum, & cõfundantur cogitantes mihi mala.

Fiant tanquã puluis ante faciem venti, & Angelus impellat eos.

Fiant viæ illorum tenebrę & lubricum, Angelus domini persequatur eos.

Quoniam sine causa absconderũt mihi foueam laquei sui, sine causa fecerunt foueam animæ meæ.

Veniat illi calamitas, quam ignorat, & captio, quam abscondit, apprehẽdat eum,

& in calamitatem ipſam cadat.

Anima autem mea exultabit in Domino,& lætabitur ſuper ſalutari ſuo.

Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tibi?

Qui eripis inopem de manu fortiorũ illo,egenũ & pauperem à diripiẽtibus eum.

Surgẽtes teſtes iniqui,quæ ignorabam interrogabant me.

Retribuebant mihi mala pro bonis,ſolitudinem animæ meæ.

Ego autem,cùm ipſi infirmarentur,induebar ſacco.

Affligebam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum reuertetur.

Quaſi amicus, & quaſi frater meus eſſet,ſic incedebam, quaſi lugens matrem, contriſtatus incuruabar.

Et ipſi in calamitate mea lætati ſunt,& conuenerunt, congregati ſunt contra me abiecti homines,& ego neſciebam.

Sciderunt, & non ſiluerunt cum aſſentatoribus deriſores paraſiti, frendebant contra me dentibus ſuis.

Domine quando reſpicies?reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus vnicam meam.

Confitebor tibi in eccleſia magna, in populo multo laudabo te.

Ne

Ne gaudeant de me, qui aduersantur mihi iniquè, qui oderunt me gratis, ne annuant oculis.

Quoniam pacificè non loquuntur, & contra mansuetos terræ cogitant dolos.

Et dilatauerunt super me os suum: dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi nostri.

Vidisti domine, ne sileas, domine ne discedas à me.

Exurge, & intende iudicio meo, Deus meus & dominus meus in causam meam.

Iudica me secundum iustitiã tuam domine Deus meus, & non gaudeant de me.

Non dicãt in cordibus suis, Euge, euge, animæ nostrę, nec dicãt, deuorabimus eũ.

Erubescant, & confundantur simul, qui lætantur malis meis.

Induantur cõfusione, & pudore, qui se erigunt contra me.

Exultent, & lætentur, qui volunt iustitiam meam, & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui voluit pacem serui sui.

Et lingua mea prędicabit iustitiã tuam, tota die laudem tuam.

EXPLANATIO.

Et conclude viam aduersus eos. *Hostis immanis furore incitatus supplicem tuum insequitur, at tu domine tete illi armatus obiice, atq; iter interclude, ne me consequi possit.*

Veniat illa calamitas. *Subita (inquit) nec opinata calamitas aduersarium meum opprimat, & quas insidias mihi comparauit, iis insidiis capiatur ipse. Hæc autem mala precatur Sauli, homini perditißimo atque impio, à quo iniustè capite & fortunis oppugnabatur.*

Surgentes testes. *Queritur de hominibus nefariis, qui falsis criminibus ipsum onerabant, perinde quasi regnum appeteret, & insidias vitæ Saulis pararet.*

Solitudinem animæ meæ. *Queritur se in calamitate ab iis proiectum & derelictum, qui perfugium ipsi & solatium præbere debebant.*

Et oratio mea in sinum meum reuertetur. *Id est, ad meum fructũ redundabit: si enim humanitas mea mihi nulli vsui fuit apud inimicos, at certè proderit apud Deum.*

Quasi amicus. *Cùm illi in calamitate aliqua versarentur, similiter eorum vicem dolebã, & incommodis commouebar, ac si arctißimo neceßitudinis vinculo inter nos copulati essemus, neque aliter affligebar, & in squalore luctúque iacebam, quàm si charißimam mihi parentem amisissem.*

Et ipsi calamitate. *Narrat quàm præclaram sibi gratiam retulerint pro tanta humanitate, & beneficio.*

Sciderunt, & nõ siluerunt. *Id est, verborum contumeliis me lacerarũt. sic explanat hunc*

locum

locum Abrahamus Esdra.

Derisores parasiti. *Ita expreßimus ex Hebræo, sententiam secuti: si enim verbum verbo reddere voluissemus, vertendum erat, derisores placentæ, verùm hoc vt apud Hebræos est elegans, ita apud nos ineptum fuisset atque obscurum.*

Domine quousque. *Quousque sines homines perditos in meas miserias tam crudeliter insultare? quousque illorum scelera impunita, atque inulta patiere? Iam quæso adhibe misericordiam in calamitate supplicis tui, iam propulsa iniurias, perniciē, quam mihi dies noctésque machinantur, & salutem meam ab omnibus derelictam prohibe ab impetu, & feritate hominum immanium, & barbarorum.*

Ne annuant oculis. *Id est, ne miseri fortunis illudant.*

Viderunt oculi. *Quod scilicet diu multumq; optauimus nimirum te afflictum, calamitosum, lachrymis & mœrore perditum.*

Vidisti Domine. *Vidisti certè, quàm acerbè, quàm latè, & insolenter insultent in fortunas meas, ne quæso dißimula, hanc crudelitatem tibi displicere, néve me deseras in tantis malis.*

Euge euge animæ nostræ. *Id est, iam bene habet, nunc exultamus gaudio, nunc triumphamus, quando hunc afflictū, & perditū videmus.*

Exultent & lætentur. *Libera me tandem iis calamitatibus, vt homines pij, qui fauent innocen*

nocen

nocentiæ meæ, exultent & lætentur & tibi gratias agant, quòd tuo beneficio reliquam vitam in pace, atque otio dulci colere poßim.

ARGVMENTVM.

Describit cogitationes & facta impiorum, deinde clementiam & misericordiam Dei laudibus prosequitur.

Psalmus XXXVI.

DIcit iniquitas impij in medio cordis mei, quòd non est timor Dei ante oculos eius.

Quoniam blanditur sibiipsi in oculis suis, vt inueniatur iniquitas eius ad odiũ.

Verba oris eius iniquitas, & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.

Iniquitatẽ meditatus est in cubili suo. astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit.

Domine vsq; ad cęlos misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.

Iustitia tua, sicut montes Dei, iudicia tua, abyssus multa.

Homines, & iumẽta saluabis Domine, quàm preciosa est misericordia tua deus.

Filij autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

Saturabũtur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatum tuarum potabis eos.

Quoniam apud te est fons vitæ & in lumine tuo videbimus lumen.

Exten

Extēde Domine misericordiā sciētibus te,& iustitiā tuā iis, qui recto sunt corde.

Ne veniat mihi pes superbiæ,& manus peccatoris ne moueat me.

Ibi cadent,qui operantur iniquitatem, expellentur,nec poterunt stare.

EXPLANATIO.

Dicit iniquitas. *Scelera(inquit)impiorum tanquam pro testimonio dicunt animo meo,nullo illos metu diuini numinis tangi.*

Quoniā blanditur. *Dum impij in sceleribus sibi blādiuntur,& placēt:id consequuntur vt incurrāt in odiū,offensionemq; Dei,atque hominū.*

Iniquitatem meditatus. *Id est, noctu cum animo suo cogitat,quid in Deum,atque homines peccare posit interdiu.*

Domine vsq; ad cælos. *Cùm tāta sit in hominibus improbitas,infinitis tamē partibus amplior est misericordia tua, quæ illorum scelera, & flagitia tanta lenitudine tolerat.*

Iustitia tua sicut mōtes Dei. *Id est,par est altitudine montibus excelsißimis. Hebræa enim lingua diuinum solet appellare quicquid aliquo in genere excellit:sic vocat paradisum Dei,hortos amœnißimos,exercitū Dei copias maximas, item cedros Dei arbores proceras,& formosas.*

Iudicia tua abyssus multa. *Id est,profundißimo mari sunt similia. cùm autem iustitiam Dei,& iudicia dicit,intelligi vult consilium,&*

proui

prouidentiam ipsius summa sapientia, summaq; bonitate res humanas, & omnem mundum gubernantis, qua de re dictum est in explanatione Psalm. 33. De misericordia & veritate eiusdem explicauimus in explanatione Psal. 26.

Homines & iumenta. *Tu (inquit) Domine homines, & bestias incredibili bonitate sustentas, & omni animantium generi spiritum, vitámque largiris.*

Filij autem hominum. *Dixerat, Deum non solùm humano generi, sed bestiis amanter consulere, ac prouidere: nunc ostendit, beneficentiam eius potißimùm illustrem, & salutarem erga homines existere, quippe qui ad cognoscendum, & colendum Deum, & beatam vitam ab eo consequendam nati, aptíque sint.*

Saturabuntur. *Intelligit his verbis, eos qui se fidei, ac tutelæ Dei commiserunt, maximis beneficiis, & muneribus ab illo affici, neque id solùm in altera illa vita, quæ sempiterna est, sed etiam in hac breuißima, & fugaci. euadūt enim filij Dei, atque omnium rerum Domini, & spiritu sancto afflati vitam cælestem in corporibus humanis imitantur, & maximis, purißimísque ac perpetuis voluptatibus fruuntur.*

Et in lumine tuo. *Id est, cùm splendor cognitionis tuæ vberior nobis illuxerit, tunc demum omnium malorum tenebræ facessent, & clarißimam, pulcherrimámque summi boni lucem*

cem intuebimur, eáque in perpetuum fruemur.

Extende misericordiam. *Vteris tu quidem bonitate tua aduersus omne hominum genus, sed tamen illa largius, & profusius manat ad homines pios, & iustitiæ amantes.*

Non veniat mihi. *Ne pedes superborum, & violentorum hominum mihi propinquent, sed illorum quæso vim, & furorem à me prohibe, vt post maximas ærumnas, & calamitates aliquando quieta, & tranquilla mente consistam.*

Ibi cadent. *Hunc versiculum in explanatione Psalmi 14. interpretati sumus.*

PARAPHRASIS.

SCelera impij tanquam pro testimonio dicunt animo meo, nullo illum metu diuini numinis tangi.

Et is quidẽ dum sibi in sceleribus & flagitiis impudenter impieq; blanditur, id consequitur, vt in odium Dei hominúmq; acerbißimũ incurrat.

Nihil in eo simplex, nihil synceru͂ aut candidum, quicquid loquitur, ad fraudẽ, ad iniuriam & perniciem spectat alterius, neque rectè & salutariter admonentes audit: quinimo ad grauißima quæque facinora tanto furore incitatus rapitur, vt tota nocte cum animo suo cogitet, quid in Deum aut homines peccare poßit interdiu.

Cùm tanta sit in hominibus improbitas, infinitis tamen partibus amplior est misericordia tua Domine, quæ illorum scelera & maleficia

tanta lenitudine tolerat. Nimirum lõgißimè latißiméque bonitas tua, & ab infimis terris ad summum cœlum vsque pertinet.

Sed & iustitia tua vincit altitudine montes excelsißimos, atque altior est profundo mari: & illa quidem facit, vt peccata hominum quamuis capitalia leniter feras: hæc autem cõtumaces, & in vitiis obstinato animo perseuerantes punit.

Quàm præclara & commemoranda est misericordia tua Domine, quæ homines & iumẽta incredibili bonitate sustentat, & omni animantium generi spiritum vitámque largitur.

Tu quidem Domine pecudibus etiam & feris amãtißimè consulis & prouides. sed quis posit explicare dicendo, quas opes & copias, quanta commoda, quam magnas quamq; honestas voluptates hominum vitæ comparasti? quæ verò bona pios & sanctos homines, in illa tua domo cælesti & sempiterna manent, ea talia sunt & tanta, vt nulla vis ingenij vel præstantißima poßit illorum excellentiam præstantiámque cogitatione complecti.

Scilicet hæc, quam viuimus in terris, non vita, sed mors est: atque id quod oculis cernimus, non lumẽ, sed tenebræ sunt. At cùm exuti corporibus in domum illam beatißimam migrauerimus, tunc ex illo tuo fonte augustißimo vitam veram & sempiternã hauriemus, & cùm splendor cognitionis tuæ plenior & vberior nobis illuxerit,

xerit, tunc demũ omnium malorum tenebræ facessent, & clarißimam pulcherrimámque summi boni faciem intuebimur.

Interim, dum in hac vita fragili miseraq; versamur, vtere tu quidem bonitate tua aduersus omne hominum genus, sed illa tamen largius & profluentius manet ad homines pios, & iustitiæ amantes.

Et quoniã omnia redundãt superbis & violentis hominibus, horum quæso vim & furorem à me prohibe, vt post maximas ærumnas & labores exhauctos aliquem tranquillum & quietum spiritum ducere poßim.

Sed quàm volent impij crudeliter & nefariè debacchẽtur in bonos, iamiamq; enim ex alto dignitatis gradu præcipitabuntur. En locum aspicio, vbi tormenta, cædes multorúmque innocentium sanguinem acerbo supplicio luent.

ARGVMENTVM.

Hortatur pios, ne grauius commoueantur rebus secundis improborum, quippe quæ sint breues, & fugaces, & maiora illis supplicia pariant: cùm è contrario hominibus vitam cùm fide, iustitiáque colentibus nihil mali poßit euenire, nec viuis, nec mortuis.

Psalmus Dauid. XXXVII.

NOli irritari propter malignantes, neque æmuleris facientes iniquitatem. Quoniam tanquam gramen velociter

ſuccidentur, & quemadmodum olera her barum citò decident.

Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & paſce fidem.

Delectare in Domino, & dabit tibi peti tiones cordis tui.

Volue ſuper Dominum viam tuam, & ſpera in eum: & ipſe faciet.

Et educet quaſi lumen iuſtitiam tuam, & iudicia tua tanquam meridiem: tace Domino & expecta eum.

Noli irritari propter eum, qui proſpe-ratur in via ſua, propter hominem facien-tem iniuſtitias.

Deſine ab ira, & derelinque furorem, noli irritari, vt maligneris.

Quoniam qui malignantur, extermina buntur, expectantes autem dominum ipſi hereditabunt terram.

Adhuc puſillum, & non erit peccator: contemplaberis locum eius, & ipſum non inuenies.

Manſueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius cõtra iuſtum, & ſtridet contra eum dentibus ſuis.

Dominus autẽ irridebit eum, quoniam proſpicit quòd veniet dies eius.

Gladium euaginauerũt peccatores, in-ten

tenderunt arcum ſuum, vt proſternant pauperem,& inopem, vt trucident rectos corde.

Gladius eorum introibit in corda ipſorum,& arcus eorum confringetur.

Melius eſt modicum iuſto, quàm diuitiæ peccatorum multæ.

Quoniam brachia peccatorum conterentur: ſuſtentat autem iuſtos Dominus.

Nouit Dominus dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur, quia peccatores peribunt.

Et inimici Domini velut adeps agnorũ abſumentur, cum fumo deficient.

Mutuabitur peccator,& non ſoluet: iuſtus autem miſeretur,& tribuit.

Quia benedicentes ei hereditabunt terram, maledicentes autem ei diſperibunt;

A Domino greſſus hominis dirigetur, & vitam eius volet.

Cùm ceciderit, nõ collidetur, quia Dominus ſuſtentat manum eius.

Iunior fui, etiam ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.

Tota die miſeretur,& commodat, & ſemen eius in benedictione erit.

Declina à malo,& fac bonum , & inhabita in ſæculum ſæculi.

Quia Dominus amat iudicium, & non derelinquet ſanctos ſuos,in æternum con ſeruabuntur.

Iniuſti punie͏̃tur:& ſemen eorũ peribit.

Iuſti autem hæreditabũt terram , & inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam.

Os iuſti loquetur ſapientiam,& lingua eius loquetur iudicium.

Lex Dei eius in corde ipſius,& non vacillabunt greſſus eius.

Conſiderat peccator iuſtum , & quærit mortíficare eum.

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius, nec damnabit eum, cùm iudicabitur ipſe.

Expecta Dominũ,& caſtodi viam eius, & exaltabit te,vt hæreditate capias terrã: exterminationem peccatorum videbis.

Vidi impium ſuperexaltatum,& eleuatum ſicut cedros Libani.

Et tranſiui,& ecce nõ erat,quęſiui eum, & non eſt inuentus.

Obſerua innocentem, & attende iuſtũ, quoniam ad extremũ erit huic viro pax.

Iniuſti autem diſperibunt , ad extremũ impij exterminabuntur.

Salus autem iuſtorũ à Domino,& forti tudo

tudo eſt eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus,& liberabit eos:& eruet eos à peccatoribus, & ſaluabit eos,quia ſperauerunt in eum.

EXPLANATIO.

Fac bonitatem, & inhabita terram. *Id eſt,ſi cum virtute, & pietate vixeris, certum habeto ,te domi tuæ vitam placidè, & tranquillè ad ſenectutem perducturum : hoc enim promittit Deus in legibus fœderis ſui. Quod verò ſequitur, & paſce fidem , multæ ſunt huius loci interpretationes. Explanatores Hebræi , alij quidem legunt ita vt nos , & Dauidem aiunt iis verbis adhortari homines , vt animum intendant potiſsimùm ad eas res , quibus alitur , augeſcitq; fiducia, & pietas aduerſus Deum : alij verò legunt, paſce fide , idq; interpretantur in hanc ſententiã, non eſſe putandum ſatis ſi virtutem , ac pietatem ipſe colas , niſi diligenter operam des vt harum rerum diſciplina , & inſtitutione alios etiam alas, qui eſt vnus ſalutaris , & proprius ſuauiſsimúſque paſtus animorum.*

Volue ſuper Dominum viam tuam. *Id eſt, commenda illius fidei te,ac tua omnia, atque ex eius bonitate pendeto.*

Et educet quaſi. *Id eſt,reddet clariſsimam, & maximè illuſtrem probitatẽ tuã apud omnes.*

Tace Domine & expecta eum. *Hoc eſt, in rebus aduerſis quietus eſto,atq; æquo animo*

expecta, vsque dū ipse Dominus tibi subueniat. Similis est illa diuina Esaiæ sententia, In silentio, & spe erit fortitudo vestra.

Nouit Dominus dies immaculatorum. *Id est, illorum vitæ consulit, & prouidet.*

Velut adeps absumentur. *Hostiarū adeps voraci flamma consumitur, & penè in nihilū it: similiter impij, & hostes Dei funditus interibūt.*

Mutuatur peccator. *Pulcherrima collatio, qua vir sanctus demonstrat, etiam in iis, quæ populariter bona fortunæ nominantur, virum iustum & probum longè meliori conditione esse, quàm improbum, & iniustum. Hic enim quamuis copiosus, & diues, ob intemperantiam ferè semper ære alieno obstrictus est, neque eo se liberare potest aut valet: illi nunquam ferè deest, quod alteri de re familiari liberaliter impertiat. Alter vel in maximis diuitiis eget, alter etiam in paupertate diues est. Improbus ne reddit quidē quod debet amicis, probus & pius largitur, quod non debet egenti, quamuis inimico: denique ille plerunque ex opulento pauper fit, huic fauente Deo semper omnia, quæ sunt ad victum, & cultum necessaria suppetunt.*

Quia benedicentes ei. *Ea (inquit) est beneuolentia Dei erga homines pios, & sanctos, vt etiam fautores, & amantes eorum maximis muneribus afficiat: quòd si quis inimicitias cum iis gerat, grauissimas odij pœnas dabit.*

A Dom

A Domino gressus hominis dirigetur. *Sensus est, Deum hominibus piis in hoc periculoso vitæ cursu ducem, & comitem esse, vt recto, ac tuto itinere perueniant ad beatam vitam, & immortalem. Nam quod subiungit, Deum hominis iusti viam velle, hoc intelligit, illum inceptis piorum fauere, & prosperos exitus concedere.*

Cùm ceciderit, non collidetur. *Id est, si quid aduersi acciderit, calamitati non succumbet, quia Dominus sustentat, & corroborat animũ eius: quinetiam vir pius peccat, ille quidem, & aliquando grauiter offendit, sed Deo adiuuante celeriter resipiscit.*

Lex Dei eius in corde ipsius. *Id est, illam ex animo veréque diligit, quippe qui nihil antiquius habet, quàm vt intelligat, quid iubeat Deus, quídve prohibeat, vt ad normam voluntatis diuinæ possit omnes vitæ suæ rationes dirigere, propterea (inquit) non vacillant pedes eius sed forti, & constanti animo in iustitia, & pietate perseuerat.*

Nec damnabit illum. *Id est, nec sinet illum calumniis inimicorum opprimi, si quando in iudicium vocetur.*

Expecta Dominum. *Consolatur animos imbecillos, qui grauiter ferre solent, quòd Deus sæpe bonos opprimi, malis verò omnia ad voluntatem fluere permittat.*

Obserua innocent. *Obserua (inquit) euen-*

tus piorũ impiorúmque: animaduertes enim, illos tandem exitus prosperos consequi, hos verò ex illustri, & florenti rerum statu in maximas miserias, & illas quidem perpetuas præcipitari.

ARGVMENTVM.

Deplorat peccata sua, & calamitates, in quas ob illa inciderat.

Psalm. David ad memorandum. XXXVIII.

DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.

Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

Quoniã iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.

Miser factus sum, & curuatus sum vehementer, tota die cõtristatus ingrediebar.

Quoniam lumbi mei impleti sunt ardore, & non est sanitas in carne mea.

Afflictus sum, & humiliatus sum nimis, rugiebam propter turbationẽ cordis mei.

Domine ante te omne desideriũ meũ, & gemitus meus à te non est abscõditus.

Cor meum conturbatum est, dereliquit me

me virtus mea, & lumen oculorum meorum,& ipſum non eſt mecum.

Amici mei & proximi mei è regione plagæ meæ ſteterunt.

Et propinqui mei à longè ſteterunt, & laqueos tetenderunt, qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt prauitates, & dolos tota die meditabantur.

Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiẽs os ſuum.

Et factus ſum ſicut homo non audiens & non habens in ore ſuo redargutiones.

Quoniã in te Domine ſperaui,tu exaudies me Domine Deus meus.

Quia dixi, ne fortè lætentur de me inimici mei, & dum commouebantur pedes mei,inſultauerunt mihi.

Quoniam ego ad flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

Quoniam iniquitatem meam annunciabo,& anxius ero pro peccato meo.

Inimici autem mei viuunt, & roborati ſunt,& multiplicati ſunt, qui oderunt me iniquè.

Qui retribuũt mala pro bonis, aduerſabantur mihi,quoniam ſequor bonitatem.

Ne derelinquas me Dñe Deus meus,

ne discesseris à me.

Festina in adiutorium meum Domine Deus, salus mea.

EXPLANATIO.

Domine ne in furore tuo. *Describit acri, & vehemẽti oratione angustias, & terrores conscientiæ iudicium Dei atque iram formidantis.*

Quoniam iniquitates meæ. *Dicit se vi, & multitudine peccatorum ita obrui, vt vires tanto oneri ferendo pares non existant. Nimirum hæc sui cognitio tam ingentem metum & terrorem affert, vt animus fractus, & debilitatus succumbat, deq; omni spe salutis deturbetur, nisi ad misericordiam Dei fortiter adnitatur: sed maxima pars hominum ita cæca est, & ipsa sibi tam libenter assentatur, vt neque turpitudinem suam, & fœdissimas labes cernere poßit, neque quam longè distet ab illa excellentia, præstantiáque pietatis, & iustitiæ, quam Deus requirit à nobis. ex ea re fit, vt tam securo animo simus, nostrísque virtutibus, & benefactis tanta cum temeritate confidamus.*

Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. *Sic appellat peccata, & noxias affectiones quæ sunt animi vulnera. ea cùm sanata esse existimamus, & cicatrices videntur obductæ, sæpenumero ita putrida, & corrupta repentè apparent, vt peiore loco salutem nostram esse videamus*

mus, quàm erat antea, scilicet animi nostri crassissimis circunfusi sunt tenebris, & in maxima sui ignoratione versantur, nisi ab illo sole illuminentur, quem diuus Iacobus patrem luminũ appellat ex eo, quòd ipse omnibus, quæ lucẽt, & fons & principium est lucendi: sed quò quisque maiorem sibi sanitatem arrogat, hòc se magis insanire certo sciat, magisq; pestifero morbo laborare.

Lumbi mei impleti sunt ardore. *Vocabulum Hebræum significat etiam fœditatem: sed siue fœditatem dicas, siue ardorem, vtrunque verbum significat cupiditates, & libidines, quæ & fœdissimæ res sunt, & maximos ardores in animis nostris excitare solent.*

Et non est sanitas in carne mea. *Hoc loco verbũ carnis in eam sententiam accipere videtur, in quam diuus Paulus illud accipit, cùm etiam ipse queritur, non habitare in carne sua bonum, sic reliquias veteris hominis appellans. Sunt tamen, qui hæc intelligenda putant de corporis morbis quibus ego non assentior.*

Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum. *Iam (inquit) vires animi, & corporis me defecerũt, & propter assiduas lachrymas penè iam oculos amisi. vel potius de oculis animi loquitur, & hoc intelligit, se propter magnitudinem perturbationis lumine mentis defectum esse.*

Amici mei, & proximi mei. *Necessarij mei*

recu

recusarunt propius ad me accedere, & mecum sermone, & congreßione coniungi, qui tamen officiis suis leuare debuissent mœrorem, & calamitates meas.

Quia dixi, ne fortè. *Oraui (inquit) te Domine, ne sineres homines impios, & nefarios lætari malis meis: cùm enim paulum modò offendissem, incredibile dictu est, quàm proteruè, ac petulanter insultarint mihi. Commemorat autem plures causas, quibus adducitur, vt credat se impetraturum à Deo, quod orat primùm, quoniam in eo vno spem omnem locauit omnium rerum suarum: deinde, quia honesta petit, dum ab illa deprecatur, ne se virum pium ludibrio patiatur esse & despectui hominibus impiis: addit se paratum esse ad quæuis supplicia pro peccatis suis sustinenda seq; ea peccata & agnoscere, & confiteri, & maximum, atque continuum ex iis dolorem capere: denique profitetur, se maximo studio in posterum sibi ab omni maleficio temperaturum. Hæc autem signa sunt euidentißima hominis ex animo pœnitentis, cui non potest Deus se non exorabilem, placidumq; præbere.*

ARGVMENTVM.

Existimant virum sanctũ fecisse hos versus, cùm sibi Absalonem fugienti Semeis occurrisset in via, & calamitatem ipsius acerbissimam conuitiis exagitaret, quæ quidem conuicia ipse sedatè ac patienter tulit. Deplorat autem, atque oratione flebili miserias & incommoda vitæ lamentatur.

Victori

Victori pro Idithum, Psal. Dauid XXXIX.

DIxi custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo frenum, cùm consisteret peccator aduersum me.

Obmutui silentio, & silui à bonis, & dolor meus exagitatus est.

Cõcaluit cor meum intra me, & in meditatione exarsit ignis.

Locutus sum lingua mea, notum fac mihi Domine finem meum.

Et numerum dierum meorum, qui est, vt sciam, quanto tempore viuam.

Ecce mensura pugillorum terminasti dies meos, & æuum meum tanquam nihilum coram te.

Certè vniuersa vanitas est omnis homo viuens.

Certè in imagine pertransit homo, sed & frustra tumultuatur.

Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: & nunc quæ est expectatio mea Domine? certè in te spes mea est.

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me, opprobrium insipienti ne ponas me.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti, amoue à me plagas tuas.

A verberatione manus tuæ ego defeci, cum increpationibus propter iniquitatem

tem corripis hominem.

Tabeſcere facit (ſicut tinea veſtimentum) animã eius, certè vanitas eſt omnis homo.

Exaudi orationem meam Domine, & clamorem meum auribus percipe, & ad lachrymas meas.

Ne ſileas, quoniã aduena ego ſum apud te, peregrinus, ſicut omnes patres mei.

Recede à me, vt refrigerer, priuſquam abeam, & amplius non ſim.

EXPLANATIO.

Obmutui ſilentio. *Id eſt, vſque eò inimici conuitia tuli ſilentio, vt linguam à bonis verbis ſimiliter ac malis prohiberem: ſed cùm improbus ille petulanter mihi malediceret, animo ſeſe obiecit memoria ſceleris quod admiſeram, eáque res mœrorem meum vehementer auxit, animúmque incenſum dolore atq; ira inflãmauit, cùm cogitarem, peccata mea mihi has calamitates peperiſſe.*

Locutus ſum. *His verbis ſignificare videtur, ſe calamitatum magnitudine fractum mortem optauiſſe.*

Ecce menſura pugillorum. *Intellige his verbis, vitam humanam breuiſſimam eſſe, imò nullam, præſertim ſi cum æuo illo ſempiterno Dei conferatur.*

In imagine pertranſit homo. *Id eſt homo*

tanq

tanquam imago quædam vana, & adumbrata nihil solidi aut expreßi habet, vitam pertransit.

Sed & frustra tumultuatur. *Id est, accedit ad hæc incommoda, quod is nescit hoc pugillum temporis, quod illi est datum, placidè, tranquillè leniterq; traducere: sed turbulentis & concitatis animi perturbationibus semper agitatur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur, modo lætitia temerè exultat, modo ægritudine ac dolore muliebriter debilitatur, animúmque demittit.*

Et nunc quæ est expectatio mea Domine? *Itaque cùm omnia humana plena sint miseriarum summæq; leuitatis, quid reliquum est mihi, nisi vt in misericordia tua omnem meã spem, omnem cogitationem curamq; constituam? Iam Domine id ago: iam me ad tuum clementißimũ numen totus conuerto, te solùm intueor, in te vno nititur salus mea.*

Ab omnibus iniquitatibus meis erue me. *Significat, peccata sua causam esse earum calamitatum in quibus versatur.*

Opprobrium insipienti. *Ne quæso me sinas esse ludibrio, & despectui hominibus stultis, & impuris.*

Obmutui & nõ aperui. *Cùm Semeis calumniatrice petulantißima lingua vexaret, obmutui, & patienter tuli, propterea quòd sciebã hoc mihi non accidisse sine consilio, & voluntate tua.*

Et

Et tabescere eum. *Tu (inquit) hominem peccantem aliquando tanta seueritate punis, vt illum lachrimis, mœrore, cruciatu conficias, similiter atque tinea vestem consumere solet.*

Quoniam aduena ego sum. *Id est, in terris vt hospes, & peregrinus ætatem ago, & in hac vita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in domo, propediem discessurus ad mortem. Hanc eandem sententiam repetit in libro primo Paralipo. his verbis, Peregrini sumus coram te, & aduenæ, sicut omnes patres nostri, dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora.*

Recede à me. *Id est, hanc seueram animaduersionem tuam à me prohibe, vt antea quàm de vita exeo, aliquantulum temporis ad respirandum habeam. scilicet vir sanctus desiderabat, ante mortem Deum sentire propitium, quem tunc sentiebat iratum: vt cum bona, & certa spe ad alteram illam vitam proficisceretur.*

PARAPHRASIS.

PRoposueram me, non modò à malefactis, sed etiam verbis homine pio parum dignis abstinere.

Itaque tanquam freno linguam cohibui, cùm homo perditus ac petulans in calamitatem meã insultaret, meque maledictis & probris acerbissimis incesseret.

Obm

Obmutui certè, & inimici contumelias adeò toleranter & silentio tuli, vt linguam à bonis verbis similiter ac malis prohiberem.

Tũc animo sese obiecit memoria sceleris, quod admiseram, eáq; res mœrorem meum incredibiliter auxit, animúmque iam incẽsum dolore atq; ira inflammauit, cùm cogitarem peccata mea mihi has miserias peperisse.

Itaque elatus nimia cupiditate moriendi, te domine orabam, vt indicares, quantum temporis ad viuendum mihi reliquum foret, tum etiam generis humani vicem & conditionem lamentabar, cùm vita proposita sit plena miseriarum, & breuißima. quid dico breuißima? imò nulla. præsertim si cum æuo illo sempiterno tui numinis conferatur.

Nimirum futilißima res est homo, & ipsa inanitate inanior: certè inanißimæ vmbræ simillimus est homo.

Is tanquã imago quædam vana & adũbrata nihil solidi aut expreßi habens, in hoc angustißimo viuendi curriculo versatur. Accedit ad hæc incommoda, quòd is nescit hoc temporis quod illi est datum, placidè, tranquillè, leniterq; traducere: sed turbulentis & concitatis animi permotionibus semper agitatur, semper aut inani formidine, aut effrenata cupiditate torquetur: modò lætitia temerè exultat, modò ægritudine ac dolore muliebriter debilitatur, animumq; demittit.

Quid? quòd violento quodam quasi œstro, impetu auaritiæ rapitur ad diuitias, & in conseruanda pecunia dies noctésque cõsumit? Congerit ille quidem infinito labore luculentas opes: sed ignorat infelix, cuinam illas congerat.

Hæc igitur cùm ita se habeant, & humana omnia plena sint miseriarũ, summæq́ue leuitatis: quid reliquum est mihi, nisi vt in misericordia tua omnem meam spem, omnem cogitationem curamq́; constituam? Iam domine id ago, iam me ad tuum clementissimum numen totus conuerto, te solum intueor, in te vno nititur salus mea.

At tu quæso miserere laborantis, & condona supplici tuo peccata omnia: neque me sinas esse ludibrio & despectui hominibus stultis & impuris.

Scilicet cùm Semeis calumnitatem meam petulãtissima lingua vexaret, obmutui, & patienter tuli propterea quòd sciebam, id mihi non accidere sine consilio & voluntate tua.

Sed iam quæso finem fac verberãdi, iam quæso mihi misericordiam tribue, quando tormenta & cruciatus tantos ferre non possum: me non vires solùm, sed vita iam deficit.

Increpas tu quidem domine peccantes, & in illos paterna seueritate animaduertis: quinetiam nonnunquam eò procedit iracundia tua, vt hominem lachrymis, mœrore, cruciatu conficias, similiter atque tinea depascere vestimentum solet. Certè inanissima futilissimáque res est homo.

Audi

Audi misericordiæ parens preces meas, clamorem supplicis tui ne contemptum habe, néve repudia lachrymas meas.

Equidem in terris vt hospes & peregrinus ætatem ago, sicut omnes maiores mei, & in hac vita tanquam in diuersorio sum, non tanquam in domo, propediem discessurus ad mortem.

Proinde antequam de vita exeo, aliquanto mecum lenius ac remißius ago, & hanc seueram animaduersionẽ tuam à me prohibe, vt aliquantulum temporis ad respirandum habeam.

ARGVMENTVM.

Christus agit gratias Deo pro reditu suo ad vitam.

Psalmus David XL.

EXpectans expectaui dominum, & intendit mihi.

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu strepente, & de luto, & limo.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.

Et immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in domino.

Beatus vir, qui posuit dominum spem suam, & nõ respexit ad superbos, & declinantes ad vanitates.

Multa sunt mirabilia tua domine Deus

meus, quę fecisti sicut, & cogitationes tuæ de nobis, non est qui similis sit tibi.

Annunciaui, & locutus sum, multiplicata sunt supra numerum.

Sacrificium, & oblationem noluisti aures autem aperuisti mihi.

Holocaustum & hostiam pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce venio.

In volumine libri scriptum est de me, facere voluntatem tuam Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo domine tu scisti.

Iustitiã tuã non abscondi in corde meo, & veritatem tuam, & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam à consilio multo.

Tu autem domine ne longè facias miserationes tuas à me, misericordia tua, & veritas tua semper custodiant me.

Quoniã circundederunt me mala, quorum non est numerus, comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre.

Multiplicatę sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Complaceat tibi domine, vt eruas me, domine ad adiuuandum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiãtur

simul,

ſimul,qui quærunt animam meam,vt auferant eam.

Conuertantur retrorſum, & ignominia afficiantur, qui volunt mihi mala.

Deſolenter pro retributione confuſionis ſuæ,qui dicunt mihi, Euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, & dicant ſemper : magnificetur dominus,qui diligunt ſalutare tuum.

Ego autem mendicus ſum , & pauper, dominus ſolicitus eſt mei.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, Deus meus ne tardaueris.

EXPLANATIO.

Expectans expectaui dominũ. *Idem eſt argumentum huius hymni , & 22. Sed diſpoſitio orationis non eſt eadem. nam vtroq; loco Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum inducit loquentem de ſua morte , & reuocatione ad vitam : ſed in huius hymni principio is Deo gratias agit iam ab inferis excitatus,in fine autem exponit deprecationẽ,qua vſus fuerat , cùm in media iam morte verſaretur. contrà verò prima pars hymni 22. continet implorationem auxilij , vltima autem gratiarum actionem. Quòd ſi quis Dauidẽ exiſtimet de ſe ipſo ſcribere hos verſus , cùm hoc ego non contendero,modò concedat nonnulla inferri, quæ non Dauidi cõueniant,ſed Chriſto,cuius ille imaginem gerebat. De hac verò ſcribendi ratio-*

ne dictum est à nobis in explanatione Psal.16.

Expectans expectaui dominum. *Hoc loquẽdi modo significat, se magna æquitate animi tolerasse dilationem auxilij, quod tamen incredibili desiderio præstolabatur. Expectat autem hoc modo, qui neque locum, neque tẽpus, neq; modum opitulandi Deo præscribit, sed omnia relinquit in illius arbitrio, persuasissimum habens, se tandem adiutum iri.*

De lacu strepente. *Describit elegantissimè magnitudinem perturbationis, & vim calamitatum, quibus penè obrutus fuerat.*

Et limo. *Verbum Hebræum significat lutum densius.*

Et statuit supra petrã pedes meos. *Hærebam (inquit) in profunda & difficili voragine, neque licebat vsquam pedibus consistere, at dominus me transtulit in eum locum, vbi & stare possum, & liberè ingredi. Significat autem, se maxima calamitate liberatum, atque in tuto, & tranquillo collocatum esse.*

Et immisit in os meũ canticum nouum. *Id est, nouam mihi materiam suppeditauit celebrandæ prouidentiæ, ac misericordiæ suæ.*

Videbunt multi & timebunt. *Multi qui antea Deum contemnebant, propterea quòd illum res humanas curare non arbitrabãtur, iam incipient eum colere, & venerari, atque eius bonitati, ac misericordiæ confidere, cùm intelligant*

ex hac mea liberatione, & pene oculis videant, ipsum pietatis amantes amantißimè tutari.

Beatus vir. *Monet sapientißimè, nequaquam illorum opibus & gratia nitendum, qui fortunis & potentia florentes sibi temerè præfidunt, & cogitationes suas obiiciunt in res inanes, & futiles, sed Deum summa cum fiducia inuocandum esse, atque illum omnium nostrarũ rerum defensorem, adiutorémque adoptandum, ídque confirmata ea sententia, quæ sequitur, admirans bonitatem diuinam, quæ iam inde ab vltima origine mundi tam multas res præclarißimas, & maximè admirabiles gesserit pro salute ac incolumitate piorum?*

Annunciaui & locutus sum. *Ego (inquit) semper occupatus fui in celebrandis consiliis, & mirabilibus facinoribus prouidentiæ tuæ, sed quis ea poßit numero comprehendere, nedum satis dignè verbis, & oratione persequi?*

Sacrificium & oblationem. *Qui Iudæorũ literis, & doctrinæ plus æquo dediti sunt, vt reliquas hymni partes, ita hanc conantur ad Dauidem accommodare: sed mea quidem sententia, parum proficiunt. at explanatio diui Pauli, qui ad Iesum Christum hæc refert in epistola, quam scribit ad Hebræos, ita facilis, dilucida, & apta, concinnáque est, vt nihil fieri poßit elegantius: quamobrem ad eam te reiicio.*

Aures autem aperuisti mihi. *Id est, perfe-*

cisti, vt dicto audiens essem, ac tuæ voluntati libens obedirem.

In volumine libri. *Me (inquit) è cælo in terras descensurum, & humanum genus miserrima seruitute diaboli liberaturum, iam pridem vaticinatus est Moses, ídque testatum reliquit in monimentis legum suarum. Hanc sententiam repetit Dominus in Euangelio cum ait: Si crederetis Mosi, crederetis etiam mihi, de me enim ille scripsit.*

Facere voluntatẽ tuam Deus meus volui. *Id est, me summopere delectat tuæ voluntati obsequi, illámque cæteris omnibus rebus antepono.*

Annunciaui iustitiam tuam. *Quæ sit hæc iustitia Dei, quam Iesus Christus prædicauit, diuus Paulus in Epistola, quam scribit ad Romanos, docet his memorabilibus verbis: Nunc autẽ sine lege iustitia Dei manifestata est, quæ comprobatur testimonio legis, & prophetarum. Iustitia autẽ Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. non enim est distinctio: omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei: iustificantur autem gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, interueniente sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ per remißionem præteritorum delictorum, quæ Deus tolerauit ad ostendendam iustitiam suam in hoc tempore, vt sit*

ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

Veritatem tuam. *Promiserat Deus multis antè seculis se demissurum è cœlo vnigenitum filium suum, qui à tenebris, & potestate diaboli mortales miseros ad beatissimã regni sui lucem, & libertatem traduceret. At Christus se venisse ad hoc præstantissimum munus exequendum, & verbis & factis mirabilibus testificatus est: quæ cùm ageret, veritatem Dei optimè, & honorificentissimè prædicabat, illum in persoluendis promissis fidelissimum esse demonstrans.*

Non abscondi misericordiam tuam. *De infinita misericordia Dei aduersus humanũ genus extat hoc clarissimum eulogium Christi in euangelio Ioannis: Sicut (inquit) Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternã. sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. non enim misit Deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui autem non credit, iam condemnatus est, quia non credidit in nomen vnigeniti filij Dei. Poterátne misericordia Dei illustrioribus verbis, & sententiis prædicari?*

Tu autem domine. *Nunc exponit, quibus*

precibus salutem suam Deo cõmendauerit, cum sibi mors acerbißima immineret: solet enim vir sanctus aliquando sic orationem disponere, vt actionem gratiarũ præponat, eiq; subiiciat expositionem periculorũ, quibus ipsum Deus liberarat, vt minimè mirum sit illũ hũc eundẽ ordinem seruare, dum loquitur sub persona Iesu Christi.

Comprehenderũt me iniquitates meæ. *Delicta & scelera generis humani innocentißimus Dominus & clementißimus appellat sua: ipse enim ille est quem diuus Petrus ait peccata nostra pertulisse in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viueremus. Et Esaias, omnes (inquit) quasi oues errauimus, vnusquisq; in via sua declinauit, & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, nimirum vt quæ supplicia nos pro illis commerebamur, ea supplicia ipse acerbißima nece persolueret: itaq; delicta illum nostra comprehenderunt, & à patre potestati impiorum traditus pro nobis factus est execratio, vt nos ab execratione legis liberaret: execrabilis enim quisquis in patibulo pendet.*

Et non potui videre. *Id est, tam multa sunt peccata, vt illa omnia cernere non poßim.*

Pro retributione confusionis suæ. *Hoc est vt pœnas sustineant ignominiæ, qua me afficere conati sunt.*

ARGVMENTVM.

Commendat eos qui afflictos & calamitosos miseran

ferantur. Queritur de iis qui lætitia exultauerunt, cum ipse grauiter æger ac propè deploratus iaceret.

Victori, Psalmus XLI.

BEatus, qui intelligit super pauperẽ, in die mala liberabit eum Dominus.

Dominus conseruabit eum, & viuificabit eum, & beatum faciet eum in terra, & non tradet eum in animam inimicorum eius.

Dominus opem feret illi in lecto doloris eius, vniuersum stratũ eius versasti in infirmitate eius.

Ego dixi, Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi.

Inimici mei dixerũt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius?

Et si ingrediebatur, vt videret, vana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatẽ sibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur simul.

Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi.

Verbum iniquum diffusum est in isto, qui decubuit, non adiicit vt resurgat.

Etiam homo pacis meæ, in quo sperabam: qui edebat panes meos, magnificauit contra me calcaneum.

Tu autem Domine, miserere mei, & resuscita

ſuſcita me,& retribuam eis.

In hoc cognoui,quòd voluiſti me,quoniã nõ gaudebit inimicus meus ſuper me.

Me autem propter innocentiam adiuuiſti, & collocaſti me in conſpectu tuo in æternum.

Benedictus dominus Deus Iſrael à ſæculo,& vſque in ſæculum,fiat fiat.

EXPLANATIO.

Beatus qui intelligit ſuper pauperem. *Affirmat,beatum illum eſſe,qui miſeretur afflictorum,& quibuſcũque rebus,poteſt,illos iuuat: miſericordi enim Deus miſericordiam impartitur,ſine qua nulla poteſt ſalus exiſtere.*

In die mala liberabit eum Dominus. *Diem malam appellat tempus aſperum,& calamitoſum.*

Et non tradet eum. *Id eſt,neq; patietur,vt is in arbitrium,& poteſtatem inimicorũ veniat.*

Vniuerſum ſtratum eius. *Tu (inquit) domine tuis manibus lectum eius verſabis, quo is ſuauius, ac mollius cubet. Significat autem hac elegantiſſima allegoria,cùm vir pius,& miſericors aliquo morbo laborarit,Deum illi omnia officia vel indulgentiſſimæ matris præſtaturum, & quamuis aliam calamitatem magnis ſolatiis leuaturum.*

Ego dixi. *Narrat ſe, cùm grauiter ac periculosè ægrotaret, & ab omnibus ferè derelictus fuiſſet,*

fuisset, ad Dei misericordiam confugisse.

Sana animam meam. *Nimirum intelligebat Dauid se vitio animi in morbum corporis incidisse: itaque conualescente illo non dubitabat, corpori quoque rectius futurum.*

Et si ingrediebatur. *Si quis eorum (inquit) per simulationem amicitiæ me inuiseret, id consequebatur, vt officio ficto, simulataq; sedulitate scelus scelere cumularet, idemq; gressus domo ad socios fraudum, & insidiarum aduolabat.*

Verbum iniquum. *Profectò, aiebãt, iste aliquo inexpiabili scelere se contaminauit, quod Deus morte mulctare constituit: itaque fieri non potest, vt qui mortifero morbo oppressus, iacet, refectis viribus surgat. Verbum autẽ in literis sanctis pro re, & facto appellari, notißimum est.*

Magnificauit contra me calcaneum. *Id est, magnas mihi fecit insidias: calcaneus enim in literis sanctis sæpe appellatur pro fraude, & dolo, quæ quidem translatio sumpta est ab iis, qui in cursu aliquem supplantant.*

In hoc cognoui. *Exultat lætitia, quòd Deus audierit preces suas, neque permiserit, inimicos, lætari morte sua, qua quidem in re magnam Dei erga se beneuolentiam dicit agnoscere.*

Et collocasti me in cõspectu tuo in æternum. *Id est, nunquam oculos à me auertis, quem iuuandum, tuendum, atque ornandum perpetuò suscepisti.*

PAR

PARAPHRASIS.

Beatus ille qui miseretur afflictorũ, & quibuscunque rebus potest eos iuuat.

Illum vicißim Deus ab omni calamitate prohibebit ille incolumis & florens ad extremam senectutem viuet: neque vnquam in arbitrium & potestatem inimicorum ueniet.

Quòd si quis aliquando morbus interuenerit, præsto erit Deus qui medicinam ei faciat, quique suis manibus lectum verset, quo is suauius ac mollius cubet.

Ego verò cùm grauiter ac periculosè ægrotarem, meq; omnia hominum adiumenta & amicorum solatia deficerent, ad tuam misericordiam supplex Domine confugi, teq; multis cum lachrymis orabam, vt animũ meum ægrum, & peccatis pestiferis infectum pro tua bonitate sanares. Scilicet intelligebam, conualescente illo, corpori quoque rectum futurum: quippe quod ipsius animi vitio laboraret.

At inimici mei mala mihi precabantur: neque iis longius quicquam videbatur, quàm vt vitam & spiritum amitterem.

Quòd si quis illorum per simulationem amicitiæ me inuiseret, id cõsequebatur, vt officio ficto simulatáque sedulitate scelus scelere cumularet, Idémque egressus domo, ad socios fraudum, & insidiarum aduolabat.

Ibi nefariæ susurrationes & clandestina colloquia

loquia de mea pernicie fiebant. Ibi gratulabantur, & interitũ meum ſpe ac deſiderio repræſentabant.

Profectò iſte, aiebant, aliquo inexpiabili ſcelere ſe contaminauit, quod Deus morte mulctare conſtituit: quamobrem non verendum eſt, vt tanta mali grauitas vlla medicina releuetur: neque fieri poteſt, vt qui mortifero morbo oppreſſus iacet: refectis viribus ſurgat.

Sed illud in primis animum meum incredibili dolore conficit, quòd familiaris meus, qui cum ſuauiſſimè viuebam, in cuius amore & fide ſemper acquieueram, inſidias mihi comparauit. Non illum fœdus ſanctum amicitiæ, non dulciſſimus conuictus, non menſa communis à ſcelere nefario reuocauit.

At tu Domine abiectum, proditum, & ab omnibus derelictum miſerare, méque hoc grauiſſimo morbo tandem leua, vt homines nefarij debitas perfidiæ pœnas pendant.

In ea re potiſſimùm Domine tuam erga me beneuolentiam agnoſco, quòd iam vires recipio, iam ſentio mihi medicinam à te factam: neque amplius vereri cogor, ne inimicus meus de mea morte gaudio triumphet.

Tu Domine miſeratus innocentiam meam, mortiferum morbum depuliſti: & me iuuandum, tuendum, atque ornandum perpetuò ſuſcepiſti.

Vnum Deum Iſraëlis vniuerſi mortales ad innu

innumerabilia sæcula auguſtè ſanctéque venerentur & colant.

ARGVMENTVM.

Exponit in quanta ſolicitudine ac dolore eſſet, cùm Hieroſolimis eiectus à Saule, neque templum auguſtiſsimum cum reliquis ciuibus celebrare, neque ſacrificiis ſolennibus intereſſe poſſet.

Victori, erudiens Canticum filiorum Coræ, Pſalmus XLII.

QVemadmodum deſiderat ſeruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniã, & apparebo ante faciem Dei?

Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus?

Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam, quòd tranſibo cum multitudine, adducẽs illos vſque ad domum Dei.

In voce exultationis, & cõfeſſionis multitudine tripudiante.

Quare triſtis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deum, quoniam adhuc cõfitebor illi propter ſalutare vultus ſui.

In me anima mea conturbata eſt, propterea memor ero tui de terra Iordanis, &

& Hermonij,& à monte Mizaar.

Abyſſus abyſſum aduocat in voce cataractarum tuarum.

Omnes fluctus tui, atque procellæ tuæ ſuper me tranſierunt.

In die mãdabit Dominus miſericordiã ſuam, & nocte canticum eius apud me.

Oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo, rupes mea,

Quare oblitus es mei, & quare contriſtatus incedo,dum affligit me inimicus?

Quaſi gladio concidunt oſſa mea, dum exprobrant mihi inimici mei.

Dicentes mihi per ſingulos dies,vbi eſt Deus tuus?

Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deum,quoniam adhuc confitebor illi, qui eſt ſalutare vultus mei, & Deus meus.

EXPLANATIO.

Erudiens Canticum. *Sic inſcribitur pſalmus,quoniã docet,etiam cùm nihil ad ſpem oſtenditur, ſperandum tamen eſſe, & miſericordiæ Dei confidendum.*

Dum dicitur mihi. *Id eſt, dum mihi impij inſultant interrogantes, vbi nam ſit Deus,cuius ego præſidio confido? Cùm enim homines perditi viderent Dauidẽ exulem,egentẽ, & magnis ca-*

lamitatibus oppressam, irridebant eius religionem, & pietatem aduersus Deum. Id verò ad dolorem accidebat acerbißimum homini pio, qui nihil tam valde expetebat, quàm omnibus persuasum esse de bonitate, & prouidentia Dei: sed ingrauescente rerum aduersarum mole, ita debilitatur, & frangitur aliquando piorum animus, vt etiam ipsi dicant sibi, vbi est Deus tuus? quippe qui se derelictos esse atque abiectos ab illo suspicentur, asperrimum profectò certamen in quo spes cum desperatione confligit, & omnino succumberet, nisi ad promißiones Dei tenaciter anniteretur: id quod agebat vir sanctus, vt verba sequentia testantur, cùm homines impij fiduciam eius acerrimè oppugnarent, atque illum penè cogerent de salute sua & misericordia Dei desperare.

Hæc recordatus sum. *Cùm essem (inquit) in his angoribus spes rerum futurarum, quæ promißioni Dei nititur, me consolata est, & animum doloris magnitudine contractum quodammodo effudit, ac dilatauit: hæc nēpe recordabar, tempus fore, cùm me ciues mei summa omnium voluntate ab exilio reuocarent: tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad augustißimum templum Dei, tunc omnia plausu, lætitia, & faustis acclamationibus personabunt, tunc libentißimis omnibus regnum & imperium obtinebo. Cùm itaque scias ô anima mea*

Deum

Deũ tibi tanta bona promisisse, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinis?

Propter salutare vultus sui. *Id est, illi gratias agam de salute quam mihi dabit respiciens vultu placido calamitates meas.*

Propterea memor. *Cùm, inquit, acerbitate doloris, & nimio mœrore conficiar, reliqua est vna consolatio, vt animum labentem, & propè iacentem suauissimi numinis tui recordatione sustentem in hac solitudine Iordanis, & Hermonij, & Mizaari, quibus in locis ego vitam inopem, & vagam persequor.*

Abyssus abyssum. *Id est calamitas calamitatem vrget, neque vllus est miseriarũ finis. Est autem elegãs allegoria, qua inducitur Deus excitatis torrentibus, & ingẽti tempestate Dauidem obruere infinita copia imbrium. Aquas autem in literis sanctis appellari pro calamitatibus, nemo est, qui nesciat.*

In die mandauit. *Aliquando (inquit) placabitur Deus, & illo iubente optatissima lux prosperitatum illucescet: interim manente hac horribili calamitatum nocte, nunquam intermittam Deum meum colere & venerari dulcissimum ipsius nomen, laudesq́; dies, ac noctes in animo mihi atque ore versabuntur.*

PARAPHRASIS.

Q*Vam cupidè ceruus fontem quærit calore sitiq́; confectus, tam cupidè numen tuum*

sanctißimum Domine quærit animus meus.

Ardentißimè cupit animus meus adire ad præpotentem & sempiternum Deum: O si dies ille pulcher illucescat, quo mihi aditus pateat ad optatißimum domicilium Dei!

Fuerũt mihi lachrymæ meæ dies noctesq; pro cibo, cùm homines perditi de me petulanter quærerent, vbínam foret Deus meus. Cur, aiebant, Deus tuus cultorem suum exulem, afflictum, omnibus rebus egentem deserit in tantis malis?

Has voces profectò ferre non potuissem, iamdiu dolori & calamitatibus succubuissem, nisi labentẽ & propè iacentem animum bonorum, quæ mihi promisisti, recordatione fulsissem. Hæc nempe recordabar, tempus fore, cùm me ciues mei summa omnium voluntate ab exilio reuocarent. Tunc ego ab innumerabili gratulantium multitudine deducar ad augustißimũ templum tuum: tunc omnia plausu lætitia, & sanctis acclamationibus personabunt, tunc libentißimis omnibus regnum & imperium obtinebo.

Cùm itaq; scias ô anima mea Deum tibi tanta bona promisisse, cur nullum dolendi finem facis? cur me respirare nunquam sinis?

Confide misericordiæ Dei, & memineris tempus fore, cùm omni periculo liberatus illi gratias agam, conseruatori & parenti salutis meæ.

Hæc quidem ego cum animo meo sæpe colloquor: sed ille nonnunquam ita vi doloris opprimitur,

mitur, vix vt resistere poßit. Propterea Domine quàm sæpißimè potero, ad cogitationem iucundißimam numinis tui mente recurram. Quanquã verò longißimè absum à paterna domo mea, & templo tuo sanctißimo: quanquam exul, abiectus, ærumnosus, solitudines Iordanis & Hermoniÿ, Mizaariq; nemora deuia & deserta perагro, nunquam tamẽ recordationem nominis tui deponam ex animo meo, semper mihi obuersabitur ante oculos bonitas & misericordia tua, semper optimum maximum numen tuum venerabor & colam, & calamitas mea in sanctißima suauißimáque tui memoria conquiescet.

Eheu calamitas calamitatem vrget, neque vlla ab ærumnis & miseriis datur intermißio.

Ac veluti cùm vere nouo cœlum fulminibus & horrisonis fragoribus tremefacis: immensa vis grandinis atque imbrium ex alto præcipitans agros & segetes virescentes obrutas oppletásque tenet: tali ac tanta malorum vi, & tempestate me miserum obruisti.

Sed aliquando placabitur Deus, & illo iubente optatißima lux prosperitatem fortunis meis illucescet. Interim manẽte hac horribili miseriarum nocte, nunquam intermittam Deum meum colere ac venerari, dulcißimum ipsius nomen, laudésque, dies ac noctes in animo mihi atque ore versabuntur.

Illius ego misericordiæ supplex plurimis cum

lachrymis dicam: ô refugiũ & vnica salus mea, quare oblitus es mei?

Quare continuo luctu & mœrore consumor? dum mihi ab importuno hoste nulla quies datur?

Me acerbißimè excruciant, me enecãt hostes mei, dum mihi quotidie insultant percunctantes, vbinam sit Deus meus.

Cur nullum dolẽdi finem facis ô anima mea? cur me respirare nunquam finis?

Conside misericordiæ Dei, & memineris tempus fore, cum omni periculo defunctus illi gratias agam, conseruatori & parenti salutis meæ.

PARAPHRASIS CARMINE.

Vt cerua fontẽ anhela quærit anxiè,
Quam vis canum sagacium
Vexauit, vrit arua dum sol igneus:
Sic te pater dulcissime
Desiderat anima mea, cor meũ tuam
Sic expetit præsentiam.
O si niuea lux illa fulgeat mihi,
Cùm liceat ad templum Dei
Adire, & hymnos numini augustissi-
Cum gente sancta dicere. (mo
Noctes, diesq́ꝫ lachrymæ tristissimæ
Fuere pro cibo mihi,

Dum

Dum continenter ſciſcitantur impiæ
Gentes, Deus meus vbi ſit,
Cur ille, dicunt, exulem ſeruum ſuum
Tantis relinquit in malis?
Iam fracta virtus ponderi ſuccõberet
Rerum aſperarum, niſi bona
Fulciret illam ſpes, et animũ reficeret
Iucunda cogitatio:
Nimirum adhuc tempus fore, cùm ad amabilem
Redibo lætus patriam.
Tunc me meorum multitudo ciuium
Immenſa gratulantium.
Templũ Dei deducet ad ſanctiſſimũ:
Tunc ciuitas clamoribus
Fauſtiſſimis ſonabit, omnia tinnulis
Latè ſonabunt plauſibus.
Ergo bona tibi tãta ò anima mea à tuo
Promiſſa cùm ſcias Deo,
Cur non dolori iam modũ figis? mihi
Cur omne tollis gaudium?
Committe iam, cõmitte præſentiſſimo
Tuam ſalutem numini:

Nā liberati ab omnibus malis adhuc
Agemus illi gratias.
Hæc ſæpe mecū colloquor, ſed intimis
Reſurgit in præcordiis
Quandoque tanta vis doloris anxij,
Vix vt queam reſiſtere.
Quapropter ad tui memoriā nominis
Amabilem ſæpiſſimè
Recurram, ô vnica ſpes mea, ô lux & ſalus,
Charúmque ſolamen meum,
Dulceſcet illa amor omnis, & animo
Illa eluet curas meo.
Quanquam paterna ſum fugatus à domo,
Vaſtáſque ſolitudines
Iordanis, auióſque ſaltus Hermoni,
Inhoſpitalem & Mizarum
Exul peragro, rerū egenus omnium:
Nunquam tamen tui pater
Non meminero, nunquam effluet animo meo.
Dulciſſimum nomen tuum.

Eheu

Eheu dolorē vrget dolor, neq; vlla ſit
Laboris intermiſſio.
Vt denſus imber, viſq́; ſæua grandinis
Ingente glomerati agmine,
Cum turbulento decidunt ex æthere,
Magnis & omne motibus
Cælum quatit tonitruum horriſonus fragor,
Sternuntur agri, ſternitur
Seges vireſcens: rura plenis omnia
Natare foſſis ruſticus
Miratur: heu tali pater miſerum agmine
Grauium malorum vſque obruis.
Sed tu ſerena placidus intueberis
Me fronte tandem, & candida
Lux pellet horridas tenebras: interim
Manente nocte deſinam
Laudes tibi nunquā canere, numē tuū
Nunquam precari deſinam,
Dicam tibi flens ô ſalus, ô lux mea,
Cur tandiu immemor es mei?
Cur lachrymis, dolore, luctu maceror

Dum vexat hostis Barbarus?
In frusta corpus omne cõcidunt meũ,
Et me miserrimè enecant,
Deum continẽter sciscitantur impiæ
Gentes, Deus meus vbi sit.
Cur tristis es anima mea? cur nunquã mihi
Per te licet quiescere?
Committe iam, cõmitte præsentissimo
Tuam salutem numini,
Nã liberati ab omnibus malis, adhuc
Agemus illi gratias.

Habet idem argumentum hic Psalmus, atque superior.

Psalmus XLIII.

IVdica me Deus, & discerne causam meã de gente non sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deducent, & adducẽt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ, & exultationis meæ.

Co

Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus, quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, qui est salutare vultus mei, & Deus meus.

EXPLANATIO.

Iudica me Deus. *Vir sanctus in periculum vitæ falsis criminibus vocatus à Saule, optat Deum disceptare causam suam.*

Et discerne causam. *Quidam vertunt clarius ex Hebræo in hunc modum, & defende causam meam à gente non sancta.*

Emitte lucem tuam. *Lucem & veritatem appellat fauorem, & auxilium omnibus piis promissum à Deo, quibus rebus pelluntur tenebræ calamitatum, sed lux Dei splendidißima spiritus sanctus est, cuius sempiterna comes est veritas: hanc lucem, & hanc veritatē è cælo demittit Deus, vt filiis suis duces sint ad montem sanctū suum, atque ad illud templū immortale, vbi numen ipsius augustißimum perpetuis hymnis celebrant mentes beatæ. Nimirum nisi cælestis hæc lux in hoc difficili, & periculoso vitæ cursu præluceat, & nobis iter veræ pietatis ostendat, semper in maximis tenebris versamur, & falsa pro veris amplectentes longißimè aberramus à via, quæ ducit in cælum.*

ARGVM

ARGVMENTVM.

Queritur gẽs Dei se ab impiis cultoribus Deorũ crudelissimè vexari, neque tamen Deũ sibi opitulari, qui maiores suos benignissimè tutatus sit, ac commemorandis beneficiis illos ornauerit, & precatur vt tandem numen suum propitium ostendat.

Victori filiorum Coræ eruditio. Psal. XLIIII.

DEus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Manus tua gẽtes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & expulisti eos.

Nec enim in gladio suo possederũt terram, & brachium eorum nõ saluauit eos.

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis.

Tu es ipse rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.

In te inimicos nostros vẽtilabimus cornu, & in nomine tuo conculcabimus insurgentes in nos.

Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me.

Saluasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti.

Deum laudabimus tota die, & nomini tuo confitebimur in sæculum.

Nunc autem repulisti, & cõfudisti nos, &

& nõ egreſſus es cum exercitibus noſtris.

Feciſti nos dare terga inimicis, & qui oderunt nos diripiebant ſibi.

Dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos.

Vendidiſti populum tuum ſine diuitiis, & non multiplicaſti in commutationibus eorum.

Poſuiſti nos opprobriũ vicinis noſtris, ſubſannationem, & deriſum iis, qui ſunt in circuitu noſtro.

Poſuiſti nos in prouerbium gentibus, commotionem capitis in populis.

Tota die verecundia mea corã me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me.

A voce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici, & perſequentis.

Hæc omnia venerunt ſuper nos, & non obliti ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo.

Et non receſſit retro cor noſtrum, neq; declinauerunt greſſus noſtri à ſemita tua.

Certè afflixiſti nos in loco draconum, & operuiſti nos vmbra mortis.

Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum:

Nónne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit abſcondita cordis.

Quo

Quoniã propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis.

Exurge, quare obdormis Domine? & ne repellas in perpetuum.

Quare faciem tuam auertis? obliuisceris afflictionis nostræ, & tribulationis nostræ.

Quoniam humiliata est vsque ad puluerem anima nostra, adhæsit terræ venter noster.

Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter misericordiam tuam.

EXPLANATIO.

Gentes disperdidit. *Id est, Cananæos, & cæteras finitimas nationes.*

Non enim in gladio suo. *Plenißima pietatis est sententia, quæ docet, quicquid belli, domiq; feliciter administratur, attribuendum misericordiæ diuinæ, non prudentiæ, aut viribus humanis.*

Et illuminatio vultus tui. *Id est, tuus fauor illos illustrans.*

Non enim in arcu. *In numine inquã tuo, non in armis, & viribus nostris spem victoriæ ponimus: quoties enim seruati sumus in bello, & periculis, tuo tantùm numine seruati sumus, quamobrem de tanta tua erga nos benignitate semper tibi gratias agemus, & nomen tuum sempiternis laudibus persequemur.*

Dedi

Dediſti nos tanquã. *Dediſti (inquit) nos hoſtibus tanquam pecudes cædi deſtinatas.*

Vendidiſti populum tuum. *Id eſt, tam paruo populum tuum vendidiſti: vt nullas inde diuitias tibi compararis. Quod verò ſequitur, & non multiplicaſti in commutationibus eorum: verbum illud multiplicaſti, referendum eſſe videtur ad diuitias, vt ſenſus ſit, illum non eſſe factum ditiorem ob venditionem populi, ſed quidã reddiderunt ex Hebræo ad hunc modum, neque auxiſti pretia eorum. hi cum Symmachi interpretatione conſentiunt.*

Poſuiſti nos in prouerbium gentibus. *Vt ſcilicet, qui alicui mala precari velit, noſtram illi calamitatem precetur.*

Commotionem capitis. *Id eſt, ſumus apud impias nationes ioco, & deriſui: ſimile eſt illud in Pſal. 20 22. diſtenderunt labia, & mouerunt caput.*

Neque declinauerunt. *Id eſt, nulla tormenta, nulla vis calamitatum potuit nos impellere ad violandas leges, & præcepta tua. Hunc locum vertit etiam diuus Hieronymus ad hunc modum.*

In loco Draconum. *Dracones appellant gentes impias, & immanes, quibus ſeruiebant.*

Vmbra mortis. *Vmbrã mortis vocant ſeruitutem acerbiſsimam, & tenebris mortis comparandam.*

Si

Si obliti ſumus. *Dixerant, ſe nulla vi calamitatum potuiſſe cogi, vt deficerent ad Deos falſos, & commentitios: ad id confirmandum hæc ſubiungunt, ſi (inquiunt) abalienati fuiſſemus à Deo noſtro, nónne ipſe, qui nouit intimos ſenſus animorum, hoc noſtrum ſcelus animaduertiſſet? auderemus ne igitur apud illum mẽtiri, & falſa prædicatione iactare innocentiã, & pietatem noſtrã erga ipſum? Sed quid opus eſt plura? Nónne quotidianæ cædes, & aſperrima ſupplicia, quibus afficimur nominis tui cauſa, teſtantur, nos eſſe pietatis, & ſanctæ religionis amantiſſimos?*

Quoniam propter te. *Hoc verbum, quoniam, apud Hebræos ſæpe habet vim ornandi tantùm, aut aſſeuerandi, vt apud Latinos quidem, mehercule, profectò.*

Quoniam humiliata eſt. *Id eſt, ad terram abiecti ſumus pondere calamitatum, & ad miſerrimam, atque infimam fortunam depreſſi.*

ARGVMENTVM.

Eſt carmen nuptiale, quo celebratur Ieſus Chriſtus verus Deus, & verus homo, & eccleſia ipſius ſponſa.

Victori ſuper Liliis filiorum Coræ, erudiens canticum amorum. *Pſal.* XLV.

ERuctauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.

Spec

Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Accingere gladio tuo super femur tuũ potentissime.

Gloria tua,& splendore tuo:& cũ splendore tuo prosperè procede,equita.

Super verbum veritatis,& mansuetudinis,& iustitiæ,& docebit te mirabilia dextera tua.

Sagittæ tuæ acutæ(populi sub te cadẽt) in corda inimicorum regis.

Sedes tua Deus in sæculum sæculi,virga rectitudinis,virga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus,Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

Myrrha, & stacte, & casia ab omnibus vestimentis tuis,ex domibus eburneis,ex quibus lætificauerunt te filiæ regum inter honoratas tuas.

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato.

Audi filia,& vide,& inclina aurẽ tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui.

Et concupiscet rex decorem tuum,quoniam ipse est Dominus tuus, & adorabis eum.

x

Et filia Tyri cum muneribus: vultum tuũ deprecabuntur omnes diuites plebis.

Omnis gloria filiæ regis abintus, ex intertexto auro veſtimentum eius, in veſtibus acu pictis.

Adducentur regi, virgines poſt eam, proximæ eius adducentur.

Adducentur in lætitia & exultatione, adducentur in templum regis.

Pro patribus tuis erunt tibi filij, conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

Memor ero nominis tui domine in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſæculum ſæculi.

EXPLANATIO.

Super liliis. *Vocabulum Hebræum ſine dubio ſignificat lilium, neque in aliam ſententiam id acceperunt Aquila, & Theodotio interpretes luculenti in primis: ſed plerique Hebræorum ſuſpicantur, hoc in loco ſignificari eo nomine inſtrumẽtum muſicum, ad quod ſacerdotes huius hymni verba modularentur. mihi verò liliorum inſcriptio videtur ad materiam carminis aptiſſimè conuenire, quo carmine Chriſti, & eccleſiæ nuptiæ celebrantur. Quis autem ſtudioſus literarum diuinarum neſcit hunc ſponſum de ſe dicere in Canticis, Ego flos campi, & lilium conualium: & de ſua ſponſa, Sicut lilium inter ſpinas*

ſi:

sic amica mea inter filias? Quinetiam ipsa sponsa in eodem libro loquens de hominibus piis, ex quibus corpus suum constituitur, ait dilectum suum inter lilia pasci.

Eructauit cor meum. *Animus, inquit, meus suauissimis epulis spiritus sancti saturatus eructat carmen bonum, & hos ego versus ad decus, & laudem sempiterni regis canto.*

Lingua mea calamus. *Vt enim calamus eò mouetur, quò manus scriptoris illũ ducit, sic linguam Dauidis spiritus sanctus mouebat, & moderabatur.*

Speciosus forma pręfiliis hominũ. *Quid enim tam pulchrum, tam elegans, támve formosum, quàm Iesus Christus Opt. max. qui ab omni labe, & macula peccati purissimus fuit, & omnibus virtutum numeris absolutissimus? Quæ species tam amabilis, tam suauis, & iucunda, quàm huius mansuetissimi regis aspectus? qui neminem pœnitentem, quamuis improbum & impiũ, aspernatur, atque adeò omnes laborãtes, & afflictos in suum sinum vltro vocat, dulcissimis verbis eos ad hunc modum appellans: Confugite ad me omnes, qui laboratis, & grauati estis, & ego reficiam, & recreabo vos.*

Diffusa est gratia in labiis tuis. *Id est, tam grata, tã suauis, & plena auctoritatis est oratio tua, vt omnis persuadendi vis labris tuis insedisse videatur. Itaque nonnulli in Euangelio Ioannis*

hanc loquendi diuinitatem admirantes asseuerant, neminem ex omnibus mortalibus vnquam ita locutum esse, vt Iesum Christum.

Accingere gladio tuo. *Christi gladius est vis illa spiritus & verborum efficacissima, & penetrabilior omni gladio ancipiti, vt inquit diuus Paulus. qua quidem vi, & gladio ille vsus crudelissima tyrannide hostis sempiterni humanum genus liberauit, & sub potestatem, ac ditionem suam omnes nationes, terrásque subiunxit. Eum gladium appellat gloriam, & splendorem Christi, propterea quòd is ea re sibi decus, & imperium comparauit.*

Equita super verbum. *Tu (inquit) tanquã equo vectus euangelio totũ orbẽ terrarum peragrabis, dextera diuinitatis tuæ cõmemoranda, & inaudita facinora edens. Est autem animaduersione dignissimum, quòd euangeliũ vates sanctus appellat verbum veritatis, & mansuetudinis, & iustitiæ, quibus nominibus illius vis, & proprietas ita describitur, vt nihil ad eam explicandam excogitari posit magis accommodatum: siquidem euãgelio traditur vera cognitio Dei rerúmque diuinarum, & pœnitentibus omniũ peccatorum condonatio promittitur, & iustitia Dei patefit, vt inquit diuus Paulus. qualis autem sit hæc iustitia Dei, & quibus impertiatur, quóve modo, dictum est in explanatione Psal. 40.*

Sagittæ tuæ. *Id est, sagittis euãgelij, & chari-*

ritatis feries animos mortalium, qui te oderunt, & illorum innatam impietatē interficies, atque omnes gentes ad terram ſeſe abiicientes nomen tuum ſuppliciter venerabuntur. Sed ſagittæ ſignificant etiam pœnas, & ſupplicia, quibus plectitur eorum pertinacia, qui ſalutare imperium Chriſti repudiant: euangelium enim aliis eſt odor mortis ad mortem, aliis odor vitæ ad vitam, vt inquit diuus Paulus.

Sedes tua Deus. *Pronunciat imperiū Chriſti ſempiternū fore, propterea quod ille & Deus ſit, & ſumma iuſtitia, & æquitate regnum adminiſtret.*

Propterea vnxit. *Te ô Chriſte Deus, Deus tuus vnxit ſpiritu ſancto vberrimo fonte lætitiæ, vnxit autem hoc oleo pretioſiſſimo longè vberius te quàm cæteros filios ſuos, qui ſunt conſortes & cohæredes tui: iis enim ſpiritus ſancti vis finitè communicatur, in te verò copioſiſſimè, largiſſiméque effuſa totum tota repleuit. Sed paulò fuſius hæc explicanda ſunt, quò facilius intelligantur. Deus inſtituerat apud Hebræos, vt qui regis honore, ac nomine afficerentur, aut ſacerdotium inirent, oleo ſacro vngerentur, de cuius compoſitione mentio fit in eo libro, qui inſcribitur Leuiticus: itaque cùm is Ieſum illius gentis, cæterarúmque nationum & regem & pontificem conſtitueret, antiquo more ipſum oleo perunxit, non illo quidem manu, atque opere hominum facto,*

sed eo, cuius efficacitate ac vi, creata & effecta sunt omnia, nempe spiritu sancto. Hoc cæleste oleum è Christo defluens in vniuersa ipsius membra, id est, in omnes, qui non fictè, sed verè Christiani sunt, eos quoque reges, sacerdotésque constituit. sed inter hanc nostram, & Christi vnctionem plurimum interest: hic enim spiritum accepit nulla mensura, vt inquit Ioannes Baptista, nobis eius accipiendi certus definitus est modus, ísque pro eo quantum metitur vnicuique liberalitas Christi, ex quo tãquam ex fonte plenissimo ad nos omnia bona permanant. Ex his, quæ breuiter attigimus, satis perspicuum esse videtur, quare vates sanctus cecinerit, Christum oleo lætitiæ delibutum esse vberius quàm consortes suos.

Myrrha & stacte. *Vestimenta Christi sunt anima, & corpus, quibus eius diuinitas induta est, quæ diuus quoque Paulus in epistola ad Hebræos scripta nominat velamen: vnguenta suauissima sunt excellentissimæ virtutes, quæ diuinum afflant odorem ex ea natura, quam ille assumpsit.*

Ex domibus eburneis. *Aedes eburneæ id est ornatissimæ, ac magnificentissimæ, sunt mentes piorum, quas incolit Christus, vt ait diuus Paulus in Epistola ad Ephesios scripta. Harum mentium puritate mirãdum in modum sij Christum exhilarant gaudentem virtutibus, & religione suorum.*

Filiæ

Filiæ regũ inter honoratas tuas. *Etiam filiæ principum, & regum (inquit) se tibi in seruitutem, piè, sanctéque dicabunt.*

Astitit regina à dextris tuis. *Hactenus sponsum laudibus celebrauit, nunc ipsam sponsam elegantissimè describit, id est, ecclesiam sanctam, quam dicit assidere sponso: id quod etiam diuus Paulus affirmat his verbis, Deus, qui diues est in misericordia, propter multam charitatẽ suam, qua dilexit nos, etiam cùm mortui essemus per delicta, conuiuificauit nos vnà cum Christo (per gratiam seruati estis) simúlque cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.*

Obliuiscere populum tuum. *Monet sponsam si velit amore sui sponsum incendere, necesse esse, vt ipsa in illum omnem amorem suum transfundat, atque omnia obliuiscatur, quæ antea charissima habebat. Hæc est illa præstantissima animi affectio hominis Christiani maximè propria, quam nostri abnegationem sui, & mortificationem carnis vsurpare, atque appellare solent. de ea sponsus ipse, & ipsius discipuli præclarissima, & verè diuina præcepta nobis reliquerunt.*

Filia Tyri. *Significat nationes, quæ falsos Deos colebant, dona ecclesiæ sanctæ allaturas, & primarios viros illam suppliciter veneraturos.*

Omnis gloria. *Ne quis existimaret decorẽ, & ornatum reginæ constare & rebus externis,*

& iis quæ oculis cernũtur, dicit, omnem pulchritudinem, omniaq́; eius ornamenta constituta esse in animo illius. vt intelligamus, & aurum, & vestes elegantissimas nihil aliud esse quam præclaras & diuinas ecclesiæ virtutes.

Virgines post eum. *Virgines (inquit) eam deducent, & proximæ eius, id est, quæ moribus, & pietate coniunctiores illi sunt, adducentur ad te. virgines autem nominari intelligito non solùm fœminas viri expertes, atque intactas, sed promiscuè omnes, qui animos gerunt incorrupta doctrina, & morum integritate præstãtes. in quam sententiam diuus quoque Paulus accipit hoc nomen virginitatis, cùm scribens ad Corinthios ait, despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo.*

Pro patribus. *Monuerat ecclesiam, vt obliuisceretur domum paternam: nunc eam consolatur promittens, loco parentum nasci turos ipsi filios, qui potiantur imperio orbis terrarum. ij filij fuerunt Apostoli, & qui ab eorum disciplina profecti omnes nationes religione sancta imbuerunt, & illas dicto obedientes habuerunt.*

Memor ero. *Inducit ecclesiam gratias agentem sponso suo, qui eam tãtis beneficiis affecerit.*

ARGVMENTVM.

Superiore hymno prædixerat, coniunctionem ecclesiæ cũ Christo: at hoc exponit, quot bella, quotque oppugnationes sit illa perpessura, maximè primis

mis temporibus: quam ob causam inscriptus esse videtur ipse hymnus, pro iuuenculis. Describit item magnifica oratione quanta sit fortitudo, fiducia, & securitas piorum ob tutelam Dei. Inducit autem ipsam ecclesiam loquentem.

Victori, filiorum Core pro iuuenculis Psalmus XLVI.

DEus noster refugium, & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.

Propterea nõ timebimus, dũ turbabitur terra, & tranferẽtur montes in cor maris.

Sonuerunt, & intumuerunt aquæ eius, concussi sunt montes in fortitudine eius.

Fluminis riuuli lætificant ciuitatẽ Dei, sacrarium habitaculorum altissimi.

Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus manè diluculò.

Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit vocem suam, & mota est terra.

Dominus exercituum nobiscum, adiutor noster Deus Iacob.

Venite, & videte opera domini, qui posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad finem terræ.

Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.

Vacate, & videte, quòd ego sum Deus, exaltabor in gẽtibus, & exaltabor in terra.

Dominus exercituum nobiſcum, adiutor noſter Deus Iacob.

EXPLANATIO.

Pro iuuenculis. *Cur exiſtimem, ita inſcriptum eſſe hunc hymnum ſuprà dixi, ſed multi ſuſpicātur, vocabulo Hebræo, quod eſt Alamoth, hoc in loco ſignificari inſtrumentum muſicum, ad quod huius hymni verſiculi canerentur.*

Propterea non timebimus. *Nos (inquit) freti præſidio ſummi Dei animo quieto & tranquillo erimus, etiam ſi horrificis terræ motibus orbis terrarum conquaſſetur, & præcipitent montes in medium mare.*

Sonuerunt, & intumuerūt. *Tanta (inquit) hoſtium vis concitata eſt contra gentem Dei, vt tempeſtuoſo mari, & vndarum impetu montes concutienti comparari queat: ſed nihil minæ, nihil impetus ingruentium malorum obfuit ciuitati, & ſacrario Dei, id eſt, eccleſiæ piorum, in qua veri Dei cultus viget, quam etiam ob cauſam cæleſtis fauor, & ſpiritus ſancti gratia illam tutam, & incolumem reddit, ac perpetuis gaudiis exhilarat. fontes autē & flumina in literis ſanctis appellari pro affluenti gratia ſpiritus ſancti, nemo illarum ſtudioſus eſt, qui neſciat.*

Conturbatæ ſunt gentes. *Omnes nationes & omnia regna trepidauerunt, & tandem vltro ſuccubuerunt, cùm vox euangelij intonuiſſet, & miraculorum fulgura coruſcarent.*

Venite,

Venite,& videte. *Considerate(inquit)quã commemoranda, & omnium naturæ vim longè superantia facinora ediderit Deus,dum homines rudes, & idiotæ superant philosophos pauci numero nationes vniuersas. homines infima fortuna summorum principum potentiam, mortales diabolum,& eius satellites immortales.*

Auferẽs bella vsque ad finem terræ. *De hac cælesti, & dulcißima pace, quam terris attulit Christus, Esaias quoque similia vaticinatur: sed qualis ea pax sit, pij soli ex omnibus hominibus intelligunt, eáque fruuntur etiam, cùm omni scelere, ac crudelitate vexantur ab impiis. eam significabat magna illa tranquillitas pacis, & otij quæ omnibus ferè gentibus data est, dum Christus versabatur in terris.*

Vacate,& videte. *Desinite(inquit Christus) iam oppugnare gentem meam, & animo sedato cognoscite,me esse verum Deum: id enim vel cæcis apparere potest ex innumerabilibus miraculis, quæ vi euangelij, & nominis mei paßim eduntur. Sed sentẽtia diuina huius versiculi semper suam vim habet: est enim necesse, nos ab omnibus nostris operibus quiescere, & sapientiam hominum pro summa stultitia putare, vt spiritus Dei regnet,atque omnia administret in nobis. quò quisque magis hoc modo quiescit,& cessat,eò clarius videt Iesum Christum vim salutarem,& præpotentem,atque à Deo ipsam Dei sapien-*

pientiã existere, quam Iudæi, & Græci tãquam rem maximè imbecillam, & stultam pro nihilo ducunt: Græcos autem & Iudæos cùm dico, eos intelligi volo, qui stultis opinionibus inflati sapientiam veram, veramq; iustitiam humano labore, atque industria comparari posse confidunt.

Exaltabor in gentibus. *Nouissima (inquit) est potẽtia & maiestas mea in cælo, sed iam nota erit etiã in terris, & omnes nationes abiecta superstitione verã & sanctã religionẽ amplectẽtur.*

Dominus exercituum. *His vocibus Christi confirmata ecclesia piorum exultat gaudio, ac repetit versiculum superius cantatum.*

Illud tamen scire oportet, non improbandos esse, qui existimant his versibus etiam insignem aliquam victoriam celebrari, quam ciuitas Hierosolymitana consecuta fuerat, & quia non sine prodigiis res gesta memoratur, verisimile est, hunc hymnum fuisse compositũ, cùm Deus eam vrbem obsidione liberauit Assyriorum, regnãte Ezechia, maximis copiis vna nocte ad internecionem cæsis: post eam victoriam pax omnibus finibus terræ Iudææ data est, vt scriptum est in libro Paralip. Propterea gloriatur populus, Deũ abstulisse bellum vsque ad fines terræ. Vrbem verò Hierosolymam, appellat sacrarium Dei, propter augustissimum templum, in quod gens Hebræa ex omnibus locis ad statas, solennésque cæremonias conueniebat.

ARG.

ARGVMENTVM.

Superiore psalmo descripserat tumultus,& bella concitata contra ecclesiam Christi: hoc autem inducit ipsam Ecclesiam lætitia exultantem ob victoriam adeptam,& religionem veram toto terrarum orbe propagatam. Est autē chorus Apostolorū, qui omnes nationes hortatur ad plausum, & gratias agendas Deo, cuius misericordia repudiauerint superstitionem, & religioni sanctæ, & inuiolatæ adhæserint.

Victori filiorum Choræ Psal. XLVII.

OMnes gentes plaudite manibus,iubilate Deo in voce exultationis.

Quoniam Dominus excelsus terribilis, & rex magnus super omnem terram.

Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

Elegit nobis hæreditatem nostrā, pulchitudinem Iacob,quem dilexit.

Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ:

Psallite Deo nostro,psallite:psallite regi nostro psallite.

Quoniā rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.

Regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam.

Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham,quoniā Deo adhæserunt scuta terræ, vehemēter eleuatus est.

EXPLANATIO.

Et rex magnus. *Plausu, inquam, lætitiã vestram declarate, quoniam Christus imperio omnium terrarum potitus est, & apud omnes mortales diuinitatẽ, & potentiam suam declarauit.*

Subiecit populos. *Subiecit nostræ potestati, ac religioni sanctæ nationes, quæ falsis Diis seruiebãt & selegit, ac nobis pro hæreditate assignauit quicquid speciosum, & excellens erat in familia Iacob, quem perpetuò dilexit.*

Ascendit Deus. *Celebrat ascensum Domini in cælum, quoniam ex ea re tanquam ex vberrimo fonte dona Spiritus sancti in animos hominum profluxerunt, & Apostoli vim illam, & robur incredibile consecuti sunt, quo omnia superarunt. Quòd verò dicit, Dominũ ascendisse in iubilo, & in voce tubæ, videtur innuere gratulationem illam cælitũ cum lætitia clamantiũ, Dominus fortis, & potens in prælio: quæ quidem verba sunt tanquam militum gratulantium, & triumphum sui ducis clamoribus faustis prosequentium.*

Psallite sapienter. *Id est, non lingua tantũ, sed etiam animo, considerãtes scilicet, quàm sint admirabilia Christi facta quæ carminibus vestris celebratis.*

Regnauit Deus. *Imperabat quidem antea Deus omnibus gentibus, sed inuitis, ac rebellibus, nunc autem volentibus, ac libentibus illis dominatur.*

Prin

Principes populorum. *Id est, principes omnium nationum relicto cultu falsorum Deorum sese cum vero Deo coniunxerunt, atque ita vna ex Iudæis & cæteris gentibus ecclesia conflata est, nam Deo adhæserunt sicut terræ, id est reges, ac gubernatores ciuitatum, quos etiam Oseas appellat clypeos, propterea quòd populi eorum virtuti, ac tutelæ commendati sunt.*

Vehemẽter eleuatus est. *Concludũt hymnum exclamatione plena lætitiæ, gratulantes cultum, & venerationem veri Dei in omnes terrarum fines propagatam esse.*

ARGVMENTVM.

Ciuitas sancta gratias agit Deo propter victoriã adeptam, & commemorat, quàm tuti & beati sint, qui se illius fidei, ac tutelæ cõmittunt. quæ autem continentur hoc psalmo, non tam conueniunt Hierosolymis quàm Ecclesiæ sanctæ, cuius imaginem illa ciuitas gerebat.

Psalmus Cantici filiorũ Coræ. XLVIII.

MAgnus Dominus, & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius.

Pulcher locus, gaudium vniuersæ terræ est mons Sion latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in domibus eius cognitus est esse tutum refugium.

Quoniam ecce reges congregati sunt, transierunt simul.

Ipsi

Ipſi viderunt, ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, in fugã præcipites dati ſunt, tremor apprehendit eos.

Ibi dolores vt parturiẽtis, vento orientali contriuiſti naues Tharſis.

Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini exercituũ, in ciuitate Dei noſtri Deus fundauit eam in æternum.

Expectauimus Deus miſericordiã tuã in medio templi tui.

Secundùm nomen tuum Deus, ſic & laus tua vſq; ad fines terræ, iuſtitia plena eſt dextera tua.

Lætetur mons Sion, & exultẽt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

Circundate Sion, & circumite eam, numerate turres eius.

Ponite corda veſtra ad mœnia eius, & exaltate palatia eius, vt enarretis in progenie altera.

Quoniã hic Deus Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi, ipſe reget nos vſque ad mortem.

EXPLANATIO.

Et laudabilis. *Laudibus (inquit) efferendus eſt Deus, præcipuè in vrbe noſtra ob ſumma, & commemoranda beneficia, quibus nos quotidie ornat.*

Pulcher locus gaudium. *Montẽ Sionem & vr*

& vrbem Hierosolymam appellat vaticinando gaudium vniuersæ terræ, quoniam vera cognitio Dei, veraq; religio ex iis locis manarunt in omnes terrarum oras, quæ quidem res & salutem, & lætitiã mortalibus attulit immortalem. Sionem verò appellat latera Aquilonis, propterea quòd is mons situs est in Aquilonali vrbis parte, vt etiam meminit Esaias.

Transierunt simul. *Venerant, inquit, multi principes ad obsidendam ciuitatem nostrã, sed ad internecionem cæsi profligatiq; sunt. Sæpe autem legimus in libris Reg. & Paralipo. reges coniuratione facta Iudæis bellum intulisse, & temeritatis suæ pœnas grauissimas dedisse. Sed tamen hoc hymno ea victoria celebrari videtur, quam reportauit Iosaphat à Moabitis, & Ammonitis, & Syris, ac etiam gentibus transmarinis.*

Ipsi viderunt. *Viderunt, inquit, hostes, & senserunt suo maximo malo, Deum propugnare pro ciuitate sua.*

Vento orientali. *Hanc esse allegoriã fatentur etiam Hebræi, quæ significat, hostes vi numinis ita disiectos, & fractos fuisse, vt naues impetu ventorum dissipari ac deprimi solẽt. Hac eadẽ allegoria nauis fractæ vsus est Ezechiel, cùm describeret excisionem Tyri: naues autem Tharsis appellat nauigia Cilicum, si fides est adhibenda Iosepho. Eas naues fuisse maximas significat Ezechiel.*

Sicut audiuimus. *Audieramus (inquit populus sanctus) Deum custodem esse & defensorem ciuitatis nostræ: id verum esse, nosmetipsi vidimus, & re ipsa experti sumus.*

Deus fundauit eam. *Et hoc, & quædam alia, quæ continẽtur hoc hymno, falsa essent, nisi referrentur ad nostra Hierosolyma, id est ad Ecclesiam piorum, nam vrbs illa Iudæorum iam pridem euersa est.*

Expectauimus Deus. *Cùm versaremur in maximis periculis, confugiebamus ad templum tuum sanctißimum, opem tuam implorantes, & summa cum fiducia illam expectantes, neque nos expectatio nostra fefellit.*

Secundùm nomen tuum. *Quẽadmodum nominis tui fama ad vltimas terrarum oras penetrauit, ita & laudes tuæ omnibus locis celebrabuntur, teq; iustißimum atque optimum esse cunctæ nationes prædicabunt.*

Circundate Sion. *Contemplamini, inquit, diligenter vrbis sanctæ mœnia, turres, domos, ceteraq; magnificentißima monumenta, quo poßitis eius laudes memoriæ posterorum commendare.*

Quoniam hic Deus. *Hic Deus erit Deus noster in perpetuum, nósque, ac nostra omnia vsque gubernabit, ac tuebitur, dum vitæ istius vsura fruemur.*

ARGVM.

ARGVMENTVM.

Hortatur ad contemnendas opes, & honores: & iustitiam, ac pietatem colendam: ostendens, stultissimos, & miseros esse eos, qui cupiditati rerum caducarum seruiunt: contráque sapientes, ac beatos, qui rebus omnibus humanis contemptis cœlestia tantùm bona consectantur.

Victori filiorum Coræ Psal. XLIX.

1 AVdite hæc omnes gẽtes, auribus percipite qui habitatis orbem.

Tam filij hominis, quàm filij viri, simul diues & pauper.

Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.

Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio ænigma meum.

Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me.

Qui cõfidunt in potẽtia sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.

Fratrem redimendo redimere non potest aliquis, neque dare Deo redemptionem eius.

Siquidem pretiosa est redemptio animæ illorum, vt aliquis scilicet vitet mortem & viuat adhuc in æternum,

Et non videat sepulchrum: certè vident etiam sapientes mori, simul insipiens & stultus pereunt.

Et relinquũt alienis diuitias suas, & in-

timum eorum domus suæ in æternum.

Et tabernacula sua in progeniem & progeniem vocauerũt nominibus suis terræ.

Et homo in honore non perdurabit, similis erit iumentis, quæ intereunt.

Hæc via illorum stultitia est eorum, & posteri eorum iuxta os illorum current.

Sicut oues in inferno positi sunt, mors pascet eos.

Et dominabuntur eis iusti in matutino, & fortitudo eorum veterascet, infernus erit domicilium eorum.

At Deus redimet animam meam de manu inferi, quoniam suscipiet me.

Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniã cùm interibit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.

Quoniam animæ suæ benedixit in via sua, & laudabunt te, cùm benefeceris tibi.

Introibit vsq; ad progenies patrũ suorum, & vsq; in æternũ non videbit lumen.

Homo cũ in honore est, si nõ sit intelligens, similis erit iumẽtis, quæ intereunt.

EXPLANATIO.

Audite hæc. *Reprehensurus auaritiam, & cupiditatem honoris, & potentiæ, vocat omnes mortales ad audiẽdam orationem suam, propterea*

ea quòd nullum hominum genus est, quod his vitiis, & grauißimis animi perturbationibus non laboret.

Tam filij hominis, quàm filij viri. *Id est, tam obscuro, quàm claro genere orti, nam ea verba in hanc sententiam accipiunt Hebræi.*

Inclinabo in parabolam. *Ego quoque attento animo audiam, quæ sum expositurus, neque magis vos, quàm meipsum admonebo. Sententias grauißimas huius carminis vocat consuetudine linguæ Hebrææ parabolas, easdem verò appellat ænigmata, propterea quòd cognitio earum rerũ quæ in ipsis continentur, capi non potest, neque approbari, nisi spiritu Dei mens illustrata sit.*

Cur timebo. *Videtur hæc esse oratio hominis qui secum cogitauerit de diuitiis comparandis, quiq; multis antè sæculis animaduerterit ea quæ postea monuit sapiẽtißimè diuus Paulus his verbis, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum, & desideria multa inutilia, & nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem: radix enim omnium malorum est auaritia: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Hæc igitur cum animo suo considerans etiam sanctus vates, cur, inquit, pecuniæ causa velim committere, vt mihi timendum sit, cùm dies ille formidolosus aduenerit, quo die vni-*

uersi mortales vocabuntur in iudicium totius vitæ rationem reddituri? Cur inquam ob diuitias coaceruandas animum scelere, & fraudibus implicem? Diem verò illum extremum ea ratione malum appellauit, qua ratione alius vates eundem vocat diẽ iræ, calamitatis, & miseriæ: talis enim erit ille improbis, & impiis: at iis, qui iustè cum fide vixerunt, lætissimus, & faustus illucescet. Calcaneum verò appellari pro fraudibus, & dolis, alio loco explicatum est à nobis.

Qui confidunt. *Audiant ea quæ dicturus sum, ij, qui potentia, & magnitudine opum suarum confidunt, & gloriantur. nemo speret, se vel infinita vi pecuniæ comparaturum sibi, aut suis huius vitæ perpetuitatem, cùm præsertim videat, etiam homines bonos, & sapientes mori. Quod verò dicit, pretiosam esse redemptionem animæ ipsorum, id significat, nulla ratione mortem euitari posse. similem loquendi modum animaduertimus in libro primo Regum: ait enim scriptor illius historiæ, Oraculum Domini erat in diebus illis pretiosum, id est, Deus iis temporibus oracula non edebat.*

Intimum eorum. *Deridet stultitiã, & arrogantiam diuitum, & potentiam, sed oratio est præcisa, atque imperfecta, & ob eam rem obscura. Est autem sententia horum verborum: in animis istorum versatur hæc cogitatio, ædes illas magnificentissimas, quas ædificant, fore sempiternas*

vnà

vnà cum fama suorum nominum . sed profectò falluntur, nam simul cum ipsis & nomen, & tituli, & insana illa ædificia celeriter interibunt. Hæc quidem via, & ratio viuendi plena est stultitiæ, nihilo minus tamen prosperi eorum ad has opiniones, & præcepta vitæ suæ cursum accommodant, opes, & honores cæteris omnibus rebus anteponentes.

Sicut oues. *Describit diuitum arrogantium miserabilem exitum, qui tandem è vita excedentes ad inferos deiiciuntur, vbi sempiternis cruciatibus afficientur. At cùm dies ille pulcherrimus illuxerit, quo die hominum corpora è somno mortis ad lucem alterius vitæ excitabuntur, tunc dominabuntur diuitibus impiis pij, qui nunc ab illis acerbißimè vexantur.*

At Deus. *Significat tempus illud optatißimum, quo Deus ab inferis excitabit pios ad vitam beatam, & immortalem.*

Ne timueris. *Ne perturberis (inquit) animo, néve te conditionis tuæ pœniteat, quisquis cum fide ac pietate vitam colis, cùm videris improbum aliquem diuitiis, & honoribus florentem: celeriter enim his inanibus bonorum simulachris spoliabitur, & nudus, atque egens detrudetur ad inferos.*

Quoniam animæ suæ. *Quia, inquit, suauiter, ac delicatè vixit diues insipiens, nihil animo suo libidinibus, & insanis cupiditatibus ardenti*

negans, quinetiam cæteros ad eandem luxuriā & intemperantiam adhortatus eſt: nam eiuſmodi homines te commendare ſolent, ſi voluptatibus ſeruias, & tibi (vt ipſi loquũtur) benefacias, quoniam inquam tam malè ſibi, ac cæteris conſuluit diues ſtultus, propterea aggregabitur ad maiores ſuos, quorum ſtultitiam & intemperantiam imitabatur in vita, & in tenebris inferorum vnà cum illis cruciabitur in perpetuum.

Homo cùm in honore eſt. *Concluditur carmen ſaluberrima ſententia, hominem ſcilicet, cui contingunt amplæ fortunæ ſine prudẽtia, & pietate, perinde atque beſtias extincto corpore omnibus bonis in perpetuum ſpoliari.*

ARGVMENTVM.

Prędicit, ritus, & cæremonias à Moſe inſtitutas repudiandas eſſe, & excellentiorem colendi Dei rationem introductum iri.

Pſalmus Aſaph. L.

DEus Deorum Dominus loquetur, & vocabit terram.

A ſolis ortu vſque ad occaſum. Ex Sion perfecta pulchritudine Deus reſplẽdebit.

Veniet Deus noſter, & non ſilebit.

Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & circuitu eius tempeſtas valida.

Aduocabit cælum de ſurſum, & terram, vt iudicet populum ſuum.

Congregate mihi ſanctos meos, qui fecerunt

cerunt fœdus mecum ſuper ſacrificiis.

Et annuntiabunt cæli iuſtitiam eius, quoniam Deus iudex eſt.

Audi populus meus,& loquar Iſrael,& teſtificabor tibi,Deus Deus tuus ego ſum.

Non in ſacrificiis tuis arguam te:holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.

Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum,& quadrupedes quæ in mille montibus paſcuntur.

Cognoui omnia volatilia montium, & beſtiæ campeſtres mecum ſunt.

Si eſuriero,non dicam tibi: meus enim eſt orbis terræ,& plenitudo eius.

Nunquid mãducabo carnes taurorum? aut ſanguinem hircorum potabo?

Immola Deo ſacrificium laudis,& redde altiſſimo vota tua.

Et inuoca me in die tribulationis, eruã te,& honorificabis me.

Peccatori autem dixit Deus, quare tu narras iuſtitias meas,& aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

Tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos retrorſum.

Si videbas furem currebas cum eo, &

cum adulteris portionem tuam ponebas.

Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos.

Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas opprobrium: hæc fecisti, & tacui.

Existimasti inique quòd ero tui similis, arguam te, & statuam cõtra faciem tuam.

Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deũ, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.

Sacrificans laudẽ honorificabit me, & ei, qui ordinat viã ostendam salutare Dei.

EXPLANATIO.

Deus Deorum Dominus. *Id est, iudicum & principũ, vt alio loco explicatum est: tametsi Dionysius in libro de diuinis nominibus ostendat, etiam Deos vocari mentes illas cælestes ab omni concretione materiæ segregatas, quos Angelos nostri vocabulo Græco appellant, quòd hæ mentes sint internunciæ, atque interpretes Dei.*

Loquetur, & vocabit terram. *Deus (inquit) loquuturus aduocabit testẽ ipsam terram: infrà ait cælum quoque aduocatum iri. Hunc autem loquendi modũ vti solent scriptores sancti, cùm declarare volunt magnitudinem rerum dicendarum. vel ait, Deum à solis ortu vsque ad occasum terram aduocaturum, propterea quòd Christus ad omnes terrarum oras Apostolos suos misit, qui filios Dei dispersos, & dissipatos*

vnum

vnum in locum congregarent.

Veniet Deus noster,& non silebit. *Deus (inquit) noster aderit, & nobiscum loquetur, vt nos à cæremoniis, & legibus antiquis traducat ad longè præstantiorem sui colendi rationẽ: sed cauete, ne eius consilia, & admonitiones repudietis: ignis enim in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida, id est, habebit in promptu grauißima supplicia, quibus rebelles, ac dicto non audientes afficiat. Hæc autem omnia perinde vt prædicta sunt, ad verbum euenerunt: venit enim Deus assumpto corpore humano, & ex Sione splendidißimam diuinitatis suæ lucem misit, quæ cæcos animos mortalium illustrauit, sed cùm impia gens illum docentem, & saluberrima præcepta edentem crudelißimè interemisset, & discipulos eius non minore odio persequeretur, diuinæ iræ ignis exarsit, & horrifica bellorũ tempestas excitata est, quæ tecta vrbis & mœnia disturbauit, & gentem impiam ferro, fame, ac peste consumpsit, & reliquias omnium rerum egestate, atque exilio perpetuo mulctauit.*

Cõgregate mihi. *Cogite (inquit Deus) cultores meos, qui ritus, & cæremonias à me olim pro rudi populo institutas religiosè obseruant, cogite inquam illos, vt orationi meæ intersint, & intelligant, venisse iam tempus cùm mihi nõ iam vitulos, aut hircos immolari, sed hostias sanctas, puras, & viuentes offerri velim.*

Et

Et annuntiabunt cæli. *Cùm (inquit) allocutus fuerit Deus populum suum, orbes cælestes quos voluit esse testes orationis suæ, prædicabunt eum omnia summa cum iustitia decreuisse. sunt qui cælos hoc loco appellari existiment pro cælitibus ipsis quos Angelos appellamus.*

Audi populus meus. *Iam Deum inducit loquentem, & sacrificia à Mose instituta repudiantem.*

Non sacrificiis. *Non (inquit) hanc accusationem institui, vt te reprehēderem de sacrificiis neglectis: nam ea nunquam intermittis, sed nolo te in eiusmodi rebus pietatem constituere.*

Cognoui omnia volatilia. *Id est, in mea potestate sunt. est hæc forma loquendi Hebræa.*

Si esuriero. *Repudiatis sacrificiis antiquis ritum sacrificandi nouum, & Christianæ religionis proprium introducit: Deum enim laudare, id est, eius infinitam bonitatē in omnibus rebus prædicare, ei semper gratias agere, & quicquid cogitamus, loquimur, agimus, ad eius gloriam dirigere, hoc est dignum sacrificium Christiano: itaque Paulus in episto. ad Hebr. scripta nos monet vt per Christum immolemus hostiam laudis semper Deo.*

Et redde altissimo vota tua. *Et solue (inquit) Deo, quæ vouisti. vouemus autem omnes, qui veram pietatem profitemur, nos gloriam Dei rebus omnibus antelaturos, & sanctissimum*

eius nomen piè, sanctéq; veneraturos.

Et inuoca me. *Sacrifica (inquit) hoc modo, & Deo persolue quod debes: & in rebus aduersis me præsentem, & propitium senties.*

Peccatori autem dixit Deus. *Quoniam dixerat suprà non in sacrificiis tuis arguam te, nunc exponit, quibus in rebus arguẽdi sunt. Itaq; damnat simulationem virtutis, ac pietatis, eos videlicet, qui Deum verbis confitentur, factis negant, vt ait Apostolus, & quæ præcepta Dei semper in ore habent, ea minimè obseruant.*

Cum adulteris portionem tuam ponebas. *Id est, cum iis societatem coibas.*

Hæc fecisti, & tacui. *Cùm tot, ac tanta scelera in me admitteres, ego dißimulabam si qua fortè resipisceres, at tu ad cætera scelera nefaria id etiam addidisti, quòd lenitatem meam sic interpretatus es, quasi ego tui similis essem, & maleficiis delectarer. sed profectò erras, nam arguã te, & ponam tibi ante oculos omnia scelera, quæ vnquam edidisti.*

Sacrificans laudem. *Iterum præcipit de sacrificio, quod ab omnibus piis requirit: & pollicetur, viam suam ordinanti, id est, vitæ cursum piè, sanctéq; instituenti, se donaturum salutem Dei, id est, salutem certam, singularem, & diuinam: Hebræa enim lingua Deo attribuit, quicquid est maximum, & præstantißmum.*

ARGVM

ARGVMENTVM.

Hoc carmen deprecationé continet, hominis peccata sua verè agnoscentis. & sibi illa remitti, ac condonari deprecantis: ea vsus est Dauid, cùm stuprú Bersabeæ, & marito eius morté obtulisset, illumq; Nathan vir singulari sanctitate præditus vehementer accusasset, ac minaretur, Deum tam grauia scelera nequaquam impunita, atque inulta relicturum.

Victori, Psalmus Dauid, cùm venit ad eum Nathan propheta postquam intrauerat ad Bersabeæ. *Psal.* LI.

MIserere mei Deus secundùm magná misericordiam tuam.

Et secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Multum laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccaui, & malum coram te feci; vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Ecce enim in iniquitate cóceptus sum, & in peccato concepit me mater mea.

Ecce veritatem cordis dilexisti, & occulta sapientiæ [illegible] manifestasti mihi.

Asperges me [illegible] hyssopo & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.

Aud

Audire me facies gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa, quæ contriuiſti.

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Ne proiicias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.

Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ, & exultabit lingua mea de iuſtitia tua.

Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniã ſi voluiſſes ſacrificiũ dediſſem, vtique holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.

Benignè fac Domine in bona volũtate tua Sion, vt ædificẽtur muri Hieruſalem.

Tunc acceptabis ſacrificia iuſtitię, oblationes & holocauſta, tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

EXPLANATIO.

Miſerere mei Deus. *Maxima quidem, &*

grauiſsim

grauißima sunt scelera & flagitia mea, sed infinitis partibus maior est clementia tua. hac ego fretus veniam maleficiis meis suppliciter peto.

Et secundùm. *Grauißimè quidem peccat in Deũ, seq; inexpiabili scelere obstringit, quisquis ob eam causam de salute desperat, quòd peccata sua maiorem vim ad perdendum habere censeat, quàm misericordiam Dei ad seruandum: sed & ille culpis suis maximum cumulum adiungit, seq; reddit venia prorsus indignum, qui tãta inflatus est arrogantia, vt spõte sua, id est, viribus propriis animi labes & maculas eluere se posse confidat. vtrunque vitium vir sapientißimus euitat, misericordiam Dei fidenter implorans, & ab illo turpitudinem scelerum suorum deleri postulans.*

Quoniam iniquitatem. *Nullum locum pratermittit ad misericordiam excitandam: tria verò hac potißimùm requiruntur: primum, vt impuritatem animi tui verè agnoscas, deinde vt illam ex animo detesteris, tum praterea vt spem omnem illius abstergenda in sola Dei misericordia ponas.*

Tibi soli peccaui. *Peccauerat quidem in Vriã quoque fortißimũ & fidelißimũ militem, sed cum animo suo cogitans, quantum hoc nefario scelere Deum offendisset, tanto animi dolore cruciabatur, vt hoc vnũ malum sentiret, & hoc vnũ quereretur, prasertim cùm verba hac à viro sancto dicta secum recordaretur, hac dicit Dominus*

minus Deus Israël. Ego vnxi te in regē Israël, & ego erui te de manu Saulis, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinum tuum, dedíque tibi domum Israël, & Iudæ: & si parua sunt ista, adiiciā tibi multo maiora. quare ergo contempsisti verbum domini, vt faceres malum in conspectu eius?

Vt iustificeris. *Confiteor domine, me teterrimū, & maximè detestandum facinus fecisse, ídque libentißimè confiteor, vt me peruulgante maleficia mea, téq; summa benignitate illa condonante clarißimus tuæ veritatis splendor eluceat, tuámq; omnes præstantißimam in seruandis promißis fidem, constantiámque perspiciant: promisisti autem pœnitenti omnia peccata, vel grauißima te condonaturum. Quòd nos iustitiam hoc loco interpretamur appellari pro veritate, dictorúmq; constantia, id verum esse facilè intelliget, qui epistolam diui Pauli ad Rom. scriptam legerit: in qua cum is vellet confirmare, Deum esse veracem, & in faciendis promißis fidelißimum, contráque omnes mortales esse vanes, & mendaces, hunc versiculum in ea re testem citauit. sunt aliæ multæ huius loci explanationes omnibus iam notæ, & peruulgatæ.*

Ecce enim in iniquitate. *Ad commouendam misericordiam cōmemorat miseriam naturæ humanæ, quæ quidē Adam vitio ita deprauata fuit, vt eius corruptela in omnē posteritatē*

sit propagata: ex qua quidem re fit, vt in ipsa conceptione contrahamus labem, & procliuitatem incredibilem ad peccandum, quæ ad omnia scelera, & flagitia impellat, nisi animos nostros spiritus sancti gratia purget, ac corroboret.

Ecce veritatem. *Hæc oratio mirabiliter exprimit agitationem animi perturbati, séque in partes contrarias versantis: qui enim modò peccatum suum quodammodo excusarat, nunc vehementer id accusat his verbis, Tu quidem Domine innocētiam, & simplicitatem animi, quam mihi donaras, singulariter amabas, méque tam charum habebas, vt mysteria sapientiæ tuæ mihi patefaceres: quo munere nihil excellentius, aut optabilius excogitari potest. at ego cæco furore amens amori tuo eam gratiam retuli, vt illi anteferrem breuem, & flagitiosam voluptatem, neque tanto scelere contentus adulterio cædem crudelissimam adiunxi.*

Asperges me domine hyssopo. *Aspersione huius herbæ sanguine passeris madefactæ sacerdotes vtebantur ad expiandas corporum contagiones, sed is ritus mysticus erat, nam aspersione illa significabatur animi expiatio: quare præceperat Deus, vt in solēni illo sacrificio, quod fiebat pro peccato, hissopus adhiberetur, vt scriptum est in Numeris. itaq; cùm Dauid precatur Deum, vt se aspergat hyssopo, nihil aliud precatur, nisi vt ille omnem impuritatem eluat ex animo*

animo ipsius, ne quid in eo resideat oculis Dei castißimis indignum.

Audire me facies gaudium & lætitiam. *Hoc Dauidi contigit tum, cùm aures animi vocem illam suauißimam à spiritu sancto missam acceperunt, quæ testabatur, ipsum omni sceleris contagione liberatum esse.*

Et exultabunt ossa, quæ contriuisti. *Cùm primum spiritus Dei patefecit Dauidi turpitudinem peccati, quam prius ipso peccato obcæcatus non cernebat, is metu iudicij diuini ita perculsus atque exanimatus est, vt propter magnitudinem angoris vires animi, & corporis amitteret.*

Auerte faciem tuam à peccatis meis. *Hoc fecisse Deū tūc scimus, cùm spiritus ipsius animum nostrum conscientia peccatorum exagitatum, iam quietum, & pacatum reddidit.*

Cor mundum crea in me Deus. *Idest impertire mihi puritatem animi, & vim illam per quam nihil nisi rectum, honestū, & sanctum expetitur. huius diuinæ affectionis eo magis efficimur participes, quo magis spiritus noster à spiritu sancto ad effigiem Dei renouatur, quæ quidem renouatio si absit, semper animus noster impurus, & contaminatus manet, tametsi aliquando hominibus, qui non possunt in sensus intimos alterius introspicere, purißimi, & integerrimi videmur.*

Ne proiicias me à facie tua. *Abiicit Deus, quos spiritus sui lumine spoliat, excæcatósq; patitur à via veritatis aberrare, ac seruire cupiditatibus noxiis nullo iam metu iudicij diuini à scelere, & maleficio deterritos.*

Redde mihi lætitiam salutaris tui. *Quã scilicet mihi solebat afferre spes certißima salutis tua liberalitate consequendæ.*

Et spiritu principali. *Spiritum principalem appellare videtur vim illam spiritus sancti, per quam animus noster cupiditatibus, & reliquis perturbationibus imperat, & liber rationẽ rectam, & præcepta Dei sequitur: quod si legas, spiritu munifico, vel, vt alij verterunt ex Hebræo, spiritu spontaneo, eadem tamen sententia manebit: siquidem vis illa spiritus sancti facit, vt animo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperemus.*

Docebo iniquos vias tuas. *Vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas. Quis igitur aptior ad docendas has vias, quàm ille, qui vsu ipso, & experientia didicit, quàm Deus sit misericors, quàm lenis, & facilis ad ignoscendum, & quàm verax & fidelis in promißis persoluendis? Quis verò promptiore animo erranti viam salutis ostendat, quàm is, qui suo maximo dolore & malo didicit, quàm res misera, & miseranda sit, ab ea via deerrare? Itaque vera pœnitentia facit, vt non solùm summa diligentia caueas, ne*

declines

declines ipse de semita, quæ ducit in cælum: sed etiam vt vehementer aueas, atq; enitare, vt omnes eadem ingrediantur via.

Libera me de sanguinibus. *Sic appellat cædis scelus detestabile, quod commiserat Vria crudeliter trucidato.*

Exultabit. *Si hæc tanta scelera expiaris, atq; ex animo meo sordes istas fœdissimas elueris, memoriam tanti beneficij nulla vnquam delebit obliuio, nunquam lingua mea satiari poterit gratiis agendis, semper illa versibus iucunditatis, & lætitia plenis prædicabit infinitam bonitatem tuam, quæ tanta facilitate pœnitentibus delicta condonat, afflictos & iacentes erigit, cæcis lumen impartit, errantes deducit in viam.*

Domine labia mea aperies. *Silebat enim conscius sceleris sui, ne & ipse hoc audiret à Deo, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? quin etiam cum dixisset, se prædicatorem iustitiæ diuinæ, ac doctorem pietatis futurum, iure, ac merito subiunxit hunc versiculum: quis enim dignè possit hoc exequi, nisi Deus aperiat os locuturo & verba, & vim in dicendo suppeditet?*

Quoniam si voluisses. *Hoc propterea dicere videtur, quòd peccata illa maxima per leges Mosis non sacrificiis, sed morte luebantur: vel potius significat idem, quod diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta, sanguinem videlicet tau-*

rorum, & hircorum non abluere labes peccatorum & scelerum.

Sacrificium Deo. *Spiritum contribulatum & cor contritum, ac humiliatum vocat affectionem animi, qui propter agnitionem, & sensum acrem peccati fractus, afflictus, & prostratus in sola Dei misericordia spem salutis collocet. Hanc animi affectionem affirmat esse sacrificium Deo acceptißimũ: itaque Iesus Christus beatos vocat eos, qui lugent, propterea quòd Deus illos sit consolaturus.*

Benignè fac domine. *Hoc precatur metuens, ne maleficia principis noceant ciuitati.*

Vt ædificentur muri Hierusalem. *Ego in eam opinionem facilè adducor, vt credam, vatem sanctum non tam loqui de ædificatione mœniûm vrbis, quàm de recta, & pia institutione ipsius ciuitatis, quæ tunc firmißimis muris, & propugnaculis munitur contra impetum, & insidias diaboli, cùm fauente Deo doctores, & magistros habet eius doctrinæ, quæ continetur hoc Psalmo, in quo de miseria, & ingenita corruptela hominis, de misericordia Dei, de vera pœnitẽtia, & fructibus illius déq; remißione peccatorũ explicatè, grauißiméq; differitur. Neque mirum alicui videri debet, si verbum ædificandi ad doctrinam, & institutionem significandam translatum sit, quandoquidem in hanc sententiam sæpißimè id verbum accipitur in literis sanctis.*

Tunc

Tunc acceptabis ſacrificia iuſtitiæ. *Sacrificia inquã ab animo facta, qui ab omni iam ſcelere expiatus, & purus ſit: quæ nunc repudiares facta ab homine adultero, & cæde fœdiſsima contaminato. quin etiam ſacrificia popularium meorum acceptiſsima tibi erunt tum, cùm piè, ac rectè inſtituti didicerint victimas immolandas eſſe, non vt illæ cruore ſuo eluant maculas delictorum, ſed vt teſtentur, eas eſſe deletas clementia tua, cui pro ſacrificio gratiſsimo eſt animus peccata ſua lugens, & demiſſe, ac humiliter miſericordiam tui ſanctiſsimi numinis implorãs. Verùm illud ſcire oportet, clauſulam huius pſalmi vulgò ita explanari, tanquam Dauid oret ædificationem eccleſiæ, quæ ipſa quoq; ſua ſacrificia habet longè illa quidem diſsimilia iis quæ inſtituta ſunt à Moſe, ſed etiam Deo longè acceptiora. Hanc explanationem nos quoq; libenter amplectimur.*

ARGVMENTVM.

Inuehitur in Doegum hominem ſceleratum, & nefarium, & comparat ſtudia cõtraria piorum, impiorũmque: quorum alteri vanitate, malitia, & rebus fluxis, atque inanibus nituntur: alteri ſola Dei miſericordia confidunt.

Victori: eruditio Dauid, cum veniſſet Doeg Idumæus, & annunciaſſet Sauli & dixiſſet, venit Dauid ad domum Achimelech. Pſal. LII.

QVid gloriaris in malitia potens? miſericordia Dei

Tota die? Iniuſtitiam cogitauit lingua tua, ſicut nouacule acuta feciſti dolum.

Dilexiſti malitiam ſuper bonitatẽ, iniquitatem loqui magis quàm æquitatem.

Dilexiſti omnia verba proditionis lingua doloſa.

Propterea Deus deſtruet te in æternũ, tollet te, & euellet te de tabernaculo, & radicem tuam de terra viuentium.

Videbunt iuſti, & timebũt, & ſuper eum ridebunt, & dicẽt, ecce homo qui non poſuit Deum fortitudinem ſuam.

Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & corroborauit ſe dolis ſuis.

Ego autem ſicut oliua virens in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum, & in ſæculum ſæculi.

Confitebor tibi in ſæculũ, quia feciſti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.

EXPLANATIO.

Cùm veniſſet Doeg. *Cùm David Saulis vim fugeret, ad Achimelecum pontificem venit, qui ei & gladium præbuit, & panes ſacros edendos conceſsit ignarus inimicitiarum, quæ inter illum, & regem intercedebãt. eam rem detulit ad Saulẽ Doegus paſtor regius, homo gratia, & auctoritate apud illum florens. Saul autẽ factum pontificis tam ægrè tulit, vt* LXXXV.

ſacer

ſacerdotes ipſi Docgo trucidandos dederit, & in totam ciuitatem ſacerdotum eo miniſtro, omnia crudelitatis exempla ediderit. Tanto igitur ſcelere commotus Dauid hos verſus in Doegum compoſuit.

Quid gloriaris in malitia potens? *Quidnam ô potens te iactas de nefariis ſceleribus, quæ impune in homines innocentes edis? gloriabatur autem de cæde ſacerdotum, & ciuitate illorum crudeliſsimè vexata.*

Miſericordia Dei tota die. *Tu quidem gloriaris maleficiis, & impietate, nos contrà gloriamur de bonitate, & miſericordia Dei, qua ille continenter vtitur erga homines pios.*

Sicut nouacula acuta. *Comparat illum nouaculæ, propterea quòd lingua petulantiſsima bonum quemque vulnerabat.*

Dilexiſti omnia verba perditionis. *Id eſt, quæ bonis perniciem afferunt.*

Euellet de tabernaculo. *Non te diutius ſinet Deus polluere ſanctiſsimum templum ſuum, quod corpore illo tuo ſanguine ſacerdotum inquinato audes ingredi.*

Et radicem tuam de terra viuentium. *De terra viuentium dictum eſt in explanatione Pſalmi 27.*

Videbunt iuſti. *Scilicet exitium Doegi, & Deum venerabuntur, qui tam illuſtria iuſtitiæ ſuæ documenta conſtituit, & magnã animo ca-*

pient voluptatem, cùm viderint, hominē impium sanguinem sacerdotum acerbo supplicio luentem.

Ego autem sicut oliua. *Ipse quidem Doegus ob impietatem suam tanquam arbor pestifera euelletur ex tabernaculo Dei, ego verò in templo sanctißimo tanquam olea viridis florebo, propterea quòd non viribus meis, aut dolis, sed misericordia Dei confido.*

Quia fecisti. *Quoniam perfecisti, quæ his versibus euentura prædixi.*

Et expectabo nomen tuum. *Id est omnem meam spem locabo in numine tuo, quoniā id est amabile, propitium, & præsens hominibus piis, vel ait se expectaturum nomen domini, quoniam id expectare est vtile, ac salutare iudicio piorum, nam cæteris ea res stultitiæ plena videtur.*

ARGVMENTVM.

Hic psalmus ferè est idem atque decimusquartus.

Victori ad Mahalath, eruditio Dauid.

Psalmus LIII.

DIxit insidiens in corde suo, Non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus, non est qui faciat bonum.

Deus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat, an sit intelligens, aut requirens Deum.

Omnes declinauerūt, simul inutiles facti sunt

cti sunt, non est qui faciat bonum, non est ne vnus quidem.

Nónne cognoscēt omnes, qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis?

Deum non inuocauerunt: illic trepidabunt timore, vbi non erit timor.

Quoniam Deus dissipabit ossa eorum, qui te obsident: confundentur, quoniam Deus spreuit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israeli? cùm cõuerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

EXPLANATIO.

Illic trepidabũt timore, vbi non erit timor. *Id est, vbi nulla erit timendi causa. Simile est illud Mosis: fugient, vt à gladio homines fugere solent, & cadent nemine persequente.*

ARGVMENTVM.

Commendat salutem suam Deo vndique circumuentus insidiis inimicorum.

Victori, in Neginoth, eruditio David, cum venirent Ziphæi, & dicerent Sauli: nónne Dauid absconditus est apud nos?

Psalmus LIIII.

DEus in nomine tuo saluum me fac: & in fortitudine tua vindica me.

Deus exaudi orationẽ meam, auribus percipe verba oris mei.

Quon

Quoniã alieni insurrexerunt aduersum me,& fortes quæsierũt animam meam,& non proposuerũt Deũ ante conspectũ suũ.

Ecce Deus adiuuat me,& Dominus est cum iis qui sustentant animam meam.

Auerte mala ad inimicos meos,& in veritate tua disperde illos.

Voluntariè sacrificabo tibi,& cõfitebor nomini tuo Domine, quoniã bonum est.

Quoniã ex omni tribulatione eripuisti me,& in inimicis meis vidit oculus meus.

EXPLANATIO.

Cùm venirent Ziphæi. *Hæc historia scripta est in libro primo Regum.*

Quoniam alieni. *Vates sancti aliquando alienos,& alienigenas appellare solent Hebræos impios,qui virtutem,& religionem negligebant.*

Et non proposuerunt. *Id est nullo metu iustitiæ diuinæ deterrentur à maleficio.*

Dominus est cum iis,qui sustẽtant animam meam. *Id est,fauet paucis illis, qui meorum discriminum, & periculorum comites sunt.*

Auerte mala. *Id est fac recidant in aduersarios meos mala,quæ mihi machinantur.*

Voluntariè sacrificabo tibi. *Significat iis verbis id genus sacrificij, quod sponte fiebat: id enim pertinebat ad actionem gratiarum: de eo mentio fit in Leuitico.*

Et in inimicis meis. *Oratio est præcisa, quam*

quã [illegible] & in [illegible]
inimicus [illegible]

ARGVMENTVM.

Queritur [illegible]
dol[illegible] [illegible] eſt [illegible] ſũ ſ[illegible]n-
ma familiari [illegible] coniuncto.

Victori in Neginoth, Eruditio David
Pſalmus LV.

EXaudi Deus orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam, intende mihi, & exaudi me.

Vociferor in oratione mea, & cõturbatus ſum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam inclinauerũt in me iniquitates & in ira moleſti ſunt mihi.

Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me.

Timor, & tremor venerunt ſuper me, & cooperuit me horror.

Et dixi, quis dabit mihi pennas ſicut co lumbæ? volarem, & requieſcerem.

Ecce elongarem me fugiens, & manerem in ſolitudine.

Feſtinarem ſaluum me facere à ſpiritu turbinis, & tempeſtatis.

Diſperde Domine, diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem, & contra dictionem in ciuitate.

Die,

Die, ac nocte circundant eam in muris eius, iniquitas, & afflictio in medio eius, & prauitates intra ipſam.

Et non recedit de plateis eius fraus, & dolus.

Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique.

Et ſi is, qui oderat me, erexiſſet ſe cõtra me: abſcondiſſem me forſitan ab eo.

Sed tu homo vnanimis, dux meus, & notus meus.

Dulce nobis erat ſecreta noſtra inuicẽ communicare, in domo Dei deambulabamus cum conſenſu.

Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

Ego autem ad Deum clamabo, & Dominus ſaluabit me.

Veſpere & mane, & meridie precabor, & vociferabor, & exaudiet vocem meam.

Redimet in pace animam meam à prælio quod eſt cõtra me, quoniam cum multis ſunt aduerſum me.

Exaudiet Deus, & affliget illos, qui eſt ante ſæcula.

Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum, miſit manus ſuas in pa-

cificos

cificos ſuos.

Contaminauit fœdus ſuũ, leniora ſunt butyro verba oris eius,& in corde eius eſt bellum.

Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleũ, & ipſi ſunt iacula.

Reiice in Dominum onus tuum,& ipſe te ſuſtentabit, non dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Tu verò Deus deduces eos in puteum interitus.

Viri ſanguinum,& doloſi non dimidiabunt dies ſuos, ego autem ſperabo in te Domine.

EXPLANATIO.

Quoniam inclinauerunt in me iniquitates. *Id eſt, me falſis criminibus onerant atque in inuidiam vocant.*

Pennas ſicut columbæ. *Pennas columbæ optat, quoniam ea auis celerrimè volat.*

A ſpiritu turbinis. *Sic appellat vim & impetum Saulis, aut Abſalonis.*

Diuide linguas eorum. *Fac, inquit, ſubitò exiſtat inter eos linguarũ varietas, ne poßit alter alterius verba intelligere, dum de me prodẽdo conſultãt. Hoc modo Deus fregit conatus eorum, qui turrim Babelis ædificabant, vt eſt in Geneſi.*

Tu verò homo vnanimis. *Significat Architofelẽ, ſi fides eſt habẽda paraphraſi Chaldaæ.*

Quo

Quoniã cum multis sunt aduersum me. *Id est, quo plures sunt aduersarij mei, hoc maiori curæ erit Deo salus mea, sic interpretatur hunc locũ Dauid Chimus scriptor apud Hebræos clarus in primis*

Non est illis commutatio. *Significat iis verbis, illos abstinato animo in vitiis, & maleficiis perseuerare.*

Reiice in Dominum onus tuum. *Depone (inquit) in sinũ Dei omnes curas, molestias, & solicitudines tuas, teq; ac tua omnia ipsius fidei, & misericordiæ committe. hoc si feceris, ille sic animum tuum corroborabit, vt te nulla vis calamitatum de gradu constantiæ depellere possit. Hanc sententiam saluberrimam repetit diuus Petrus his verbis: Omnem solicitudinem proiici te in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis: & diuus Paulus, Dominus (inquit) propè est. nihil soliciti sitis.*

Non dabit in æternum. *Id est, non sinet pios ab impiis semper opprimi, & vexari.*

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. *Immatura mors homini pio nunquam potest accidere: integritas enim vitæ vel in prima adolescentia tempus maturum mortis affert, neque dicendus est aliquis parum diu vixisse, qui purè sanctéq; vixit: quin etiam vir pius, siue senex, siue iuuenis mortem obeat, expleuit tempus suum: quippe qui semper paratus sit ad di*

ad discedendum: & bene maturum censeat, quacunque die ipsum Deus istis corporis vinculis liberare voluerit. Contrà impius vitam sibi longam semper pollicetur, imò perinde ac sit immortalis, ita viuit: quo quidem fit, vt nunquam is expleat tempus suum, atque excessus è vita semper ipsi tanquam iuueni immaturus est, etiam si centum confecerit annos. Quanquam igitur homines vitiosi, & improbi aliquando ad extremā senectutem perueniant, tamen verissima est hæc sententia, Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suo.

ARGVMENTVM.

Auxilium Dei implorat in maximo periculo versans, queritur de Saulis, & asseclarum eius iniuria: séque diuinæ misericordiæ spe consolatur.

Victori pro columba muta, quæ procul auolauerat. Michtan Dauid cùm tenuerunt eū Philisthæi in Geth. Psalmus LVI.

MIserere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, tota die impugnans tribulauit me.

Conculcauerunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes aduersum me, ô excelse.

In die qua timor inuaserit me, ego in te sperabo.

In Deo laudabo verbū eius, in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.

Tota die verba mea calumniabantur, aduersum me omnes cogitationes eorum in malum.

Congregati sunt, insidiantur, ipsi calcaneos meos obseruant.

Expectantes animam meam: propter iniquitatem euasio erit illis: in ira populos confringens Deus.

Fugas meas tu numeratas habes, lachrymas meas repone in vtrem tuum.

Nónne in libro tuo hæc scripta sunt? tunc conuertẽtur inimici mei retrorsum.

In quacunque die inuocauero te: ecce cognoui quòd Deus meus es tu.

In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speraui, non timebo, quid faciat mihi homo.

In me sunt Deus vota tua, reddam laudationes tibi:

Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu, vt ambulem coram Deo in lumine viuentium.

EXPLANATIO.

Pro columba muta. *Hæc inscriptio significare videtur, hos versus esse factos pro Dauide homine simplici, & innocente, qui causam suam Deo committens nihil aduersariis suis respondit, sed procul fugiens ad Palæstinos se contulit, quæ quidem historia scripta est in libro primo Regum.*

Conc

Conculcauit me homo. *Saulem significat.*

Quacunque die. *Quoties, inquit, mihi aliquis metus iniectus erit, ego me muniam contra illum spe certissima auxilij tui.*

In Deo laudabo verbũ eius. *Ego, inquit, fretus benignitate Dei in bonam partem accipiam, quicquid eius voluntate, & permissu acciderit mihi. verbum autem apud Hebraeos appellari pro re, & facto, saepe iam dictũ est: ita nonnulli explanant hunc locum. Nos verò diligentius verba Dauidis expendentes sic interpretamur: cùm nihil in Deo existat, quod satis dignè laudari possit ab hominibus, tamen vir pius in periculũ aliquod adductus verba ipsius laudat in primis, quo animum suum corroboret, ac confirmet, laudat verò ad hunc modum: Eloquia Domini, eloquia munda, argentum igne examinatum in vase terreo, purgatum septies, id est verba Dei vera, synceráq; sunt, nihil ijs purius, aut sanctius, nihil ab omni falsitate magis alienum. Haec cum animo suo cogitans vir pius, simúlque reputans, Deum promisisse se misericordia sua tanquam firmissimo scuto protecturum omnes qui sese in tutelam ipsi tradiderunt, incredibile dictu est, quantum fiduciae, ac firmitatis ex ea re comparet in rebus aduersis. Hoc ita esse, ex verbis ipsius Dauidis intelligi potest, qui cùm dixisset, in Deo laudabo verbum eius, statim subiungit, se Deo confidere, eámque fiduciam esse*

talem & tantam, vt neque vim neque insidias potentissimi regis extimescat, quippe qui non dubitet, Deum pro salute sua propugnare, cuius rei certissimum pignus habet verbum ipsius, id est promissionem.

Propter iniquitatem. *Eritne hoc eorum scelus impunitum? Non erit certè, sed tu Domine hanc magnam vim hostium meorum vlcisceris. Sic interpretatur hunc locum Chimis Hebræus explanator.*

Fugas meas. *Tu Domine, inquit, optime nosti, quàm sæpe coactus sim fugere impetum hostiũ meorum, lachrymas, quæ quotidie fluunt ex oculis meis, repone quæso in vtrem tuum, vt videas, quàm illæ sint abundãtes, imò verò in libro prouidentiæ tuæ scriptæ sunt & lachrymæ, & fugæ meæ, & omnes iniuriæ, quas innocens perfero. Nimirum efficacissima est consolatio in rebus aduersis, cùm vir pius cogitat, nihil sibi euenire posse, quod Deus non animaduertat, quem sibi patrem esse non dubitat.*

Tunc conuertentur. *Videtur certum tempus significare, quo tempore intelligebat aduersarios suos opprimendos esse.*

In me sunt. *In mea, inquit, memoria sunt vota, quæ tibi nuncupaui, eaq; religiosè persoluam: quæ verò sint ea vota, ipsemet declarat, subiungens, reddam laudationes tibi.*

Quoniam eripuisti. *Gratias inquam immorta*

mortales agam tibi, propterea quòd me ex maximis periculis eripuisti, vt in lumine viuentium, id est, vitam, & salutem retinens, ambulem coram te, hoc est virtutem: & pietatem colam, atque ita me geram, tanquam omnibus meis cogitationibus, & verbis, & actionibus intersis. Sed hæc gratiarum actio pertinet ad omnes pios: quorum animos, & pedes liberat Deus, alteros à morte sempiterna, alteros à lapsu, vt vi spiritus corroborati, atque eo lumine, quo cælites in perpetuum fruuntur, & illustrati, sine graui aliqua offensione hoc difficile viuendi curriculum conficiant, Deum semper ante oculos habentes, vt nihil animo agitare, nihil aut loqui aut gerere possint, quin illum præsentem adesse persuasum habeant.

ARGVMENTVM.

Gratias agit Deo, cuius misericordia è maximo periculo euaserat.

Victori ne perdas Dauid Michtan, quando fugit à facie Saulis in speluncam. Psal. LVII.

MIserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.

Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

Clamabo ad Deum altissimũ, ad Deum, qui perficit mihi.

Mittet de cælo, & liberabit me, dabit in opprobrium conculcantes me.

Mittet Deus misericordiam suã, & veritatem suam, anima mea in medio leonũ est, iaceo inter ardentes.

Inter filios hominum, quorum dentes sunt lanceæ, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super cælos Deus, super omnem terram gloria tua.

Laqueum parauerunt pedibus meis, incuruauit ille animam meam.

Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.

Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara, auroram excitabo.

Confitebor tibi in populis Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.

Quoniam magnificata est vsque ad cælos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.

Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua.

EXPLANATIO.

Quando fugit à Saule. *Hæc historia scripta est in libro primo Regum, quòd verò in eodẽ titulo dicitur, ne perdas, Hebræi putant id significare, quòd suos ad occidendum Saulem inflammatos cohibuerit: nimirum cùm Abisai illum dorm-*

dormientem interficere vellet, legimus Dauidem illi dixisse, ne perdas eum. Verùm haud satis scio, an hæc interpretatio conuenire poßit reliquis inscriptionibus, quæ hæc eadem verba continent.

Qui perfecit mihi. *Omnia, quæ opto, est enim oratio imperfecta.*

Mitte Deus. *Deus & misericors & verax est: misericordia facit, vt opem afflictis & laborantibus promittat: veritas facit, vt promissa persoluat.*

Iaceo inter ardentes. *Odio mei.*

Exaltare super. *Id est, declara vim & potestatem tuam in homines impios, & nefarios, vt omnes ad venerationem tui excitentur, & in omnes terras se dilatet gloria tua.*

Laqueum parauerunt. *Nunc exponit auxilium sibi allatum esse, quod expectauerat.*

Inclinauit ille animam meam. *Significat his verbis magnitudinẽ periculi, & timoris, quo debilitabatur, animumq; demittebat, cùm Saul ipsi immineret, & in eum locum ventum esset, vt ex eius manibus elabi posse non videretur.*

Et ipsi inciderũt in eam. *Machinati erãt mihi periculum, in quod ipsi incurrerunt, cùm incauti in manus meas incidissent.*

Paratũ cor meum. *Symmachus vertit clarius ad hunc modum: stabile cor meum Deus, stabile cor meum. Nihil verò est, quod magis stabiliat, & confirmet animum in religione, ac pieta-*

tis amore, quàm obseruatio diligens earum rerũ, quæ res quotidie geruntur à prouidentia Dei bonis tuendis, & improbis vlciscendis.

Excitabo auroram. *Non expectabo, dum aurora me excitet è lecto, quin potius illam ego cunctantem excitabo antelucanis horis surgens ad hymnos canẽdos. Simile est illud Virgilij, Aestatem increpitans seram, Zephyrosq; morantes.*

Quoniã magnificata est. *Id est, omnia plena sunt misericordia, bonitate, & iustitia tua.*

ARGVMENTVM.

Inuehitur in Saulẽ, & ei⁹ consiliarios, & asseclas quos prædicit grauissimas pœnas scelerũ daturos.

Victori, ne perdas David Michtam.

Psalmus LVIII.

NVm verè, ô congregatio, iustitiam loquimini? rectè iudicatis filij hominum?

Etiã in corde iniquitates operamini in terra, iniustitias manus vestræ appẽdunt.

Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero, loquentes falsa.

Venenũ illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas.

Quæ non exaudiet vocem incantantiũ & venefici incantantis sapienter.

Deus conteret dentes eorũ in ore ipsorum, molas leonum confringe Domine.

Diff

Diffluāt tanquā aqua decurrēs, dirigāt sagittas suas, sed sint, ac si cōfractæ essent.

Instar limacis colliquescentis dilatabatur, fiat velut abortiuum mulieris, quod non vidit solem.

Priusquā crescant spinæ vestræ in rhānum, sicut crudum quid, sic ira turbine rapiet eum.

Lætabitur iustus cùm viderit vindictā: pedes suos lauabit in sāguine peccatoris.

Et dicet homo, Vtiq; est fructus iusto, vtique est Deus iudicans in terra.

EXPLANATIO.

Num verè ô congregatio. *Num (inquit) ô iudices, & consiliarij, qui Saulē ab iniuria mihi facienda dehortari debueratis, vera, & æqua consulitis, aut pronuntiatis? quin potius nihil nisi maleficia, & scelera cogitatis, eaq; impotenti animo perficitis, pro æqualitate, & iustitia iniurias, & vim iudiciali statera appendentes.*

Alienati sunt. *Non est (inquit) quòd miremur, hos homines esse tam sceleratos, quippe qui iam inde ab ipsis incunabilis abalienauerunt se à Deo, & à recta viuēdi ratione aberrauerunt.*

Sicut aspidis surdæ. *Comparat eos aspidi obturanti aures, quoniam nolebant audire monitiones salutares.*

Sed sint, ac si confractæ essent. *Id est, conatus eorum irriti sint.*

Priusquã crescant spinæ vestræ in rhãnum. *Verba hæc conuertit etiam Symmachus hoc modo. Sed vocabula Hebræa sunt ambigua, & totus versiculus mihi videtur admodum difficilis ad intelligendum*: consideret tamen pius lector, *num ex eo elici poßit sententia, quam subiiciam, quemadmodum vis venti poma ex arboribus cruda auellere solet, ita vis iræ diuinæ ducem vestrum immatura morte de medio tollet, antequam scelera, & vitia vestra maiora fiant, & corroborentur. Est autem rhamnus spina maxima, quæ speciem arboris ferè gerit.*

Lætabitur iustus. *Lætabitur, non quòd insultet illorum calamitati, sed quòd videat gloriã Dei illustrari & homines à maleficio deterreri, dum improbi pœnas luunt.*

Pedes suos lauabit. *Hyperbole est, quæ significat ingentem lætitiam piorum, sed vulgò aliter hunc locum interpretantur, nempe homines pios supplicio impiorũ fieri cautiores, & quò clarius cernunt, Deum cuique, pro eo, ac quisque se gerit, aut pœnas irrogare, aut præmia persoluere, hoc enixius contendere, vt omnem impuritatem ex animo eluant.*

ARGVMENTVM.

Implorat auxilium Dei contra aduersarios.

Victori ne perdas, Michtam David, quando misit Saul, & custodiuit domum eius, vt eum interficeret. Psal. LIX.

Eripe

ERipe me de inimicis meis Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.

Eripe me de operantibus iniquitatem, & de viris ſanguinum ſalua me.

Quia ecce inſidiâtur animæ meæ, congregantur aduerſum me.

Nõ propter iniquitatem meam, neque ob peccatum meum Domine, ſine iniquitate mea illi currunt, & ſe inſtruunt.

Exurge in occurſum meum, & vide, & tu domine Deus exercituum: Deus Iſrael.

Intende ad viſitandas omnes gentes, non miſerearis omnium, qui operantur iniquitatem.

Reuertuntur ad veſperam & fremunt vt canes, & circumeunt ciuitatem.

Ecce loquũtur in ore ſuo, & gladij ſunt in labiis eorum, quoniam quis audit?

Tu autem Domine deridebis eos, ſubſannabis omnes gentes.

Fortitudinem eius tibi reſeruabo, quia tu Deus adiutor meus es, Deus meus miſericordia eius præueniet me.

Deus oſtendit mihi in inimicis meis, ne occidas eos, ne fortè obliuiſcatur populus meus.

Diſperge illos in virtute tua, & deiice eos protector noſter Domine.

Propter delictum oris eorum, & ſermonem

nem labiorum ipſorum,& comprehēdentur in ſuperbia ſua.

Propter periurium & mēdacium, quod loquuntur, conſume in furore, conſume, & non ſint.

Et ſciant, quòd Deus dominatur in Iacob,& vſque ad fines terræ.

Reuertuntur ad veſperam, fremunt vt canes,& circumeunt ciuitatem.

Ipſi diſpergentur ad manducādum, ſed dormient non ſaturati.

Ego autem cantabo fortitudinē tuam, & exaltabo manè miſericordiam tuam.

Quia factus es adiutor meus & refugiū meum in die tribulationis meæ.

Fortitudo mea tibi pſallam, quia Deus adiutor meus es, Deus meus miſericordia mea.

EXPLANATIO.

Quando miſit Saul. *Hiſtoria hac ſcripta eſt in lib.1.Regum.*

Intende ad viſitandas omnes gentes. *Alio loco oſtendimus,hoc verbo gentis ſæpenumero in literis ſanctis ſignificari homines ſceleratos,& impios,viſitatio autem improborum ſignificat eorum ſupplicia,vt apud Eſaiam, Viſitabo ſuper orbis mala:& in Pſalm.89. Viſitabo in virga iniquitates eorum.Itaque orat,vt Deus qui pro ſua ſingulari lenitate diuturnam ſæpe neceſ*

nocentibus concedit impunitatem, aliquãdo tandem animum intendat ad iudicia exercenda, atque ad ... itatis suæ declarandam contra im... hominum perditorum.

Reuertuntur ad vesperam. *Describit sedulitatem ... riorum, qui iussu Saulis obsidebãt de nocte domum suam, & tota ciuitate insidias locabant, ne posset elabi.*

Ecce loquuntur in ore suo. *Figura est, quam rhetores appellant reticentiam. hac exprimit atrocitatem verborum, quæ iactabant ij qui obsidebant domum suam. En, inquit, loquuntur ore suo nihil scilicet nisi cædem, & sanguinem & immanitatem. itaque subiungit, gladij sunt in labiis eorum.*

Quoniam quis audit. *Quis (inquiunt illi) nos audit? id est hæc nefaria loquũtur, propterea quod existimant, audire neminem, cùm tamen ego, imò verò Deus audiat omnia. Symmachus sententiam exprimens non verba, clarius vertit ad hunc modum, gladij sunt in labiis eorum, tanquam nemo audiat.*

Tu autem Domine deridebis eos. *Tu Domine ... istorum irritos facies, & omnium ... m consilia franges.*

F... es eius. *Non possum ego potentia ... ere itaq; certamẽ hoc tibi seruabo, C... s tuas obiiciam. O fortunatum ... ium, qui tantos progressus*

habe

habet in cognitione imbecillitatis suæ, vt deposita omni temeritate, & propriarum virium confidentia, toto animo acquiescat in præsidio misericordiæ Dei.

Misericordia eius præueniet me. *Tam benignus est, inquit, Deus meus, vt sua misericordia prauenire soleat preces meas, & opem ferre, antea quàm illam implorem. Deus hac benignitate vsurũ aduersus pios pollicetur apud Esaiã his verbis: antequam clamẽt, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus audiam.*

Ostendit mihi in inimicis meis. *Ea videlicet, quæ opto: oratio est præcisa, & imperfecta.*

Ne occidas eos. *Ne subitò illos de medio tolle, ne fortè hoc exemplum iustitiæ tuæ effluat è memoria populi mei sed vagi exules, omnium rerum egentes diu secum ferant monumenta iustitiæ tuæ, illaq; mortalibus inuiti ostentent.*

Disperge illos in virtute tua. *Hunc versiculum, & sequentem Symmachus etiam vertit eodem modo.*

Et comprehẽdantur in superbia sua. *Id est fac, arrogantiæ suæ laqueis irretiti pœnas scelerum pendant.*

Propter periurium. *Quoniã vocabula Hebræa sunt ambigua, potest hic locus etiã hoc modo verti, & de maledictione, & labe narrent, id est, vt quidam ex Hebræis explanant, Deus illos execre*

execretur, & tabe tam dura consumat, vt omnes ea de re tanquam portentosa loquantur.

Ipsi dispergentur ad manducandum.

Nunc tota ciuitate discursant, quo me per insidias opprimāt, at iidē isti pro hoc scelere cogentur mortuo Saule discursare quærendi victus causa: quo non inuento somnum capiant fame enecti.

ARGVMENTVM.

Scripsit hunc psalmum Dauid, cùm bellum difficillimum gereret cum Ammonitis, & Idumæis, & Syris inter se fœderātis, quæ quidem historia scripta est in 2. lib. Reg. & in 1. Paralip. Rogat aūt Deū vt populo calamitatibus bellorum vexato opem ferat: deinde confirmatus oraculo victoriam de hostibus sibi pollicetur, & regni stabilitatem.

Victori, pro Liliis pulchritudinis. Michtan Dauid ad docendum quando pugnauit aduersus Syriam Mesopotamiæ, & aduersus Syriam Sobal, & reuersus est Ioab, & percußit Edō in valle Salmarum 12. millia. Psalm. LX.

DEus repulisti nos, & dissipasti nos: iratus es, conuerte te ad nos.

Commouisti terrā, & confregisti eam.

Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino mortifero.

Dedisti metuentibus te signum ad extollendum propter veritatem.

Vt liberētur dilecti tui, saluum fac dextera tua, & exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo, exul tabo,

tabo, diuidam Sichem, & conuallem Succoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei.

Iudas legifer meus, Moab olla lotionis meæ.

Super Idumæam proiiciam calceamentum meum, super me Philisthæa iubila.

Quis deducet me in ciuitatem munitã? quis deducet me vsque in Idumeam?

Nónne tu Deus, qui repulisti nos? & nõ egredieris Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxiliũ de tribulatione, quia vana salus hominis.

In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

EXPLANATIO.

Pro Liliis pulchritudinis. *Alij aliter hæc verba ex Hebræo vertunt, sed omnia sunt adeò obscura, vt nullam explanationem certam afferre poßimus.*

Commouisti terram. *Hæc trãslatio significat populum impetu bellorum vexatum esse. Simile est illud poetæ veteris, Africa terribili tremit horrida terra tumultu.*

Ostendisti populo tuo dura. *Acerbißima spectacula præbuisti populo tuo, & mortifera pocula calamitatum nobis ministrasti.*

Dedisti metuẽtibus. *At olim (inquit) soli-tu*

tus eras dare cultoribus tuis vexillum, quod erigerent in prælis, & felicißimè pugnarent, ídque faciebas propter veritatem, vt scilicet, quæ promiseras illis obseruares. Vtere igitur solita misericordia, & dextera tua salutari populum tuum ab imminentibus periculis incolumē serua. Quod verò dicit, Deum dedisse vexillum populo, id significat, Hebræos olim auspiciis, & ductu Dei bella feliciter administrare consueuisse.

Deus locutus est. *Confirmat animum oraculo, quod acceperat, fere, vt non modò regno Hebræorum potiretur, sed etiam exteras gentes sub imperium suum subiugaret. Deus (inquit) omnia secunda mihi pollicitus est, propterea animo læto. & tranquillo ero: nam diuidam Sichem, & metiar conuallem Succoth, id est, in ditione, & potestate mea erunt agri, & oppida quæ aßignata fuerant olim familiæ Ephraim, sed quoniam hæc iam poßidebat: videntur probandi, qui verterūt hunc locum verbis tempus præteritū significantibus ad hunc modum, Sichem iam diuisi, & metitus sum vallem Succoth.*

Meus est Galaad, & meus est Manasses. *His verbis significat partem illam terræ Iudææ quæ sita est trans fluuium Iordanem.*

Et Ephraim fortitudo capitis mei. *Sic appellat tribū Ephraim propterea quod illa & potentia, & militum numero præstabat cæteris tribubus.*

Iuda legifer meus. *Etiam legifer Iuda est sub imperio meo. Ad tribum Iudæ pertinebat regnum, & legum gerendarum potestas, propterea eum legiferum appellat imitatus Mosen qui in Genesi inquit, Non auferetur sceptrum de Iuda, & legifer de medio pedum eius.*

Moab olla lotionis meæ. *Allegoria est, quæ significat, arrogantiam Moabitarum ad id seruitutis, & humilitatis esse perducendã, vt possint comparari fictilibus, in quibus pedes lauant: idem quoque significat allegoria quam subiũgit.*

Super me Philisthæa iubila. *Id est perseuere me faustis acclamationibus, vtpote regem tuum, neque recusa imperium meum.*

Quis deducet. *Quis (inquit) eas vires, & copias mihi suppeditet, quibus expugnare possim vrbem illam munitissimam, quam tanto iam tempore obsessam teneo? Ea vrbs appellabatur Rabbatha.*

Quis deducet me vsque in Idumæam? *Meminit Idumææ, quoniam illa quoque eo bello domita est.*

Nónne tu Deus. *Deduces me vsque in Idumæam? qui tandiu nos auxilio tuo spoliasti. Nónne inquam tu Deus eris dux copiarum nostrarum.*

Quia vana salus hominis. *Salus videlicet quæ ab hominibus expectatur.*

In Deo faciemus virtutẽ. *Id est, si eti auxilio*

xilio Dei rempublicam fortiter, ac feliciter administrabimus.

ARGVMENTVM.

Implorat auxiliũ Dei in periculo verſans deinde prædicit, ſe ac familiam ſuam imperio Iudæorum potituram, & regnum Chriſti ſempiternum canit.

Victori in Neginoth, Pſalmus Dauid LXI.

EXaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.

Ab extremo terræ ad te clamabo, dum anxiatur cor meum: in petram, quæ altior me eſt, duc me.

Quia factus es ſpes mea, turris fortitudinis à facie inimici.

Inhabitabo in tabernaculo tuo in ſæcula, protegar in velamẽto alarum tuarum.

Quoniam tu Deus meus exaudiſti orationes meas, dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Dies ſuper dies regis adiicies, annos eius vſque in diem generationis, & generationis.

Sedebit in æternum in conſpectu Dei, miſericordiam & veritatem præpara, quæ cuſtodiant eum.

Sic pſalmũ dicã nomini tuo in ſæculum ſæculi, vt reddã vota mea de die in diem.

EXPLANATIO.

Ab extremo terræ. *Id eſt, ab extrema Iu-*

daa, vbi exul vitam inopem, & vagam perse-quor.

In petram quæ altior. *Id est, duc me in aliquem locum tutum, ac munitum, quò ego sponte mea conscendere non possum.*

Inhabitabo in tabernaculo. *Quanquam videor exilio perpetuo mulctatus, tamen te fauente in sanctam ciuitatem reuertar, & sanctissimum templum tuum aßiduè venerabor: hoc autem Dauid in primis optabat; hinc illud, Vnum petij à domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Quod verò ait, se habitaturum in sæcula significat, se cum sua posteritate in vrbe sancta regnaturum, sunt tamen qui existimant, hanc esse allegoriam, qua significet, Deum sibi perpetuo præsidio, salutique futurum, de quo genere allegoriæ explicatum est in Psal. 27.*

Dedicasti hæreditatem. *Sic appellat regnum, quod Deus sibi ac familiæ suæ concesserat: sed etiam hæreditas piorum est sempiterna bonorum cælestium possessio. Hanc verè hæreditatem adire incipimus tum, cùm Deus spiritum suum nobis impartitur, à quo felicißimè regimur, & gubernamur, tantisque bonis afficimur, vt in hac vita fragili, & caduca immortalium vitam, & voluptates purißimas gustare incipiamus.*

Dies super dies. *Hic apertè sempiternam vitam, & imperiũ Christi canit, per quem familia*

Dauidis in perpetuũ regnat, neque aliter hũc versiculum interpretatur paraphrasis Chaldæa.

Misericordiam, & veritatem para. *Significat, regnum Christi esse regnum misericordiæ, & veritatis, quibus custodibus non solùm tuti, sed etiam beati sumus.*

Vt reddam vota mea. *Id est, hymnos, & gratiarum actionem, quæ quidem vota pij perpetuò reddere debent, quando etiam bona, quorum hæredes instituti sunt à Deo, perpetua sunt.*

ARGVMENTVM.

Docet, in solo Deo spem locandam esse, & nihil esse inanius, aut fallacius hominibus.

Victori pro Idithum, Psalmus David LXII.

VTique ad Deum silet anima mea, ab ipso enim salutare meum.

Vtiq; ipse est propugnaculũ meũ, & salus mea, ipse arx mea, nõ vacillabo multũ.

Quousque irruitis in hominẽ? interficiemini vniuersi vos tanquam paries inclinatus, & maceries impulsa.

Vtique propter exaltationem eius inierunt consilium, vt expellãt, diligunt mendacium, ore suo benedicunt, & corde suo maledicunt.

Veruntamen Deo sile anima mea, quoniam ab ipso expectatio mea.

Vtique ipse est propugnaculum meum, & salus mea, arx mea, non vacillabo.

In Deo salutare meum, & gloria mea, robur fortitudinis meæ, & spes mea in Deo est.

Sperate in eum omni tempore ô popule, effundite coram illo corda vestra, Deus spes nostra est.

Certè vani filij hominis, mendaces filij viri, in stateras si ascendant, ipsi pariter leuiores sunt vanitate.

Nolite sperare in iniquitate, & rapina, nolite fieri vanitas: diuitiæ si Affluant, nolite cor apponere.

Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quòd potestas Deo est, & tibi domine misericordia, & quòd tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

EXPLANATIO.

Vtique ad Deum silet anima mea. *Tunc animus noster ad Deum silet, cùm rebus aduersis auxilium eius patienter expectat vacuus ab omni solicitudine, & angore, neque se lamentis, aut querimoniis dedens.*

Non vacillabo multum. *Animus noster natura vsque eò imbecillis est, vt vel leui ictu facilè concutiatur, & cadat: quòd si fiducia, & spe ad misericordiam Dei adnitatur, vacillat ille quidem sæpe ob ingenitam infirmitatem, sed gradu constantiæ non dimouetur.*

Tanquam paries. *His similibus ostendit, quàm*

quàm facilè sit illos perditurus Deus.

Propter exultationem eius. *Insidiantur mihi coniuratione facta, propterea quòd videns ad magnam nominis celebritatē & gloriam me à Deo perductum esse.*

Ab ipso expectatio mea. *Ex eo pendet omnis spes salutis meæ.*

Vtique ipse est propugnaculum meum. *Qui hæc dicit ex animo, verè pius est, neque vim illam diaboli, vel impiorum reformidat: qui non credit Deum talem sibi esse, is à Deo alienus est, atque in hominibus spē suam ponat necesse est, id quod execrandum, ac detestabile est.*

Sperate in eum. *Hortatur populum, vt exemplum suum secutus omnes spes, & cogitationes suas in misericordia Dei collocet, qui solus ex omnibus seruare, solus omnibus bonis ornare, & cumulare nos potest.*

Effundite coram illo corda vestra. *Id est, omnes curas, & molestias vestras, atque ab eo solo auxilium expectate.*

Certè vani filij hominis. *Ostendit, neque ab hominum potētia metuendum esse, neque illorum opibus, & gratia nitendum. Appellat autem consuetudine linguæ Hebrææ homines ignobiles, & obscuros, filios hominis: contráque viros claros, & nobiles vocat filios viri, & pronunciat tam hos quàm illos futiles, vanos, & mendaces esse. hæc sententia in homines conuenit, quatenus*

diuini spiritus afflatu nondum renouati sunt.

In stateras si ascendant. *Est Hyperbole elegantissima, quæ exaggerat stultitiam, & leuitatem mortaliũ: si ponas, inquit, in altera libræ lãce inanitatem, in altera verò vniuersum genus humanum, profectò inanitas ipsa præponderabit.*

Nolite sperare in iniquitate, & rapina. *Monet cauendum esse, ne tanti pecuniam æstimemus, vt cupiditate cæca illius incitati suum alteri detrahamus, atque alieno incommodo nostris cõmodis cõsulamus: ita enim ex filiis Dei filij hominis efficeremur, id est, ipsa inanitate inaniores. Eos verò, qui diuitiis alterius sine iniuria quæsitis affluunt, monet, vt illis ne adiiciant animum, sed perinde affecti sint, quasi nihil possideant. transit enim celerrimè imagno huius vitæ inanis & adũbratæ, atq; hæc, quæ bona fortunæ nominantur sunt caduca, fluxa, & pro nihilo putãda.*

Semel locutus est Deus. *Hoc loquẽdi modo significat id, quod Deus dixit ita firmum, & ratum esse, vt irritum fieri non possit. In eandem sententiam accipitur illud apud Iobum, Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. Quid verò locutus ille sit, subiungit inquiens, se duo hæc audisse, videlicet Deum & potentia, & misericordia longè plurimum excellere, & vnicuique gratiam referre pro eo ac quisque se gerit: nam bonis amplissima præmia persoluit, nocentibus supplicia debita constituit. hoc ad poten-*

tiam

tiam ſpectat, illud ad miſericordiam: ſed ſciendum eſt, interpretes recentiores ita exprimere ex Hebræo, Semel locutus eſt Deus, atque iterum, hoc audiui: ſignificant autem verba hæc, Deum ſæpe locutum eſſe ore Moſis, & cæterorum vatum ea, quæ ſequuntur.

ARGVMENTVM.

Declarat deſiderium incredibile, quo tenebatur adeundi ad templum Dei, à quo longè aberat propter inimicitias Saulis. Declarat item quantam voluptatem capiat ex contemplatione rerum diuinarum: prædicit etiam, ſe regno potiturum ſublatis inimicis.

Pſalmus Dauid, cùm eſſet in deſerto Iuda, LXIII.

DEus, Deus meus ad te de ſummo mane vigilo.

Sitiuit te anima mea, deſiderauit te caro mea.

In terra deſerta, ſitibunda, & inaquoſa, ſic in ſancto contemplatus ſum te, vt videam fortitudinē tuam, & gloriam tuam.

Quoniam melior eſt miſericordia tua, quàm vita, labia mea laudabunt te.

Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.

Tanquam adipe, & pinguedine ſaturabitur anima mea, cum labiis exultationis laudabit os meum.

Certè memor fui tui ſuper ſtratū meū,

in vigiliis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te, me sustẽtauit dextera tua.

Ipsi verò perdere quæsierunt animam meam, introibũt in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partes vulpium erũt.

Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant per eum, quia obstruetur os loquentium iniqua.

EXPLANATIO.

Desiderauit te caro mea. *Ex hoc intelligi potest, res incommodæ atque asperæ quàm sint hominibus piis commodæ, ac salutares: siquidem caro quæ suapte natura est spiritui aduersaria, & à colendo Deo semper deterrere solet, assiduis calamitatibus fracta, & debilitata cum spiritu pacem facit, & vnà cum illo Deum cupidè quærit, propterea quòd extra ipsum non habet, vbi possit acquiescere.*

Sic in sanctuario. *Id est, quanquam in hac vasta solitudine vitam ago, tamen quasi in templo tuo forem, & sacrificiis interessem, sic contemplor sanctissimum numen tuum, atque oculis animi cerno fortitudinem tuam, & gloriam tuam. videtur autem arcam fœderis significare: his enim nominibus illa vulgò celebrabatur, quòd Deus ex eo loco oracula ederet, atq; vim, & numen*

numen suum insigniter ostendere soleret. Hinc Asaphus in Psal. 78. cùm dicere vellet hanc arcam permissu Dei in potestatem hostium venisse, dicit, illum fortitudinem suam, & suam gloriam in manus inimici tradidisse, quin etiam vxor Phineæ sacerdotis hanc calamitatem deflens in libro primo Regum ait, gloriam Domini ab Israële translatam esse ad Palæstinos. Licet hæc, quæ diximus, vera sint, tamen, cùm vir sanctus ait, se perinde, quasi in templo esset, contemplari gloriam Dei, & vim eius salutarem, hoc intelligit in primis, quanquam longè abest à solenni cœtu piorum pulsus à rege in desertas & incultas solitudines, non tamen eam rem impedire, quo minus suauißima voluptate potiatur, & pietatem suam alat in potentia & misericordia Dei contemplanda: quæ duæ res in maximis calamitatibus potißimùm elucent, dum vir pius vndique premitur, sed non opprimitur cadẽs, robustior surgit: in luctu & mœrore, gaudio triumphat: egentißimus est, & omnia poßidet: quotidie in media morte versatur, & tamen viget, ac floret. Quæ cùm geruntur, ille bonitatem Dei, & vim eius præpotentem non cogitatione modò comprehendit, sed etiam (vt ita dicam) manibus attrectat, atque ex ea re admirabilis quædam in animo ipsius exardescit amoris magnitudo aduersus clementißimum numen: vt non malè sentire videantur, qui affirmant, Deum in rebus

aduersis

aduersis amabiliorem existere quàm in prosperis quod ita esse, David quoque in maximis periculis versans suo testimonio comprobat, cum subiungit, misericordiã Dei vita ipsa optabiliorẽ esse. quæ verba ex animo dicere non potest, nisi expertus: experiendũ autẽ est potißimũ in ipsa calamitate.

Tanquam adipe. *Significat contemplationem diuinæ bonitatis esse salutarem, & delicatissimum pastum animorum.*

Rex verò. *De se loquitur, quem Deus regem constituerat.*

Omnes qui iurant. *Solebant Hebræi iurare per salutem regis. Saule autem incolumi nemo ausus fuisset per salutem Dauidis iurare.*

ARGVMENTVM.

Inuehitur in aduersarios suos, homines maledicos, & insidiosos, quos prædicit scelerum pœnas persoluturos.

Victori, Psalmus David LXIIII.

EXaudi Deus orationem meam, cùm deprecor, à timore inimici eripe animam meam.

Protege me à consilio malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacuerũt vt gladiũ linguas suas, tetenderunt sagittam suam verbum amarum: vt sagittẽt in occultis immaculatum.

Subito sagittabũt eum, & non timebũt, firmauerunt sibi sermonem nequam.

Narra

Narrauerunt, vt abſconderent laqueos: dixerunt, quis videbit eos?

Scrutati ſunt iniquitates, perfecerunt ea, quæ ſcrutati ſunt.

Etiam intimũ cuiuſque, & cor profundum: & ſagittabit eos Deus

Sagitta repentina, extabunt plagæ eorum, & impingere ſe ipſos lingua facient.

Commouebuntur omnes reſpicientes eos, & timebit omnis homo.

Et annunciabũt opera Dei, & facta eius intelligent.

Lætabitur iuſtus in Domino, & ſperabit in eo, & gloriabuntur omnes recti corde.

EXPLANATIO.

Tetenderunt ſagittam. *Comparat eorum verba ſagittis.*

Firmauerunt ſibi ſermonem nequam. *Id eſt, decreuerunt omnino nefarium facinus facere, de quo inter ſe conſultarunt.*

Scrutati ſunt iniquitates. *Id eſt, veſtigant varias nocendi vias, & artes.*

Etiam intimũ cuiuſque, & cor profundum. *Etiam intimos animorum ſenſus ſcrutantur, adeò ſunt callidi, & malitioſi.*

Et impingere ſeipſos. *Id eſt, perniciem ipſi ſibi petulantiſſima lingua comparabunt.*

Cõmouebuntur omnes. *Prædicit, Deum ea exempla editurum in ſuos aduerſarios, vt cæ-*

teros,

teros omnes à maleficio sit deterritutus.

Et facta eius intelligunt. *Intelligent inquam, hæc non casu, & fortuito euenire neq; consilio, atque opera hominũ geri, sed prouidentiam Dei esse, quæ afflictis, & violenter oppressis auxilium ferat, atque homines importunos, & nefarios perinde vt meretur eorum improbitas, vlciscatur: qui verò hæc sibi persuasit, à pietate alienus esse non potest.*

Lætabitur iustus. *Homines pij hæc, quæ dicta sunt, cõsiderantes, lætitia exultabũt, & spem suam, quam in Deo repositam habẽt, summopere confirmabunt, & gloriabuntur de tutela ipsius omnes recti corde, id est, quicunque animo puro, & simplici iustitiam, & pietatem colunt.*

ARGVMENTVM.

Gentem Hebræam, quæ apud Babylonios exulabat, inducit loquentem, & reditum suum ab exilio, tum etiam omnium gentium conuersionem ad verum Dei cultum vaticinantem.

Victori Psalmus & canticum David LXV.

TE manet hymnus Deus in Sion, & tibi reddetur votum.

Qui exaudis orationem, ad te omnis caro veniet.

Verba iniquitatum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegisti, & assumsisti, habitabit in atriis tuis.

Reple

Replebimur bonis domus tuæ,& sancti templi tui, mirabilia in iustitia.

Annues nobis Deus saluator noster, spes omniũ finium terræ, & maris longinqui.

Stabiliens montes in virtute tua, accinctus potentia, compescens fremitum maris, sonum fluctuum eius.

Et tumultum populorum: & timebunt qui habitãt in extremis à signis tuis, egressus matutini, & vesperæ laudantes facies.

Visitasti terram,& irrigasti eam, plurimum locupletasti eam.

Flumẽ Dei repletũ est aquis: paras frumentum illis, quoniam ita præparas eam.

Sulcos eius inebria, demitte pluuiam in liras eius, imbribus liquefac eam, germini eius benedic.

Coronabis annum benignitate tua, & vestigia tua stillabunt pinguedinem.

Stillabunt in habitacula deserti,& exultatione colles accingentur.

Vestientur gregibus campi, & valles operientur frumento, iubilabunt, atque hymnum dicent.

EXPLANATIO.

Te manet hymnus Deus in Sion. *Nullo enim loco præterquã Hierosolymis fas erat templum ædificare, aut sacrificium facere: sed hic locus ecclesiam Christi significabat: extra quam*

neque

neque Deus rite coli, neque vllum votum reddi potest, quod ipsi gratum, acceptúmque sit.

Qui exaudis. *Quoniã te benignissimũ præbes supplicibus tuis, omnes mortales relicta superstitione ad te confugient. id autem perfectum est, posteaquam filius Dei humanũ corpus assumpsit.*

Verba iniquitatum præualuerunt super nos. *Magna, certè peccata cõmiseramus, & ob eam causam in has calamitates incidimus: sed tu pro tua incredibili misericordia nobis omnia delicta condonabis, & populum tuum ab exilio reduces in patriam. Verbum apud Hebræos pro re ipsa vsurpari sæpe iam dictum est.*

Beatus quem elegisti. *O fortunatam gentem Hebræam, quam ex omnibus nationibus selegisti, tuámque appellari voluisti! Nos certè domum reuertemur, & in atriis sanctissimi templi tui maximam vitæ partem consumemus: sed in primis beati, quos Deus iam inde ab ipsa æternitate elegit ex innumerabili mortalium multitudine, & sibi filios adoptauit, scilicet illos in cælesti, & sempiterna domo Dei talia, & tanta bona manent, vt ea neque aspectu oculorum comprehendi, neque auribus percipi, neque vlla cogitatione queant adumbrari: quin etiam ipsa piorum ecclesia adhuc in terris manens Dei domus est: & illa quidem bonis præstantissimis referta, qualis est vera, germanáque iustitia, tranquillitas conscientiæ, lætitia sancta, spes certas vitæ sem*

tæ sempiternæ, & cætera dona, & fructus spiritus sancti, quorum sæpe mentionem facit diuus Paulus in suis epistolis.

Mirabilia in iustitia annues nobis. *Significare videtur ea, quæ gesturus erat Deus pro salute, & incolumitate gentis suæ: de quibus rebus gestis etiam meminit in psalmo sequenti. Sed inprimis admirabilia sunt ea, quæ Deus ijs concedit, quos suæ iustitiæ participes facit, atque in domum suam recipit, quæ est ecclesia Christi.*

Stabiliens montes. *Hæ sunt allegoriæ quibus elegantissimè describit prouidētiam Dei, ex qua pendet omnis autoritas, & potestas principum, & tranquillitas pacis: sed ego facile crediderim, has omnes esse vaticinationes ad mysteria Christi pertinentes. Hæc si ita sint, montes significabunt Apostolorum inuictam animi magnitudinem, & constantiam in Euangelio diuulgando, sonitum verò maris, & tumultum populorum intelligemus esse coniurationem contra ipsos à cunctis nationibus factam, quæ tandē magnitudine prodigiorum commotæ, & diuino spiritu afflatæ depositis odiis, religioni sanctæ adhæserunt. Hæc profecto satis apertè significare videtur versiculus sequens: cùm enim vir sanctus ait, Egressus matutini, & vesperæ laudātes facies, hoc intelligit, omnes nationes verum Deum piè, sanctèque veneraturas, id quod Apostolorum opera & studio perfectum est, quibus hoc præstantissi-*

mum munus à Deo aßignatum erat. cùm autem partes orientis, & occidentis dicere vellet, dixit egressus auroræ, & vesperæ quòd ex altera parte dies, ex altera nox oriatur.

Visitasti terram. *Prædicat benignitatem Dei, qui res ad victum, & cultum necessarias largè, & prolixè suppeditet mortalibus. Sed Origenes, & Eusebius Cæsariensis, hæc omnia de terra Iudæa scripta esse confirmant, quam Deus post reditum Hebræorum ex Babylone vberrimam, maximeq; fœcundam reddiderit, vt vnà cum libertate recuperata omnium rerum copia abundarent.*

Flumen Dei. *Sic appellat Iordanem, vt sentit Origenes, & Eusebius Cæsariensis, quanquā sic vocare potest omnia flumina terræ Iudææ, quæ Deo consecrata erat.*

Quoniam ita præparas eum. *Id est, quando terram ita irrigas, & fertilem reddis.*

Coronabis annum. *Id est, omni genere frugum illum ornabis, & quacunque incedes, fertilitatem in agros instillabunt pedes tui. Simile est illud Virgilij, Implentur vallesq; cauæ, saltusq; profundi. Et quacunque Deus circum caput egit honestum.*

Exultatione colles accingentur. *Id est, gaudebūt omnium fructuum copia exornati, sed vt cæteras partes huius hymni, ita extremam hanc ego arbitror mysteriis Christi aptißimè convenire*

uenire: si quidem terræ fœcunditas, quam vates sanctißimus tam eleganter, & copiosè describit, significat vbertatem virtutum omnium, quibus humanum genus abundauit, postea quam misericordiæ parens vnigenam filium suum è cælo demisit in terras, illásque imbribus, & salutari flumine sui spiritus irrigauit, optatißimo tempore Euangelij, quod tempus etiam Christus apud Esaiam annum diuinæ benignitatis appellat. Tunc animi mortalium, qui steriles, incultíque squallebant, accepto semine Euangelij redditi sunt vberrimi, maximéque feraces, & pulcherrimos pietatis fructus ediderunt: tunc maxima luporum vis in oues commutata est, séque IESV Christo custodiendam, & pascendam credidit: tunc omnia plausu, gratulatione, & laudibus Dei personarunt.

ARGVMENTVM.

Inducit etiam hoc hymno gentem Hebræam loquentem, & gratulantem se longa illa seruitute Babylonica liberatam esse.

Victori canticum Psalmi LXVI.

IVbilate Deo omnis terra, psalmũ dicite gloriæ nominis eius: date gloriam laudi eius.

Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & psallat tibi,

psalmum dicat nomini tuo.

Venite,& videte opera Dei,terribilis in consiliis super filios hominum.

Qui cõuertit mare in aridã, in flumine transierunt pede, ibi lætati sumus in ipso.

Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt, rebelles,ne exaltentur in semetipsis.

Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite vocem laudis eius.

Qui posuit animam nostrã ad vitam,& non dedit in commotionẽ pedes nostros.

Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti sicut examinatur argentum.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationem in lumbis nostris, imposuisti homines super capita nostra.

Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam, in holocaustis reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Holocausta medullata offeram tibi cũ incenso arietum, offeram tibi boues cum hircis.

Venite,audite,& narrabo vobis,omnes qui timetis Deũ quãta fecit animæ meæ.

Ad ipsum ore meo clamaui, & exultaui sub lingua mea.

Iniq

Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Certè exaudiuit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

Benedictus Deus, qui non amouit orationẽ meam, & misericordiã suam à me.

EXPLANATIO.

In multitudine virtutis. *Hunc versiculũ interpretati sumus in explanatione Psal.* 18.

Venite & videte. *Hortatur vniuersos mortales ad consideranda mirabilia facinora, quæ Deus effecit pro salute, ac incolumitate gentis Hebrææ. altius autem repetunt vsque à rebus gestis ductu & imperio Mosis. Nimirum harum rerum consideratio diligens, & cum fide coniuncta incredibile dictu est, quantum animos excitet ad cultum, & venerationem Dei: hic enim effigiem diuinæ benignitatis in pios, & seueritatis in improbos, tanquam in tabula, pulcherrimè expressam, & politam cernimus.*

Rebelles ne exaltentur. *Qui deficiunt à Deo, eiúsque imperium repudiant, ne animos in altum tollant, tanquam id impunè sint laturi, quanuis ad tempus florere videantur.*

Benedicite gentes Deum nostrum. *Hortantur non solùm Hebræos, sed etiam cæteras nationes ad canendas laudes veri Dei, atque illis narrãt, beneficia sibi ab ipso tributa, in quo affectum exprimunt animi grati, & pij, qui nihil*

æquè cupit, atque misericordiam, & bonitatem Dei vniuersis mortalibus notißimã esse, vt vnus omnium in colendo, & venerando illo consensus existat.

Et non dedit in commotionem. *Id est, nos in maximis periculis, & calamitatibus saluos, & incolumes conseruauit, neque passus est, animos nostros à pietate deficere.*

Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. *Exemplo suo docent, quid homines pietatis amantes de suis calamitatibus sentire debeant, nempe hoc, illas sibi consilio & numine diuino accidere, vt quemadmodum aurum, atque argentum igne purgatur, ita illorum animi puriores fiant rebus aduersis: his enim rebus & amor nostri, rerúmque fragilium, & caducarum exuritur, & studia pietatis, ac innocentiæ mirabiliter accenduntur. At impiorum quos Deus æterna morte mulctare constituit, longè dissimilis est ratio: non enim istorum labes, & vitia excoquit ærumna sed auget potiùs, & cumulat, illáque crescente simul animorum crescit impietas, sic vno, eodemq; igne lutum durescere videmus, ceráinque liquescere.*

Posuisti tribulationẽ in lumbis nostris. *Catenas significat, vt paraphrasis Chaldæa interpretatur.*

Et exaltaui sub lingua mea. *Id est ipsum laudibus extuli. Mouet autem exemplo suo, laudationem*

dationem benignitatis diuinæ cum ipsius inuocatione coniungendam esse: ea enim res mirandum in modum fiduciam corroborat, atque animum inuocantis ad spem erigit impetrandi omnia, quæ postulat, atque spes minime fallit: animus enim sic affectus nullam à Deo accipere repulsam potest. Hæc omnia vno versiculo complexus est Dauid in Psalm. 18. cùm ait, Laudans inuocaui Dominum, & ab inimicis meis saluus fui.

Iniquitatem si aspexi. *Quando (inquit) Deum precabar, si quod scelus animo conceptum habuissem, profectò illum non orassem, neque id mirum: vt enim Deum exores, necesse est ipsum confidēter ores: quod efficere non potes, si tibi alicuius sceleris, aut flagitij conscius sis.*

Qui non amouit orationem meam. *Id est, qui non repudiauit meas preces, sed misericordiam adhibuit in calamitate mea.*

ARGVMENTVM.

Orat Deum vt Hebræis, & cæteris gentibus salutem, & cognitionem sui impertiatur, ídque illum effecturum prædicit.

Victori in Neginoth, Psalm. & Canticum, Psalmus LXVII.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos:

Vt cognoscatur in terra via tua, in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur, & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

Hic hymnus maximè insignis est, propterea quod magna breuitate maxima mysteria complectitur: itaque mihi visum est faciendum, vt ipsum totum ea interpretandi ratione explanarem, quam Græci paraphrasim vocant.

PARAPHRASIS IN *Psal.* LXVII.

Deus misereatur nostri, & benignè faciat nobis, respiciat ille placidis oculis calamitates nostras, & splendidißima luce sui vultus omnium errorum tenebras pellat ex animis. Misericordiæ parens mitte de cælo vnigenum filium tuum, vt nota fiat omnibus in terris via, quæ ducit ad sempiternam domum tuam: fac, vniuersæ gentes cognoscãt, & venerentur Christũ tuum, per quem miseris mortalibus salutem, & beatam vitam donare promisisti. Immortales tibi gratias agant populi omnes, omnes populi sanctißimo

no numini tuo perpetuò hymnos canant, lætentur, & gaudio exultent vniuersæ gẽtes, quoniam preces miserorum benignus exaudis. Tu Domine populos omnes tuo salutari spiritu amantißimè gubernabis, tu nationes vagè disiectas & turbulentis erroribus implicitas ad veritatis viam reuocabis, tu filium tuum mortalibus ad vitam sempiternam ducem fidelißimum dabis. Immortales tibi gratias agãt populi omnes, omnes populi sanctißimo numini tuo perpetuos hymnos canant, scilicet tempus veniet, cùm terra, quæ multa secula sterilis, incultaq́; manserat, cælestes agricolas habebit, & suscepto semine Euangelij fœcundißima fiet, pulcherrimosq́; omnium virtutum fructus feret. Deus pater benignè faciat nobis filium mittens, Deus filius benignè faciat nobis patrem reconcilians, Deus spiritus sanctus benignè faciat nobis patrem filiumq́; demonstrans. Vtinam & patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnum Deum indiuiduè partitum, diuidueq́; coniunctum omnes terrarum fines, piè sancteq́; venerentur, & colant.

ARGVMENTVM.

Videtur hunc pulcherrimum hymnum cecinisse cùm Syros, & Idumæos & Ammonitas bello superasset: inducit autem populum prædicantem verbis magnificentissimis potentiam Dei, & benignitatem eius erga se.

Victori, Dauid Psalmus Cantici. LXVIII.

EXurgat Deus, & diſſipentur inimici eius,& fugiant, qui oderunt eum à facie eius.

Sicut diſpellitur fumus, ita diſpellat eos: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereát peccatores à facie Dei.

Et iuſti lætentur,& exultent in conſpectu Dei,& delectentur in lætitia.

Cantate Deo, pſalmum dicite nomini eius,extollite eum ſupremo cælo inſidentem,Iah nomen illi.

Exultate in cõſpectu eius patris orphanorum,& iudicis viduarum.

Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit ſolitarios in familia.

Qui educit vinctos in compedibus, rebelles autem habitabunt terram veſtram.

Deus cùm egredereris in cõſpectu populi tui,cùm pertranſires in deſerto.

Terra mota eſt, etiam cæli diſtillauerunt à facie Dei,ipſe Sinai à facie Dei,Dei Iſraelis.

Pluuiam voluntariam eleuaſti Deus ſuper hæreditatem tuam, & eam laborãtem recreaſti.

Animalia tua habitabunt in ea, paraſti in bonitate tua pauperi Deus.

Dominus dedit ſermonem laudatricibus exercitus magni.

Reges exercituum fugerunt, fugerunt, & familia domus diuisit spolia.

Si dormiatis inter ollas, pennæ columbæ deargẽtatæ, & alæ eius in pallore auri.

Cùm dispergeret omnipotẽs reges propter eam, dealbabatur veluti nix in Zalmon mons Dei, mons Basan.

Mons excelsus, mons Basan, vt quid exilitis montes excelsi?

Aduersus montẽ, in quo beneplacitum est Deo habitare? etenim Dominus habitabit in æternum.

Currus Dei viginti millia, multa millia Angelorũ, Dominus in eis (sicut in Sina) in sanctuario.

Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus.

Et etiam rebelles, propterea quòd inhabitat Dominus Deus.

Benedictus Dominus quotidie, oneret nos beneficiis suis Deus salutarium nostrorum.

Deus noster Deus saluos faciendi, & Dei Domini est exitus mortis.

Vtique Deus confregit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantis in d. lictis suis.

Dixit Dominus, ex Basan reducam, reducam de profundis maris.

Vt

Vt intingatur pes tuus in ſanguine, lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipſo.

Viderunt inceſſus tuos Deus, inceſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in ſanctuario.

Præcedunt cãtores, ſequũtur pſallẽtes in medio iuuencularũ tympaniſtriarum.

In eccleſiis benedicite Deo Domino de fonte Iſrael.

Ibi ex Beniamin paruulo dominãs eis.

Princeps Iuda in veſtibus ſuis acu pictis principes Zabulon, & principes Neptalim.

Mandauit Deus tuus fortitudinẽ tuam, confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

Propter tẽplum tuum in Hieruſalem, tibi offerent reges munera.

Increpa turbam lanceis armatam, congregationem taurorum inter vitulos populorum, vt ſupplex veniat cum fragmentis argenti.

Diſſipa gentes, quę bella volunt, veniẽt optimates ex Ægypto, Æthiopia feſtinabit porrigere manus ſuas Deo.

Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino.

Pſallite Deo inſidenti cælis cælorum ab initio.

Ecce dabit voci tuæ vocẽ fortitudinis.

date fortitudinem Deo, super Israel magnificētia eius,& virtus eius in nubibus.

Terribilis Deus in sanctuariis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem,& fortitudinem plebi suæ,benedictus Deus.

EXPLANATIO.

Exurgat. *Forma huius vocis,& earum quæ proximè sequuntur, in versiculis Hebræis tempus futurum indicat. diximus autem alio loco, Dauidem sæpenumero præsentia verbis tempus futurum significantibus exprimere, id quod perspicuum esse potest vel ex illo versiculo Psalmi 36. Homines & iumēta saluabis Domine. Hoc cùm ita sit,mihi maximè probandi videntur, qui verterunt ex Hebræo ad hunc modum: Exurgit Deus, & dissipantur inimici eius, & fugiunt, qui oderunt eum,à facie eius, & quæ sequuntur, eodem modo. Hæ sentētiæ sic expressæ longè plus ponderis, & dignitatis habent, & magis conueniunt cum argumento hymni, quo victoria iam adepta celebratur, tum ipsius hymni proœmio, in quo locus communis de prouidentia Dei copiosè, & splēdidè tractatur, vt populus intelligat, quicquid domi,militiæq; feliciter administratur, tribuendum esse misericordiæ diuinæ. itaque horum versiculorum hæc est sententia, Deum res humanas non negligere, sed piorum, impiorumq; habere rationem: atque alteros lætitia, & voluptate, alteros pœnis grauissimis afficere.*

Iah

Iah nomen illi. *Hebræi dicunt hoc nomen Deo impositum esse ad significandam illius vim omnium rerum creatricem.*

Exultate in conspectu. *Prædicauerat potentiam Dei improbos euertentem, nunc prædicat eius benignitatem bonos maximis beneficiis afficientem.*

Deus in loco. *Deus in summo quidem cælo habitat, curat tamen humilia, & res humanas pro infinita bonitate sua administrat.*

Deus qui inhabitare. *Deus (inquit) facit vt qui soli, & sine liberis vitam degebant, habeant domum familia florentem.*

Rebelles autẽ habitabunt. *Impij, & contemptores Dei tandem pœnas luunt, atque incolunt loca vasta, & sterilia, at pij ducũtur à Deo ex locis desertis ad terras fertiles, & amœnas. Huius rei exemplum præclarißimum ponit vir sanctus, cùm subiũgit, Deus cùm egredereris &c. Sed fac impios, & contemptores Dei vel in florentißimis vrbibus, atque in maxima rerum omnium affluentia vitam perducere ad extremam senectutem, tamen hæc sententia verißima est. vt enim vir pius, quocunque loco ætatem agat, in cælo est: sic impius vbique miser est, & tanquam relegatus in vastum & desertißimam solitudinem: quæ ipsi omnem vitæ huius fructum auferat.*

Etiam cæli distillauerunt. *Etiam (inquit) cælum*

cælum ipsum imbribus, & tempestatibus præsentiam Dei testatum est, & ipse mōs Sina tremefactus est. Hæc eadem memorant Delbora, & Barachus in hymno, quem Deo cecinerunt cæsis ad internecionem Chananæorum copiis. Domine (inquiunt) cùm exires de Seir, & transires per regiones Edon, terra mota est, cæliq; ac nubes distillauerunt aquis. Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel.

Pluuiam voluntariam. *Sic appellat pluuiam tempestiuam, & qualem homines optarēt, sed possumus etiam vertere ex Hebræo, pluuiam copiosam. Hæreditatem vero Dei vocat, vel terram ipsam Iudæam, vel potius gentem ipsam Hebræam, quam Deus tanquam agrum hæreditarium excolendum susceperat, & cùm sterilis esset, & omnium bonorum egens, salutaribus, & fœcundis imbribus misericordiæ suæ irrigauit, & fertilem, & bonis omnibus abundantem reddidit.*

Animalia tua. *Sic appellat homines pios, & veri Dei cultores.*

Dominus dedit sermonem. *Huc vsque pertinet prooemium hymni nunc celebrat populus victoriam Dauidis, Deus, inquit, suppeditauit materiam carminis mulieribus, quæ solent victorias ducum choris & cantibus celebrare. Huius consuetudinis mentio fit in libris Regum, in quibus scriptum est, mulieres Sauli redeunti è*

bello

bello obuiam processisse cantantes, Saul occidit mille, Dauid decem millia.

Si dormiatis inter ollas. *Sæpe iam diximus, linguam Hebræam admodum concisam esse, & orationibus imperfectis abundare: cuiusmodi est versiculus iste, qui hanc sententiam continet: si tam atri, & sordidi sitis, quàm ij, qui iacent inter ollas fuliginosas, polliceor tamen, vos in posterum fore tam nitidos, & candidos, vt alis columbæ argenteis, & instar auri fulgentibus vos comparare possitis, id est, sic habetote, vos deposito luctu, & mœrore omni posthac lætos, & fortunatos fore. vt enim color ater luctum & calamitatem: sic albus lætitiam, & res secundas significat.*

Cùm contereret omnipotens. *Hæc est altera allegoria similis superiori. Cùm, inquit, Deus copias Regum aduersariorum cæderet, ac profligaret, hæreditas ipsius, quæ antea nigra, & mœroris plena erat, candida tanquam nix effecta est, & dolorem cantu, & lætitia commutauit. Sic explanat hunc locum Abrahamus Esdra. Est autem Zalmon Iudææ mōs, quem aiunt ferè perpetuis niuibus albere.*

Mons Dei, mons Basan. *Laudat vrbem Hierosolyma, quam appellat montem Basanem, id est, fertilem, & pinguem, nam Basan regio est vberrima.*

Vt quid exilitis. *Quid, inquit, ô reges bella infer-*

infertis ciuitati, quam Deus charißimam habet, & sua præsentia tuetur?

Currus Dei. *Non desunt nobis currus cœlestes, non desunt acies ipsorum cœlitum, inter quas incedit Deus præsentiam suam nobis exhibens, vt eam olim in monte Sina exhibuit, & in sacrario suo sancto etiam nunc exhibere solet.*

Ascendisti in altum. *Populus his verbis appellat Dauidem, qui hostium mœnia expugnauerat & rebelles nationes bello domuerat, & ab iis præstantißima dona acceperat. Hæc autem victoria illi contigit, propterea quòd Deus custos est Hebrææ gentis, & in eorum ciuitate domicilium habet. Sed hæc Dauidis victoria Christi victoriam significabat, qui de peccato, & morte, & diabolo triumphauit, ac rebelles nationes imperio suo subiecit. propterea diuus Paulus in epistola ad Ephesios scripta hunc versiculum ad ipsum refert.*

Et Dei domini est exitus mortis. *Id est, Deus est, qui misericordia sua facit, vt homines exeant è ianua mortis, & grauißimis periculis liberentur.*

Verticem capilli. *Id est, confregit caput capillatum eius, qui perseuerabat in peccatis: videtur autem designare ducem hostium, vel vsus est numero singulari pro numero multitudinis.*

Dixit dominus ex Basan. *Cùm ad bellum proficisceremur, promisit dominus, nos tali vi-*

ctoria potituros, qualem olim reportauimus ex Basane, vbi regem, cui nomen erat Og, cum tota gente deleuimus: qualē item adepti fuimus, cùm mare rubrum pedibus transmitteremus, depresso Pharaone cum innumerabili exercitu. sic deniq; dixit dominus, cædam & trucidabo hostes tuos ô gens mea, vt pedes laues sanguine illorum, & canes tui eodem ipso cruore saturentur.

Viderunt incessus tuos Deus. *Senserunt hostes vim, & potentiam tuam, ac penè oculis viderunt te pro nobis propugnantem, & suas vires, opésque frangentem.*

Præcedunt cantores. *Describit pompam, & triumphum populi victoris.*

In ecclesiis benedicite. *Hæc sunt verba cantorum, quibus hortantur populum ad hymnos canendos. In cœtu, & conuentu, inquiunt, sancto dicite hymnos Deo, vos, qui prognati estis ex Iacob: & ex semine eius tanquam è fonte manatis. Hac eadē orationis exornatione vsus est Esaias, cùm ait, Audite domus Iacob, qui vocamini nomine Israël, & de aquis Iudæ existis.*

Ex Beniamin. *Recenset principes tribuum qui interfuerunt triumpho. Aderant, inquit ex tribu Beniaminij, qui præsunt ei familiæ, appellat autem eam tribum paruulam ob paucitatem hominum, quippe quæ penè funditus deleta fuerat ob scelus Gabaonitarum.*

In vestibus suis acu pictis. *Diuus Hierony-*

mus vertit, in purpura sua, sed eadem est sententia. Nonnulli ex recentioribus vertunt hoc modo, principes Iuda lapis eorum, id est vis & robur.

Mādauit Deus tuus. *Deus inquiūt, ô Israël suppeditauit tibi robur, quo hostes superasti.*

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis propter templū tuum in Hierusalem. *Sic etiam vertit ex Hebræo hunc locum Symmachus, perge, inquiunt, nos tueri, & tuis præstantißimis beneficiis ornare propter sanctißimum templum tuum, quod est Hierosolymis: hinc enim religio, & purißimus cultus numinis tui propagabitur, & reges externi magnificentißima dona tibi afferent.*

Congregationem taurorum inter vitulos populorum. *Tauros appellare videtur eos, qui opibus, & potentia excellebant inter hostium principes, & duces quos vitulos populorum vocat. De hac orationis exornatione dictum est in explanatione Psalmi 22.*

Veniēt legati. *Prædicit, omnes nationes cultum, & cognitionem veri Dei esse accepturas.*

Ecce dabit voci suæ vocē virtutis. *Alij existimant hanc sententiā generalē esse, vt sensus sit, Deum tribuere verbis suis vim & pōdus, vt voci eius illico omnia obediant. Hoc si ita sit, positum est hoc loco, vt etiam multis aliis, verbum futuri temporis pro verbo temporis instantis.*

Alij hanc vocem interpretantur esse vocē euangelij, quam vaticinatur summā vim habituram ad mouendos animos mortalium. Hæc sententia satis aptè huic loco conuenire videtur, in quo vates sanctus prædicit omnes nationes relictis falsis Diis, religioni sanctæ adhæsuras, hoc autem vi euangelij perfectum esse, nemo est qui nesciat: quam vim nisi Deus illi tribuisset, inanis sine dubio fuisset omnis Apostolorum labor.

Date fortitudinem Deo. *Id est, agnoscite & prædicate, omnem vim, robur, atque efficacitatem ita Dei propriā esse, vt omnia, quæcunque in vniuersa rerum natura vigent, ac pollent, illico in nihilum interitura sint, nisi continentur illis ex augustissimo ipsius numine, tanquam ex perenni vberrimóque fonte omnis existendi, permanendi ac afficiēdi vis munificè, prolixè, largè suppeditetur.*

Super Israël magnificentia eius. *Id est, in gente Hebræa elucet in primis gloria, & maiestas ipsius, eiúsque potētia terra, cœlóque viget, ac omnia moderatur.*

ARGVMENTVM.

Inducit loquentes homines sanctos, qui vastatis & direptis Hierosolymis in seruitutem à Babylonis abducti fuerant, & in magnis calamitatibus versabantur. sed nonnulla inseruntur, quæ ad anagogen relata pertinent ad dominum nostrum Iesum Christum.

Victori pro Liliis, Dauid Psalmus LXIX.

Sal

SAluum me fac Deus, quoniam intraue-runt aquæ vſque ad animam meam.

Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſiſtentia.

Veni in profunda aquarum, & tempe-ſtas demerſit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt voces meæ, defecerunt oculi mei expectantes Deum meum.

Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Inualuerũt, qui perſequũtur me inimici mei iniuſtè, quæ nõ rapui, tunc exoluebã.

Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita.

Ne erubeſcant in me qui expectant te domine, domine exercituum.

Ne confundantur in me, qui quærunt te Deus Iſrael.

Quoniã propter te ſuſtinui opprobriũ, operuit confuſio faciem meam.

Extraneus factus ſum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt ſuper me.

Et fleui, in ieiunio afflixi animã meam, & factum eſt in opprobrium mihi.

Et poſui veſtimẽtum meum ſaccum, &

factus ſum illis in parabolam.

Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in porta: & in me pſallebant, qui bibebant vinum.

Ego verò orationẽ meam ad te domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine miſericordię tuę exaudi me, in veritate ſalutis tuæ.

Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab iis, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

Non me demergat tẽpeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque claudat ſuper me puteus os ſuum.

Exaudi me domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecũdum multitudinem miſerationũ tuarum reſpice in me.

Et ne auertas faciem tuam à ſeruo tuo, quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Appropinqua animæ meæ, & libera eã, propter inimicos meos eripe me.

Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & ignominiam meam.

In conſpectu tuo ſunt omnes, qui tribulant me, improperium cõtriuit cor meum & mœrore confectus ſum.

Et expectaui, qui ſimul cõtriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni.

Et

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

Fiat mensa eorũ coram ipsis in laqueũ, & in retributionem, & in scandalum.

Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua.

Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos.

Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Quoniã quem tu percussisti, persecuti sunt: & de dolore vulneratorum tuorum locuti sunt.

Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam.

Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.

Ego sum pauper, & dolens, salus tua Deus protegat me.

Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Et placebit Deo super bouem, & vitulum cornua producentem & vngulas.

Videant pauperes, & lætentur: quærite Deum, & viuet anima vestra.

Quoniam exaudiuit pauperes Dominus & vinctos suos non despexit.

Laudent illum cœli, & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Quoniam Deus saluam facies Sion, & ædificabit ciuitates Iudæ.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

Et semen seruorũ eius possidebit eam, & qui diligũt nomẽ eius, habitabũt in ea.

EXPLANATIO.

Saluum me fac Deus. *Explanatores Latini Iesum Christum, Graci gentem Hebræam in his versibus loqui existimant, neque tamen hæc opinio Græcorum impedit, quo minus aliquæ sententiæ ad ipsum Christum commodissimè referantur: nam & illud Oseæ, Ex Ægypto vocaui filium meum, de gentis Hebrææ liberatione dictum est, quod tamẽ diuus Matthæus ad Christum verissimè transfert, vsus ea interpretandi ratione quam Theologi Græci ἀναγωγὴν vocant, cùm scilicet apertum orationis argumentum, ad sentẽtias interiores sanctioresque traducitur. Hæc hominibus piis nequaquam absurda videri solent, quippe qui didicerint ex diuo Paulo, omnia quæ Hebræis accidebant, rerum futurarum vmbras, & imagines extitisse, corpus autem esse Christi, cùm mysteria sub talium imaginum integumentis ocultata sunt, vt ab ipsorum aspectu oculi profanæ multitudinis arcerentur: itaque illa hanc recõditam interpretandi rationem rem planè commentitiam, & maximè ridiculam putat, nos verò vnà cum Christo gratias*

tias agimus Deo, qui homines arrogantes, atque inani opinione sapiētiæ inflatos, de suis mysteriis in quibus vera sapientia sita est, celatos esse voluerit, eáque cum hominibus idiotis, & maximè contemptis liberalißimè communicarit.

Intrauerũt aquæ. *Sæpe iam diximus aquas in literis sanctis aliquando significare pericula, & calamitates.*

Non est subsistentia. *Id est, non possum pedibus consistere. de hac allegoria dictum est in explanatione Psalmi* 40.

Defecerunt oculi mei. *Iam (inquit) oculi mei nimia laßitudine defecerunt, dum aßiduè cœlum suspiciunt expectantes, vt Deus meus opem mihi ferat. Itaque proponitur nobis præclarum veræ pietatis exemplum, quæ neque spem abiicit, neque ab orãdi studio deterretur, licet aures Dei à precibus abhorrere videantur.*

Quæ non rapui, tunc exoluebam. *Id est, eorum maleficiorum pœnas dabam, quæ non admiseram. Hoc nemo mortalium tunc verè de se ipso affirmare potuit, quàm Iesus Christus, qui, cùm ab omni macula peccati purißimus esset, tanquam insignis aliquis latro in crucem sublatus est, atque omnium delictorum, & scelerum, quæ humanum genus commiserat, acerbißimas pœnas ipse persoluit.*

Deus tu scis. *Accusant me stultitiæ, & improbitatis, at tu nosti domine, num quicquam*

aut stultè, aut improbè admiserim.

Ne erubescant. *Ne quæso domine permitte, vt qui confidunt præsidio tuo, cadant animis, dum cernunt, me causa nominis tui tanta mala perpeti, nec proficere quicquam auxilium tuum implorando.*

Extraneus factus sum. *Multi enim ex captiuis abducti reliquerant domi parentes, & fratres, & ab iis diu abfuerant: vel significat, etiam suos fratres germanos animo abalienato esse, qui omni genere officij calamitatem, & mœrorem fratris leuare debuerant.*

Et opprobria exprobrantiū tibi ceciderunt super me. *Id est, non minus, imò verò magis tangūt me probra, quibus te insectātur, quàm si mihi maledicerent, quippe cùm & pietatē violent, & certam sibi perniciem ea re comparent. Hunc totum versiculum Apostoli meritissimè sub persona Christi prolatum esse iudicarunt: nemo enim alius vnquam tanto studio defendendæ, ac propagandæ religionis inflammatus fuit, nemo æquè mortalium peccata miseratus est, nemo denique præter ipsum illa omnia tanquam sua & agnouit, & proprio sanguine luit.*

Aduersum me loquebantur. *Id est, maledicebant mihi in locis publicis, & celebribus, cuiusmodi erant apud veteres vrbium portæ, ad quas conueniebant ciues & iudicia agitabantur, vt alio loco dictum fuit.*

Et

Et in me psallebãt, qui bibebant vinum. *Id est, in suis compotationibus carmina in meum dedecus facta canebant, simile est illud Hieremiæ. Factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die.*

Ego verò orationem meam. *Id est, cùm illi tam acerbè me vexarent, ego auxilium tuum assiduis precibus implorabam. Hoc est vnicum perfugium, & portus homini pio rerum aduersarum tempestate iactato.*

Tempus beneplaciti Deus. *Clarius vertit Symmachus hoc modo, Tempus reconciliationis Deus, satis (inquiunt) pœnarum dedimus, iam tempus est, vt nos in gratiam recipias, & tantis calamitatibus liberes.*

Et dederũt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. *Queruntur homines sancti, se cùm egerent consolatione, non modò non recreatos, & leuatos mœrore, sed etiam magis exagitatos fuisse: vt si quis fame, sitíque laboranti fel, acetúmque præberet. sed Dominus noster Iesus Christus non solùm contumeliis, & maledictis iactatus est, cùm afflicto & mœrenti consolatio adhibenda foret, sed etiam, cùm suspensus in patibulo sitiret, acetum pro vino gustare coactus est. itaque huius versiculi verba ipsi conueniunt in primis.*

Fiat mensa eorum. *Id est, vnde lætitiam, & iucunditatem sibi quærunt, ibi laqueum mor-*

tis

tis inueniant: & qualẽ mẽſam mihi obtulerunt, talem habeant ipſi. ſed hæc cùm dicantur contra impios, atque hoſtes Dei, piorumq́; omniũ, in primis conueniunt in aduerſarios Chriſti, quibus menſa diuinorũ voluminũ, & ſalutaria quæque ſe vertunt in peſtiferum venenum, perinde vt eorum meretur impietas. Itaque diuus Paulus de Iudæorũ miſeria, & excæcatione ſcribens, hos verſiculos in ea re teſtes citat.

Obſcurentur oculi eorum. *Oculos mentis ſignificat, dorſi autem incuruatio ſignificat ſeruitutis onus.*

Quoniam quem tu percuſſiſti. *Id eſt, quam gentem tu pro peccatis ſuis afflixiſti, eam gentem iſti crudeliter perſecuti ſunt, & calamitatem calamitati addiderunt.*

Et de dolore vulneratorum. *Id eſt, conſultarunt de iis affligendis, quos tu vulneraueras: vel intelligit, impios de calamitatibus piorum iucundè narrare ſolitos.*

Laudabo nomen Dei. *Nunc prædicit, Hebræos ſeruitute Chaldæorum liberatum iri.*

Et ædificabit ciuitates Iudæ. *Quas hoſtes euerterant, ſed hæc omnia in primis vera euaſerunt, cùm Deus Chriſto ab inferis excitato mortalium animos miſerrima ſeruitute oppreſſos per Euangelium redimeret, atque omniũ terrarum oris concilia cœtúſque hominum arctiſſimo religionis vinculo ſociaret, qui cœtus aptiſſimè ciui-*

tates

tates Iudæ, id est laudationis, & confeßionis nominantur quando veri Christiani soli ex omnibus hominibus Deum verè laudant, & cōfitentur, id est, piè, sanctéque venerantur, & colunt. Cur autem cælum & terra, & mare, & reliquæ mundi partes lætari debeāt, & Deum laudibus extollere Christo regnum ineunte, & humanum genus in libertatem vendicante, infra Deo fauente explicabimus.

ARGVMENTVM.

In maximo periculo versans implorat auxilium Dei aduersus inimicos.

Victori Dauid ad recordandum,

Psamus LXX.

DEus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuādum me festina.

Confundantur, & ignominia afficiantur, qui quærunt animam meam.

Conuertātur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala.

Conuertantur propter confusionem suam, qui dicunt mihi, Euge, euge.

Exultent, & lætentur in te omnes, qui quærunt te: & dicāt semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego verò egenus, & pauper sum, Deus festina ad me.

Adiutor meus, & liberator meus es tu, Domine ne moreris.

EXPLANATIO.

Conuertantur propter confusionem. *Id est, qui mihi insultant dicentes, Euge, euge, conuertantur in fugam, & hæc sit merces ignominiæ, qua conantur innocentes afficere.*

ARGVMENTVM.

Etiam hoc pulcherrimo hymno implorat auxilium Dei, & ejus erga se misericordiam prædicat.

Psalmus LXXI.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salua me.

Esto mihi in petram fortitudinis, ad quam cõfugiam iugiter. mandasti, vt saluum me faceres.

Quoniam petra mea, & arx mea es tu.

Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis, & violenti.

Quoniam tu es expectatio mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea.

A te sustentatus sum ex vtero, de ventre matris meæ tu eduxisti me.

De te laus mea semper: tanquam prodigium factus sum multis, & tu fiducia mea fortis.

Repleatur os meum laude tua, tota die gloria tua.

Ne pro-

Ne proiicias me in tempore senectutis, cũ defecerit virt' mea ne derelinquas me.

Quia locuti sunt inimici mei de me, & qui obseruant animam meam, consilium fecerunt simul.

Dicentes, Deus dereliquit eum, persequimini,& comprehēdite eum, quia non est qui eripiat.

Deus ne elongeris à me,Deus meus in auxilium meum festina.

Confundantur & deficiant aduersantes animæ meæ, operiantur confusione, & ignominia,qui quærunt mala mihi.

E'o autem semper sperabo,& adiiciam super omnem laudem tuam.

Os meum annunciabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognoui numerum, ingrediar in potentia Domini, Domine recordabor iustitiæ tuæ solius.

Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua.

Et vsque in senectam, & canos, Deus ne derelinquas me.

Donec annunciem brachium tuũ generationi præsenti,& omni quę ventura est.

Potentiã tuam:& iustitiam tuam Deus vsque ad altissima, quæ fecisti,magnalia: Deus quis similis tibi?

Qui ostēdisti mihi tribulationes multas, & malas, & conuersus viuificasti me, & de abyssis terræ iterum adduxisti me.

Multiplicasti magnificentiam meam, & conuersus consolatus es me.

Et ego celebrabo te in vasis psalmi, veritatem tuam Deus meus, psallam tibi in cithara ô sancte Israel.

Exultabunt labia mea, cùm cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

Sed & lingua mea tota die loquetur iustitiam tuam, cùm cōfusi, & pudore affecti fuerint, qui quærunt mala mihi.

EXPLANATIO.

Ne confundar. *Id est, ne quæso permitte, vt ea spes vnquam fallat me, sed pro iustitia & bonitate tua libera me.*

Esto mihi in petram. *Esto mihi loco arcis munitissimæ, ad quā pateat mihi semper aditus: tibi certè semper curæ fuit salus mea.*

Tanquam prodigium. *Ego quidē ob assiduas calamitates factus sum veluti portentum hominibus, méque omnes à te derelictum putant: at ego omnem meam spem in te locatam habeo.*

Repleatur os meum. *Libera me tandem periculis & calamitatibus, vt possim læto, & tranquillo animo tuas laudes celebrare.*

Ne proiicias me. *Ne spolia præsidio tuo senectutem meam imbecillam, qui mihi ab ipsa in-* fantia

fantia semper affuisti.

Qui obſeruant animam meam. *Id eſt, qui vitæ meæ inſidiantur.*

Ego autem ſemper ſperabo. *Iactant quidem aduerſarij mei, me tuo penitus auxilio destitutum eſſe, ſed nunquam animum meum deterrere poterunt, quo minus confidat infinitæ miſericordiæ tuæ.*

Et adiiciam ſuper omnem. *Id eſt, nunquã intermittam cumulare laudibus laudes tuas.*

Quoniam non cognoui numerum. *Sic etiam vertit Symmachus, vt refert Theodoretus. eſt igitur ſenſus: Quotidie prædicabo iuſtitiam, & miſericordiam tuam: & beneficia, quæ à te maxima accepi, nunquam intermittam commemorare: tot enim ac tanta ſunt, vt eorum numerum ignorem.*

Ingrediar in potentia Domini. *Quanquã innumerabilia ſunt ea beneficia, quæ Deus in me contulit, neque mortalis aliquis poteſt pro dignitate prædicare iuſtitiam & bonitatẽ eius, tamen ego fretus auxilio ipſius ſuſcipiam hoc negotium celebrandi ſanctiſſimum numen, & cæteris omnibus rebus omiſſis memor ero Domine tantùm iuſtitiæ tuæ.*

Donec annunciem brachium tuum. *Id eſt, robur ac potentiam tuam.*

Deus vſq; ad altiſſima. *Id eſt. ô Deus præclara facinora quæ effeciſti, ad cœlũ vſque per-*

tinent, id est, maxima sunt, & maximè admirabilia. Non ignoramus interpretes recẽtiores aliter hunc locum ex Hebræo conuertisse, sed nos secuti sumus Symmachum, & Aquilam, qui verba huius versiculi ita interpretati sunt, & distinxerunt, vt nos emendauimus.

Qui ostendisti mihi. *Id est, qui me multis, & illis quidem magnis calamitatibus affecisti. & conuersus ad clementiam perditum & penè extinctum in lucem reuocasti, & ab infimo loco ad altißimum dignitatum gradum perduxisti. Simile est illud Annæ, Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Harum rerum altera nota fit nobis inanitas nostra, altera benignitas Dei: ex illa notitia nobis diffidere, ex hac Deo confidere discimus.*

ARGVMENTVM.

Describit magnitudinem, iustitiam, & felicitatem regni Salomonis, sed multa inserit, quæ soli Christo conueniunt, cuius imperij imago quædam fuit imperium regis istius.

Salomonis. Psal. LXXII.

DEus iudicia tua regi da, & iustitiam tuam filio regis.

Vt iudicet populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

Ferant montes pacem populo, & colles iustitiam.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet

ciet filios pauperũ,& cõteret calũniatorẽ.

Timebunt te cum sole, & coram luna in generatione,& generationem.

Descẽdet sicut pluuia in detonsum pratum,& sicut imbres stillantes super terrã.

Florebit in diebus eius iustus, & abundantia pacis, donec auferatur luna.

Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos terræ.

Coram illo procident Æthiopes,& inimici eius terram lingent.

Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, reges Arabũ & Sabba dona adducẽt.

Et adorabũt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei.

Qui liberabit pauperem clamantem,& & pauperem cui non erat adiutor.

Miserebitur pauperis & inopis, & animas pauperum saluas faciet.

Ex vsuris,& iniquitate redimet animas eorum, & pretiosus erit sanguis eorum coram illo.

Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & orabunt pro ipso semper, tota die benedicent ei.

Erit pugillos frumenti in terra, in summis montium tam frugifer, vt concutiatur velut Libanus fructus eius,& florebũt de ciuitate sicut herba terræ.

Exaltabit nomen eius in sæcula, coram sole propagabitur nomen eius.

Et benedicentur in ipso omnes gentes, & magnificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & replebitur gloria eius omnis terra, fiat, fiat.

Finiunt orationes Dauidis filij Iesse.

EXPLANATIO.

Deus iudicia tua. *Id est spiritum tuum illi impartire, vt omnia rectè, atq; ordine gerat: & iustè, ac sapienter regnum administret. His præstantissimis donis, quæ populus optat Salomoni, Deus affecit in primis filium suum, qui natus est in familia Dauidis: nam (vt scriptũ est in Euangelio Ioannis) & omnem iudicandi potestatem dedit illi, vt omnes honorent filiũ, sicut honorant patrem: & omnem suam iustitiam ita cum eodem communicauit, vt nemo ex iniusto fieri possit iustus, nisi per Christum.*

Ferant montes. *Id est, quemadmodum in magna fertilitate etiam montes, & colles solent frugibus abũdare, ita omnia plena sint pacis & iustitiæ. Quòd si allegorias amplectamur, montes, & colles significabunt reges & principes.*

Iudicabit pauperes. *Id est, afflictos, & calamitosos subleuabit, ac tuebitur, neque permittet*

tet,illos calumniis iniustorum hominum circumueniri. Hæc cùm scriberet vates sanctus,nō tam Salomonem, quàm Iesum Christum oculis animi cernebat,qui extitit vindex, & parens nostræ libertatis: & calumniatorem,id est, Diabolum contudit,euertitque.

Timebunt te. *Id est,mortales tantis beneficiis à te affecti ô rex, tandiu numen tuum venerabuntur, & colent: quandiu sol, & luna luce sua cuncta lustrabunt. Hoc Salomoni conuenire non potest: sed ei,quem ille significat,conuenit,id est Christo.*

Descendet sicut pluuia. *Id est,similis erit pluuiæ rorantis, & terram sitientem irrigantis, vnde manat agrorum fertilitas, & lætitia omnium mortalium.*

Florebit in diebus eius. *Hæc quoque adumbrata fuerunt in regno Salomonis, expressa verò & perfecta sunt in regno Christi,quam ob causam ipsum literæ sanctæ iustitiam, & pacem mortalium nominare solent. nam quod vates ait, pacem quæ florebit temporibus huius regis, tandiu duraturam,dum luna permanserit, quis non pespiciat hoc ad regnum Salomonis accommodari nullo modo posse?*

Et dominabitur. *Salomonis imperium pertinebat à mari rubro vsque ad mare Palæstinæ, & fluuiū Euphratem, & vltimos fines eius terræ,quam Deus promiserat Hebræis: in quo im-*

perium Christi adumbrabatur, cui pater subiecit orbem terrarum ab Oceano Orientis, vsque ad Oceanum Occidentis.

Et inimici eius terram lingent. *Id est, terram osculabuntur ad testificandam seruitutem: nã hodie quoque solent Asiatici, cùm ad regem suum adeunt, terram coram eo osculari.*

Reges Arabum. *Hæc quidem contigisse Salomoni, narrat scriptor historiæ sacræ in libro tertio Regum, & hunc regem dicit cunctis regibus auctoritate, ac sapientia plurimum præstitisse, vt non immeritò asseuerent Theologi, ipsum in sua persona Christum adumbrauisse: de quo Esaias eadem ferè prædicit, quæ continentur hoc Dauidis versiculo.*

Et adorabunt eũ omnes gentes. *Hoc ita propriè conuenit Christo, vt neque Salomoni, neque alij cuiquam vlla ratione congruere poßit.*

Quia liberabit pauperẽ. *Iure (inquit) ac meritò omnes reges, & populi omnes sese Christo in seruitutem piè, sanctéq; dicabunt, quando ille ercepturus est ipsos de manibus diaboli, qui miseros omni ope destitutos crudelißimè vexabat, & omnibus iniuriis, & contumeliis afficiebat.*

Ex vsuris, & iniquitate. *Alij vertunt ex Hebræo, ex fraude, & violentia.*

Et pretiosus erit sanguis eorũ corã illo. *Id est, magno vitã illorũ æstimabit, neque impunè feret, quisquis eorum sanguine sese cruẽtarit.*

Et

Et viuet. *Et hæc in Salomone adũbrata fuerunt, at in Christo politißimè perfecta, quippe qui vitam viuit beatißimã, & sempiternam, eiq; mortales non aurum modò, sed etiam seipsos donant, aßiduè precantes, vt regnum illius quotidie magis, magisq; dilatetur, neque vnquam intermittunt gratias agere, quòd ipsos non solùm à morte sempiterna liberarit, sed etiam omnium bonorum suorum participes fecerit.*

Erit pugillus frumẽti. *Hyperbole est, quæ exaggerat fertilitatem agrorum: dicit enim, ex paucis frumenti granis etiam in montibus tantas segetes, tamq; proceras esse prouenturas, vt agitante vento talem sonitum edant, qualem arbores Libani edere solent. Quin etiam dicit incredibilem ciuium prouentum fore: quod quidem euenisse sub imperio Salomonis, scriptum est in lib. 3. Reg. Iuda, inquit, & Israel plurimi: velut arena maris erant edentes, & bibẽtes, & lætantes. Regnante autem Christo incredibilis extitit prouentus hominum piorum, & bonorum cælestium, quibus modis aluntur animi ad æternitatem, & crescunt incremento Dei.*

Et benedicentur in ipso omnes gentes. *Hoc idem multis antè sæculis Deus promiserat Abrahamo totidem penè verbis, inquiens, benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. quæ verba significant omnes nationes per Christum Deo reconciliandas esse, & salutem ac bea-*

tam vitam consecuturos omnibus terrarum oris omnes, qui se ac sua omnia ipsius potestati, fideiq; commiserint.

Benedictus Dominus. *Nulla alia clausula poterat aptius conuenire huic hymno, in quo vates sanctus prædicit, Deum rem facturũ tam admirabilem, tamq; inopinatam, vt ab vltima origine mundi nihil vnquã ad aures mortalium tam incredibile peruenerit.*

Et replebitur gloria eius omnis terra. *Cùm scilicet à Christo omnes nationes ad cultum veri Dei perducentur.*

Finiunt orationes Dauid. *Alij aliter hæc verba interpretantur, ego quanquam non omnino improbare eos audeo, qui putant significari, in hoc hymno summam cõtineri earum rerum, quas Dauid omnibus votis expetebat: tamen libentius crediderim, hoc adscriptum esse propter aliquot psalmos, qui deinceps sequuntur: eos enim esse Asaphi non Dauidis, ipsæ inscriptiones indicant. Asaphum verò psalmos composuisse, testis est historia sacra: in secundo enim lib. Paralip. scriptum est, Ezechiam regem Leuitis mandasse, vt laudarent Deum hymnis Dauidis & Asaphi videntis: Videntes autem appellabant Hebræi eos, qui afflati spiritu diuino futura præuidebant.*

ARGVMENTVM.

Scriptũ est hoc carmen ad eos consolandos, qui angi

angi solent, cùm vidét improbos opibus, & potētia florere, bonos autem egestate, & variis incōmodis premi. videtur autē inuehi in Saulē & eius asseclas.

Canticum Asaph, Psal. LXXIII.

VTique bonus est Deus Israel, iis qui sunt mundo corde.

Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei.

Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns.

Quia non sunt ligamina in morte eorum, & viuidum est robur eorum.

In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Ideo tenuit eos superbia, induti sunt iniquitate, & impietate sua.

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum, transierunt cogitationes cordis.

Dissoluerunt, locuti sunt de nequitia, contra excelsum locuti sunt.

Posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum peruagatur terram.

Ideo conuertetur populus eius huc, aquæ calicis pleni sugentur eis.

Et dixerunt, quomodo scit Deus? & an est scientia in excelso?

Ecce isti impij sunt, & felices in sæculo obtinuerunt diuitias.

Ergo frustra mundaui cor meum, & la-

ui in innocentia manus meas.

Et fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.

Si dixi, Narrabo sic, ecce, nationem filiorum tuorum reprobaui.

Et cogitaui, vt intelligerem hæc, sed labor est coram me.

Donec intrem in sanctuaria Dei, & intelligam nouissima eorum.

Certè in lubrico posuisti eos, deiecisti eos in desolationem.

Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt, consumpti sunt ab horroribus.

Velut somnium expergefacti. Domine in ciuitate imaginem ipsorum cõtemptibilem reddes.

Quoniam acescebat cor meum, & renes mei pungebantur, & insipiens eram, & non intelligebam.

Vt iumẽtum factus sum apud te, & ego semper tecum.

Tenuisti manum dexteram meam, & in consilio tuo deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Quis mihi est in cælo? & tecum nil placet super terram.

Defecit caro mea & cor meũ, fortitudo cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Quia

Quia ecce, qui elongant se à te, peribũt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Mihi autem adhærere Deo bonum est, posui in Domino Deo spem meam.

Vt annuntiem omnia opera tua.

EXPLANATIO.

Vtique bonus. *Certè (inquit) Deus in Israelem beneficus est & maximè benignus, est, inquam, talis in eos præcipuè, qui puro sunt animo, id est, qui neque rebus piorum aduersis, neque prosperis impiorum abducuntur, vt de bonitate, & prouidentia Dei minus piè sentiant. at animus meus harum rerum specie tam vehementer commotus est, vt parum abfuerit, quin de recta sententia depellerer, atque in Deum grauißimè peccarem.*

Quia non sunt ligamina. *Non solùm (inquit) improbi latè & iucundè viuunt, sed etiam accidere solet, vt soluti omni dolore & cruciatu placidè & tranquillè moriantur. Ita hunc locũ interpretantur Hebræi. Quinetiam Aquila interpres doctißimus in eandem sententiam vertit hoc modo, Nulli cruciatus interueniunt morti eorum.*

Et viuidum est robur eorum. *Alij vertunt ex Hebræo, & firma sunt palatia eorum, id est, accedit ad eorum felicitatem, quòd morientes relinquunt liberis magnificas ædes, & luculentam hæreditatem.*

Egred

Egrediuntur præ pinguedine oculi eorum. *Diximus alio loco, pingues in literis sanctis appellari homines opibus ac potentia florentes, opulentiam verò & prosperitatem vitæ plerunque sequitur importunitas, & superbia.*

Transierunt cogitationes cordis. *Id est, etiam supra spem, & cogitationem illis omnia feliciter eueniunt.*

Dissoluunt. *Id est, affligunt, & crudeliter vexant innocentes, sic explanant Hebræi.*

Loquuti sunt de nequitia. *Hoc est, ad id furoris, & petulātiæ perducti sunt, vt non modò scelera, & flagitia sua non celent, sed etiam illa ostentare audeant, seq; in dedecore, ac turpitudine magnificè iactent.*

Posuerunt in cælum. *Id est, neque Deo, neque hominibus maledicendo parcunt.*

Ideò conuertetur. *Propterea populus Dei ad hæc studia nefaria se conuertit, & cùm videat impios in magna potentia esse, atque omnium rerum copiis affluentibus florere, eorum vitam, & mores imitantur, & aquam pleni calicis bibunt: id est, opiniones pestiferas istorum animo hauriunt, seq; in illas ingurgitant, vt sitientes aquam auidissimè potare solent: quamobrem vulgo dicunt: qui fieri potest, vt Deus res humanas intelligat, aut gubernet? cùm homines impij & omnibus sceleribus contaminati opibus circumfluant, & tranquillam ac beatam vitam colant. Ego*

quoque

quoque hæc cum animo meo considerans in eam insaniam incideram, vt affirmarem, me frustra innocentiæ studuisse, quandoquidem aßiduis calamitatibus vexor, neque vllus oritur dies, quin aliquam mihi molestiā portet. Hæc quidem ego temerè effutiebam, sed rem diligentius expendens dixi, Si ita loquor, & sentio, nónne improbo vitam, & studiū omnium piorum? qui nullis incommodis, aut cruciatibus deterrentur ab innocētia, & virtutis amore, neq; existimāt, se frustra pietatē coluisse, si vel maximis calamitatibus obruātur. itaq; cum omni studio conarer rationem harum rerum inuestigare, ad extremum deterritus sum negotij magnitudine, & animaduerti, me ad cognitionem earum rerum peruenire non posse, nisi Deus aperiret mihi arcana prouidentiæ suæ, & viderem quem exitum habeant impij, qui videntur in hac vita esse beati. verùm nō ita diu in hac animi hæsitatione versatus sum: vidi enim, istos homines sceleratos, & impios, quorum prosperitas me cruciabat, grauißimas pœnas dare. Hanc sententiam tractat etiam in Psal. 69.

Certè in lubrico. *Certè (inquit) lubrica sunt bona, quæ tuo permissu poßidebant, lubrica inquam sunt, & qui per ea ingrediuntur, facillimè labuntur.*

Quomodo facti sunt. *Videtur designare Saulem, & eius familiam, quæ breui tempore funditus deleta est.*

Velut

Velut somnium expergefacti. *Euanuit horum felicitas tanquam somnium hominis expergiscentis, similis inquam fuit somnio eius, qui iam sit experrectus: somnium enim illud est inane, quanquam videatur delectare dormientem.*

Imaginem ipsorum. *Imaginem appellat dignitatem, memoriam, & nominis claritatem, quibus rebus isti inflabuntur cùm tamen eæ res nihil aliud essent nisi vmbra quædam: & imago vana. sic etiam alio loco dixit, certè in imagine pertransit homo, id est, velut vmbra quædam, & inanis imago vitam transit.*

Quoniam acescebat. *Certè antequam viderem impios de suo florẽti statu in maximas calamitates præcipitari, mirandum in modum angebar: id autem mihi accidebat propterea quòd stultus & insipiens erã. itaque velut iumentum factus sum apud te: tu enim insipientẽ, & prouidentiæ tuæ rationes ignorantem duxisti quò nesciebam: duxisti inquam, me per varios casus & discrimina ad maximum decus & gloriam.*

Quis mihi est in cælo. *Dum vir sanctus canit infinitam Dei bonitatem erga se, incredibili eius amore exardescẽs emittit has voces: quis (inquit) mihi placeat in cælo præter te? quem ego in terris amem, colam, suspiciam præter te? certè reliqua omnia mihi sordent, te vnum ego amplector, te vnum opto, te vnum suspiro atque ardeo, qui vnus es amandus, & colendus, & toto animo*

mo desiderandus, tabescit desiderio tui animus & corpus meum: tu Domine vis & robur es mentis mea, tu opes, tu copia, & sempiterna hareditas mea.

Qui fornicantur abs te. *Id est, qui te relicto aliud amant.*

Vt annuntiem omnia opera tua. *Id est, vt benignitate tua seruatus, & omnibus bonis actus & ornatus perpetuis hymnis celebrem admirabilia facinora bonitatis, & prouidētia tua.*

ARGVMENTVM.

Deplorat gens Hebræa incendium templi, & vastationem vrbis sanctæ, & calamitates suas, orans Deum, vt aliquando tandem opem ferat.

Erudiens Canticum Asaph,
Psalm. LXXIIII.

VT quid Deus repulisti in perpetuum? iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ?

Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio,

Virgæ hæreditatis tuæ quam redemisti, montis Sion istius, in quo habitasti.

Leua gressus tuos, vt vastes in perpetuum hostes vniuersos, qui mala intulerunt sanctuario tuo.

Rugierunt, qui oderunt te, in medio synagogarum tuarum.

Posu

Posuerunt signa sua signa, cognitus est inimicus velut in altum.

Attollens in sylua lignorum secures,& nunc sculpturas eius simul bipēni,& malleis contriuerunt.

Incēderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerūt tabernaculū nominis tui.

Dixerūt in corde suo, depopulabimur simul: combusserunt omnes synagogas Dei in terra.

Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & non est nobiscum, qui sciat quousque.

Vsquequo, Deus, improperabit inimicus? blasphemabit aduersarius nomen tuum in perpetuum?

Vt quid retrahis manū tuam, & dexteram tuam?de medio sinu tuo tolle illam.

Deus autem rex noster ab initio operatus est salutes in medio terræ.

Tu dissipasti in fortitudine tua mare, contriuisti capita draconum in aquis.

Tu confregisti capita Leuiathan, dedisti eum escam populis Æthiopum.

Tu dirupisti fontem, & torrentem, tu siccasti fluuios vehementes.

Tuus est dies,& tua est nox, tu fabricatus es lucem & solem.

Tu statuisti omnes terminos terrę, æsta-

tem,& hyemem tu plasmasti.

Momor esto huius, quod inimicus improperauit domino, & populus insipiens blasphemauit nomen tuum.

Ne tradas bestiis animam turturis tuæ, congregationem pauperum tuorum, ne obliuiscaris in perpetuum.

Respice ad fœdus,quia repleta sunt loca tenebrosa terræ habitationibus violentorum.

Ne reuertatur pauper confusus:pauper & inops laudabunt nomen tuum.

Exurge Deus,iudica causam tuam,memor esto improperiorum tuorum,quæ ab insipiente fiunt tota die.

Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum, vociferatio eorum qui te oderunt ascendit semper.

EXPLANATIO.

Virgæ hæreditatis tuæ. *Virgam appellat sceptrum, quo vocabulo vsus est Aquila, cùm verteret hunc versiculũ ex Hebræo: illud autem Deuteronomij explanat hunc locum: Ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua ex Aegypto.*

Leua gressus tuos. *Id est, huc ades tandem ad eos funditus perdendos, qui sanctissimum templum tuum manibus impiis euerterunt.*

In medio synagogarum tuarum. *Erant*

in singulis Iudaeae vrbibus, & oppidis aedes publicae, in quas ciues conueniebant, vt Deum simul precarentur, & doctrinam rerum diuinarum perciperent. Ea loca vocabulo Graeco Synagogae nominantur.

Posuerunt signa sua. *Id est, erexerunt vexilla, & trophaea, monumenta victoriae.*

Cognitus est inimicus velut in altum. *Vidimus, inquit, hostem debacchãtem, & ornamenta templi sanctissimi disturbantem, quemadmodum lignator arbores caedit in sylua.*

In terra polluerunt. *Id est, in terram deiectum contaminarunt.*

Signa nostra non vidimus. *In tantis calamitatibus nullum beneuolentiae tuae signum vidimus, nullum extitit ex iis prodigiis, quae pro salute, ac gloria nostra olim edere solebas, neque vllum habemus vatem sanctum qui nobis praedicet, quandiu haec mala permansura sint.*

De medio sinu tuo. *Profer (inquit) manum vltricem ex sinu tuo, & impios hostes funditus perde.*

Deus autem rex noster. *Consolatur se recordatione superiorũ temporum: Deus enim gentem Hebraeam iam inde ab vltima origine sibi tuẽdam, atque ornandã susceperat: quòd si illa saepenumero ob peccata in maximas incidere calamitates passus fuerat, semper tamen auxilium tulerat oppressis, & crudelitatem hostium aliquo*

notá- i

notabili supplicio vindicarat, vt facilè perspici posset, hanc natione in præcipua ipsius esse tutela.

In medio terræ. *Id est, palam, & omnibus mortalibus tanquam in theatro spectantibus nos sæpe seruant in maximis periculis.*

Tu dissipasti. *Commemorat miraculũ maris rubri, & Aegyptiorum depressionem.*

Leuiathan. *Pharaonem intelligit, quẽ etiam Esaias Leuiathan vocat. hoc nomen significat beluas vastas maris: qualia sunt Cete.*

Dedisti eum escam populis Aethiopũ. *Hoc intelligit, eos, qui littora maris rubri accolunt, potitos fuisse spoliis Aegyptiorum. Sed alij vertunt ex Hebræo, dedisti eum escam habitantibus in deserto, quibus verbis significare videtur, cadauera Aegyptiorum ad littus eiecta prædare, & pastum fuisse bestiarum.*

Tu dirupisti fontes. *Id est, è silicibus ruptis elicuisti vim maximam aquæ, cùm populus siti conficeretur.*

Fluuios vehementes. *Symmachus vertit fluuios antiquos. significat autem Iordanem.*

Animam turturis tuæ. *Sic appellat gentem Hebræam ob innocentiam, & imbecillitatem.*

Respice ad fœdus. *Quod scilicet cum maioribus nostris fecisti.*

Quia repleta sunt loca. *Loca nostra, quæ sunt tenebrosa, idest plena luctus, & miserarum occuparunt homines violenti, & omnis lu-*

manitatis expertes.

Ne reuertatur. *Ne quæso miser populus, qui ad orandum opem tuam venit, repulsam ferat.*

Ne obliuiscaris voces inimicorum. *Id est, maledicta impia, & contumelias quæ in te iacere audent.*

Vociferatio eorum. *Id est, voces impiæ, & conuitia inimicorum tuorum quotidie magis ac magis crescunt.*

ARGVMENTVM.

Plerique ex Græcis, & Latinis explanatoribus hunc Psalmum ad Christum pertinere confirmant, qui inducitur loquens, & deterrens impios & superbos, ab arrogantia & maleficio.

Victori ne disperdas. Psalmus cantici Asaph LXXV.

CONfitebimur tibi Deus, cõfitebimur, & propinquum erit nomen tuum.

Narrabunt mirabilia tua. Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Liquefiet terra, & omnes qui habitant in ea, confirmaui columnas eius.

Dixi iniquis, Nolite iniquè agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu

Nolite extollere in altũ cornu vestrum, nolite loqui ceruice dura.

Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à deserto venit exaltatio, quoniam Deus iudex est.

Hunc

Hũc humiliat,& hũc exaltat,quia calix in manu domini vini meri plenus misto.

Et effundit ex hoc,vtique fæces eius sugent, bibéntque omnes peccatores terræ.

Ego autem annunciabo in sæculũ,cantabo Deo Iacob.

Et omnia cornua peccatorum constringam,& exaltabuntur cornua iusti.

EXPLANATIO.

Confitebimur tibi Deus. *Id est, semper celebrabimus laudes tuas, túque nobis semper propitius aderis. Videtur ecclesia piorum hæc loqui, quippe quæ ab impiis vexata ad implorandum auxilium Dei confugerit, & statim eius numen, & præsentiã senserit quare ait, omnes pios narraturos ipsius facta illustria, & admirabilia.*

Cùm accepero tempus. *Hæc aiunt esse verba Christi affirmantis, se de omnibus improbis, & impiis hominibus supplicium sumpturum, cùm tempus illud iudicij nouißimi venerit, quo quidem tempore ait terram cum omnibus iis, qui eam incolunt dissolutum iri: qui enim illam stabiliuit, eam potest etiam dissoluere.*

Dixi iniquis. *Hæc omnia sæpißime admonuit Christus, cùm vitam ageret in terris, neque vnquam intermittit eadem admonere ore piorum.*

Nolite extollere in altum. *Id est, nolite vos efferre contra Deum.*

Quia neque ab Oriente. *Ratione͂ affert, cur debeant ſeſe Deo ſubiicere : quoniam ſcilicet fruſtra quæritur in terris dignitas & potentia, quarum rerum diſpenſatio pertinet ad ſolum Deum, qui æquiſsimus eſt iudex, & vnicuique vel pœnas, vel præmia cōſtituit pro eo ac quiſque ſe gerit.*

Neque à deſerto venit exaltatio. *Solitudo vaſtiſsima in Iudæa ſpectat ad meridiem, propterea deſertum dixit, cùm meridiem dicere vellet.*

Quia calix. *Alio loco diximus, in literis ſanctis calicem ſæpe ſignificare pœnas, & ſupplicia improborum. Vini autem meraci mentionem fecit ad ſignificandam atrocitatem pœnarum. Nam quod ait, hunc calicem plenum eſſe miſti, ſignificare videtur, plurimū̃ fæcis vino admiſtū eſſe. Sed nonnulli ſic vertunt ex Hebræo: Quia calix in manu Domini vini infuſi, quod rubrum eſt. Hi ſequuntur Chimim, qui affirmat, hoc genus vini eſſe in Iudæa generoſum, & vehemens & propterea virum ſanctum vti hac allegoria ad magnitudinem ſupplicij exaggerandam.*

Ego autem annunciabo. *Chriſtus cum, ius nunquam intermittit prædicare beneficia Dei, eiúſque laudes celebrare, quo ad tēpus illud iudicandi veniat, de quo ſuprà dictum eſt : tunc enim omnem vim, & potentiam impiorum infringet, & pios in partem ſui regni ſempiterni accipiet.*

ARGVMENTVM.

Celebrat insignem victoriam, quam de hostibus reportauerant Hebræi. Videntur autem hæc scripta esse in Regem Senacheribū, qui cum maximo exercitu inuaserat terram Iudæam.

Victori in Neginoth, Psalmus cantici Asaph LXXVI.

NOtus in Iudæa Deus, in Israël magnū nomen eius.

Et est in Salem tabernaculum eius, & habitatio eius in Sion.

Ibi confregit sagittas, arcum, scutum, gladium & bellum.

Apparuisti maximus à mōtibus prædæ, in prædam dati sunt superbi corde.

Dormierunt somnum suum, & non inuenerunt omnes viri fortes manus suas.

Ab increpatione tua Deus Iacob consopitus est currus, & equus.

Tu terribilis es, & quis coram te consistat simulatque exarserit ira tua?

De cælo auditum fecisti iudicium, terra tremuit & siluit.

Cùm exurgeret ad iudicium Deus: vt saluos faceret omnes mansuetos terræ.

Quoniā indignatio hominis cōfitebitur tibi, & reliquiis indignationis te accinges

Vouete, & reddite domino Deo vestro, omnes qui in circuitu eius estis, afferte munera.

Terribili,& auferenti ſpiritum principum,terribili apud reges terræ.

EXPLANATIO.

Notus in Iudæa Deus. *Celebris eſt in Iudaa Deus,in Iſraël glorioſum & illuſtre eſt nomen eius propter inaudita miracula,& prodigia qua ſolet edere pro ſalute,& gloria gentis ſua.*

In Salem. *Sic appellat Hieroſolyma: ita enim olim vocabatur ea vrbs,vt eſt in Geneſi.*

Apparuiſti maximus à mõtibus prædæ. *Symmachus ita vertit hunc locum. Eſt autem ſenſus, declaraſti admirabilem potentiam tuam in montibus Iudaa, innumerabilibus copiis(qua illos occuparant)ad internetionem caſis.*

Dormierunt ſomnum. *Id eſt, mortem occubuerunt, & nihil viribus ſuis profecerunt, quamuis bellicoſi eſſent.*

De cælo auditum. *Appellat ſtragem illam hoſtium iudicium cœleſte: propterea quòd, illam à Deo editam fuiſſe,perſpicuum eſt.*

Terra tremuit,& ſiluit. *Id eſt,qui nos minis & immani ferocitate territabant,ipſi incredibili terrore perculſi ne omnino quidem hiſcere auſi ſunt,cùm Deus calamitates noſtras miſeratus,pœnas ab ipſis iudicio perſequeretur.*

Quoniam indignatio. *Ira,inquit,& crudelitas impiorum oppugnantium cultores tuos materiam prabebit tui numinis celebrandi, & potentia, ac miſericordia pradicanda, dum nos*

incola

incolumes conseruas, illos autem sempiternis suppliciis mactas.

Reliquiis indignationis. *Id est, si quid minarum hostilium reliquum fuerit, ad id contundendum, & confringendum te accinges, & hostes piorum funditus euertes.*

Vouete. *Hortatur populum ad vota nuncupanda, & gratias agendas Deo pro victoria iam adepta.*

ARGVMENTVM.

Describit, quanto dolore confectus fuerit, cùm Hebræi maximis calamitatibus opprimerentur, & quemadmodum mœrorem suum leuauerit recordatione beneficiorum illustrium quibus olim Deus affecerat gentem suam: sed, vt Græci existimant, populus ipse inducitur loquens.

Victori pro Idithum, Psalmus Asaph LXXVII.

VOce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi.

In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manus mea nocte extensa fuit sine intermissione.

Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & vociferabar, loquebar, & deficiebat spiritus meus.

Apprehendisti palpebras oculorũ meorum, turbatus sum & non sum locutus.

Cogitaui dies antiquos, & annos sæculorum recordabar.

Carminũ meorũ, nocte cum corde meo meditabar, & scrutabatur spiritus meus.

Nunquid in æternum proiicit Deus? aut non apponet, vt se propitium adhuc exhibeat?

Nunquid defecit in perpetuum misericordia eius? cõsumptum est verbum á generatione in generationem?

Nunquid oblitus est misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dexteræ excelsi recordabor.

Memor ero operum domini, nam memor ero mirabilium tuorũ, quæ vsque ab initio fecisti.

Et meditabor in omnibus operibus tuis, & de consiliis tuis loquar.

Deus in sanctitate via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutẽ tuam, redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Iacob & Ioseph.

Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

Effuderunt aquas nubila, vocem dederunt nubes.

Etiam sagittæ tuę discurrerunt, vox tonitrui tui in sphæra.

Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ, commota eſt, & contremuit terra.

In mari via tua, & ſemitæ tuæ in aquis multis, & veſtigia tua non ſunt cognita.

Deduxiſti ſicut oues populum tuum in manu Moyſi, & Aaron.

EXPLANATIO.

Voce mea. *Primùm deſcribit grauiſſimam perturbationē animi penè deſperantis, deinde docet, quæ medicina tam periculoſo morbo adhibenda ſit.*

Manus mea nocte extenſa fuit, ſine intermiſſione. *Ita vertit hunc locum Symmachus, & fideliter quidem.*

Renuit conſolari. *Cùm, inquit, animus meus omnem conſolationem repudiaret, ad memoriam Dei confugiebam, & illius miſericordiam vociferans implorabam.*

Apprehendiſti palpebras. *Id eſt, magnitudo ſupplicij tui me ſomnum capere non ſinebat, quin etiã ob grauitatem doloris animo tam perturbato eram, vt loqui non poſſem.*

Cogitaui dies. *Mecum, inquit, conſiderabam tempora illa, & ſæcula antiqua, quibus Deus tam illuſtribus, & verè diuinis beneficiis affecerat gentem ſuam: recordabar item, quoties ſanctiſsimi numinis laudes meis verſibus celebraſſem, cùm illi gratias agerem pro incredibili benignitate, qua vtebatur in nos.*

Nunq

Nunquid in æternum. *Hæc sunt quæ scru-*
tabatur animus eius.

Consumptum est verbum. *An nullam*
amplius vim habet sermo Dei, quo promisit, se
consolaturum mœrentes, & afflictos ad se con-
fugientes?

Et dixi, mors mea hæc, annorum dexte-
ræ excelsi recordabor. *Quid opus est pluri-*
tanta, inquit, calamitatum est magnitudo, vt ali-
quando de salute mea penè desperem: sed in tan-
tis acerbitatibus vna reliqua est cõsolatio, vt sci-
licet labentem, ac propè iacentem animum, bene-
ficiorum tuorum summe pater recordatione su-
stentem: propterea, quàm sæpißimè potero, mente
confugiam ad memoriam superiorum tempo-
rum, quibus maiores nostros grauißimè affli-
ctos, & iam desperantes dextera tua salutari ex
maximis periculorum angustiis. & calamitati-
bus eripuisti. Recordabor inquam tua facta mi-
rabilia, & clarißima monumenta misericordiæ
tuæ semper animo contẽplabor, atque ita spe ere-
cta, & confirmata non diffidam amplius, tem-
pus fore, cùm omni periculo liberatus immorta-
les tibi gratias agam conseruatori, & paren-
salutis meæ. Ad hunc modum hic versiculus
bis explanandus esse videtur. Illud tamen scire
oportet, vocabula Hebræa in plures sententias
accipi posse, atque ob eam causam ab aliis aliter
illa conuerti. Nos verò Chimim, singularis atue
Hi-

Hebræos auctoritatis interpretem, secuti sumus, quòd eius sententia maximè consentanea argumento carminis videretur.

Deus in sanctitate via tua. *Sic etiã vertit Symmachus: dicit autem, omnes actiones Dei esse rectas & sanctas, tametsi videtur aliquando seuerius nobiscum agere. Hoc vbi animus noster verè sibi persuasit, rebus aduersis facilè resistit.*

Filios Iacob & Ioseph. *Mentionem facit Iosephi propter eximiam eius virtutem, & maxima in gentem Hebræam beneficia.*

Viderunt te aquæ. *Celebrat miraculum maris rubri.*

Vox tonitrui tui in sphæra. *Sic appellat cælum.*

In mari via tua. *Dicit Deũ fuisse ducẽ populo trãsmittẽti mare, sed ita, vt Aegyptij vestigia eius cognoscere nõ potuerint: dum enim fugiẽtes insequi volũt, omnes interiere, mari absorpti.*

ARGVMENTVM.

Narrat, qualibus, & quantis beneficiis affecerit Deus gentem Hebræam, & quàm illa fuerit immemor, & ingrata.

Erudiens Canticum Asaph. Psal. LXXVIII.

ATtẽdite popule meus legem meam, inclinate aurem vestram in verba oris mei.

Aperiam in parabolis os meum, loquar ænigmata temporis prisci.

Quæ

Quæ audiuimus,& cognouimus,& patres noſtri narrauerunt nobis.

Non ſunt occultata à filiis eorũ in generatione ſequenti.

Narrantes laudes Domini, & virtutem eius,& mirabilia eius,quæ fecit.

Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob, & legem poſuit in Iſrael.

Qua mãdauit patribus noſtris nota facere ea filiis ſuis, vt cognoſcat generatio ſequens.

Filij,qui naſcentur,& exurgent,& narrabunt filiis ſuis.

Vt ponant in Deo ſpem ſuam, & non obliuiſcantur operum Dei, & mandata eius cuſtodiant.

Ne fiant ſicut patres eorum, generatio praua,& exaſperans.

Generatio quæ non direxit cor ſum,& non fuit fidelis cum Deo ſpiritus eius.

Filij Ephraim armati,& iaculãtes arcũ, terga verterunt in die belli.

Non cuſtodierunt teſtamẽtum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare.

Et obliti ſunt benefactorũ eius, & mirabilium eius,quæ oſtendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti,in campo Taneos.

Interrupit mare, & perduxit eos,& fecit:

cit ſtare aquas veluti aceruum.

Et deduxit eos in nube per diem, & tota nocte, in illuminatione ignis.

Interrupit petrã in eremo, & adaquauit eos velut in abyſſo multa.

Et eduxit aquã de petra, & eduxit tanquam flumina aquas.

Et appoſuerunt adhuc peccare ei, in irã cõcitauerunt excelſum in ſolitudine.

Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, cùm peterent eſcas animabus ſuis.

Et malè locuti ſunt de Deo: dixerunt, Nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto.

Ecce percuſſit petram, & fluxerũt aquæ, & torrentes inundauerunt.

Nunquid & panẽ poterit dare? aut parare carnem populo ſuo?

Ideo audiuit Dominus, & iratus eſt, & ignis accẽſus eſt in Iacob, & ira aſcendit contra Iſrael.

Quia non crediderunt in Deũ, nec ſperauerunt in ſalutari eius.

Et mandauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit.

Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis.

Panem Angelorum mãducauit homo, cibaria miſit eis ad ſatietatem.

Abſtu

Abstulit Eurum de cælo, & induxit in virtute sua Africum.

Et pluit super eos sicut puluerẽ carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorũ attulit eis, & non sunt fraudati desiderio suo.

Adhuc escæ eorũ orant in ore ipsorum, & ira Dei descendit super eos.

Et occidit pingues eorum, & electos Israel prostrauit.

In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius.

Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

Cùm occideret eos, quærebãt eũ, & reuertebãtur, & diluculo viniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quòd Deus adiutor est eorũ, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Et blãditi sunt ei ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorũ non erat rectum cum eo: nec fideles fuerunt in testamento eius.

Ipse autẽ est misericors, propitius fuit peccatis eorum, & non disperdidit eos.

Et abundauit in aduertenda ira sua, & non

non accendit omnem iram ſuam.

Et recordatus eſt, quia caro ſunt, ſpiritus vadens & non rediens.

Quoties exacerbauerunt eum in deſerto?in irã concitauerunt eũ in ſolitudine?

Et reuerſi ſunt,& tentauerunt Deum,& ſanctum Iſrael circunſcripſerunt.

Non ſunt recordati manus eius,& diei, qua redemit eos de manu tribulantis.

Qui poſuit in Ægypto ſigna ſua, & prodigia ſua in campo Taneos.

Et conuertit in ſanguinem flumina eorum,& riuos eorum,ne biberent.

Miſit in eos multiplicem tubam inſectorum,& comedit eos, ranam, & diſperdidit eos.

Et dedit brucho fructus eorum,& labores eorum locuſtæ.

Et occidit in grandine vineas eorum, & ſycomoros eorum in pruina.

Et tradidit grandini iumenta eorum,& poſſeſſionem eorum fulminibus.

Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem,& iram,& tribulationẽ, immiſſionem per Angelos malos.

Viam fecit iræ ſuæ, & non pepercit à morte animabus eorum, & iumenta eorũ in peſte concluſit.

Et percuſſit omne primogenitum inter

ra Ægypti, primitias fortitudinis eorum, in tabernaculis Cham.

Et abſtulit ſicut oues populum ſuum, & perduxit eos tãquam gregem in deſerto.

Et deduxit eos tutò, & nõ timuerunt, & inimicos eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminos ſanctitatis ſuæ, ad montem iſtum, quem acquiſiuit dextera eius.

Et eiecit à facie eorum gentes, & ſorte diuiſit eis terrã in funiculo diſtributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſrael.

Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deũ excelſum, & teſtimonia eius non cuſtodierunt.

Et auerterũt ſe, & non ſeruauerunt pactum, quemadmodum patres eorum conuerſi ſunt retrorſum, vt arcus doloſus.

In iram concitauerunt eum in excelſis ſuis, & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum prouocauerunt.

Audiuit Deus, & iratus eſt, & abominatus eſt valde Iſrael.

Et dereliquit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum, vbi habitauit inter homines.

Et tradidit in captiuitatẽ fortitudinem ſuam, & gloriam ſuam in manus inimici.

Et

Et conclusit in gladio populum suũ, & contra hæreditatem suam indignatus est.

Iuuenes eorum comedit ignis, & virgines eorum non sunt laudatæ.

Sacerdotes eorũ in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non sunt lamentatæ.

Et excitatus est tanquam è somno Dominus, tanquã potans exultans præ vino.

Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis.

Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephraim non elegit.

Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit.

Et ædificauit tanquam palatia celsa sanctuarium suum, velut terram quam fundauit in sæcula.

Et elegit Dauid seruum suum, & assumpsit eum à caulis ouiũ, & fœtantibus, quas sequebatur, abduxit eum.

Vt pasceret Iacob populum suum, & Israel hæreditatem suam.

Et pauit eos in innocentia cordis sui, & in prudentia manuũ suarũ deduxit eos.

EXPLANATIO.

Legem meam. *Sic appellat doctrinam saluberrimam, quæ continetur hoc carmine. Eandem vocat parabolas, quòd sententiæ inserantur*

vtilißimæ,ac ſapiẽtißimæ:item ænigmata : quòd hoc genus doctrinæ reconditum,maximeq; obſcurum ſit his , quorum mens nullo alio lumine niſi naturali prædita eſt.

Non ſunt occultata. *Quidam ita reddunt ex Hebræo, Non celabimus ea à filiis eorum,generationi poſteræ narrantes laudes Domini & fortitudinem eius,& mirabilia eius quæ fecit.*

Et ſuſcitauit teſtimonium in Iacob. *Ita vocat præceptum, & legem Dei conſuetudine linguæ Hebrææ. certam verò illam legem intelligit, qua Deus ſanxit,vt parentes liberis aßiduè memorarẽt res illas admirabiles ab ipſo geſtas, cùm gentem Hebræam ſeruitute Aegyptiorum liberaret , illamq; per mare rubrum , & vaſtißimam ſolitudinem ad fines Chananæorum duceret,atque in vberrimis agris collocaret:ea lex ſcripta eſt in Deuteronomio cap. 4. Cur autem Deus voluerit harum rerum memoriam diligentißimè conſeruari, docet vir ſanctus, paulò poſt ſubiungens, Narrabunt filiis ſuis,vt ponant in Deo ſpem ſuam,& non obliuiſcantur operum Dei,& mandata eius cuſtodiant. Nimirum harum rerum cognitio , & diligens conſideratio pietatem mirabiliter alit , noſq; diuinarum legum ſtudioſos,& amantes facit.*

Quæ non direxit cor ſuum. *Id eſt,quæ recti amans non fuit,neque rectam de Deo habuit opinionem.*

Filij Ephraim armati. *Commemorat pecca ta Iudæorum, & calamitates in quas inciderunt propter neglectam virtutem, & religionem. historia autem, quam hic attingit, ea esse videtur, quæ scripta est in 1. lib. Paralip.*

In campo Taneos. *Tanis est vrbs maxima, quæ sita est ad ostium Nili, quod Taniticum appellant.*

Interrupit petram. *Bis elicuit aquam Moses è silice, & vtriusque miraculi hic mentionem facit.*

Et tentauerunt Deum. *Attingit ea, quæ acciderunt in iis locis, quæ nominata sunt sepulchra concupiscentiæ. Ea historia scripta est in libro Numerorum.*

Ecce percussit petram. *Attende quæso, & vide quanta sit hominum impietas, & cæcitas, nisi Deus illos suo spiritu regat, & gubernet. si gens Hebræa dubitauerat antea de potentia Dei, recens miraculum debebat omnem dubitationem ex animis tollere, quod, admirabile dictu est, quàm contrà acciderit. arripuit enim illa ex ea re occasionem potentiæ diuinæ tentandæ, id est, temerè, ac insolenter periclitandæ, experiendæq́; sed simul attende, quid agat Deus: morem quidem gerit cupiditati impiorum, vt vel inuiti discant ipsum omnium rerum præpotentem esse: verùm id suo maximo cum malo discunt. dum enim cibis optatis se ingurgitant, subita, atque*

improuisa morte mulctantur.

Et ignis accẽsus est in Iacob. *Ignem appellat indignationem Dei.*

Panem Angelorum. *Sic vocat manna, non quòd mentes illæ beatæ (quæ corporibus vacant) eo cibo vtantur, sed quòd is è cælo manarit, quem locum incolunt mentes illæ. sciendum est tamen, vocabulum Hebræum in multas sententias accipi posse. itaque alij vertunt, panem nubium, alij panem fortium.*

Et occidit pingues eorũ. *Id est, optimates, & primarios viros. sic in Psalmo 22. pingues terræ dixit cùm reges & principes dicere vellet.*

In omnibus his. *Id est, neque suppliciorum grauitate, neque miraculorum magnitudine adduci vnquam potuere, vt verbis Dei fidem haberent, seq; illius bonitati, præsidioq; committerent. Ex quo perspicuum esse potest, tãtam esse labem, & corruptelam animorum, vt nisi Deus mẽtem, & voluntatem nostram spiritu suo renouet, semper à vera pietate abhorreamus, neque nos vlla verborum, aut prodigiorum vis adducere possit ad confitendum prouidentiæ ipsius. Itaque Moses in Deuteronomio, de hac Iudæorum pertinacia loquens scribit ad hunc modum, Vos vidistis vniuersa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq; terræ illius tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signaq; illa portentaq; ingentia*

tia, & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ poßint audire vsque in præsentem diem.

Cùm occideret eos. *Describit fictam pœnitentiam improborum, qui nonnunquam resipiscere videntur, & grauißimè angi, quòd deliquerint, & leges Dei violarint: verùm his non iniuria, quam Deo faciunt est dolori, sed pœna, quam metuunt, aut iam sustinent: itaque cùm doleant amore sui, non Dei, frustra dolent, & statim in scelera, & flagitia relabuntur: nam qui amor improbos ad dolendum excitat, is amor longè facilius eosdem ad peccandum impellit.*

Et diluculò veniebant ad eum. *Significat studium, & diligentiam populi in placanda ira Dei. Hunc loquendi modum sæpe vsurpant literæ sanctæ.*

Et abundauit in auertēda ira sua. *Id est, magnopere compreßit indignationem suam.*

Et reuersi sunt. *Ad pristinos mores.*

Sanctum Israel circumscripserūt. *Id est, eius potentiam certis finibus concluserunt: quippe qui non putarent, illum posse omnia omnibus in locis.*

Immissionem per Angelos malos. *Id est, quæ calamitates importabātur ab Angelis malis.*

Primitias fortitudinis. *Sic appellat filios primo partu in lucem editos, quos Græci nomi-*

nare solent πρωτοτόκους, *id est, verbum è verbo, primogenitos. videtur autem Asaphus imitatus Mosem, apud quem Iacob in Genesi vocat primitias roboris sui Ruben, quem de multis liberis primum susceperat ex Lia. Quòd verò subiungit, in tabernaculis Cham, significat domos Aegyptiorum: nam Mesrainus (vnde aiunt prognatos esse Aegyptios) patrem habuit, cui nomen erat Cham, vt est in Genesi.*

Ad terminos sanctitatis suæ. *Id est, ad fines, & religionem sanctitatis suæ gratam, & acceptam.*

Conuersi sunt retrorsum vt arcus dolosus. *Qui scilicet subitò vertitur, & aliud ferit, quàm volebat sagittarius.*

In irã concitauerunt eũ in excelsis suis. *Intelligit loca, in quibus falsos Deos colebant.*

Et dereliquit tabernaculum Silo. *Arcã Dei, quæ seruabatur in vrbe Silo, captam fuisse à Palæstinis, & Iudæos accepisse maximam cladem, scriptum est in lib. 1. Regum.*

Et tradidit in captiuitatẽ fortitudinem suam. *Hunc locum interpretati sumus in explanatione Psalmi 63.*

Iuuenes eorum comedit ignis. *Ignem vocat vim & impetum belli.*

Et virgines eorum non sunt laudatę. *Id est, celebratæ carmine nuptiali, propterea quòd antequam nuberent, ab hostibus vel interfectæ, vel*

vel in seruitutem abducta sunt, vel earum sponsi in prælio ceciderunt.

Sacerdotes eorũ in gladio ceciderunt. *Inter hos præcipui fuerunt Ophnis, & Phinees filij Heli pontificis.*

Et viduæ eorum non sunt lamẽtatæ. *Id est, funera maritorũ nõ sunt fletu, & lamentatione prosecuta, quippe quæ ipsorũ vitæ superstites nõ fuere. Videtur autem his verbis significare casum vxoris Phineæ: hæc enim cùm illum in prælio cæsum, & arcã fœderis ab hostibus asportatam audisset, nimia doloris acerbitate, repentina morte periit, neque spatiũ lugẽdi mariti habuit.*

Et excitatus est. *Excitatus inquã est in Palæstinos, qui abstulerant arcam, & fœdissimo natium morbo illos vexauit: antea autem dormire videbatur, nec cernere impietatem eorum. opprobrium verò sempiternum appellat morbum illum, de quo diximus.*

Et repulit tabernaculum Ioseph. *Id est, noluit amplius commorari in vrbe Silo, quæ pertinebat ad hæreditatem Ioseph, id est, ad tribum Ephraimi, qui natus est ex Iosepho.*

Velut terrã, quam fundauit in sæcula. *Id est, quod templum firmum, & stabile voluit esse perinde ac terram, quam stabiliuit, vt perpetuò maneat. hoc autem verum non euasit in templo Salomonis, sed in ecclesia Christi, cuius templum illud imago quædam erat.*

ARGVMENTVM.

Existimant gentem Hebræam deplorare calamitates, quas pertulit ab Antiocho rege, quæ historia scripta est in libris Machabæorum.

Canticum Asaph, Psal. LXXIX.

DEus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in aceruos lapidum.

Posuerunt cadauera seruorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum bestiis terræ.

Effuderunt sanguinem eorum tãquam aquam in circuitu Hierusalẽ, & non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobriũ vicinis nostris, subsannatio & illusio iis, qui in circuitu nostro sunt.

Vsquequo Domine irasceris in finem? exardescet velut ignis zelus tuus?

Effunde iram tuã in gẽtes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non inuocauerunt.

Quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.

Ne memineris iniquitatum nostrarum præteritarũ, citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Adiuua nos Deus saluator noster, & propter

propter gloriam nominis tui Domine libera nos,& propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.

Cur dicant in gentibus, vbi est Deus eorum? innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Vltio sanguinis seruorum tuorum, qui effusus est, introeat in conspectum tuum gemitus compeditorum.

Secundùm magnitudinem brachij tui libera filios mortis.

Et redde vicinis nostris septuplum in sinum eorum,improperium ipsorũ, quod exprobrauerunt tibi Domine.

Nos autẽ populus tuus,& oues pascuæ tuæ,confitebimur tibi in sæculum.

In generationem,& generationem annuntiabimus laudem tuam.

EXPLANATIO.

Ne memineris iniquitatum nostrarũ. *Agnoscunt, se in has ærumnas propter peccata incidisse, itaque ad misericordiam Dei suppliciter confugiunt, seq; adiuuari deprecantur, non quòd fauore & auxilio digni sint,sed ne sanctissimum nomen Dei, de cuius tutela gloriantur. ludibrio,& despectui sit nationibus impiis.*

Secundùm multitudinem brachij. *Id est, pro magnitudine potentiæ tuæ conserua incolumes eos,qui iam morti addicti sunt.*

Et redde vicinis nostris septuplum. *Id est, iniurias, quas nobis finitimæ gentes intulerũt, ita persequere, vt calamitas eorum existat nostra multis partibus maior.*

ARGVMENTVM.

Idem est argumentum huius Psalmi, & superioris: describit autem sub elegantissima allegoria vineæ, res secundas, atque aduersas Hebræorum.

Victori ad Sosamim, testimonium, & Psalmus Asaph. LXXX.

QVi pascis Israel, intende, qui deducis velut ouem Ioseph.

Qui sedes super Cherubin, affulge coram Ephraim, Beniamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.

Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Domine Deus exercituum, quousque irasceris super orationem populi tui?

Cibasti nos pane lachrymarum, & potasti nos lachrymis in maxima mensura.

Posuisti nos contentionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannauerũt nos.

Deus exercituum cõuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus.

Vineam de Ægypto trãstulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam.

Repurgasti locum illi, & extẽdisti radi-

ces

ces eius,& impleuit terram.

Operuit montes vmbra eius, & rami eius cedros Dei.

Extendit palmites ſuos vſque ad mare, vſque ad flumina propagines ſuas.

Vt quid detruxiſti maceriã eius?& vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

Vaſtauit eam aper de ſylua, & fera agri depaſta eſt eam.

Deus exercituũ reuertere quæſo,reſpice de cælo,& vide,& viſita vitem iſtam.

Et locum vineæ, quã plantauit dextera tua,& filium ipſum,quem roboraſti tibi.

Incenſa eſt igni & ſuffoſſa, ab increpatione vultus tui peribunt.

Sit manus tua ſuper virũ dexteræ tuæ, & ſuper filiũ hominis quẽ roboraſti tibi.

Et non diſcedimus à te, viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.

Domine Deus exercituũ conuerte nos, & oſtende faciem tuam,& ſalui erimus.

EXPLANATIO.

Qui deducis velut ouem Ioſeph. *Ioſephum appellauit pro vniuerſo populo,vt etiam in Pſalmo qui hunc ſequitur,cùm ait,teſtimonium in Ioſepho poſuit illud.*

Qui ſedes ſuper Cherubin. *Cherubinos ſignificat, qui arcam fœderis ſeruabant, vnde*

Deus

Deus responsa dare consueuerat.

Affulge corā Ephraim. *Ioseplus charissimus fuit Deo, propterea orās pro salute vniuersi populi, præcipuè mentionem facit familiæ illius, quò magis ad misericordiam moueat Deum.*

Deus conuerte nos. *Alij vertunt, Deus reduc nos: quorum verborum hæc videtur esse sententia, satis diu fuisti nobis iratus, iam quæso nos reduc tecum in gratiam.*

Cibasti nos pane lachrymarum. *Significat populum in tantis calamitatibus versari, vt illi sint lachrymæ pro cibo & potione.*

Posuisti nos contentionem. *Id est, per te factum est, vt vicini nostri inter se de nobis contenderent, dum quisq; nos sibi vendicare studet.*

Vineam de Ægypto. *Gentem Hebræam vineæ comparat, qua similitudine vtitur etiam Esaias.*

Cedros Dei. *Id est, proceras, & maximas: de hac loquendi figura alio loco explicatum est. Significat autem his verbis, gētem Hebræam bello domuisse, ac subegisse maximos principes.*

Extendit palmites vsq;. *Terminos imperij dicit fuisse mare interius, & fluuium Euphratē.*

Vastauit eam aper. *Impias, & crudeles nationes vocat apros, & feras.*

Et filium ipsum. *Sic appellat gentem Hebræam, de qua loquens Dominus in Genesi ait, filius meus primogenitus Israel. Et apud Oseam,*

ex Aegypto vocaui filium meum: hunc filium corroborauit Deus & maximè clarum, & illustrem reddidit & gloriam nominis sui. sed possumus ex Hebræo vertere etiam hoc modo, & propaginem ipsam, quam robora sti tibi: quod magis congruit, cum allegoria perpetua Psalmi.

Ab increpatione tua peribũt. *Si (inquit) hæc ira tua perseuerat, profectò gens tua funditus interibit.*

Sit manus tua. *Iam quæso, inquit, manu tua salutari protege homines, quos dextera tua semper tutatus es.*

ARGVMENTVM.

Hortatur populum ad celebrandos dies festos, atque solennes, & ad Deum piè, ac religiosè colendũ, commemorans eius præclara in Hebræos beneficia, simúlque admonens, quantum noceat religionis contemptus.

Victori ad Githith, Asaph,
Psalmus LXXXI.

EXultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob.

Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium iucundum cum cithara.

Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solennitatis nostræ.

Quia præceptũ Israeli est, & iudicium Dei Iacob.

Testimonium in Ioseph posuit illud, cùm

cùm exiret de terra Ægypti linguã, quam non noueram, audiui.

Subduxi ab oneribus dorſum eius, manus eius ab ollis faciendis receſſerunt.

In tribulatione inuocaſti me, & liberaui te: exaudiui te in abſcondito tonitrui, probaui te apud aquam contradictionis.

Audi populus meus, & conteſtabor te, Iſrael, ſi audieris me, non erit in te Deus extraneus, neque adorabis Deum alienũ.

Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, dilata os tuum, & implebo illud.

Et non audiuit populus meus vocem meam, & Iſrael non attendit mihi.

Et dimiſi eos ſecundùm deſideria cordis ipſorum, ambulauerũt in cõſiliis ſuis.

Si populus meus audiſſet me, Iſrael ſi in viis meis ambulaſſet:

Breuiſſimo tempore inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.

Inimici Domini mentiti fuiſſent ei, & fuiſſet tempus eorum in ſæcula.

Et cibaſſem illos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturaſſem eos.

EXPLANATIO.

Buccinate in Neomenia tuba. *Significare videtur Calendas ſeptimi menſis, quẽ appellabant*

bant diem festum clangoris, & tubarum: de quo die scriptum est in Leuitico, & Numeris.

Quia præceptum est. *Celebrate inquam hunc diem solennem, quoniam id vobis præcepit Deus, & ita iudicauit, & statuit esse faciendum.*

Testimonium in Ioseph. *Hunc (inquit) ritum sacrorum Deus posuit testimonium in Iosepho, id est, lege sanxit, & mandauit, obseruari à potestate Iosephi, nimirum ab Hebræis, quo tempore illi ex Aegypto egressi sunt, & Deum ipsum loquentem audierũt. Hoc enim significat, vt sentit Abrahamus Esdra, cùm ait sub persona populi, linguam, quam non noueram, audiui. Quid verò si populus significet his verbis peregrinationem, & seruitutem suam apud Aegyptios alienæ linguæ homines?*

Subduxi ab oneribus. *Deum inducit loquentem, & beneficia sua erga Iudæos commemorantem.*

Manus eius ab ollis. *Nam in eiusmodi operibus efficiendis occupati erãt Hebræi, cùm Aegyptiis seruirẽt. Hinc illud in Exodo Ad amaritudinem perducebant vitam eorum seruitute dura in luto & lateribus, ac omni opere agresti.*

Et exaudiui te in abscondito tonitrui. *Videtur innuere tonitrua, & tempestatem illam quam excitauit Deus in Aegyptios in mari rubro, de qua in Psal. 77. Quod autẽ dicit, in abscondito tonitrui, significat se nimbis, & nubibus*

vnde horrifica illa tonitrua erumpebant, circumfusum affuisse, & pro ipsis propugnauisse.

Probaui te. *Cùm tot, ac tanta beneficia à me accepisse, tamen te ingratū & immemorem potentiæ ac misericordiæ meæ ostendisti, cùm ad explorandum animum tuum permisissem, vt te aqua deficeret.*

Israël si audieris me. *Sæpe admonuimus Hebræam linguam esse admodum angustā, & concisam: quæ res magnam sæpe parit obscuritatem, nisi aliqua addantur ad explendas sententias, quod nonnulli hoc loco esse faciendum existimant, vt hi versiculi ad hunc modum expleantur, vel etiam ex Hebræo exprimantur: Si audieris me, si non erit in te Deus extraneus, si non adorabis Deum alienum (ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti) [illegible] os tuum, & implebo illud id est, si ea quæ dico, obseruaueris, pete, quicquid optas, neque vnquam repulsam feres.*

Et dimisi eos. *Nullo ferè maiore supplicio afficere potest Deus illos qui parere nolunt [illegible] taribus monitis ipsius, quàm si eos patiatur indulgere, atque obsequi cupiditatibus suis, [illegible] consilia sequi, quibus sibi pestem, ac perniciem machinantur, & comparant: idque tum maximè, cùm sibi sapere, ac rebus suis optimè consulere videntur. Itaque semper orandus est Deus, [illegible] nos ipse spiritu suo regat, & gubernet. quoniam*

enim

enim spiritu Dei ducuntur, vt ait diuus Paulus, ij sunt filij Dei, cæteri Deum non propitium, sed iratum habent.

Inimici domini mentiti fuissent. *Id est, bello domiti simulassent beneuolentiam & voluntariam seruitutem. De hac loquendi figura dictum est in explanatione Psal. 18.*

Et fuisset tempus eorum in sæcula. *Id est, æuum populi mei perpetuò floruisset. Sic explanant nonnulli. Theodoretus autem, & Euthymius hoc ad inimicos Dei referunt, & aiunt, hanc esse sententiam horum verborum, impiarum nationum calamitates perpetuas futuras fuisse: affirmant enim, vocabulum temporis apud Syros in eam sententiam accipi.*

Et cibasset illos ex adipe. *Hoc versiculo significare voluit omniũ rerũ affluentiã, & agrorum fertilitatem eximiam, sic in Deuteronomio, sugeret mel ex petra, & oleum è saxo durissimo.*

ARGVMENTVM.

Inducit Deum reprehendentem iudices populi sui, eósque acriter accusantem iniustitiæ.

Psalmus Asaph LXXXII.

DEus stat in synagõga Deorum, in medio autem Deos iudicat.

Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?

Iudicate egeno & pupillo: humilem, & pauperem iustificate.

Eripite pauperem:& egenum de manu peccatoris liberate.

Neſcierunt,neque intellexerunt, in tenebris ambulant, mota ſunt omnia fundamenta terræ.

Ego dixi,Dij eſtis,& filij excelſi omnes.

Attamen ſicut homines moriemini,& ſicut omnes de principibus,cadetis.

Surge Deus,iudica terram,quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

EXPLANATIO.

In ſynagôga Deorum. *Deos appellare ſolent literæ ſanctæ principes,& iudices,propterea quòd eiuſmodi adminiſtratio ſit res quædam diuina,non humana,vt ait Ioſaphat in ſecundo libro Paralip. Hos igitur monet, vt meminerint Deum intereſſe iudiciis ipſorum, & graue ſupplicium ſumpturum eſſe de iis, qui à iuſtitia, & æquitate declinant.*

Et facies peccatorum ſumitis. *Id eſt,improbis fauetis, & eorum gratiam aucupamini innocentibus opprimendis.*

Iudicate egeno & pupillo. *Id eſt, illos ab iniuria, & calumniis improborum prohibete. & tenuiores iniuſtè in iudicium vocatos abſoluite.*

Neſcierunt,neque intellexerũt. *Fruſtra inquit,moneo:neq; enim reſpiciũt,ſed in tenebris ignorantiæ, & iniuſtitiæ perſeuerant. hinc fit, vt omnis humanæ vitæ ratio, & ordo peruertatur*

tur, & omnia plena sint tumultu, & confusione.

Ego dixi, Dij estis. *Ego (inquit Deus) vos appellatione mea dignatus sum ob excellentiam officij, quo fungimini, vósque filios meos nomino, scitote tamen, vos æquè ac homines infimos esse morituros, neque magis vitaturos mortem, quàm alium quemuis ex principibus, & iudicibus, qui respublicas impiarum gentium administrant: itaque iustitiam, & æquitatẽ colite, illud intelligentes vos breui reddituros esse rationem administrationis vestræ. Theodoretus existimat, Deum minari his verbis, iniquos iudices sic casuros, vt diabolus cecidit, qui ob superbiam, & iniustitiam deiectus est de altißimo dignitatis gradu, in quo Deus illum collocarat. Quidam vocabulo principum hoc loco existimant significari tyrannos, qui ad inferos præcipitantur.*

Surge Deus. *Precatur Deum, vt quando omnes iudices à iustitia recesserunt, ipse iudicandi, & regendi negotium suscipiat, misso ad homines filio suo: quod quidem futurum prouidens subiungit, omnes gentes hereditate ad Deũ peruenturas, quæ prius in potestate diaboli erant.*

ARGVMENTVM.

Populus orat auxilium Dei contra gentes finitimas, quæ facta conspiratione bellum intulerant.

Canticum Psalmi Asaph. LXXXIII.

DEus ne sileas, ne taceas, neque quiescas Deus.

Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

Aduerſus populum tuum aſtutè excogitauerunt conſilium, & conſultauerunt aduerſus abſconditos tuos.

Dixerunt, venite, & diſperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Iſraël vltrà.

Quoniam conſpirauerunt vnanimiter ſimul, aduerſus te fœdus fecerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaëlitæ.

Moab, & Agareni, Gebal & Amó, & Amalech, Philiſthęi cum habitãtibus Tyrũ.

Etiam Aſſur venit cum illis facti ſunt in adiutorium filiis Loth.

Fac illis ſicut Madian, & Siſare, ſicut Iabin in torrente Ciſſon.

Diſperierunt in Endor, & facti ſunt ſterquilinium terræ.

Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana.

Omnes principes eorum, qui dixerunt, hæreditate poſſideamus habitacula Dei.

Deus meus pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti.

Sicut ignis qui comburit ſyluã, & ſicut flamma comburens montes.

Ita perſequere illos tempeſtate tua, & turbine tuo conturba eos.

Imple facies eorum ignominia, & quærant nomen tuum Domine.

Erubeſcant, & conturbentur in ſæculum ſæculi, & confundantur, & pereant.

Et cognoſcent, quòd nomen tibi Dominus, tu ſolus altiſſimus in omni terra.

EXPLANATIO.

Deus ne ſileas. *Id eſt, ne ſcelera impiorum, quæ vides, diſsimula, néve te contine à ſupplicio illorum.*

Aduerſus abſconditos tuos. *Quanquam ſatis declaraſſe videmur in explanatione Pſal 31. cur Aſaphus Hebræos vocet abſconditos Dei, tamen operæpretium erit, pauca hæc adiungere. Deus miſericordiæ parens ſalutem piorum tutiſsima quidem cuſtodia tegit, ac munit: ſed hoc tutelæ genus iam remotum eſt ab oculis humanæ rationis, vt aliquando pij maximè à Deo negligi, & derelinqui videantur, cum Deus illos maxima cum beneuolentia tuetur, deniq; qui ſtatus, quæ conditio, quàm ſecura, quámque beata ſit eorum vita, qui veram pietatem colunt, nemo pietatis expers ſuſpicari poteſt, nedum intellgere. iure igitur & merito gentem Hebræam quæ ſola ex omnibus nationibus Deum ſanctè venerabatur, Aſaphus appellat abſconditos Dei: neq; diuus Paulus ob aliam cauſam dicere videtur vitam Chriſtianorum in Deo abſconditam eſſe.*

Filiis Loth. *Id eſt, Moabitis, & Ammonitis*

Sicut Madiam & Sisare. *Exercitum Madianitarum Gedeon profligauit cæsis ducibus Orebo, & Zebo, & Zebee, & Salmana: quæ historia scripta est in libro Iudicū. Sisara autem, vt est in eodem libro, dux fuit copiarum Iabini regis Cananæi, quas copias deleuit Barachus, & Sisaram quidem fugientem interemit Iaël vxor Cabari, Iabinus verò in prælio cæsus est.*

In Endor. *Is locus erat in ea regione, quæ assignata fuit tribui Manasse, vt scriptum est in libro, qui inscribitur Iosue.*

Facti sunt sterquilinium terræ. *Relicti scilicet in agris insepulti.*

Possideamus habitacula Dei. *Id est, vrbes, & oppida Hebræorum.*

Pone illos vt rotam. *Id est, instabiles, & agitatos instar rotæ. hac similitudine vtitur etiā Esaias.*

Et quærant nomen tuum. *Et potentiam tuam experti nomen tuum venerabuntur, & soliciti quærent, quis nam sit is Deus, qui hostes populi sui tam acriter vlciscatur.*

Et cognoscent. *Intelligent, te vnum esse, cui nomen domini conuenit, quíque omnia terrarum solus gubernas: Deos autē suos, esse Deos inanes & commentitios.*

ARGVMENTVM.

Describitur, quàm ardenti desiderio teneretur Dauid adeundi ad templum Dei, à quo abesse cogebatur propter vim inimicorum.

Victori

Victori ad Githith, filiorum Corae, Psalmus LXXXIIII.

QVàm dilecta tabernacula tua domine exercituum! concupiscit, & deficit anima mea in atria domini.

Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Etiam passer inuenit sibi domum, & hirundo nidum sibi, vbi ponat pullos suos.

Altaria tua domine exercituum, rex meus, & Deus meus.

Beati qui habitant in domo tua domine, perpetuò laudabunt te.

Beatus vir cuius fortitudo in te est, semitæ in corde eorum, transeuntes vallem fletus fontem ponent eam.

Etiam cisternas pluuia replebit, ibunt de fortitudine in fortitudinem, comparebit quisque eorum apud Deum in Sion.

Domine Deus exercituũ exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob.

Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.

Quia melior est dies vna in atriis tuis, super millia.

Elegi ad limen morari domus Dei mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorem.

Quia sol, & scutũ dominus Deus: gra-

tiam, & gloriam dabit Dominus.

Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocētia: Domine exercituum, beatus homo, qui ſperat in te.

EXPLANATIO.

Concupiſcit, & deficit anima mea in atria domini. *Id eſt, deficit deſiderio adeundi ad templum Dei.*

Etiam paſſer. *Quidam ex Hebræis hunc locum ita explanāt, paſſeribus & hirūdinibus patet aditus ad templū tuum, & apud altaria tua nidos figunt, at mihi ad ea accidere non licet. Alij verò ſic interpretātur, aues quidē inuenīūt locum, vbi cum ſuis pullis quieſcāt: at ego ad aras tuas domine adire non poſſum, in quibus ſolis acquieſco. Habet autem magnam vim ad exprimendum deſiderium, & dolorē animi oratio illa imperfecta, altaria tua Domine exercituum.*

Beati qui habitant. *Beatos ait eſſe ſacerdotes, & leuitas, quibus conceſſum ſit, in templo Dei dies, noctéſq; verſari, & laudes eius quotidianis hymnis celebrare. Beatos item iudicat eos, qui omnem ſuam vim, & fortitudinem in Deo locatam putant, & propterea ſemper habent in animo ſemitas, quæ ducunt ad templum eius, atque illud frequētare non intermittunt. Hi quidem iter facientes per loca arida, & ſitientia, qualis eſt Vallis fletus, in ea puteos fodiunt, & ciſternas ad colligendam aquam pluuiam, vt* com

commoditate itineris homines magis incitentur ad frequẽtandã ædẽ Dei. neque verò longitudine viæ fatigantur, sed ob singularem animi alacritatẽ inter eundum magis, ac magis vigent donec perueniãt ad Sionem. Sunt multæ aliæ explanationes horum versuum, sed ea, quã nos proposuimus, in primis conuenire videtur argumẽto hymni. Vallis fletus mentio fit in libro Iudicum.

Exaudi orationem meam. *Quæ precor mihi, & meis aditum patêre ad templum tuum.*

Et respice in faciem Christi tui. *Aspice (inquit) vultu placido seruum tuum supplicantem, quem tu regem populi tui constituisti.*

Quia melior est dies vna. *Opto, inquã, & votis omnibus expeto, mihi facultatẽ dari accedendi ad templum tuum, quoniam dies vnus in atriis tuis piè sanctéque actus, anteponendus est sexcentis annis: itaque malim ego ad limina domus Dei mei despectus iacere, quàm commorari in ædibus magnificentißimis impiorum.*

Quia sol & scutum Dominus Deus. *Dominus est sol, mentes hominum suo prospero, & salutari lumine exhilarans, augens, nutricans, sensu iustitiæ ac pietatis afficiens, omnésque errorum, & ignorantiæ tenebras pellens, Dominus est scutum firmißimum, quo piorum innocentia protecta, neque violentis rerum aduersarum ictibus concutitur, neque vllis improborum, aut mortis, aut diaboli oppugnationibus*

frang

frangitur. Dominus est vberrimus, & perennis omnium bonorum fons, à quo manat ad cultores suos gratus, & amabilis animi candos, vera sanctitas, solida gloria, dulcißima pax, vita denique beata, & sempiterna. Summe omnium rerum præpotens rector & domine, beatus ille, qui omnem suam spem in tua bonitate & misericordia collocat.

ARGVMENTVM.

Vaticinatur, tēpus fore, cum Deus per vnigenam filium suum liberabit genus humanum asperrima tyrannide diaboli, & in terris misericordia, veritas pax, & iustitia florebunt. Qui verò prædictionem huius hymni pertinere existimant ad reditum Hebræorum ex Babylone, facilè coarguuntur, cùm historiæ illi non conueniant, quæ hîc prædicuntur.

Victori, filiorum Coræ Psalmus. LXXXV.

BEnedixisti domine terrā tuam, auertisti captiuitatem Iacob.

Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

Mitigasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ.

Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Nunquid in æternum irascéris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

Nónne tu conuersus viuificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.

Ostea

Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam,& ſalutare tuum da nobis.

Audiã, quid loquatur Dominus Deus, quoniã loquetur pacẽ ſuper plebẽ ſuam.

Et ſuper ſanctos ſuos, & non reuertentur ad ſtultitiam.

Vtique prope timentes eum ſalutare ipſius,vt habitet gloria in terra noſtra.

Miſericordia,& veritas obuiauerunt ſibi:iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.

Etiam Dominus dabit benignitatem,& terra noſtra dabi fructum ſuum.

Iuſtitia coram eo ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos.

EXPLANATIO.

Benedixiſti. *Admonuimus alio loco, quæ verborũ voces tempus præteritum, aut inſtans, aut futurum indicant, eas voces apud ſcriptores Hebræos ita vim & notionem inter ſe communicare,vt præſentia verbis etiam tempus veniens,aut præteritum ſignificantibus exprimantur: & quæ res eventuræ prædicuntur, earum rerum tempora ſi formam ipſarum vocum ſpectes,nonnunquã præteriſſe videãtur. itaque nemini mirum videri debet, ſi res multis pòſt ſæculis futura exponatur in hoc hymno, perinde quaſi iam facta eſſet. Sed nonnulli interpretes*

Latin

Latini cùm animaduerterent, eam rem magnam sæpe obscuritatem parere, quoties huiusmodi loci inciderent, illos sic conuerterunt, vt proprietas & vsus Latinæ linguæ postulabat: quam interpretandi rationem qui sequuntur, à doctis, & eruditis iure laudantur. Verùm ad ipsam verborum explanationem veniamus.

Benedixisti Domine terram tuam. *Id est, populum tuum diuinis, & cælestibus donis afficies, cum è cælo miseris vnigenitum filium tuum. Hoc ita euenisse, vt hic præditum est, gratulatur diuus Paulus his verbis in epistol. ad Ephes. scripta. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione in cœlestibus, in Christo.*

Auertisti captiuitatem Iacob. *Id est, populum tuum à seruitute diaboli: & peccati, & mortis eripies. qua de re sic Zacharias pater Ioannis Baptistæ in illo pulcherrimo hymno, quē cecinit lætās, Deū iam exequi, quod hic prædicitur. Benedictus (inquit) Dominus Deus Israël, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ, & erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, Prophetarum suorum, fore, vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.*

Remisisti iniquitatem plebis tuæ. *Id est, illi condonabis omnia peccata, simulatque Iesus*

Chri

Christus illa suo purißimo sanguine expiarit. Hinc illud apud diuum Lucam, Et vocabis nomen eius Iesum, is enim saluum faciet populum suum à peccatis suis.

Mitigasti omnem iram tuam. *Hoc est, reconciliabis te hominum generi, cui multa iam sæcula grauißimè iratus, atque infensus es. Quomodo autem facta sit hæc reconcialiatio, docet diuus Paulus his verbis in epistol. quam scribit ad Romanos, Commendat autem suam charitatem erga nos Deus, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. multò igitur magis iustificati nunc sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira: nam si, cùm inimici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius.*

Conuerte nos. *Hactenus diuina prædictio, nunc vates sanctus nomine totius populi precatur, vt quæ Deum facturum esse, in superioribus versibus prædixit, ea Deus maturet perficere: Tu (inquit) ex cuius misericordia pendet omnium salus, conuerte mentes, & voluntates nostras, ad te, ad quem nemo sponte sua potest conuertere: sic Hieremias, conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus meus es: postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi percußi femur meum, confusus sum, & erubui.*

Nónne tu cõuersus viuificabis nos? *Nónne tu*

ne tu, inquit, reconciliatus vitam nobis salutemque donabis? Hæc interrogandi formula vim asseuerandi habet, vt etiam in Psalmo 139. Nónne qui oderant te Domine, odio habui, & contra inimicos tuos ira excandui? Quid autem hoc viuificandi verbo intelligat vates sanctus, explicat hoc modo diuus Paulus in epistola ad Ephe. scriptum Deus, qui diues est in misericordia propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cùm essemus mortui per delicta, conuiuificauit nos vnà cum Christo (per gratiam estis seruati) simúlque cum eo resuscitauit: & simul cum eo sedere fecit inter cælestes in Christo Iesu.

Ostende nobis Domine misericordiam tuam. *Ostẽdere misericordiam in literis sanctis, est illam tribuere: sic diuus Paulus ait in Euangelio patefieri iustitiam Dei, cùm dicere velit illam Euangelium amplectentibus impartiri.*

Audiã, quid loquatur Dominus Deus. *Vates sanctus post piam precationem aures animi attentas adhibet ad oraculum Dei: quisquis enim pura, & casta mente precatur, sine dubio responsum, & illud quidem gratissimum, fert a spiritu Dei.*

Quoniam loquetur pacẽ super plebem suam. *Id est promittet pacem, & omnia prospera, & secunda populo suo. Eam verò pacẽ significat, quam cælites prædicauerunt, cum nascente Christo canerent, Gloria in altissimis Deo, & in ter-*

in terra pax, hominibus bona voluntas. Hunc optatißimum pacis nuncium postea nunciarunt Apostoli toto terrarum orbe: de quibus Esaias, Quàm speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizãtium bona! Quam verò pacem nunciarunt, diuus Paulus his memorabilibus verbis exponit, Deus reconciliauit nos sibi per Iesum Christum, deditq; nobis ministerium reconciliationis, quãdoquidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata sua, & posuit in nobis sermonem recõciliationis. Itaque nomine Christi legatione fungimur, tanquam Deo vos obsecrante per nos, rogamus pro Christo, reconciliamini Deo: eum enim, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Hæc quidẽ nunciarunt Apostoli omnibus terrarum oris sed non omnes eorum verbis fidem habuerunt: Esaias enim sub ipsorum persona loquens ait, Domine quis credidit sermonibus nostris? propterea vates ait, loquetur pacem super plebem suam, & super sanctos suos: intelligens, hac cœlesti pace vsuros tantummodo homines sanctos, & populum Dei, id est, illos qui veritatem Euangelij approbantes ea re Deo chari, & sancti fiunt: quemadmodum Christum ait apud Ioannem, Pater sanctifica eos per veritatem tuam, sermo tuus veritas est. Nam quod subiungitur, & non reuertentur ad stultitiam, id significat, eos qui Euange-

lium verè amplectuntur spiritu Christi afflatos auertere animum à vitiis, & insanis cupiditatibus, & multam salutem dicere humanæ sapientiæ, quam diuus Paulus asseuerat stultitiam esse apud Deum.

Vtique prope timentes eum salutare ipsius. *Præsto est, inquit, Dominus auxilio suo iis qui verentur, & colunt sanctissimum numen ipsius. itaque ille miseratus calamitates nostras è cælo mittet ad nos liberandos filium suum, vt aliquando gloriaturi simus, gloriam Dei incolere terram nostram, seq; videndum oculis mortalium præbere, & cum ciuibus nostris familiarissimè versari. Hoc autem perfectum esse prædicat diuus Ioannes his verbis, Verbum caro factum est, & habitauit inter nos, & vidimus gloriam eius, gloriam veluti vnigeniti à patre, plenum gratia, & veritate.*

Misericordia & veritas obuiauerũt sibi. *Satis perspicuum est, vatem in hoc versu, & in eo, qui proximè sequitur, de re futura tanquam de præterita loqui. Significat autem his elegantissimis verborum figuris, eas virtutes, quarum mentionem facit, inter se coniunctas fore beneficio Christi, per quem misericordiam consecuti sumus à Deo, & cognitionem veritatis. idemque nos iustos reddidit ex iniustis, & Deo reconciliauit. atque ita iustitia, & pax inter se osculatæ sunt: propterea subiungitur, veritatem ex terra*

orta

orituram, id est, mortales Euangelium, & veram religionem amplexaturos, & iustitiam è cælo prospecturam, hoc est, Deum illos in gratiam recepturum, & vera iustitia donaturum: iustitiam enim cælestem vocant iustitiam fidei, per quam Deus hominibus non solùm omnia peccata condonat, sed etiam suum spiritum sanctum impartitur, eosq; sibi filios adoptat, & prõptos, alacres, ac paratissimos ad omnia virtutũ officia reddit.

Etiam Dominus dabit benignitatem. *Id est, humano generi benignè faciet, & terra nostra, quæ adhuc sterilis, inculta, atque horrida fuerat, vberrima fiet, ac feracissima. quem verò fructum latura sit, explicat subiungens, iustitiam coram Deo ambulaturam, hoc est solidam, & germanam iustitiam in animis mortalium spiritu Christi renouatis, & excultis regnaturam: semper enim illorum oculis obuersabitur Deus, & summa semper diligentia cauebunt, ne aberrent à via pietatis, quæ ducit in cælum.*

ARGVMENTVM.

Precatur hoc suauissimo carmine Deum, vt se tueatur ab insidiis inimicorum, & animum suum amore virtutis, & pietatis accendat, simúlque prædicat potentiam, & misericordiam eius.

Oratio Dauidis, Psalm. LXXXVI.

INclina Domine aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, & pauper sum ego.

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum Deus meus sperantem in te.

Miserere mei Domine, quoniã ad te clamabo tota die, lætifica animam serui tui, quoniã ad te Domine animã meã leuaui.

Quoniam tu Domine benignus, & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te.

Auribꝰ percipe Domine orationẽ meã, & intende voci deprecationis meæ.

In die tribulationis meę clamaui ad te, quia exaudisti me.

Non est similis tui in Diis Domine, & non est secundum opera tua.

Omnes gentes, quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.

Quoniã magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Doce me Domine viam tuam, & ingrediar in veritate tua: vni cor meum, vt timeat nomen tuum.

Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuũ in æternum.

Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

Deus

Deus iniqui insurrexerunt aduersum me, & cõgregatio potentium quæsierunt animam meam, & non proposuerunt te in conspectu suo.

Et tu Domine Deus miserator, & misericors, tardus ad iram, & multæ misericordiæ, & veritatis.

Respice in me, & miserere mei, da fortitudinem tuam seruo tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonum, vt videant qui oderunt me, & confundantur quoniam tu Domine adiuuasti me, & consolatus es me.

EXPLANATIO.

Inclina Domine aurem tuam. *Aures, inquit, attentas adhibe ad precationem meam, & fer opem supplici misericordiæ tuæ, quoniam inops consilij, & omni humano præsidio destitutus sum ego. Tuere quæso vitam meam, quia pietati, & innocentiæ deditus sum: incolumem serua famulum tuum, cuius omnis spes nititur benignitate tua.*

Non est similis tui in Diis. *Id est, nemo de iis, qui Dij nominantur, tecum est comparandus, neque potest quispiã imitari opera tua: quamobrem futurum est tandem, vt omnes gentes te solùm colant repudiata superstitione, & à Christo ad veram pietatem & religionem perducantur.*

Et ingrediar in veritate tua. *Hanc sententiam explicauimus in explanatione Psal. 26.*

Vni cor meum. *Vt scilicet abiecta omni alia cogitatione & studio, te vnum amem, & colam, & in omnibus rebus nihil nisi te vnum respiciam.*

Et eruisti animam meam ex inferno inferiori. *Id est, ex grauissimis periculis, & morte certa, & manifesta.*

Et saluum fac filium ancillæ tuæ. *Significat, se ex piis, & religiosis parentibus ortum esse, vel potius exaggerat seruitutem, nam filius ancillæ verna est.*

Fac mecum signum. *Ede, inquit, illustre aliquod signum tuæ erga me beneuolentiæ, vt vel inimici mei fateri cogantur, me tibi charissimum esse.*

ARGVMENTVM.

Celebrat Hierosolyma, & ecclesiam Christi, quam hæc vrbs significat, simulque prædicit, veram religionem toto terrarum orbe propagandam.

Filiorum Core Psal. Cantici LXXXVII.

FVndamenta eius in montibus sanctis, diligit Dominus portas Siō super omnia tabernacula Iacob.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei.

Memor ero Raab, & Babylonis cum scientibus me.

Ecce Palæstina, & Tyrus, & populus Æthi

Æthiopum, ille natus est ibi.

Et de Siō dicetur, homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.

Dominus numerabit scribendo populos, ille natus est ibi.

Et cantores sicut tibicines, omnes scaturigines meæ in te.

EXPLANATIO.

Hic hymnus admodum obscurus est, neque ego quicquam habeo, quod pro certo polliceri queam huic obscuritati lucem aliquam allaturum. Reliquum est igitur, vt eam explanationē, quæ probabilior, & magis consentanea pietati videatur, adhibeam, magnam gratiam habiturus, si quis meliora docuerit.

Fundamenta eius in montibus sanctis. *Posita fuisse Hierosolyma in collibus constat ex historia sacra, & descriptione Iosephi in lib. 6. de bello Iudaico: sed etiam ecclesia Christi, quam ciuitas hæc significabat, fundata est in eisdē montibus, quatenus scilicet ibi ortum habuit.*

Diligit Dominus. *Erat quidē Iudæa vniuersa Deo consecrata, sed ille Hierosolyma cæteris omnibus locis longè prætulerat, feceratq́; vt ibi domicilium esset amplissimi sacerdotij, & regiæ dignitatis: sed ista rerum futurarum vmbræ erant, corpus autem Christi, qui rex & sacerdos à Deo constitutus est Hierosolymorum cælestium, id est, ecclesiæ sanctæ, Deus diligit super*

omnia tabernacula Iacob, id est, longè chariorem habet, eam quàm vnquam habuerit vniuersam synagogam Mosis.

Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. *Præclara, inquit, & gloriosa de te vaticinantur homines sancti, scilicet tempus fore, cùm Deus intra mœnia tua sese videndum mortalibus præbebit, & cum ciuibus tuis coniunctissimè versabitur. quàm verò gloriosa, illustria, & magnifica prædicta sint ab eisdē vatibus de ecclesia Christi, quæ spiritu Dei regitur & gubernatur, atque ob eam causam ciuitas Dei, & Hierusalem cælestis nominari solet, nemo literarum diuinarum studiosus est, qui nesciat. Illud certè inter cætera prædixerunt, ipsam omnibus terrarum oris filios parituram, qui filij Dei nominarētur, & essent, quem partum celebrant versiculi, qui sequuntur. cùm enim ait, memor ero Raab, & Babylonis, Deum ipsum inducit loquentem, ac pollicentem, se Aegyptios, & Babylonios, & cæteras nationes ad ecclesiam suam aggregaturum: quarum nationum videbatur oblitus, cùm illas pateretur in maximis errorum tenebris versari. sed possumus vertere hunc versiculum etiam ad hunc modum, Faciam meminisse Raab, & Babylonis eos, qui nouerunt me. quæ verba tamen eandem sententiam continent: significat enim se missurum Apostolos, qui eas gentes ab impura, & impia superstitione traducant ad castissimum sui numin*

numinis cultum, plenißimamq; sanctitatis religionem. Quòd verò sanctus vates subiungit, Ille natus est ibi: videtur indicare, omnes gentes sese coniuncturas cum ecclesia Hierosolymis instituta, propterea quia insignis ille ab omnibus piis expectatus, in iis locis oriturus suumq; regnum initurus sit: quibus de rebus explicatũ est in explanatione Psalmi 2. itaque ortus Christi fecit, vt quamplurimi & Hierosolymis, & cæteris omnibus in locis nascerentur ex semine immortali, vt ait diuus Petrus, per verbum Dei viuentis, & manentis in æternum. Hoc significat, cùm ait, & de Sion dicetur homo, & homo natus est in ea. Sionis autem nomine intelligi in literis sanctis non vrbem Iudæorum modò, sed etiam ecclesiam Christi, notißimũ est omnibus. itaque quòd addit ipsam Sionem à Deo fundatam esse id intelligi vult, quod postea res ipsa docuit, Ecclesiam Christi non artificio hominum, sed sapientia Dei constitutam esse, & propterea perpetuò permansuram, neque vetustate deleri, aut vlla hostium oppugnatione opprimi posse, quod vtrunque eleganter expreßit apud Matthæum ipse Christus, cùm diceret se ædificaturum ecclesiam suam: neque portas inferorum ad eam euertendam vim vllam habituras. At cùm dixisset, ecclesiam fœcundißimam fore, & sobolem suam toto terrarum orbe propagaturam, rectè subiungit, Dominus numerabit scribendo populos, id est, recense-

bit omnes, qui nati fuerint in Sione, & nomina eorum scribet, qui repudiatis falsis Diis, religioni sanctæ adhæserint, significat autem hoc dicendi modo, Deum omniũ, quicunque erunt veri Christiani, summam rationem habiturum. quinetiam hæc translatio sumpta videtur à rege, qui conscribat exercitum, neque profectò aliud est ecclesia sanctorum, nisi exercitus ex hominibus omnium ordinum, & nationũ comparatus, qui duce Christo, continentia bella gerit cum principibus, & rectoribus tenebrarum vitæ huius: qua de re diuus Paulus scitu dignißima scribit ad Ephesios. Et quoniam ortus Christi tantarum rerum origo, & caussa extitit, propterea repetitum est, ille natus est ibi. In fine hymni iterum orationẽ conuertit ad Sionem, promittens, cantores similiter atque tibicines omne suum studium collocaturos ad celebrandas laudes ipsius, quam Deus tam charam, acceptamq; habet. Quinetiam, inquit, quicquid carminis vena ingenij mei profuderit, id ego omne tibi consecro & dico. Simile est illud poetæ Latini,

> *Sed tamen exiguo quodcunq; ex pectore riui*
> *Fluxerit, hoc patriæ seruiat omne meæ.*

ARGVMENTVM.

Psalmus est plenus affectibus, & querelis, quo narrat calamitates suas acerbissimas, & misericordiam Domini implorat.

Canticum Psalmi filiorũ Core, victori ad Mahelath propter afflictionem, eruditio Eman Ezraitæ. Psalm. LXXXVIII.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

Intret in cõspectum tuum oratio mea, inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit.

Aestimatus sum cum descendentibus in foueam, factus sum sicut homo sine fortitudine, inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nulla amplius superest memoria, & ipsi à manu tua abscissi sunt.

Posuisti me in lacu inferiori, in locis tenebrosis, & profundis.

Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longè fecisti notos meos à me: posuisti me abominationem ipsis.

Clausus sum, & egredi nõ possum, oculi mei languerunt præ afflictione.

Clamaui ad te Domine, tota die expandi ad te manus meas.

Nunquid mortuis facies mirabilia? aut mortui resurgent & confitebuntur tibi?

Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem

tuam

tuam in perditione?

Nũquid cognoſcẽtur in tenebris mirabilia tua,& iuſtitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te Domine clamaui,& manè oratio mea præueniet te.

Vt quid Domine repellis animã meã? auertis faciem tuam à me?

Afflictus ſum ego,& expirãti ſimilis: ab adoleſcentia tuli errores tuos. trepidaui.

Super me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui oppreſſerunt me.

Circundederunt me ſicut aqua, tota die circundederunt me ſimul.

Elongaſti à me amicum & proximum, & notos meos in tenebris poſuiſti.

EXPLANATIO.

Inſcriptio indicat, hoc carmen datum fuiſſe ad canendum ordini cantorum, qui à Cora prognati erant, conditum autem ab Hemane, quem ſumma ſapientia præditum fuiſſe, ſcriptum eſt in lib. 3. Regum.

Domine Deus ſalutis meæ. *Precatio eſt hominis, qui in ſummas anguſtias adductus, & horribili calamitatum tempeſtate iactatus, nihil aliud cernit niſi mortem, atque inferos: quippe qui non homines ſolùm, ſed etiam ipſum Deum grauiſſimè iratum, atque infeſtum experitur: ad quem tamen confugit tanquam ad portum, & in maxima omnium rerum deſperatione, ſalutis ſuæ*

suæ spem reponit in eo, quem sibi censet inimicum. Hoc nemo mortalium sua sponte facere potest, sed spiritus eius, qui percutit, supplicat pro percusso gemitibus inenarrabilibus, vt inquit diuus Paulus.

Aestimatus sum cum descẽdentibus in foueam. *Id est, adnumeror iis, quorum cadauera demittuntur in sepulchrum.*

Inter mortuos liber. *Euasi, inquit, iis similis, qui iam sunt ad mortuos aggregati, & liberi ab iis rebus, quæ pertinent ad hanc vitam.*

Posuisti me in lacu. *His allegoriis exaggerat magnitudinem calamitatum suarum.*

Clausus sum. *Iam, inquit, circumuentus sum ærumnis intolerandis, neque vlla datur euadendi facultas.*

Nunquid mortuis. *Ostẽdit ad gloriã Dei pertinere, vt homines pii & religiosi diu viuant.*

In terra obliuionis. *Sepulchrum, vel inferos appellat terram obliuionis, quoniam mortuorum memoria citò interit.*

Notos meos in tenebris posuisti. *Id est, tanquam tenebris obductos ab oculis meis remouisti. Hic Psalmus valde notabilis est: quoniam solus ex omnibus à principio vsque ad finẽ, nulla interposita spiritus consolatione, plenus est querelarum, mœroris, & luctus: sed illud in primis in eo dignum obseruatione est, quod vir sanctus tantis rerum aduersarum vndis obrutus, Deo ta-*

men fidere nõ intermittit: ſed quo magis ille quicquid conſolationem in ſe habet, afflictio eripit & quicquid dolorem auget, accumulat, hoc magis ipſe noctes, & dies nomen illius ſuppliciter inuocat, & malis omnibus vrgentem aſsiduis precibus vrget, neque in ſumma deſperatione deſperat: ex quo intelligitur, Deum ne tum quidem pios derelinquere cùm ipſi derelicti, & proiecti ſibi videntur ab illo qui ſuos grauiſsimè ſolet affligere, vt caro extinguatur, ſpiritus viuat.

ARGVMENTVM.

Prædicat potentiam, & benignitatem Dei erga ſuos: deinde commemorat promiſſa illius præclara Dauidi poſteriſque eius facta: poſtremò queritur Deum, quaſi oblitum eorum promiſſorum, vrbem ſanctam impiis euertendam tradidiſſe, regiámque poteſtatem ſublatam, & populum ipſum in maximas miſerias incidiſſe.

Eruditio Etham Ezraitæ, Pſalm. LXXXIX

MIſericordias Domini in æternũ cantabo.

In generationem, & generationem annuntiabo veritatem tuam ore meo.

Quoniam dixi, in æternum miſericordia ædificabitur, in cælis ipſis ſtabilies veritatem tuam.

Pepigi fœdus cum electo meo, iuraui Dauid ſeruo meo, vſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum.

Et

Et ædificabo in generationem, & generationem ſolium tuum.

Confitebuntur cæli mirabilia tua Domine, & veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.

Quoniam quis in cælo æquabitur Domino? quis ſimilis erit Domino inter filios Deorum?

Deus maximè tremendus in conſilio ſanctorum, terribilis ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt.

Domine Deus exercituum, quis ſimilis tibi in potentia, ô Domine? veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris ſuperbiæ maris, cùm attollit fluctus ſuos, tu compeſcis eos.

Tu confregiſti ſicut vulneratum ſuperbum, in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.

Tui ſunt cæli, & tua eſt terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti, aquilonem & meridiem tu creaſti.

Thabor, & Hermõ in nomine tuo exultabunt, brachium tuum cum potentia.

Inuicta eſt manus tua, ſublimis eſt dextera tua, iuſtitia, & iudicium habitaculum ſolij tui.

Miſericordia & veritas præcedunt faciẽ tuã: beatus populus, qui ſcit iubilationẽ.

Domine in lumine vultus tui ambulabunt,& in nomine tuo exultabũt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur.

Quoniam gloria fortitudinis eorum tu es, & pro tua benignitate exaltabis cornu nostrum.

Quia Domini est clypeus noster, & sancti Israel rex noster.

Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, posui adiutorium super potente,& exaltaui electum de plebe mea.

Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum.

Manus enim mea firma erit cum eo, & brachium meum roborabit eum.

Non opprimet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum.

Et cócidam à facie eius inimicos eius, & odientes eum perdam.

Et veritas mea, & misericordia mea cũ ipso,& noĩe meo exaltabitur cornu eius.

Et ponam in mari manum eius,& in fluminibus dexteram eius.

Ipse inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus,& adiutor salutis meæ.

Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.

In æternum seruabo illi misericordiam meam,& fœdus meum fidele ipsi.

Et

Et ponam in sæculũ sæculi semen eius,
& thronum eius sicut dies cæli.
Si autem dereliquerint filij eius legem
meã,& in iudiciis meis nõ ambulauerint.
Si iustitias meas profanauerint,& man
data mea non custodierint.
Visitabo in virga iniquitates eorum,&
in verberibus peccata eorum.
Misericordiã autẽ meam non dispergã
ab eo, neq; falsam reddã veritatẽ meam.
Neque profanabo fœdus meum,& quæ
procedunt de labiis meis,non mutabo.
Semel iuraui per sanctitatẽ meã, si Da-
uid mẽtiar, semẽ eius in æternũ manebit.
Et thronum eius sicut sol in conspectu
meo,& sicut luna stabilietur in æternum,
& testis in cælo fidelis.
Tu verò repulisti,& abominatus es,ac-
census es ira contra Christum tuum.
Euertisti fœdus serui tui, profanasti in
terra diadema eius.
Destruxisti omnes macerias eius, po-
suisti munitiones eius in confractionem.
Diripuerunt eum omnes transeuntes
viam, factus est opprobrium vicinis suis.
Exaltasti dexteram deprimẽtium eum,
lætificasti omnes inimicos eius.
Auertisti etiã aciem gladij eius,& non
es auxiliatus ei in bello.

Destruxisti munditiam eius, & solium eius in terram collisisti.

Abbreuiasti dies iuuentutis eius, operuisti eum confusione.

Vsquequo domine auertes te semper: exardescet sicut ignis ira tua?

Memor esto, quanti æui sum ego, nunquid frustra creasti omnes filios hominũ?

Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi?

Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine, quas iurasti Dauid in veritate tua?

Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum, potaui in sinu meo omnia opprobria multarum gentium.

Quibus affecerunt nos inimici tui domine, quib9 affecerũt vestigia Christi tui.

Benedictus dominus in æternum. fiat, fiat.

EXPLANATIO.

Misericordias domini. *Cùm gens Hebræa maximis calamitatibus premeretur, atq; omnia contrà, ac promiserat Deus, euadere viderentur, poterat facilè in dubium venire misericordia & fides illius. At vir sanctus ait: tantum abesse, vt ipse vlla rerum aduersarum acerbitate adduci posset ad suspicandum minus piè de diuino numine, vt fidem, & misericordiã eius cantaturus*

taturus in perpetuum, & suis versibus omni memoriæ sit propagaturus.

Quoniam dixi. *Id est, mihi persuasi, misericordiam tuam in perpetuò duraturam, & semper augendam, & amplificandam esse: & veritatem, ac fidem tuam in persoluendis promißis nunquam labefactatam iri, sed stabilem fore ac sempiternam perinde ac cælum.*

Percussi fœdus. *Deum facit loquentem.*

Vsque in æternũ stabiliam semen tuum. *Hoc est fœdus, quod Deus cum Dauide, & posteris eius fecit. Id fœdus multis verbis describitur infra, & in lib. 2. Regum cap. 7. Semen autem Dauidis est Christus, qui regnat in perpetuum, & ecclesia piorum, quæ in omne tempus vigebit atque æuo sempiterno fruetur.*

Confitebuntur cæli. *Et cælites (inquid) & homines pij semper prædicabunt tua facta admirabilia, & fidem, & bonitatem numinis tui.*

Quoniam quis in cælo æquabitur domino? *Prædicat potentiam & fidem Dei, vt ostendat non esse dubitandum, quin ille, & possit, & velit præstare, quod pollicitus est.*

Inter filios Deorum. *Filios Deorum dixit, cùm Deos dicere vellet: sicut filios hominum appellare solet pro hominibus. Deos autem vocat, vt alio loco admonuimus, mentes illas cælestes, ab omni concretione mortali segregatas, quos Angelos quoq; nostri vsurpare, ac nominare solent.*

Et veritas tua in circuitu tuo. *Id est, non solùm potentißimus, sed etiam veracißimus es, ipsáque veritate tanquam veste indueris.*

Tu confregisti. *Id est, Pharaonem illum arrogantem cum vniuerso exercitu tam facilè perdidisti, quàm facilè interficitur homo, qui iam vulneribus confectus sit.*

Thabor & Hermon. *Id est, oriens, atq; occidens: nam Thabor situs est ad ortum, Hermon vero ad occasum: hi sunt montes insignes terræ Iudææ.*

Inuicta est manus tua. *Sic etiam vertit Symmachus.*

Iustitia, & iudicium habitaculum solij tui. *Id est, soliũ tuum in media iustitia, & æquitate situm est: & misericordia, & veritas sunt satellites tui.*

Beatus populus, qui scit iubilationem. *Beatus (inquit) populus, qui hæc intelligit, & vera solidáque lætitia fruitur, quam parit hæc præstantißima Dei cognitio. Sed verbum Hebræum, quod Latinus interpres reddidit iubilationem, significat clangorem tubarum: itaque nonnulli sic explanant hunc locum, beatum esse populum, qui intelligit, Deum apud se versari. Videtur autẽ imitatus Mosen, qui in Numeris de populo Dei loquens, ait, Dominus Deus eius eum eo est, & clangor regis cum illo: sic enim legendum est ex Hebræo. itaque vt Moses, cum signi*

significare vellet, Deum apud Hebræos esse, dixit, clangorem regis cum iis esse: ita vir sanctus hoc loco, cùm dicere velit, beatum esse populum qui intelligit, Deum apud se versari, qui tam potens tam iustus, tam misericors, tam verax est, dicit, beatus populum, qui scit clangorem. Hæc orationis exornatio sumpta est ex historia: nam cùm Deus è cœlo descendisset ad ferendas leges Hebræis, præsentiam suam buccinarum cantu declarauit: solent enim vates sancti, orationis ornamenta ex historiis & rebus gestis effingere, vt est illud Dauidis, Ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum: & illud, Holocaustum tuum in cinerem conuertat: item illud, Abscondit me in tabernaculo suo, de quibus verborum figuris suis locis explicauimus. Sed quis populus hunc clangorem audit, & cognoscit? ille nimirum, qui Deum pro certo habens sibi semper adesse, in illius præsidio, & tutela securus, & lætus conquiescit. Hunc populum vir sanctus beatum appellat, & talem esse demonstrat subiungens, Domine in lumine vultus tui ambulabunt. Felices (inquit) & verè fortunati, qui te domine propitium, & præsentem habent: semper illis per has tenebras, & vias vitæ difficiles ingredientibus splendor tui spiritus clarissimum lumen ostendit, atque in animis eorum tam ardentes amores excitat omnium virtutum, vt nihil iis iucundius, nihil amabilius videatur, quàm piè.

iustè, ac temperantur viuere: neq; tamen isti virtutes suas admirantur, aut gaudent in seipsis, sed omnis eorum admiratio & lætitia in nominis tui cognitione versatur, & meritò quidē: neque enim sua iustitia extollūtur, sed tua: tua inquam iustitia iacētes, & abiectos erigit, atque ad altißimū gradum dignitatis extollit: omnia illorum peccata delens, mentes & voluntates sanans, cōsciētias lætas & trāquillas reddēs, spiritu sancto, regno cælesti, & vita sempiterna donās itaq; quòd cupiditates temerarias coercent, quòd timores omnes, & omnes solicitudines pellūt, quòd neque rerum aduersarū ictibus frangūtur, neque oppugnationibus humanæ sapientiæ de gradu pietatis deiiciuntur, totum id referunt acceptum misericordiæ tuæ, quæ animos piorū ita corroborat, & confirmat, vt eorum virtutem, excelso & illustri loco sitam, nulla neque hominū, neque diaboli labefactare poßit improbitas. Sed cur dominus tam beneuolus, & liberalis est aduersus homines pios? quia regem, & clypeum illorum charißimum habet is Christus, ad cuius tutelam, & regnum pertinent homines sancti omnium sæculorū. Hos Deus propter Christum suum ab omni æternitate sibi filios adoptauit: quos autem, antequam nascerētur, adoptauit, hos in lucem editos ad pietatem vocat, vocatisq; iustitiam primùm, deinde vitam immortalem donat. Itaque si quis omnis memoriæ pios interrogat, cur habuerint, atque

in perpetuũ habituri sint Deum fauentẽ, & propitiũ: sine dubio respondeant, quia domini est clypeus noster, & sancti Israëlis rex noster. quòd si quis extra tutelam, & regnũ Christi est, is neque Deo charus neq; saluus esse potest, ídque ita esse populus Dei semper sensit, vt auctor est diuus Petrus in actis Apostolorum. Sed nonnulli existimant, ipsum Dauidem clypeum populi, & regem appellari. quorum sententia num probanda sit, haud equidem scio: cùm præsertim hoc carmen scriptum sit pro posteris Dauidis, qui amisso regno in maximis calamitatibus versabatur. quòd si intelligũtur ij versus eo modo, quo nos interpretati sumus, omnia plana, & perspicua existunt.

Posui adiutorium super potente. *Id est, semper ero præstò, semper opem feram Dauidi, qui potens est propter gratiam meam.*

Manus enim mea firma erit cum eo. *Id est, nunquam illum destituet, semper illũ proteget.*

Non opprimet inimicus eum. *Saulem significat, & eius asseclas.*

Et ponam in mari. *Id est, subiiciam eius imperio loca maritima, & flumina longinqua. quod quidem perfecit Deus, cùm Dauid eius auxilio subegit Palæstinos, qui ad mare incolunt, & Syros vsque ad fluuium Euphratem, & stipendiariam habuit Mesopotamiam, quam Syriam fluminum appellabant.*

In æternum seruabo. *Id est, non repudiabo*

illum, quemadmodum Saulem, sed fœdus quod cum illo feriam, stabile ac sempiternum erit.

Et ponam in sæculũ sæculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. *Hæc nullo modo vera esse possunt, nisi referantur ad Christum, qui natus est in familia Dauidis, & regnat in perpetuum, neque in aliam sententiam explanauit hoc oraculum Gabriel, nuncius & interpres Dei: is enim Mariam virginem his verbis affatur apud Lucam, Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum: it erit magnus, & filius altißimi vocabitur, & dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.*

Si Dauid mentiar. *Id est, nequaquam Dauidem fallam: nam hoc verbũ, si, apud Hebræos aliquando vim negandi habet, hinc etiam illud in Psal. 95. Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.*

Semen eius in æternum manebit. *Christus scilicet, & ecclesia piorum.*

Et thronus eius sicut sol. *Id est, in perpetuum durabit, vt sol.*

Et testis in cælo fidelis. *Id est, volo lunam ipsam esse testem perpetuitatis imperij Christi: vt enim illa semper durabit, ita semper vigebit regnum ipsius. Sciendum est tamen Symmachum sic vertisse, Et contestatus in cælo fidelis, id est, & qui*

& qui asseueranter affirmat, hæc se facturum, est in cælo, neque mentiri vnquam potest.

Tu verò repulisti. *Nunc deplorat calamitates populi, & qui suprà tantis laudibus extulerat fidem Dei, nunc animo perturbato queritur, omnia contrà accidere, quàm ille promiserit. Hic animaduertere operæpretium est, quàm difficile sit, non dubitare de promißionibus Dei, aut non penitus etiam iis diffidere, cùm præsentim ille, antequam promissa persoluat, ita plerunque omnia contrà, ac pollicitus est, euenire patiatur, vt vix credibile sit ea quæ prædicta sunt, vera vnquam euersura. multa huiusce rei exempla ex literis sanctis apponere possem, sed hæc duo satis erunt. Deus Dauidem in pueritia regẽ designat, sed quàm acerbis quâmque diuturnis illum calamitatibus exagitauit, antea quàm regni possessionem adire permitteret? Idem ore Gabrielis Mariæ pollicetur, Iesum in solio Dauidis sessurum, atque imperium illius sempiternum fore, quis hoc nisi diuino spiritu afflatus, sicut prædictum est euenturum suspicari posset? cum Iesum videret vsque ad trigesimum ætatis annum propter obscuritatem in magna hominum ignoratione versari, reliquam verò vitam inopem & vagam persequi, ad extremum tanquam perditißimum latronem cruci suffixum acerbißima morte mulctari. His rebus fit, vt impij promißionibus, & verbis Dei nullam fidem habeant,*

& ipsi pij sæpe ad dubitandum inducantur, quocirca illud saluberrimum præceptum, Qui crediderit, ne festinet, semper in ore, atq; animo est habendum: qui enim moram ferre non potest, is neque cõstantiam, neque fidendi perseuerantiam retinere potest. diffidens autem, se non solùm bonis, quæ promissa sunt, indignum reddit, sed etiam grauißimas diffidentiæ pœnas luit. quisquis enim Deo affirmanti non credit, is profectò, illum esse vanum, & mendacem credat necesse est, at qui patiens in mora fidere perseuerat, sine dubio promissa bona consequitur, & Deo charißimus est. Hæc omnia diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta breuiter complectitur ad hunc modum, Ne abieceritis fiduciam vestram, quæ magnam habet præmij retributionem: nam patiẽtia vobis est opus, vt vbi voluntatem Dei perfeceritis, reportetis promißionem: adhuc enim pusillum temporis, & qui venturus est, veniet, & non tardabit: iustus autem ex fide victurus est, & si se subtraxerit, nõ probabitur animo meo: at nos non sumus, qui nos subducamus in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

Accensus es ira in Christum tuum. *Id est, in Dauidem, quem tu regem constituisti: ad ipsum enim Dauidem redundare videbatur, quicquid patiebantur posteri ipsius.*

Destruxisti mundiciem eius. *Sic appellat splendorem, & dignitatem imperij.*

Abbre

Abbreuiasti dies. *Queritur, regnum familiæ Dauidis, quod perpetuum fore promiserat Deus dum adolesceret, extinctum esse.*

Memor esto quàm breuis æui. *Cogita (inquit) quàm sit breuis vita mortaliũ, quòd si huc accedant etiã perpetuæ calamitates, neq; vllus detur respirãdi locus, nónne videberis nos frustra creauisse? similia multa leguntur in querimoniis Iob. sunt autẽ verba animi perturbati, neque satis considerantis, cur hominem creauerit Deus.*

Quibus affecerunt vestigia Christi tui. *Sic vocare videtur reges, qui in Dauidis locum successerant, atque eum repræsentabant. Sed hic locus est perobscurus, neque ego aliquam explanationem certam habeo. Quidam intelligunt, his verbis barbarorum impietatem significari, qui Iudæos irriderent, quòd ij Christum liberatorem expectarent, cuius vestigia, & pedes venientis nunquam visuri essent.*

Benedictus dominus in æternum. *Videntur hæc esse verba hominis post magnam animi perturbationem se colligentis, & considerantis, nullo modo fieri posse, vt Deus fidem datam violet, & promissa non seruet: itaque patiẽter ferendam esse moram, & sanctissimum ipsius nomen rebus aduersis æquè, ac prosperis laudandũ: cùm præsertim ille ad vtilitatem, & salutem piorum omnia dirigat etiam tum, cùm penitus eos abiecisse videtur.*

ARGVMENTVM.

Deſcribit miſeriam,& breuitatem vitæ humanæ, & implorat auxilium Dei,vt,qui omnibus ſuperioribus ſæculis conſueuerit gentẽ ſuam tutari,& maximis beneficiis ornare, illam etiã, hoc tẽpore magnis calamitatibus oppreſſam,ſubleuet ac tueatur

Oratio Moyſi viri Dei,Pſal. XC.

DOmine refugium factus es nobis à generatione in generationem.

Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis,à ſeculo, vſque in ſeculum tu es Deus.

Reducis hominem vſque ad contritionem:& dicis,reuertimini filij hominum.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies heſterna,quæ præteriit.

Et vigilia in nocte,rapuiſti eos vt impetus aquarum,ſunt veluti ſomnium.

Manè ſicut herba ſunt quæ mutatur, manè floret & creſcit,veſpere ſuccidit ur, & areſcit.

Etenim deficimus in ira tua,& in furore tuo turbati ſumus.

Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, occulta peccata noſtra in luce vultus tui.

Quoniam omnes dies noſtri dilabuntur in ira tua:conſumimus

Annos noſtros veluti ſermonem, dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni.

Si autem admodũ robuſti ſumus, octoginta anni, & præcipuum eorum labor, & dolor, recedit citò, & auolamus.

Quis nouit vim iræ tuæ, & ſecundùm timorem tuum iram tuam?

Enumerare dies noſtros ad hunc modum tu nos doce, & offeremus cor ſapientiæ.

Reuertere Domine, vſquequo: & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos.

Satia nos manè miſericordia tua, & exultabimus, & lætabimur omnibus diebus noſtris.

Lætifica nos pro diebus, quibus nos afflixiſti: pro annis, quibus vidimus mala.

Appareat in ſeruis tuis opus tuum, & gloria tua in filiis eorum.

Et ſit plendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & opus manuum noſtrarũ dirige in nobis, & opus manuum noſtrarũ dirige.

EXPLANATIO.

Reducis nos. *Tu quidẽ Domine immortalis, & ſempiternus es, nos autem mortales, & caduci, quippe quos per varios caſus, & labores perducis ad ſenectutem, cúmque iam morbis, ſenióque infracti, & confecti ſumus, dicis, reuertimini filij hominũ in puluerem, vnde vos effinxi.*

Quoniam mille anni ante oculos tuos. *Id eſt, cum æternitate tua comparati.*

Et

Et vigilia in nocte. *Nox apud veteres in quatuor partes distributa erat quæ partes, vigiliæ vocabantur, vt omnibus est notum. Vitæ breuitatem vni ex iis partibus similem dicit, si cum æuo illo sempiterno Dei conferatur.*

Rapuisti eos vt impetus. *Cōparat elegantissimè fugam & inanitatem vitæ humanæ velocitati fluminum, & somniis, & herbæ, quæ manè immutatur, id est, in florem sese induit, vespere autem succiditur arescens.*

Et enim deficimus in ira tua. *His verbis significat has vitæ calamitates esse pœnas, quas Deus à nobis repetit pro sceleribus, & maleficiis nostris.*

Consumimus annos nostros veluti sermonem. *Quo nihil citius euanescit.*

Præcipuum eorum. *Præcipuum annorum vocat iuuentutem: quæ & ipsa plena est molestiis, ac perturbationibus animi.*

Quis nouit vim. *Hunc versiculum ita verterunt Symmachus, & Hieronymus, & quidam alij. Videtur autem hanc sententiam continere: si vel parua indignatio tua tanta mala mortalibus importat, quis possit cogitatione comprehendere, qualis, & quanta sit iræ vis, qua vteris aduersus eos, qui improbè ac impiè vixerunt? Quis inquam possit intelligere vim iræ tuæ, perinde vt potentia tua formidabilis requirit eam intelligi?*

Enumerare dies nostros. *Doce nos Domine ad*

ne ad hunc modum numerare, ac cogitare dies nostros & illorum paucitatem semper ante oculos habere, vt hac inani vita contempta nos totos sapientiæ, & contemplationi rerum æternarum dedicemus.

Reuertere Domine vsquequo? *Vsquequo abes, & nos in tantis calamitatibus derelinquis?*

Appareat in seruis. *Id est, nos ita rege, ac tuere, vt in nobis eluceat vis salutaris, & benignitas tua.*

Et sit splendor Domini. *Id est, & misericordia Dei nostri semper adsit nobis, vt quicquid aggredimur, feliciter eius beneficio succedat.*

ARGVMENTVM.

Describit elegantissimè securitatē, & felicitatem eorum, qui omnes suas cogitationes & spes in misericordia Dei collocarunt.

Psalmus XCI.

QVi habitat in latibulo altissimi, in vmbra omnipotentis cōmorabitur.

Dicam Domino, spes mea, & refugium meum, Deus meus sperabo in eum.

Quoniam ipse liberabit te de laqueo venantium, & à peste exitiali.

Alis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius fiduciam habebis.

Scutum, & clypeus est veritas eius, non timebis à timore nocturno.

A sagit

A ſagitta volante in die, à peſte perambulante in tenebris, ab exterminio vaſtante meridie.

Cadent à latere tuo mille, & decē millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.

Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis.

Quoniam tu es Domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum.

Non accedet ad te malum, & flagellū non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.

In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

Quoniam me diligit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Clamabit ad me, & ego exaudiā eum. cum ipſo ſum in tribulatione, eripiā eum, & glorificabo eum.

Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum.

EXPLANATIO.

Qui habitat in latibulo altiſſimi. *Id eſt, qui ſe committit fidei, & tutelæ ipſius: eam tutelam*

telam cur appellet latibulum, declarauimus in explanatione Psalmi 83.

Quoniam ipse liberabit te. *Quisquis es, inquit, qui syncerè, & ex animo te misericordiæ Dei commisisti, sis animo læto, & tranquillo: nam ipse te incolumem conseruabit ab omnibus insidiis inimicorum, & à quouis maximo, & manifesto exitio.*

A sagitta volante. *His vocabulis significat & morbos, & mala omnia, quæ nobis importantur & ab improbis hominibus, & à diabolo.*

Cadent à latere tuo. *Cùm pestilentiæ, vel impetus prælij sæuiet cæteris morientibus, tu saluus & incolumis animo quieto, & securo spectabis improbos occidẽtes, & pœnas maleficiorũ expẽdẽtes. hoc autẽ tibi cõtinget propterea quòd etiã tu Deo dixisti ex animo, Tu Domine spes mea.*

Super aspidem, & basiliscum. *Affirmat neq; venenatas, & immanes bestias, neq; diabolum & satellites eius, quos vocabulis harum beluarũ significat, vllam vim habituros aduersus hominem pium & præsidio Dei confidentem.*

Quoniam me diligit. *Inducit Deũ loquentem, & ea confirmantem, quæ vir sanctus prædicauit de benignitate, & misericordia ipsius.*

ARGVMENTVM.

Docet diebus festis, omissa cura & studio cæterarum rerum, consideranda esse consilia, & facta Dei, & laudes eius celebrandas.

Psalmus Cantici pro die Sabbati XCII.

BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime.

Ad annunciãdum manè misericordiam tuam,& veritatem tuam per noctem.

In decachordo,& psalterio, cum cantico in cithara.

Quia lætificasti me Domine in opere tuo,& in operib⁹ manuũ tuarũ exultabo.

Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc.

Cùm germinauerint peccatores sicut herba,& floruerint omnes, qui operantur iniquitatem.

Vt intereãt in sæculum sæculi,tu autem altissimus in æternum Domine.

Quoniã ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, & dispergentur omnes, qui operãtur iniquitatem.

Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum,conspersus sum oleo viridi.

Et respiciet oculus meus in inimicis meis vltionẽ, & de insurgẽtibus cõtra me malignãtib⁹ audiet auris mea, quæ optat.

Iustus vt palma florebit,sicut cedrus libani multiplicabitur.

Plan:

Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.

Adhuc fructificabũt in senecta, pingues & virentes erunt, vt annuncient.

Quòd rectus est Dominus fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

EXPLANATIO.

Ad annunciandũ manè. *Tametsi cùm noctem & manè nominat, ea tempora indicare videtur, quæ lege attributa erant precationibus & sacrificiis: non minus tamen, vt opinio mea fert, significat iis verbis, cùm dies prosperitatum illucescit, misericordiam Dei prædicandam esse: vt omnia, quæcũque nobis secũda eueniunt, illi accepta referamus: at cùm nocte rerum aduersarum circunfundimur, fidem eiusdem, dictorumq; constantiam in ore semper habendam: vt spe bona, certaq; simus, nos tandẽ ex omni periculo, & calamitate euasuros, sicut ille promisit inquiẽs, Inuoca me tẽpore difficili, & calamitoso, & ego te omnibus ex malis eripiã, tu verò honorabis me.*

Quia lætificasti me Domine in opere tuo. *Vt impius animo horret, si quando conscientia illum admonet, Deum piorũ, impiorumq; habere rationem: ita pio nulla cogitatio potest accidere iucundior, quàm de prouidentia Dei: cùm enim is sicũ reputat, ne vnum quidem capillum ex suo capite decidere posse sine illius numine, quem patrem agnoscit: incredibile dictu est, quã-*

ta lætitia exultet, quàm se tutum, ac beatum ducat. Et sanè nihil à patre indulgentissimo potest proficisci, quod filio emolumento, salutiq; non sit: & si nonnunquam illi (quæ mentis humanæ infirmitas est) secus accidere putant, & falsa specie ac visione terrentur.

Quàm magnificata. *Non solùm ea significat, quæ pertinent ad creationem mundi, sed ea, quæ quotidie gerũtur à prouidentia Dei in administratione rerum humanarum, cuiusmodi sunt, quæ mox commemorat, improbos scilicet florere, & secũdis rebus vti, vt mox acerbiora supplicia sustineant: & in miserias æternas præcipitentur, cùm bonis è contrario omnia vertant in bonum.*

Vir insipiẽs nõ cognoscet, & stultus nõ intelliget hæc. *Stultos, & insipientes vocat in primis, quos vsus, & vita communis prudentes, & sapientes appellare solet. horum multi tam longè absunt ab istarum rerum intelligentia, vt ne arbitrẽtur quidem, prouidentiam Dei se ad procurationem rerum humanarum demittere.*

Et exaltabitur. *Euertentur homines impij, & nefarij: at ego, & quisquis alius virtutem & pietatem colit, beati & florentes erimus. Comparat autem cornu suum, id est vires & potentiam cornibus monocerotis, quæ cornua sunt durissima.*

Cõspersus sum oleo viridi. *Allegoria est, qua firmitas animi & corporis significatur, ea*

sumpta

sumpta est à cultu vitæ: oleum enim magnã vim habet ad membra fouenda & corpus corroborandum. Sed & oleum significat, vt supra diximus, afflatum, & gratiam spiritus sancti, quæ longè maiorem vim habet ad fouendum, & corroborandum animam & corpus: hoc cælesti oleo delibutus erat Dauid.

Iustus vt palma florebit. *Impij quidem tanquam herba florent, quæ celeriter arescit: at homines pij palmæ similes sunt, quæ diutissimè viuit, ac viget, & fructus dulcissimos edit.*

Sicut cedrus Libani. *Eleganter hominem pium comparat cedro, cuius odoratus est iucundissimus, eaq; arbor nunquam putrescit, & vmbram gratissimam ministrat: quæ omnia ad hominem pium & sanctum eleganter aptantur.*

Plantat in domo Domini. *Qui (inquit) sati, & alti fuerint in ecclesia Dei, semper florebunt, & fructus pulcherrimos ferent vitæ innocentis, & piæ.*

ARGVMENTVM.

Celebrat infinitam excellentiam Dei, qui & mundum ex nihilo creauerit, & res humanas sapientissimè gubernet. Sed hæc omnia etiam ad imperium Christi aptissimè referri possunt, & ad ecclesiam eius vndique oppugnatam.

Psalmus Asaph. XCIII.

DOminus regnauit, magnificentiam indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & accinxit se.

Etiam firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.

Parata ſedes tua ex tunc, à ſæculo tu es.

Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam.

Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, pluſquam voces aquarum multarum.

Et mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

Teſtimonia tua valde ſunt certa, domũ tuam decet ſanctitudo Domine in longitudinem dierum.

EXPLANATIO.

Dominus regnauit. *Regnauit, dicit, pro regnat: qui loquendi abuſus frequens eſt, vt iam admonuimus.*

Et accinxit ſe. *Accinxit inquam ſe fortitudine & potentia.*

Parata ſedes tua ex tunc. *Id eſt, ex omni æternitate.*

Eleuauerunt flumina Domine. *Allegoria eſt, quæ ſignificat maximam vim hoſtium inuaſiſſe gentem Dei, quos ille compreſsit.*

Mirabilis in altis Dominus. *Terribilis quidem eſt impetus, & immanitas impiorum, qui nos inuaſerunt: ſed longè terribilior eſt Dominus, qui habitat in cælo, & pro nobis acerrimè propugnat.*

Teſtimonia tua. *Vera profectò ſunt, & certa Do*

ta Domine, qua nobis tua ſancta oracula promiſerunt, eccleſiam ſcilicet piorum, quæ domus tua eſt, præſidio tui numinis ſemper incolumem, ac beatam fore: itaque illam decet ornatam eſſe ſanctitate, eoq; ornamento in perpetuum decorari: vt quæ custodem & præſidem ſanctum habet, ipſa quoque ſancta ſit.

ARGVMENTVM.

Inuehitur in homines impios, & ſceleratos, qui prouidentiam Dei negant: & innocentes, iniuriis & violentia illorum oppreſſos conſolatur.

Pſalmus XCIIII.

DEus vltionum Domine, Deus vltionum ſplendide appare.

Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem ſuperbis.

Vſquequo peccatores Domine, vſquequo peccatores exultabunt?

Effabuntur, & loquentur ſuperba, gloriabuntur omnes qui operantur iniuſtitiam?

Populum tuum Domine attriuerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt.

Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

Et dixerũt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.

Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite.

Nunquid ille, qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum nõ videbit?

Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam?

Dominus scit cogitationes hominum, quòd vanæ sunt.

Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

Vt quietem præbeas illi in diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.

Quia non repellet Dominus plebẽ suã, & hæreditatem suam non derelinquet.

Quoniam ad iustitiam reuertetur iudicium, & sequentur illam omnes, qui recto sunt corde.

Quis consurget pro me aduersus malignantes? quis stabit pro me aduersus operantes iniquitatem?

Nisi Dominus adiuuisset me, paulo minus habitasset in inferno anima mea.

Si dicebam, motus est pes meus, misericordia tua Domine sustentabat me.

Secundùm multitudinem cogitationũ mearum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

Nũquid cõsociabitur tibi thronus peruersitatis, qui fingit afflictionẽ pro lege?

Congregabuntur contra animã iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt.

Et

Et erit mihi Dominus in refugium, & Deus meus in petram fiduciæ meæ.

Et retribuet illis iniquitatem ipſorum, & in malitia eorum diſperdet eos, diſperdet illos Dominus Deus noſter.

EXPLANATIO.

Deus vltionum Domine. *Sic Deum appellat, quòd ad eum pertineat vltio, ipſe enim ait in Deuteronomio, Mea eſt vltio, & ego rependam.*

Splendide appare. *Fac omnes intelligant, ac penè oculis videant prouidentiam, & magnitudinem potentiæ tuæ, quam negligunt homines impij, & arrogantes.*

Intelligite inſipientes in populo. *Significat eos qui negãt Deum intelligere quid vnuſquiſque agat, quídve in ſe admittat ipſos nihil intelligere, & beſtiarum ſimiles eſſe, & tamen nonnulli ex iis, quibus doctrinæ, & ſapientiæ primas deferunt, qui crucem Chriſti ſtultitiam putant, auſi ſunt, hæc immaniſsima & teterrima monſtra dicere, & docere vt facile appareat, veriſsimam eſſe illam D. Pauli ſententiam, Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum.*

Qui plantauit aurem. *Eſt ne, inquit, veriſimile, vt qui vim ſentiendi & intelligendi hominibus donauit, ipſe cognitione careat rerum humanarum?*

Qui corripit gentes. *Qui aliquando ſup-*

plicio afficit totas nationes, vósne permittet impunè debacchari? qui mortalibus prudentiam & intelligentiã impartit, ísne vestra maleficia ignorabit?

Dominus scit cogitationes. *Non modò (inquit) Dominus audit & videt, verumetiam intimos hominum sensus intelligit, ac nouit quàm inania sint & absurda, quæ illi cogitãt, nisi diuino lumine animi eorum illustrentur. itaque beatum illum iudico, quem tu Domine pro tua incredibili misericordia erudis, & præceptis legũ tuarum instituis: ea enim disciplina maximam illi tranquillitatem pariet rebus aduersis, siquidem omnes iniurias impiorum nõ solùm forti sed etiã læto animo feret, intelligens, vitam piorum calamitatibus, vt aurum igne purgari. itaque animo quieto, & tranquillo vsque expectabit, dum impius pœnas luat: luet enim pœnas quisquis violat innocentes: neque Dominus negliget iniurias, & contumelias gentis suæ, neque illam diutius permittet libidini, & ludibrio impiorũ: sed aliquando leges, & iustitia in iudiciis valebunt, & multos sui cupidos, & amantes habebunt.*

Quis consurget. *Exponit magnitudinem periculi in quo versans implorauerat auxilium hominũ, sed frustra: subiungit enim: Nisi Dominus subuenisset mihi, actum erat de salute mea.*

Si dicebã, motus. *Si querebar, iam vacillare constantiã meã, neque iam posse calamitatum*

magn

magnitudini obsistere, Domine eras praesto, & sustentabas animum meum iam labentem.

Secundùm multitudinem. *Quantum excruciabãt animum meũ cogitationes tristissimae, tãtum illũ recreabãt consolationes tuae iucundissimae. Ita diuus Paulus ad Corinthios scribens, Sicut, inquit, abundant afflictiones Christi in nos, ita per Christum abũdat etiã consolatio nostra.*

Nunquid consociabitur. *Nõ est, quòd aliquis miretur, si tu ades innocentibus, & ab iis propulsas iniurias impiorum: quid enim tibi commune possit esse cum improborum potestate ac tyrannide, quae semper occupata est in conflandis calumniis, & bonis affligendis, idq; sibi pro lege ducit? vel cùm ait, solium peruersitatis fingere afflictionem pro lege, significat potius, eos quorum proprium munus est, leges condere, quibus Respublica optimè administretur, ac ciuium salus tuta sit, tantum abesse ab hoc officio, vt semper habeãt animos intentos ad inuenẽdas rationes, & vias, quibus vexent atque opprimant innocentes: atque ita pro legum & iudiciorum aequitate, ab his iniurias & vim ad perniciem ciuitatis manare. Sed Symmachus vertit ex Hebraeo, Qui fingit afflictionem contra praeceptum: quae verba significant, principes barbaros & crudeles machinari calamitatem & perniciem iis, qui tutelae ipsorum commendati sunt, contra praecepta & leges Dei.*

ARGVMENTVM.

Hortatur grauissimis sententiis populum ad colendum Deum, & laudes eius canendas, prædicans ipsius infinitatem, potentiam, & sapientiam qui omnia creauerit ex nihilo, necnon misericordiam, & bonitatem, qua pios præcipua quadam beneuolentia regit, ac gubernat. Item exemplo maiorum qui in solitudine interierunt, deterret ab impietate & infidelitate aduersus Deum.

Psalmus XCV.

VEnite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro.

Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei.

Quoniam Deus maguus Dominus, & rex magnus super omnes Deos.

Quia in manu eius sunt profunditates terræ, & altitudines montium ipsius sunt.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam fundauerunt manus eius.

Venite adoremus, & procidamus, & genua flectamus ante Dominum, qui fecit nos, quia ipse est Dominus Deus noster,

Et nos populus pascuæ eius, & oues manus eius.

Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra,

Sicut in cōtradictione, sicut in die tētationis in deserto, vbi tētauerūt me patres vestri, probauerūt, & viderunt opera mea.

Quadraginta annis offensus fui à generatione hac, & dixi, Populus iste errat corde.

Et isti non cognouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.

EXPLANATIO.

Venite exultemus Domino. *Admonet ad cultum & venerationem Dei requiri lætitiā & hilaritatem: id quod etiam diuus Paulus confirmat præcipiēs Christianis, vt semper læto animo sint. causa verò in promptu est: Deus enim colitur fide, spe, charitate: quarum comites sunt iustitia, pax, & gaudium.*

Præoccupemus faciem. *Id est, properemus venire in conspectum eius cum hymnis, & gratiarum actione.*

Nos autem populus pascuæ eius. *Nos, inquit, sumus grex victitans pabulo eius, & oues quas ipse manu sua ducit, & regit.*

Hodie si vocem. *Super his versibus multa dicit diuus Paulus scitu dignissima in Epistola quam scribit ad Hebræos: ea nos non subscribimus, satis habentes locum indicasse.*

Sicut in contradictione. *Innuere videtur historiam, quæ scripta est in Numeris cap. 13. & 17. Quòd verò subiungit, sicut in die tentationis, significat rem gestam in Raphidine, quæ res exposita est in Exod cap. 17.*

Quib

Quibus iuraui in ira mea. *Illud scire oportet hanc fuisse imaginem rerum futurarum: vt enim Hebræi omnes, quotquot verbis Dei fidem non habuere, in locis desertis fœdissimè perierunt à terra Cananæa exclusi, vbi vitam quietã, & omniũ rerum copia affluentem traducturi erant: si qui Deo ad suscipiendũ Christi Euangelium adhortanti non obediunt, nunquã peruenient ad illas beatissimas oras, vbi placidissima quies, & vita sempiterna vigent, sed seclusi à consilio cælestium in perpetuis miseriis versabuntur.*

Si introibunt in requiem meam. *Id est, iuraui illos non ingressuros amplius in eum locũ, quem ipsorum quieti destinarã: nam huic verbo, si aliquando apud Hebræos vis negãdi inest, vt alio loco dictũ est. Tunc autem vere ingredimur in requiem Dei, cùm animi nostri in æternam illam domum peruolant, vbi sic requiescimus ab operibus nostris, vt Deus à suis requieuit die septimo. Hic est ille optatissimus sabbatismus, quẽ diuus Paulus ait reliquum esse populo Dei. Ad hunc quo quisque propius accedit, hoc magis in humano corpore vitam diuinã & cælestem imitatur. id verò fit, cùm perspecta animi nostri deprauatione, insipientia, & inanitate, hoc vnum omni studio contẽdimus, vt ne quid ipsi agamus, sed omnia Deum in nobis agere sinamus.*

ARGVMENTVM.

Vaticinatur de regno Christi, & omnes nationes hort

hortatur ad amplexandam veram religionem, & superstitiones abiiciendas.

Psalmus XCVI.

CAntate Domino canticũ nouum, cantate Domino omnis terra.

Cãtate Domino, & benedicite nomini eius, annũtiate de die in diẽ salutare eius.

Annuntiate inter gentes gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius.

Quoniã magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes Deos.

Quoniã omnes dij gentium nihil sunt, Dominus autem cælos fecit.

Decus & pulchritudo in cõspectu eius, potẽtia & magnificẽtia in sanctuario eius.

Afferte Domino familię gentiũ, afferte Domino gloriam & potentiã, afferte Domino gloriam nomini eius debitam.

Tollite munera, & introite in atria eius: adorate Dominum in splendoribus sanctuarij eius.

Cõmoueatur à facie eius vniuersa terra, dicite in gentibus, Dominus regnauit.

Et firmabit orbem terræ, ne cõmoueatur, iudicabit populos in æquitate.

Lætentur cæli, & exultet terra, intonet mare, & plenitudo eius, gaudeant agri & omnia quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna syluarum

rum coram Domino, quia venit, quoniam venit iudicare terram.

Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate.

EXPLANATIO.

Cantate Domino canticum nouum. *Noua enim, & omnibus sæculis inaudita beneficia Dei noua carmina requirunt.*

Annuntiate de die. *Id est, nunquam intermittite prædicare beneficia, & salutem quã ille humano generi attulit misso ad nos filio suo.*

Annuntiate inter gentes. *Hæc summa diligentia, & studio perfecerunt Apostoli, qui totum orbem terrarum peragrauerunt, vt veram religionem docerent.*

In sanctuario eius. *Sanctuarium Dei non solùm appellat cælum, sed etiã ecclesiam piorum: in qua vis, & maiestas Dei maximopere elucet.*

Dicite, in gentibus Dominus regnauit. *Prædicate, inquit, in omnibus terrarum oris, iam euersa diaboli tyrannide Deum per Christum suum regnare.*

Et firmabit orbem terræ. *Significat constantiam, & inuictum robur eorum, qui regnum Dei ingressi sic innituntur in lapide firmissimo, nempe Christo, vt nullo rerum aduersarum ictu concutiantur, nulla vi, aut oppugnatione diaboli & impiorum de pietate ac tranquillitate animi depellantur.*

Lætentur cæli. *Meritò lætari debet rerum vniuersitas Christo regnum ineunte: ille enim non solùm corpora piorum immortalitate donaturus, sed etiam cælum, & reliquas mundi partes renouaturus est: quam quidem renouationem incredibili cum desiderio totũ vniuersitatis corpus expectat, & dum illa fiat, nobiscum ingemiscit, & more parturientis fœminæ, dolore cruciatur, vt auctor est diuus Paulus in Epistola quam scribit ad Romanos.*

Quoniam venit iudicare terram. *His verbis non tam significat tempus illud nouißimi iudicij, quàm id tempus, quo Deus Christum ab inferis excitauit, illúmque terris præposuit, vt is regeret, ac gubernaret omnes nationes: verbum enim iudicandi in hanc sententiam sæpe accipitur in literis sanctis.*

ARGVMENTVM.

Etiam hoc Psalmo vaticinatur de regno Christi, qui omnes nationes ad cultum veri Dei reuocauit.

Psalmus XCVII.

DOminus regnauit, exultet terra, lætentur insulæ multæ.

Nubes, & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium habitaculum throni eius.

Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra.

Montes ſicut cera fluxerunt à facie domini, à facie domini vniuerſæ terræ.

Annunciauerunt cæli iuſtitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundãtur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in diis vanis.

Adorate eum omnes Angeli eius, audiuit & lætata eſt Sion.

Et exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine.

Quoniam tu dominus altiſſimus ſuper omnem terram, nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.

Qui diligitis dominum, odite malum. cuſtodit dominus animas ſanctorũ ſuorum, de manu peccatoris liberabit eos.

Lux ſeminata eſt iuſto, & rectis corde lætitia.

Lætamini iuſti in domino, & confitemini memoriæ ſanctitatis eius.

EXPLANATIO.

Dominus regnauit. *Iam, inquit, dominus regnat in orbe terrarum, in quo antè diabolus, & ſuperſtitio, & omnia ſcelera regnabant.*

Nubes & caligo. *His verbis ſignificat, naturam Dei neque oculis cerni, neque animo comprehendi poſſe. Sed Euthymius ait, nubem, & caliginẽ ſignificare corpus, quo diuinitas Chriſti ſeſe induit.*

Iuſt.

Iustitia, & iudicium habitaculũ throni eius. *Iustitia pertinet ad misericordiam & beneficentiam, iudicium ad seueritatem & pœnas improborum.*

Ignis ante ipsum. *Hunc versiculum plerique referunt ad tempora illa nouißima quibus vniuersum genus humanum ad vitam reuocabitur, & Christus è cælo descendet ad iudicia exercenda, sed non minus hæc videntur esse dicta de vi, & potestate, qua vtitur Christus etiam nunc in homines impios & sceleratos. Ignem autem sæpe significare in literis sanctis acerbitatem supplicij, alio loco dictum est.*

Illuxerunt fulgura. *Etiam hũc versum, & sequentes plerique pertinere existimant ad tempora illa mundi nouißima, sed mihi magis placent, qui hæc referunt ad fulgura spiritus sancti atque ad Apostolos, qui tanquam astra quædam splendidißima breui tempore totum orbem terrarum in maximis errorum tenebris iacentem illustrauerunt, & omnes nationes magnitudine miraculorum perterruerunt. nam quod subiungit montes instar ceræ liquefactos esse ob præsentiam domini, id dictum esse videtur de diabolo, & Angelis eius: item de regibus, & tyrannis, qui vel Christo se summiserunt, vel impietatis suæ grauißimas pœnas dederunt.*

Annunciauerunt cæli. *Cælos appellat calites ipsos, quemadmodum terram sæpe appellare*

solet pro ipsis hominibus. Angelos autè iustitiam & sanctitatem Christi, testimonio suo comprobauisse notißimum est. Quid verò, si Apostolos significare voluit, cùm cælos dixit? ij enim & cælestem vitam in terris coluerunt, & iustitiã Dei prædicauerunt apud omnes nationes, iustitiam inquã non humanam sed diuinam, & cælestem: nimirum quam Deus iis donat qui spiritu ipsius afflati pro certo credunt, Iesum Christum peccata & scelera generis humani suo sanguine luisse.

Et viderũt omnes populi gloriam eius. *Quam antè non poterant intueri obcæcati superstitionibus, & cultu falsorum Deorum.*

Confundantur omnes. *Iam, vos, inquit, pudeat ô miseræ gentes colere simulachra inania & fictos Deos.*

Audiuit, & lætata est Sion. *Et Sion, inquit, & reliquæ Ecclesiæ ab ista Hierosolymitana prognatæ audierunt, quæ prædicata sunt ab Apostolis de iustitia Dei, itemq; viderunt, ab eis res humanas per Christum rectißimè ac felicißimè gubernari: quæ res illas incredibili lætitia affecerunt, cùm præsertim viderent, maiestatem augustißimi numinis omnibus gentibus cognitam, & commentitios Deos abiectos, & repudiatos esse.*

Lux seminata est. *Lux, inquit, veræ pietatis & religionis, perpetuaq; lætitia sata est in animis eorum, qui iustitiam Dei, & præcepta saluberrima*

berrima Christi non repudiarunt. Itaq; vos quicunque hanc beatissimam lucem in animos vestros suscepistis, lætamini in domino, cæteris omnibus gaudiis, & voluptatibus abiectis, neque vnquam intermittite gratias agere infinitæ bonitati eius pro tot ac tantis beneficiis, quibus vos quotidie ornat, atque in perpetuum ornabit.

Idem est argumentum huius psalmi, atque superioris.

Psalmus XCVIII.

CAntate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius.

Notum fecit dominus salutare suum, in conspectu gentiũ reuelauit iustitiã suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

Iubilate Deo omnis terra, cantate, & exultate & psallite.

Psallite domino in cithara, in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Iubilate in conspectu regis domini, intonet mare, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Flumina plaudant manu, simul montes

exultent in conspectu domini, quoniam venit iudicare terram.

Iudicabit orbem terrarum in iustitia, & populos in æquitate.

EXPLANATIO.

Saluauit sibi dextera eius. *Id est, auxiliũ, & salutem nobis attulit sua tantùm dextera, & brachio sancto suo: sic autem appellat vnigenam filium Dei. Hac eadem loquendi figura vsus est Esaias, cùm inquit, & vidi, quod nemo adesset, & admiratus est, quòd non foret, qui occurreret, & saluauit sibi brachium suum: id est, cùm Dominus videret, neminem esse qui tueretur innocentes, ipse suis viribus illos seruauit.*

Notum fecit. *Apostoli enim apud omnes gentes diuulgarunt euangelium, quo salus mortalium continetur, & iustitia Dei.*

Recordatus est misericordiæ suæ. *Simile est illud Mariæ Virginis, Audiuit Israëlem puerum suum, recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.*

Quoniam venit iudicare terrã. *Hæc verba interpretati sumus in explanatione Psal. 96.*

ARGVMENTVM.

Prædicat potentiam, iustitiam, & misericordiam Dei, & populum ad cultum, & venerationem illius adhortatur.

Psalmus XCIX.

Domi-

Dominus regnauit, contremiscãt populi, qui sedet super Cherubin, commoueatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo, quoniam magnum, & terribile, & sanctum est, & fortitudo regis iudicium diligit.

Tu parasti æquitates, iudicium, & iustitiam in Iacob tu fecisti.

Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Moyses, & Aaron inter sacerdotes eius, & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius.

Inuocabãt Dominũ, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodierunt testimonia eius, & præceptum, quod dedit illis.

Domine Deus noster tu exaudiebas eos, Deus tu parcebas eis, & vlciscebaris opera eorum.

Exaltate dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus Dominus Deus noster.

EXPLANATIO.

Qui sedet super Cherubin. *Eos Cherubinos significat, qui arcam fœderis custodiebant.*

Et fortitudo Regis. *Rex, inquit, noster non minus iustitia excellit, quàm viribus & potẽtia.*

Scabellum pedum eius. *Ita vocat arcam fœderis: cui Deum insidere, prædicant literæ sanctæ ob eas causas, quas alio loco diximus.*

Moyses & Aaron. *Proponit exemplũ Mosis, & Aaronis, & Samuelis, qui præstantißimi fuerunt religione, ac sanctitate, & ob eam rem charißimi Deo.*

Deus tu parcebas eis, & vlciscebaris opera eorum. *Hæc non dicit de viris sanctis, quos commemoraui, sed de iis, qui eorum imperio subiecti erant. neque id cuiquam mirũ videatur: solent enim scriptores Hebræi ea, quæ vocantur à grammaticis pronomina sæpius ponere, quanquã nihil antecedit, quò illa referri poßint: hoc cùm ex aliis locis huius libri, tum ex illo versu Psal. 16. perspicuum esse potest, Multiplicata sunt idola eorum, post alium accelerauerũt, profectò hæc crimina non conueniunt in homines sanctos, quorum mentio fit in versu superiore, sed in impios qui defecerant à Deo. Itaque verborũ, quæ nũc explanamus, hæc est sententia, Deum tam charos habuisse Mosen, Aaronem, & Samuelem, vt ipsorũ causa populo peccãti parceret & grauiter vindicaret, si quis iniuriam eis facere conaretur, cui rei testimonio sunt ij, qui seditionem concitare ausi sunt contra Mosen, & fratrem eius: illorum enim partim hiatu terræ absorpti sunt, partim*

tim ab igne interierunt: qui verò Samuelis principatum repudiarunt, eos subiecit Deus tyrannidi Saulis, à quo maximis incommodis affecti fuerunt. Hanc explanationẽ eò libentius amplectimur, quòd illa cum Symmachi interpretatione consentit: is autem cùm vir eleganti iudicio foret, in cõuertẽdis libris sanctis ex Hebræo, non necesse putauit verbum pro verbo reddere, sed satis habuit, si sentẽtias cõmodè ac fideliter exprimeret.

ARGVMENTVM.

Hortatur omnes mortales, & præcipuè Iudæos, vt memores sint beneficiorum Dei, qui nos creauit, regit, ac tuetur, vt nunquam intermittendæ sint gratiarum actiones.

Psalmus ad laudem. C.

IVbilate Deo omnis terra, seruite domino in lætitia.

Introite in cõspectu eius in exultatione.

Scitote, quòd Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos.

Nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius: introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis, confitemini illi.

Laudate nomen eius, quoniam benignus est Dominus, in æternũ misericordia eius, & vsque in generationem & generationem veritas eius.

EXPLANATIO.

Seruite Domino in lætitia. *Hoc nemo præ-*

stare potest, nisi qui certam spem habet Deum sibi esse benignum patrem: id autem solus Spiritus sanctus persuadet, testificans, nos esse filios, & hæredes Dei.

Scitote quòd Dominus. *Hæc, quæ iubet nos scire vir sanctus, facillima cognitu videntur, sed tunc quisque sciat, se scire, dominũ esse Deum suum, cùm spem omnium rerum suarum in ipso collocarit, & gloriam sanctißimi numinis sua gloria, pecunia ac vita proposuerit. hæc quandiu non facimus, tandiu dominum esse Deum nostrum ignoramus: imò verò cùm Deum nominamus, huic verbo quæ sententia subiecta sit, non satis intelligimus.*

Nos autem populus eius. *Nos inquit, non solùm creauit sicut cæteros, sed etiam ex omnibus gentibus elegit, quos præcipuè amaret, ac tueretur.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Vrbes, & agri cantibus
Sonate, læta maximo
Seruite mente numini,
Lætis adite plausibus
Ad atria eius aurea.
Ipse, ipse verus est Deus,
Terræ, poliq; conditor:
At cæterarum gentium

Nec

Non dij, sed aurum, & marmora.
Tu nos pater sanctissime
Tua benigna dextera
Finxisti, ouicula nos tua
Sumus, tuæ scientiæ
Dulcissimo nos pabulo
O pastor optime nutriens:
Aeterna donas sæcula
Vitam beatam ducere.
Ergo Deum canamus, ô
Viri, & pudicæ fœminæ,
Adite sancti ianuas
Templi sonantes dulcia
Carmina, sonent latè omnia
Nomen Dei sanctissimum:
Nam dulcis, & rerum omnium
Amabilissimus est Deus.
Absumet ignis sydera,
Tellus peribit: at Dei
Mirabilis clementia,
Et veritas semper manent.

ARGVMENTVM.

Describit officia pij, & optimi principis: quanquã

ferè omnia præcepta hæc pertinent etiam ad institutionem hominum priuatorum.

Pſalmus CI.

MIſericordiam & iudicium cantabo, tibi Domine pſallam.

Intelligam in via immaculata, quando venies ad me?

Ambulabo in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Non proponam ante oculos meos rem iniuſtam, faciẽtem præuaricationes odio habebo.

Nec adhærebit mihi: cor prauum receedet à me, malignum non cognoſcam.

Detrahẽtem ſecretò proximo ſuo nunc interficiam.

Elatum oculis, & inſatiabili corde hunc non tolerabo.

Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum: ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabit.

Nõ habitabit in medio domus meæ, qui facit fraudẽ: qui loquitur mẽdacia, non dirigetur in conſpectu oculorum meorum.

In matutino interficiam omnes peccatores terræ, vt diſperdam de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

EXPLANATIO.

Miſericordiã, & iudiciũ. *Miſericordiam inquit*

inquit, & iustitiam semper colam, carminibus meis celebrabo, eróq; semper paratissimus ad homines iuuandos, & subleuãdos, & ad omnia rectè, ac iustè administranda: in primis tibi Domine psallam, & perpetuis hymnis gratias agam, qui has virtutes, & cætera omnia bona largiris.

Intelligam in via immaculata. *Id est, studebo versari sapiẽter in recta, & pia viuendi ratione, sed nihil proficiã, nisi conatus meos ipse iuueris: quando igitur venies ad animum meum illúmque splendidissima luce sapientiæ tuæ illustrabis, & amore sanctissimo inflammabis?*

Ambulabo. *Proponit nobis effigiem solidæ, expressæq; virtutis, quæ siue in publico versetur, siue in domum intimam sese abdat, semper est eadem, tantúmq; abhorret à scelere, & maleficio, vt etiam ipsam cogitationem castam, inuiolatámque conseruet: vsum verò & familiaritatem improborum repudiat, séq; ad honestas & pias amicitias cupidissimè adiungit.*

Cor prauum à me recedet. *Id est, si quem ex meis deprehendero animo prauo, & peruerso, illi ego interdicam domo & familiaritate mea.*

Oculi mei ad fideles. *Diligenter inuestigabo, quinam in terra Iudæa fidem, & iustitiam colant, eorúmq; familiaritate semper vtar.*

Non dirigetur in conspectu oculorum meorum. *Id est, apud me gratiosus non erit.*

In matutino. *Id est, adhibito summo studio,*

& di

& diligentia, nullaq; interposita mora: nam hoc verbo manè, sæpißime vtuntur in hanc sententiam literæ sanctæ, vt alio loco admonuimus.

ARGVMENTVM.

Precatio est Hebrææ gentis apud Babylonios durissimam seruitutem seruientis, & calamitates suas deplorantis. Vaticinatur autem de reditu illorũ ab exilio: item de regno Christi, & cõuersione omniũ gentium ad veram religionem.

Oratio pauperis, cùm anxius esset: & coram Domino effunderet orationem suam.

Psalmus CII.

DOmine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacuque die inuocauero te, velociter exaudi.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei, ossa mea sicut torris adusta sunt.

Percussus est vt herba, & aruit cor meũ, quia oblitus sum comedere panẽ meum.

Propter vocẽ gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Similis factus sunt pellicano solitudinis, factus sum sicut nicticorax incolens deserta.

Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Tota die exprobrant mihi inimici mei & insultantes mihi per me iurant.

Quia cinerem tanquã panem manducaui:& poculum meum cum fletu miscui.

A facie indignationis tuæ, & iræ tuæ, quia eleuans allisisti me.

Dies mei sicut vmbra declinauerunt,& ego sicut herba arui.

Tu autem Domine in æternum permanes,& memoria tui in generatione & generationem.

Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserẽdi eius,quia venit tempus.

Quoniam placuerũt seruis tuis lapides eius,& terræ eius miserebuntur.

Et timebunt gentes nomen tuũ Domine,& omnes reges terræ gloriam tuam.

Quia ædificauit Dominus Sion,& videbitur in gloria sua.

Respexit in orationẽ humilium,& non spreuit preces eorum.

Scribantur hæc pro generatione futura, & popul⁹,qui creabitur laudabit dominũ.

Quia prospexit de excelso sanctuario suo, Dominus de cælo in terram aspexit.

Vt audiat gemitus compeditorum, vt soluat filios mortis,

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem.

Cùm

Cùm conuenerint populi in vnum, & reges, vt seruiant Domino.

Afflixit in via fortitudinem meam, abbreuiauit dies meos.

Dicam, Deus meus ne rapias me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.

Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetur.

EXPLANATIO.

Et ossa mea sicut torris adusta sunt. *Sic vertit etiam Symmachus: significat autem præ dolore animi corpus ipsum macie confectum esse.*

Percussum est vt herba. *Vt herba, solis ardore percussa, vel falce demessa exarescit: ita cor meum assiduis calamitatibus, & angoribus extabuit.*

Adhæsit os meum carni meæ. *Significat his verbis, carnem suam ita consumptam esse assiduo fletu, & mœrore, vt ossa iam cuti inhæreant, neq; vlla caro intercedat. Hebræa enim lingua carnem pro cute aliquando appellare solet.*

Pellic

Pellicano solitudinis. *Quidam verterunt ex Hebræo, onocrotalo: sed ne Hebræi quidem sciunt quænam istæ aues sint.*

Et insultātes mihi per me iurant. *Id est, ad tantam calamitatem & miseriam venimus, vt qui iurantes sibi mala volunt precari, Hebræorum ærumnas sibi precentur.*

Quia cinerem. *Significat se in maximo luctu & mœrore esse: lugentes enim in puluere iacere consueuerant.*

Quia eleuans allisisti me. *Elegantißima allegoria exaggerat magnitudinem iræ diuinæ, & calamitatis suæ: nam quæ volumus ad terrā grauiter affigere, ea altè extollimus.*

Dies mei sicut vmbra declinauerūt. *Cōparat vitam suam fugacißimam vmbræ inclinatæ, & iam iamq; in tenebras euanescenti. Sic in Psalm. 109. Sicut vmbra cùm declinat, ego pertranseo. De vmbris inclinatis est illud Virgilij,*

Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.

Quia tempus miserendi eius. *Significat 70. illos annos, per quos duratura erat seruitus Hebræorum, iam exactos esse, idq; eo etiam argumento probat, quod iam Cyro & Dario placuisset Hierosolyma instaurari: eos autem seruos Dei appellat, propterea quòd Deus opera eorum ad res magnas administrandas vsus sit. Sic etiam Dominus apud Esaiam vocat Cyrum seruum suum.*

Et omnes reges terræ. *Id fieri cœptum est iam tum à Cyro & Dario, sed perfectum est post ea, cùm filius Dei corpus humanũ assumpsisset.*

Et videbitur in gloria sua. *Etenim homines à vera religione abhorrentes cùm viderent Hierosolyma, & templum Dei euersa esse, eiusq; cultores omnibus calamitatibus oppressos: irridebant ipsum Deum tanquam imbecillum, qui sibi, ac suis opitulari non posset, itaque vrbs instaurata, & populus in libertatẽ vendicatus, & templum magnificentißimè extructum, hæc inquam omnia ad maximam Dei gloriam redundatura erant. Sed hæc, & ea quæ sequũtur, in primis dicta sunt à viro sancto de ædificatione ecclesiæ, & regno Christi, quarum rerum imagines atque vmbræ erant res, quæ exponũtur in his versibus: siquidem cùm Deus gentẽ Hebræam durißima illa seruitute Babylonica liberaret, significabat se misso Christo liberaturum crudelißima tyrannide diaboli genus humanum, quod vinculis & compedibus vitiorum & scelerum obstrictum, mortiq; sempiternæ addictum erat. Instauratio autem Hierosolymorum & templi significabat constitutionem religionis Christianæ, & ecclesiæ sanctæ, in quam populi, & reges cõuenturi erant ad colendum, & venerandum verum Deum abiecta superstitione, atque ita ille videndus erat in gloria sua, id est, nomen eius omnibus terrarum finibus celebre futurum erat, cùm scilicet mortales*

les intelligentes ipsum esse, qui per vnigenam filium suũ non solùm omnia peccata delet, sed etiã vitam beatam & immortalem donat, Deos fictos, & commentitios repudiarent, atque illius sanctißimo numini summa reuerẽtia preces, cultus, honores adhiberent.

Filios mortis. *Id est, morti iam addictos.*

Afflixit in via. *Attriuit hostis (inquit) vel ipse Deus vires meas lõgis itineribus, & magnitudine calamitatũ breuiorẽ mihi vitã reddidit.*

In generatione & generationem anni tui. *Consolatur se prædicanda infinita potentia Dei atq; eius æternitate: cùm enim ille omnium rerũ præpotens sit, nulla vis eum prohibere potest, quo minus populum suum è manibus impiorũ eripiat: quemadmodum se facturum pollicitus est, cumq; idem vita optima, & sempiterna sit, vnde vniuersis animantibus vita manat, & spiritus, profectò homines pij, qui cum ipso tam arcto amoris vinculo conglutinati sunt, vt nihil fieri poßit copulatius, nullo modo perire possunt, licet oculis insipientium mori videantur. itaque cùm infrà dixisset, annos Dei esse innumerabiles subiungit, filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum coram te stabilietur, significans his verbis, si Deus æternus est, etiam eos qui in terris iustè cum fide ac pietate Deum colunt, in cælo vnà cum illo beatos æuum acturos sempiternum.*

Ipsi peribunt. *De hoc interitu cæli, atq; eius*

immutatione diuus Petrus in 2. epist. scribit ad hunc modum, Veniet autem dies Domini sicut fur in nocte, quo cœli magno impetu transibunt: elementa vero calore soluentur, terraq́; & quæ in ea sunt, opera exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluantur, quales nos esse oportet in sanctis conuersationibus, ac pietatibus expectantes, & accelerantes aduentum diei Domini? per quẽ cæli incensi vniuersi soluentur, & elementa ignis ardore liquescent. Sed cælos nouos, ac terram nouam iuxta promissum ipsius expectamus, in quibus iustitia inhabitat.

ARGVMENTVM.

Celebrat hoc hymno suauissimo misericordiam, & bonitatem Dei erga humanum genus, & docet nos agere gratias pro beneficiis, quæ ille quotidie in nos liberalissimè confert.

Psalmus CIII.

BEnedic anima mea Domino, & omnia quę intra me sunt nomini sancto eius.

Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius.

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de interitu vitã tuã, qui coronat te misericordia & miserationibus.

Qui satiat bonis animam tuam, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.

Notas fecit vias suas Mosi, filiis Israel voluntates suas.

Misericors, & clemens Dominus, longanimis,& multum misericors.

Non in perpetuum contendet, neque in æternum vlciscetur.

Non secundùm peccata nostra fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.

Quoniam secundùm altitudinem cæli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se.

Quãtum distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras.

Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est Dominus timentium se, quoniã ipse cognouit figmentum nostrum.

Recordatus est, quòd puluis sumus, homo sicut herba dies eius, tanquã flos agri, sic efflorescit.

Quoniam ventus pertransibit illum,& non subsistet, & non cognoscet eum amplius locus eius.

Misericordia autẽ Domini ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum.

Et iustitia illius in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius.

Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Dominus in cælo stabiliuit sedẽ suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

Benedicite Deo Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius.

Benedicite Domino omnes exercitus eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius.

Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius, benedic anima mea Domino.

EXPLANATIO.

Omnia, quæ intra me sunt. *Ita vocat cogitationes, & intimos animi sensus, & affectiones.*

Omnes retributiones eius. *Consuetudine linguæ Hebrææ retributiones appellat beneficia, quæ Deus vltro nobis tribuit pro sua incredibili misericordia.*

Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis. *Eas tibi condonans, & sanat omnes morbos animi & corporis tui.*

Qui redimit de interitu. *Ex crebris enim & grauissimis periculis Deus eripuit Dauidem, & illum tandem ad regiam dignitatem perduxit, sed & nos quotidie pericula maxima adiremus, nisi eius misericordia, & clementia tanquã scuto firmissimo protegeremur.*

Qui

Qui replet bonis animam tuam. *Ita vertimus secuti interpretationem Abrahami Esdræ.*

Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. *Apud auctores probatos nusquam legi, Aquilam ex prouectiori ætate ad iuuětutem redire, itaque haud scio, an horum verborum hæc sit sententia, vires suas ita redintegratum iri, vt robustissimæ iuuentuti aquilæ comparari queat.*

Notas fecit vias suas. *Hoc in præcipuis Dei beneficiis numerandum est: nisi enim ille nobis aperuisset quid de suo numine sentiendũ, quæ vera sanctitas, quæ pura, & casta religio, quid in vita sequendum, fugiendúmve sit, in maximis profectò errorum tenebris versaremur. Neque tamen hoc satis est putandum quòd Deus vias suas errantibus indicarit, nisi idem suo spiritu nos per eas ducat: talis enim, & tanta est animorum infirmitas, & deprauatio, vt eius auxilio destituti nihil boni agere possimus.*

Quomodo miseretur pater. *Parẽtes enim nullis filiorum iniuriis ab amore deterrentur, sed illorum errata modò dissimulant, modò salutariter castigant, eósq; incredibili studio, & pietate amplexantur.*

Quoniam ille cognouit figmẽtum nostrum. *Nouit, inquam, nos non solùm è luto fictos esse, sed etiã, dum cõcipimur in vtero matris ita contagione peccati contaminari, vt ad libidines, atque omnia vitia simus maximè proclines.*

Tanquam flos agri efflorescit. *Qui enim modo vigebat, & formosissimus erat, dicto citius edita anima tabescit, ac penè in nihilum redactus videtur, non aliter quàm flos, quem vbi ventus aliquis immitior perflauit, illico desinit esse, neque cernit amplius eum locum, vbi paulò ante pulcherrimus floruerat.*

Misericordia autem Domini. *Vita quidem hominum fragilis, & fugacissima est, sed misericordia Dei est immortalis, & sempiterna: quæ quidem facit, vt cultores ipsius, quamuis suapte natura sint inanes, & caduci, æuo sempiterno beatissimi fruantur.*

Dominus in cælo. *Hæc est maxima piorum consolatio in hac vita fragili, & caduca plenaq; laborum, & calamitatum, quòd certo sciũt, Deũ in cælo sempiternum domicilium habere, eiusq; potestate ac numine omnia regi, gubernariq;, vt minimè dubitandum sit, quin ille piorum, impiorumq; rationem habeat.*

Benedicite Domino Angeli eius. *Itaque cùm summus ille Deus sit omniũ rerum Dominus, neque solùm imperio terrarum potiatur, sed etiam cælo, cælitibusq; præsideat, eosq; perinde ac cætera omnia ex nihilo crearit, tueatur, atque conseruet, adeste ô cælites beati & nobiscum vna hymnos sanctißimo eius numini cantate, cantate laudes Deo ô fidißimi nuntij, & ministri eius, qui viribus vestris innumerabiles copias impior*

impiorum ad internecionem sæpe cecidistis, quiq; nihil sanctius aut antiquius habetis, quàm vestri parentis, & creatoris mandata exequi atque illius dicto audientes esse.

Benedicite Domino omnes exercitus eius. *Hoc ait, quoniam sunt multi ordines illarum mentium beatarum, quæ corporibus vacāt.*

Benedicite Domino omnia opera eius. *Hortatur etiam ea, quæ ratione, & sensibus carent, ad hymnos canendos, significans ad omnes mundi particulas beneficia Dei permanere, tum etiam quicquid cernimus, & sensibus vsurpamus, ad bonitatem, & sapientiam Dei contemplandam, & prædicandam homines excitare.*

ARGVMENTVM.

Superiori hymno celebrat incredibilem misericordiam, & benignitatem Dei erga se, ac cæteros mortales: hoc elegantissimè describit pulchritudinem rerum ab eo creatarum, & excellentiam earum partium, ex quibus hæc admirabilis vniuersi amplitudo constituta est, in quibus omnibus lucet infinita vis, & sapientia, & bonitas Dei.

Psalmus CIIII.

BEnedic anima mea Domino, Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Gloriam & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento.

Extendens cælum sicut cortinam, qui tegis aquis cœnacula eius.

Qui ponis nubes currum tuum, qui a-
bulas super pennas ventorum.

Qui facis Angelos tuos spiritus, & mi-
nistros tuos ignem vrentem.

Qui fundasti terrã super basem sua-
non mouebitur in sæculum sæculi.

Abysso sicut vestimento operuisti ea-
super montes stabant aquæ.

Ab increpatione tua fugerũt, à voce to-
nitrui tui præcipites defluxerunt.

Ascenderunt montes, & descenderu-
campi in locum, quem fundasti eis.

Terminum posuisti, quem non trans-
gredientur, neque reuertentur operir-
terram.

Tu emittis fontes in fluuios, qui inter
montes labuntur.

Bibunt inde omnes bestiæ agri, extin-
gunt onagri sitim suam.

Iuxta illos volucres cæli habitant, è
medio frondium dant vocem.

Tu rigas montes è cœnaculis tuis, è
fructu operum tuorum satiatur terra.

Tu producis gramen iumentis, & her-
bam homine cultum adhibente.

Vt educat panem è terra, & vinum læti-
ficat cor hominis.

Et nitere facis faciem ab oleo, & panis
cor hominis confirmat.

Satu-

Saturantur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantauit, illic passeres nidificant.

Ciconiæ domus sunt abietes, montes excelsi ceruis, petra refugium herinaciis.

Tu fecisti lunam in tempora, sol cognouit occasum suum.

Tu ponis tenebras, & fit nox, in ipsa vagantur omnes bestiæ syluæ.

Catuli leonum rugientes ad prædam, vt quærant à Deo escam sibi.

Oriente sole congregantur, & in cubilibus suis conquiescunt.

Exit homo ad opus suum, & ad laborẽ suum vsque ad vesperam.

Quàm magnifica sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.

Hoc mare magnum, & spatiosum, illic reptilia, quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis: illic naues pertranseunt.

Leuiathan iste quem formasti ad ludendum in eo, omnia à te expectãt, vt des illis escam in tempore.

Dante te illis colligent, aperiente te manum tuam omnia replebuntur bonis.

Auertente autem te faciem tuã conturbabuntur, auferes spiritũ eorum, & deficient,

cient, & in puluerem ſuum reuertentur.

Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Erit gloria Domini in ſæculum, lætabitur Dominus in operibus ſuis.

Qui reſpicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant.

Cantabo Domino in vita mea, pſallam Deo meo, quandiu ſum.

Iucundum ſit ei eloquium meum, ego lætabor in Domino.

Deficiant peccatores à terra, & iniqui amplius non ſint, benedic anima mea Domino. Alleluya.

EXPLANATIO.

Gloriam, & decorem induiſti. *Nam magnitudo, & præſtantia rerum creatarum tanta eſt, vt te quaſi gloria, & ſplendore veſtire videatur dum vniuerſos mortales excitat ad ſuſpiciendam, & prædicãdam potentiam, & bonitatem & ſapientiam tuam.*

Qui tegis aquis cœnacula eius. *Videtur innuere id quod ſcriptum eſt in Geneſi, & diuiſit Deus inter medium aquæ, quæ erat infra firmamentum: & inter medium aquæ quæ erat ſupra firmamentum.*

Qui ponis nubes. *His allegoriis ſignificare videtur vim diuinam vbique præſentem, ſeq; per omnes mundi particulas inſinuantem, & tanquam*

quam celerrimè omnia permeantem.

Qui facis Angelos. *Id est, qui vẽtis & igne vteris tanquam ministris & nuntiis. Ventorum ministerio Deus viam strauit Hebræis in mari rubro, igne Sodomitas consumpsit: sunt alia multa exempla eiusdem generis in historia sacra. eadem ferè loquendi figura vsus est in Psalm. 149. cùm ait: ignis, grando, nix, vapor, spiritus procellarum faciens mandatum eius. Ita Hebræi explanant hunc locum. Sed diuus Paulus in epistola ad Hebræos scripta sic interpretatur, tãquam ea dicta sint de mentibus illis beatis, quæ sunt ab omni admistione corporum puræ, atque synceræ, vt Dauid prædicet, Deum non solùm earum rerum, quæ sub aspectum cadunt, sed etiam earum, quæ sola cogitatione percipiuntur, opificem fuisse. Vocauit autem eas mentes spiritus, & ignem vrentem, vt celeritatem, & vim, atque efficacitatem earum declararet. Sic Theodoretus, atque Euthymius interpretantur, sed Dionysius hæc diligentius persequitur in libro qui inscribitur de cælesti Hierarchia.*

Qui fundasti terram super basem suã. *Basis terræ est centrum ipsum, ad quod omnes terræ ipsius partes vndique suo pondere nituntur, atque ita in medio mundi loco terra immobilis manet.*

Abysso sicut vestimento. *Describit elegantissimè opus tertij diei, quo die summus ille opifex*

fex omnem vim aquæ in vnum locum coegit, vt existeret terra. Itaq; ait, à principio terras omnes aquæ amictu opertas fuisse, sed horrifica voce Dei Oceanum increpitum, & perterrefactum sese in fugam dedisse, tunc primùm apparuisse montium altitudinem, camporumq́;, ac vallium humilitatem. Non dissimilis est illa Virgilij descriptio,

Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas.
Iamq́; nouum terræ stupeant lucescere solem,
Incipiant syluæ cùm primùm surgere, cumq́;
Rara per ignotos errent animalia montes.

Terminum posuisti. *Humilitas ipsa loci, quo nititur aqua, terminus est, quẽ Deus ei præfixit, ne terras posset obruere: cùm enim illa suapte natura deorsum versus feratur, terra autem effecta sit excelsior eius receptaculo, qui posset vlla vis maris amplius eam submergere?*

Sedant onagri sitim suam. *Meminit præcipuè onagrorum, propterea quòd id animal solitudines maximè persequitur, & ob eam rem in locis arentibus ferè commoratur, & siti laborat.*

Vt educat panem è terra. *Colit inquam homo agros, vt cibum sibi è terræ sinu eliciat.*

Et vinum lætificat cor hominis. *Quidam ita vertunt, & vinum, quod lætificat cor hominis, & oleum, quod nitidam reddit faciem, & panem, qui cor hominis confirmat.*

Satur

Saturantur ligna Domini. *Ea genera arborum significat, quæ sunt nõ rastris hominum, non vllo obnoxia curæ, sed benignitate Dei sponte sua oriuntur, & fœcundis imbribus irrigatæ sitim suam explent, seq; formosas, viridesq; conseruant.*

Tu fecisti lunã in tempora. *Id est, vt eius cursu tempora distinguantur, & notentur, sed illud scire oportet, vocabulum Hebræum significare ea tempora, quibus homines conueniunt ad dies festos, & solennes celebrandos: ea verò tempora ad lunæ cursum notabantur, vt scriptum est in Exodo & Leuitico.*

Tu ponis tenebras. *Exponit vtilitates quas percipiunt animantia ex vicissitudine dierum ac noctium.*

Leuiathã iste. *Hoc verbo significat immanes illas, & vastas beluas maris.*

Omnia à te expectant. *Hic est tanquam epilogus Hymni, in quo admirabili orationis magnificentia describit prouidentiam Dei, cunctis animantibus spiritum, vitam, victumq; largientem, vt sine eius præsentia & tutela, omnia in nihilum interire necesse sit.*

Erit gloria Domini in sæculũ. *Cùm itaq; Deus tam multiplices res, tamq; admirabili pulchritudine & varietate distinctas ex nihilo creauerit, illasq; tanta benignitate tueatur, atque cõseruet, iure, ac meritò eius gloria semper floret,*

&

& ad infinitas sæculorum ætates propagatur.

Qui respicit terram. *Hec versiculo magnifice describit potentiam Dei, qui vel solo aspectu terras tremefaciat, & montes solo contactu incendat, & fumo, atque igne compleat. Innuit autem rem gestam in monte Sina.*

Cantabo Domino in vita mea. *Vir sanctus, ex tantarum rerum contemplatione, ad cultum, & venerationem Dei mirabiliter accensus profitetur, se totam vitam consumpturum in canendis & celebrandis laudibus Dei, in quo omnes suas voluptates & iucunditates sit collocaturus.*

Benedic anima mea Domino. Alleluya. *Non satis esse existimans, si solus ipse laudes sanctissimi numinis cantaret, cæteros quoque ad canendum hortatur, cum ait, alleluya, quod Latinè sonat, laudate Deum.*

ARGVMENTVM.

Hortatur populum ad laudes Dei canendas, exponens immortalia eius beneficia in gentem Hebræam: repetit autem historiam vsque ab Abrahamo, eamque perducit ad ea tempora, cùm Deus terram Chananæorum Iudæis possidendam dedit.

Psalmus CV.

CONfitemini Domino, & inuocate nomen eius, annunciate inter gentes opera eius.

Cantate ei, & psallite ei, narrate omnia mi-

mirabilia eius.

Gloriamini in nomine ſancto eius, lætetur cor quærentium dominum.

Quærite dominum, & fortitudinem eius, quærite faciem eius ſemper.

Mementote mirabilium eius, quæ fecit, prodigiorum eius, & iudiciorũ oris eius.

Semen Abraham ſerui eius, filij Iacob electi eius.

Ipſe dominus Deus noſter, in vniuerſa terra iudicia eius.

Memor fuit in ſæculũ fœderis ſui, verbi quod mandauit in mille generationes.

Quod pepigit cum Abraham, & iuramenti ſui ad Iſaac.

Et ſtatuit illud ipſi Iacob pro lege, & Iſraëli in fœdus æternum.

Dicens, tibi dabo terram Canaam funiculum hæreditatis veſtræ.

Cùm eſſent numero exigui, pauciſſimi, & peregrini in ea.

Et pertranſirent de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Non permiſit hominem nocere eis, & corripuit propter eos reges.

Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetas meos nolite malignè agere.

Et vocauit famẽ ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit.

Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.

Afflixerunt in compedibus pedes eius, in ferrum venit anima eius, donec veniret verbum eius.

Eloquium domini purgauit eum, misit rex, & soluit eum, princeps populorum, & dimisit eum.

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.

Vt vinciret principes ipsius pro arbitrio suo, & senes ipsius sapientiam doceret.

Et intrauit Israël in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.

Et auxit populum suum vehementer, & roborauit eum super inimicos eius.

Conuertit cor eorum, vt odirent populum suum, & dolú facerent in seruos suos.

Misit Moysen seruum suum, Aaron, quem elegit.

Posuerunt inter eos verba signorum eius, & prodigiorum in terra Cham.

Misit tenebras, & obscurauit, & nõ fuerunt rebelles verbis eius.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Et dedit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

Dixit, & venit multiplex turba insectorum,

rum,& pediculi in omnibus finibus eorũ.
Conuertit pluuias eorũ in grandinem, in ignem comburentem in terra ipſorum.
Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eorum,& contriuit lignum finiũ eorum.
Dixit,& venit locuſta,& bruchus,cuius non erat numerus.

Et comedit omnem herbam in terra eorum, & comedit fructum terræ eorum,
Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis fortitudinis eorum.

Et eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.
Læata eſt Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorũ ſuper eos.
Expandit nubem in protectionem eorum,& ignem,vt luceret eis per noctem.
Petierunt, & venit coturnix, & pane cæli ſaturauit eos.

Interrupit petram, & fluxerunt aquæ: decurrerunt in ſicco flumina.
Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ab Abraham ſeruum ſuum.
Et eduxit populum ſuum in exultatione,& electos ſuos in lætitia.
Et dedit illis regiones gẽtium,& labores populorum hæreditate poſſederunt.
Vt cuſtodiant iuſtificationes eius & le-

ges eius obſeruent Alleluya.

EXPLANATIO.

Gloriamini in nomine ſancto eius. *Ille gloriatur in Deo, qui eius liberalitati acceptum refert, quicquid prædicabile, & gloriatione dignum ſe habere exiſtimat. Fortitudinem Dei quærit, qui perſpecta inanitate virium ſuarum ſe ac ſua omnia potentiſsimi numinis tutelæ, præſidióque committit. Faciem Dei ſemper quærit, quiſquis ante omnia ſtudet, vt omnibus in rebus potentiam, bonitatem, & ſapientiam illius contempletur, cúmque præſentem, ac propitium ſemper habeat.*

In vniuerſa terra iudicia eius. *Penes ipſum eſt imperium omnium terrarum, & tamen nos cæteris omnibus gentibus chariores habet.*

Memor fuit in ſæculum. *Semper Dominus memor fuit fœderis, quod fecerat cum Abrahamo, fœderis inquam, quod durare voluit ad innumerabiles ſæculorum ætates.*

Et ſtatuit illud ipſi Iacob pro lege. *Leges huius fœderis erant, ne Hebræi aliquem Deum colerent extra ipſum, ipſe contrà nullam gentem æquè charam haberet atque Hebræam.*

Funiculum hæreditatis veſtræ. *Hæc loquendi figura ducta eſt à conſuetudine Iudæorum, qui funibus agros metiebantur. eſt igitur ſenſus, aſsignabo tibi agros Cananæorum, vt eos poßideas iure hæreditario.*

Nolite

Nolite tangere. *Castigauit inquam reges, eos admonens his verbis Nolite tangere Christos meos. Christos autem suos appellat eos, quos spiritu suo vnxerat, & veros reges, ac sacerdotes constituerat, de qua vnctione dictum est in explanatione Psal.45.*

Et vocauit famem super terram. *Cognitio earum rerum, quæ attinguntur his versibus, maximum solatium præbere debet hominibus piis in calamitate. promiserat Deus terram Cananæorum familiæ Abraham, sed antequam illa promissum consequeretur, penè fame enecta in Aegyptum fugere, & durissimam, maximéque diuturnã seruitutem apud Barbaros seruire coacta est. Idem Iosephum eo consilio præmisit in regionem illam, vt dignitate regi proximus euaderet, neque familiam suam modò, sed vniuersam Aegyptum ab imminenti exitio tueretur: sed vide, quàm duris initiis, & progreßionibus adolescentem sibi charißimum ad eum honorem, potentiámque perduxerit. Hæc intelligens vir pius, cui vita beata, & immortalis promissa est à Deo, tum maximè spe bona, bonóque animo esse debet, cùm maximè calamitosus est: solet enim summus ille pater ad inferos deiicere, quos cælo donare constituit: contráque, impios ad breue tempus in sublime tollit. vt grauiore casu decidant in miserias sempiternas.*

In seruum venundatus est Ioseph. *Memorabile profectò exemplum nobis proponitur, quo intelligamus, bonis omnia vertere in bonum. Venditur à fratribus homini Barbaro Iosephus: quid miserius? at hæc calamitas non solum maximam prosperitatem iuueni sancto, sed etiam salutem familiæ suæ, & cunctis Aegyptiis peperit. Itaque cùm fratres huius nefarij sceleris veniam, & impunitatem peterent, hoc pulcherrimum responsum ab eo tulerunt, Omittite omnem metum, num repugnare possumus Dei voluntati? Vos quidem mihi perniciem comparastis, sed Deus culpam vestram conuertit ad bonum, vt me ad eam, quam videtis, dignitatem extolleret, & consilio, atque opera mea magnā vim mortalium exilio liberaret.*

Omne firmamentum panis contriuit. *Ita vocat panem, propterea quòd eo vires corporis sustentatur.*

Misit ante eos virum. *In Genesi cap. 37.*

In ferrū venit anima eius. *Id est, in vincula ferrea coniectus fuit: solet enim Hebræa lingua animam appellare pro animante ipso.*

Donec veniret verbum eius. *Id est, donec mitteretur à Deo vis illa interpretandi somnia, de qua in Genesi cap. 40.*

Eloquium Domini purgauit eum. *Interpretatio inquam illa somniorum, squallorem, & sordes carceris illi eluit, & innocentiam & sanctitatem*

ctitatem eius talem esse declarauit, quale est aurum igne purgatum.

Constituit eũ Dominus. *In Genesi ca.41.*

Vt vinciret principes. *Id est, vt propositus esset etiam principibus Aegyptiis, eiúsque potestas esset illos in vincula conijciendi.*

Et intrauit Israël. *In Genesi cap.45. Aegyptum vero appellat terram Cham, propterea quòd is genuit Mesrainum, à quo regio illa cœpta est habitari.*

Et auxit populum suum. *In Exod.cap.1.*

Conuertit cor eorum, vt odirent populum suũ. *Vide quid agat prouidentia Dei, odia Barbaræ gentis incitat in Iudæos innocentes, vt crudelitas impiorum illustrem, & gloriosam reddat potentiam, & misericordiam suam. Itaque cùm illi omnibus rebus asperrimè tractarentur ab Aegyptiis, neque vlla spes ostenderetur, melius fore: Moses, & Aaron à Deo mittuntur, qui editis inauditis prodigiis, & vniuersa Aegypto maximis calamitatibus vexata, gentem suam seruitute liberarent, eámque ad optimam Syriæ partem traducerent, quam ipse olim familiæ Abrahami se promiserat assignaturum.*

Misit Mosen. *Ex cap.1. & 4. Exodi.*

Posuerunt inter eos. *Moses (inquit) & Aaron ediderunt in Aegypto prodigia maxima vi numinis diuini.*

Misit tenebras. *In Exod.cap.10.*

Et non fuerunt rebelles. *Deus (inquit) portētosa nocte diem obscurauit, vsus opera Mosis, & Aaronis: ij enim verbis eius obtemperarunt, neque veriti sunt potētißimi regis inimicitias suscipere.*

Conuertit aquas eorum. *In Exod. cap. 7.*

Et dedit terra. *In Exod. cap. 9.*

Dixit, & venit. *In Exod. cap. 10.*

Et percussit omne. *In Exod. cap. 12.*

Primitias fortitudinis eorum. *Verba hæc explanata sunt in explanatione Psal. 78.*

Et eduxit eos. *In Exod. cap. 13.*

Expandit nubem. *In Exod. cap. 13.*

Petierunt, & venit. *In Exod. cap. 16.*

ARGVMENTVM.

Gens Hebræa in seruitutem abducta commemorat & peccata maiorum suorum, & beneficia Dei erga illos, & opem suis calamitatibus implorat.

Psalmus CVI. *Alleluya.*

CONfitemini domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.

Quis loquetur potentias domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Memento mei domine cum bona voluntate erga populum tuum, visita me in salutari tuo.

Vt

Vt videam in bono electorum tuorum, & læter in lætitia gẽtis tuæ,& glorier cum hæreditate tua.

Peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus,impiè fecimus.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiæ,tuæ.

Et rebelles fuerunt iuxta mare, mare rubrum.

Et saluauit eos propter nomen suum,vt notam faceret potentiam suam.

Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est,& deduxit eos per abyssos tanquã per desertum.

Et saluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex iis non remansit.

Et crediderunt verbis eius,& cecinerũt laudem eius.

Accelerauerunt,obliti sunt operũ eius, & non expectauerunt consilium eius.

Et concupierunt concupiscentiam in deserto,& tentauerunt Deũ in solitudine.

Et dedit eis petitionem ipsorum,& misit maciem in animam eorum.

Et æmulati sunt Moysen in castris,Aaron sanctum domini.

Aperta eſt terra,& deglutiuit Dathan, & operuit congregationem Abyron.

Et exarſit ignis in congregatione eorum, flamma combuſſit peccatores.

Et fecerunt vitulum in Oreb,& adorauerunt conflatile.

Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Obliti ſunt Deum,qui ſaluauit eos,qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham,terribilia in mari rubro.

Et dixit,vt diſperderet eos,ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in diuiſione in conſpectu eius.

Vt auerteret irã eius,ne diſperderet eos, & pro nihilo habuerũt terrã deſiderabilẽ.

Non crediderunt verbo eius, & murmurauerũt in tabernaculis ſuis, non obedierunt voci domini.

Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſterneret eos in deſerto.

Et vt deiiceret ſemen eorum in nationibus,& diſpergeret eos in regionibus.

Et initiati ſunt Beelphegor,& comederunt ſacrificia mortuorum.

Et irritauerunt eum in ſtudiis ſuis, & multiplicata eſt in eis plaga.

Et ſtetit Phinees,& vindicauit,& ceſſauit plaga.

Et rep

Et reputatũ est ei in iustitiam: in generationem, & generationẽ vsque in sempiternum.

Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius.

Et perperam locutus est labiis suis, non disperdiderũt gẽtes, quas dixit Dominus illis.

Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierũt sculptilibus eorum, & factũ est illis in scandalum.

Et immolauerũt filios suos, & filias suas dæmoniis.

Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaàm.

Et infecta est terra sanguinibus, & contaminati sunt in operibus suis, & fornicati sunt in studiis suis.

Et iratus est furore Dominus in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentiũ, & dominati sunt eis, qui oderant eos.

Et tribulauerunt eos inimici eorum, & afflicti sunt sub manibus eorũ, sæpe liberauit eos.

Ipsi autem rebelles fuerunt in consiliis suis,& depressi sunt in iniquitatibus suis.

Et vidit,cùm tribularentur, & audiuit, orationem eorum.

Et memor fuit fœderis sui, & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.

Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium,qui captiuauerant eos.

Saluos nos fac domine Deus noster,& congrega nos ex gentibus.

Vt confiteamur nomini sancto tuo,& cantemus laudes tuas.

Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo,& vsque in sæculum, & dicat omnis populus,Amen. Alleluya.

EXPLANATIO.

Quis loquetur potentias. *Hac interrogatio vim negandi habet, significat enim, neminem posse laudes Dei verbis assequi.*

Vt videam in bono electorum tuorum. *Hac loquendi forma est Hebraa, Latinè autem sic reddenda erat, vt delecter videns bona electorum tuorum.*

Peccauimus cum patribus nostris. *Hac est illa animi summißio, qua diuinum numen vel maximis sceleribus violatum placere potest. contrà, nihil odiosius superbia Pharisaorum, qua iactat illas voces, Si fuissemus in diebus patrum nostro*

nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

Et rebelles fuerunt iuxta mare rubrum. *Hæc historia scripta est in Exod. cap. 14. Sed quidam ex Hebræo vertũt, iuxta mare in mari rubro: vt sensus sit, illos non solùm in littore maris rubri, sed etiam dum ipsum mare pedibus transmitterent de Deo conquestos esse, & de eius fide, ac prouidentia dubitasse, cùm viderent Aegyptios magno impetu à tergo insequi.*

Et crediderunt verbis eius. *In hoc versu, & proximo falsa pietas egregiè describitur, quæ rebus secundis prouidentiam Dei magnificè laudat, déque verbis, & promißionibus illius dubitare, scelus nefarium censet: quòd si quid duri incidat, illicò se prodit animi morbus, & simulatio: nam timida, querula, solicita est, neque moram ferre potest, neque Deo confidere, sed illius consilium sua stulta prudentia nititur anteuertere, atque omnem spem in propinquis, amicis & pecunia reponit, multos inanes Deos pro vno vero comminiscens.*

Et cecinerunt laudem eius. *Hymnũ pulcherrimum significat, qui scriptus est in Exod. cap. 15.*

Accelerauerunt, obliti sunt operũ eius. *Hæc ait, quoniam post tertiũ diem, quàm mare transmiserant, cœperunt maledicere Mosi, & Aaroni, propterea quòd diffiderẽt prouidentiæ,*

& boni

& bonitati diuinæ, cùm eos aqua defecisset.

Et concupierunt concupiscentiam. *Cap. 17. Exodi.*

Et misit maciem. *Id est, cùm fastidirent cibum è cœlo demissum, & se carnibus explere auidissimè cuperent, obsecutus quidem illis est Deus sed cum maximo ipsorum malo: nam macies pro sagina, mors pro vita consecuta est. de qua re in Num. cap. 11.*

Aperta est terra. *In Num. 16.*

Operuit congregationem Abyron. *Significat ducentos illos & quinquaginta, qui cum Dathane, & Cora, & Abyrone coniurauerũt. Discendum est autem ex hac historia, quæ pœna maneat eos, qui seditiones concitant, & contra legitimam potestatem arma ferre non verentur.*

Et fecerunt vitulum. *Cap. 32. Exodi.*

Et mutauerunt gloriam suam. *Deum appellat gloriam, & decus Hebræorum.*

Et dixit vt disperderet illos. *Cap. 32. In Exodo.*

Si non Moses electus eius stetisset in diuisione in conspectu eius. *Id est, nisi Moses se præbuisset interpretem, & sequestrem, disiunctos, & inter se alienatos reconcilians.*

Et pro nihilo habuerũt terram. *In Numeris cap. 14.*

Non crediderunt verbo eius. *Qui promiserat,*

ferat, se terram illam eis aßignaturum hæreditario iure poßidendam.

Et eleuauit manum suam. *In Num.cap. 14. Dicit autem iurauisse Deum se eorum nomen ad internecionem redacturum: iurantes enim manum ad cælum tollebant. Hinc illud in Deuteronomio. Leuabo ad cælum manũ meam, & dicam, viuo ego in æternum &c. sunt tamen qui simplicius interpretentur, Deum scilicet manum sustulisse, quò illos grauius feriret.*

Et initiati sunt. *In Num.cap.25.*

Et comederunt sacrificia mortuorum. *Sic appellat falsos Deos: colebat enim antiquitas pro diis, quorum sepulchra ostendebantur.*

Et stetit Phinees. *In Num.cap.25.*

Et irritauerunt eum. *In Num.cap.20.*

Et vexatus Moses. *Nam in fines Cananæorum, ad quos populum tanto cum labore adduxerat, ipse ingredi non potuit. peccarit autem Moses ob pertubationem animi, quæ illi acciderat propter maledicta, & aßiduos clamores ipsius populi.*

Et perperam locutus est. *Iussus enim silicem alloqui, populũ allocutus est, & ita quidem, vt videretur dubitare, num aqua è saxo elicienda esset, quod tamen Deus ita futurum promiserat. Hæc historia scripta est in Num.cap.20.*

Non disperdiderunt gentes. *Hæc & ea, quæ sequuntur, scripta sunt in libro Iudicum.*

ARGVMENTVM.

Hymnus pulcherrimus eſt, in quo celebrat prouidentiam Dei, ſumma iuſtitia & miſericordia res humanas adminiſtrantem.

Pſalmus CVII.

COnfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicant, qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregauit eos.

A ſolis ortu, & occaſu, ab Aquilone, & mari.

Qui errabant in ſolitudine, in deſerto inuio, neque ciuitatem habitatam inueniebant.

Qui eſuriebant, & ſitiebant, quorum anima deficiebat.

Hi clamauerunt ad Dominum cùm tribularētur: & de anguſtiis ipſorum eripuit eos.

Et deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

Cōfiteātur Domino propter miſericordias eius, & mirabilia eius filiis hominū.

Quia ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem ſatiauit bonis.

Qui ſedebāt in tenebris, & vmbra mortis, vincti afflictione, & ferro.

Quia

Quia rebelles fuerunt ſermonibus Dei, & conſilium altiſſimi deſpexerunt.

Et ipſe humiliauit in laboribus cor eorum, & corruerũt, nec fuit, qui adiuuaret.

Hi clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de anguſtiis ipſorum liberauit eos.

Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit.

Cõfiteantur Domino propter miſericordias eius, & mirabilia eius filiis hominũ.

Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

Stulti propter viam iniquitatis ſuæ, & propter iniuſtitias ſuas vexati fuerunt.

Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & appropinquauerunt vſque ad portas mortis.

Et clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de anguſtiis ipſorum liberauit eos.

Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & eripuit eos de interioribus eorum.

Confiteãtur Domino propter miſericordias eius, & mirabilia eius filiis hominũ.

Et ſacrificent ſacrificium laudis, & annuncient opera eius in exultatione.

Qui deſcendunt in mare nauibus, facientes operationem in aquis multis.

Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.

Dixit, & excitatur spiritus procellæ, & excitantur fluctus eius.

Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos, anima eorum in malis tabescit.

Turbantur, & iactantur, sicut ebrius, & omnis sapientia eorum absorbetur.

Et clamauerunt ad Dominũ cùm tribularẽtur, & de angustiis ipsorũ eduxit eos.

Et statuit procellam in trãquillitatem, & siluerunt fluctus eius.

Et lætati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Cõfiteãtur Domino propter misericordias eius, & mirabilia eius filiis hominũ.

Et exaltent eum in ecclesia plebis, & in consessu seniorum laudent eum.

Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

Terram fructiferã in salsuginem propter malitiam inhabitantium in ea.

Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros, & plãtauerunt vineas, & fecerunt fructum & prouentum.

Et

Et benedixit eis,& multiplicati ſunt nimis,& iumenta eorum non minorauit.

Et pauci facti ſunt, & vexati ſunt à ſterilitate,malo,& afflictione.

Effuſus eſt cõtemptus ſuper principes, & errare fecit eos in ſolitudine inuia.

Et ſubleuauit pauperem de inopia & poſuit ſicut oues familias.

Videbunt recti,& lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

Quis ſapiens, & obſeruabit hæc, & intelliget miſericordias Domini?

EXPLANATIO.

Dicant, qui redempti ſunt à Domino. *Qui miſericordia Dei ſeruitute, & calamitatibus liberati ſunt, dicant hymnos ſanctiſsimo nomini eius. Quanuis verò hæc, & reliqua omnia, quæ hoc hymno continentur, ad omnes mortales pertineãt,ſunt tamen nonnulla,quæ præcipuè beneficia Dei erga Iudæos deſignare videntur.*

Qui errabant in ſolitudine. *De miſericordia Dei erga errantes in locis deſertis.*

Confiteantur Domino. *Id eſt,celebrẽt laudibus Deum propter infinitã benignitatem eius, & narrent mortalibus admirabilia facta illius. In hanc ſententiam interpretatur hunc verſiculum paraphraſis Chaldæa.*

Qui ſedebant in tenebris. *De miſericordia Dei erga eos, qui propter maleficia in car-*

cerem, & vincula coniecti sunt.

Stulti propter viam iniquitatis. *De misericordia Dei erga eos, qui propter delicta commissa in varios morbos incidunt.*

Qui descendunt in mare nauibus. *De misericordia Dei erga eos, qui tempestate, & fluctibus iactantur in alto.*

Ascendunt vsq; ad cælos. *Hanc sententiã cõplexus est Virgilius his elegãtissimis versibus:*

Tollimur in cælum curuato gurgite.

Et idem,

Subducta ad manes imos descendimus vnda.

In portum voluntatis eorum. *Idest, in portum, ad quem illi cursum tenere optabant.*

Posuit flumina. *Canit Deum arbitratu suo omnia immutare, ab eius prouidẽtia opes & inopiam, sterilitatem & fœcunditatem, honores & ignominiam manare.*

Et pauci facti sunt. *Rursus, inquit, cùm eos qui multitudine hominum, & potentia florebãt, punire voluerit ob admissa maleficia, immittit in eos sterilitatẽ, morbos, & angores animi, & optimates ipsos adeò contemptos reddit, & irrisos, vt relictis vrbibus sese in solitudines abdant.*

Et subleuauit pauperem. *Contrà, inquit, inopem fortunis locupletat, domumq; eius liberis, & nepotibus frequentat.*

Videbunt iusti. *Homines pij & religiosi hæc diligentissimè considerãt, cúmque perspiciunt, ani-*

bis

hil fortuito, & casu euenire, omnia diuino numine regi, administrarique incredibili gaudio afficiuntur, séque totos misericordiæ tradunt, & committunt: improbi verò, & arrogantes, qui solent prouidentiam Dei negare, magnitudine rerum perterriti, vel inuiti coguntur tacere, & linguam impiam continere.

Quis sapiens. *Vtinam homines sapiant, & ea, quæ continentur hoc hymno, diligenter animaduertant & notent, intelligent enim Deum res humanas summa benignitate curare, déque omnibus, qui ad eius misericordiam confugiunt, optimè mereri.*

ARGVMENTVM.

Hic Psalmus compositus est ferè ex Psal. 57. & 60.

Canticum, Psalmus Dauid CVIII.

PAratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, & psallam etiam gloria mea.

Exurge psalterium, & cithara, auroram excitabo.

Confitebor tibi in populis Domine, & psallam tibi in nationibus.

Quia magna est super cælos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua.

Exaltare super cælos Deus, & super omnẽ terrã gloria tua, vt liberẽtur dilecti tui.

Saluum fac dextera tua, & exaudi me, Deus locutus est in sanctuario suo.

Exultabo, & diuidam Sichem, conuallem Succoth dimetiar.

Meus est Galaad,& meus est Manasses, & Ephraim fortitudo capitis mei.

Iuda legifer meus,Moab lebes lotionis meæ.

Super Idumæam proiiciam calceamentum meum,super Philistæa iubilabo.

Quis deducet me in ciuitatem munitã? quis deducet me vsque in Idumæam?

Nónne tu Deus,qui repulisti nos?& nõ exibis Deus cum exercitibus nostris?

Da nobis auxiliũ de tribulatione, quia vna salus hominis.

In Deo faciemus virtutem, *& ipse ad* nihilum deducet inimicos nostros.

ARGVMENTVM.

Inuehitur,in Doegum, & cæteros asseclas Saulis, vt multi existimant, & sub horum persona execratur impietatem Iudæ, qui Christum nefariè prodidit: & cæterorum,qui filio Dei infesti sunt: deinde calamitates suas deplorans misericordiam Dei suppliciter inuocat.

Victori, Dauid Psalmus CIX.

DEus laudis meæ ne tacueris, quia os peccatoris,&os dolosi super me apertum est.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circũdederunt me, & oppugnauerunt me sine causa.

Pro

Pro eo, quòd eos diligebam, aduersabantur mihi, ego autem orabam.

Et retribuerunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.

Constitue super eum peccatorē, & aduersarius stet à dextris eius.

Cùm iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum.

Fiant dies eius pauci, & præfecturam eius accipiat alter.

Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.

Instabiles vagētur filij eius, & mēdicēt, & quærāt ex vastatis habitationibus suis.

Illaqueet fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor, nec sit qui misereatur pupillis eius.

Posteritas eius intereat, in generatione vna deleatur nomen eius.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini, peccatum matris eius non deleatur.

Sint corā Domino semper, & dispereat de terra memoria eorum, pro eo quòd nō est recordatus facere misericordiam.

Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & contritum corde, vt illum interficeret.

Et dilexit maledictioné, & veniet ei: noluit benedictioné,& elõgabitur ab e
Et induit maledictionem sicut vestimentum,& intrauit sicut aqua in interiora eius,& sicut oleum in ossa eius.
Fiat ei sicut vestimentum quo operitur,& sicut zona, qua semper cingitur.
Hoc opus aduersantium mihi à Domino,& eorum qui loquuntur mala aduersus animam meam.
Tu autem Domine Deus fac mecum propter nomen tuum,quia bona est misericordia tua.
Libera me, quia egenus, & pauper ego sum,& cor meũ conturbatũ est intra me.
Sicut vmbra cùm declinat,ego pertranseo,& excussus sum sicut locusta.
Genua mea infirmata sunt propter ieiunium , & caro mea exaruit pinguedine consumpta.
Et ego factus sum opprobrium illis,& viderunt me,& mouerunt capita sua.
Adiuua me Domine Deus meus, saluũ me fac secundùm misericordiam tuam.
Et sciant, quòd manus tua hæc, & tu Domine fecisti hoc.
Maledicãt illi, & tu benedicas:insurgãt & confundantur,seruus auté tuus lętetur.
Induãtur aduersarij mei ignominia,&

ope

operiãtur tanquã diploide cõfusione sua.

Cõfitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Quia aſtabit à dextris pauperis, vt saluam faciat à iudicantibus animam eius.

EXPLANATIO.

Deus laudis meæ. *Deus, à quo tanquam vberrimo fonte manat omnis mea laus, & gloria, & quicquid boni habeo, ne quæso diſsimula, néve permitte homines ſceleratos impunè in me debacchari. quid verò, ſi Deũ eò appellet Deum laudis ſuæ, quia omne ſtudium ſuum ponebat in laudibus eius celebrandis? hinc illud in Pſal. 71. de te laus mea ſemper.*

Ego autem orabam. *Id eſt, ego autem pro illorum ſalute me deprecatorem apud te præbebam: vel ſic, ego verò vndique oppugnatus ad te Domine confugiebam.*

Et aduerſarius ſtet à dextris eius. *Id eſt, qui meam innocentiam tanto odio perſequitur, habeat & ipſe aduerſarium, qui nunquam ab eius latere diſcedat, qui ſemper eum oppugnet, & omni acerbitate exagitet.*

Et oratio eius fiat in peccatum. *Id eſt, deprecatione ſua potius augeat peccata, quàm peccatorum ſupplicium à ſe deprecetur.*

Et quærant ex vaſtatis habitationibus ſuis. *Id eſt, mendicitas eos exire cogat ex ædibus euerſis & exinanitis ad quærendum victum.*

Sint corã Domino ſemper. *Peccata matris ſuæ, & maiorum ſuorum ſemper ante oculos Dei verſentur, ne illa in hoc ſceleratiſſimo, atque impio homine vindicare obliuiſcatur. Hoc ait memor illius ſententiæ, ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiam, & quartã generationẽ eorum, qui oderunt me, & faciens miſericordiã in millia iis qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.*

Et dilexit maledictionem. *Significat his verbis aduerſariũ ſuum vſque eo ſtudioſum fuiſſe crudelitatis, & omnium ſcelerum, vt videretur optare execrationem, & odium Dei.*

Hoc opus aduerſantium mihi à Domino. *Quidã clarius verterunt ad hũc modũ, Hæc ſit merces à Domino ijs qui aduerſantur mihi.*

Sicut vmbra. *Euaneſco (inquit) ad ſimilitudinem vmbræ, quæ vnà cum die ſeſe inclinat, & in tenebras noctis euaneſcit.*

Et excuſſus ſum ſicut locuſta. *Id eſt, ita excutior, & ab inimicis exagitor, & vagam vitam perſequi cogor, vt locuſtæ comparari poſſim, quæ nunquam ferè quieſcit.*

Genua mea infirmata. *Significat, ſe deditũ fuiſſe ieiuniis, & precationibus, vt miſericordiã Dei ſibi conciliaret in tantis calamitatibus.*

Et caro mea exaruit pinguedine conſumpta. *Sic emẽdauimus hunc locum ſecuti explanatores Hebræos.*

Et ſciant, quòd manus tua hæc. *Fac tam illuſtre ſit auxilium tuum, vt omnes perſpiciant, me non humanis opibus liberatum eſſe, ſed potentia numinis tui. Alij ſic explanant, fac intelligant aduerſarij mei, me non viribus ſuis oppreſſum fuiſſe, ſed omnia mihi tuo conſilio accidiſſe, quippe qui volueris animum meum tanquam aurum, rerum aduerſarum igne purgare.*

Vt ſaluam faciat à iudicantibus. *Ita vocat Saulem, & eius aſſeclas: iudices enim appellare ſolet Hebræa lingua principes, & gubernatores ciuitatum.*

ARGVMENTVM.

Prædictio eſt de ortu, & nece Chriſti, déque illius regno & ſacerdotio ſempiterno.

Dauid Pſalmus CX.

DIxit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis,

Donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.

Populus tuus aderit voluntarius in die virtutis tuæ, in ſplẽdoribus ſanctitatis, ab vtero auroræ tibi ros generationis tuæ.

Iurauit Dominus, & non pœnitebit eũ, tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec.

Dom

Dominus à dextris tuis, confringet in die iræ ſuæ reges.

Iudicabit in gentibus, implebit omnia cadaueribus, percutiet caput ſuper terram multam.

De torrẽte in via bibet, propterea exaltabit caput.

EXPLANATIO.

Dixit Dominus Domino meo. *Dixit, inquit, pater ille cæleſtis Chriſto Domino meo, ſede ad dexteram meam. Hoc autem perfectum fuit, cùm Ieſus aſcendit cælum, vt teſtatur diuus Petrus in actis Apoſtolorum.*

Sede à dextris meis. *Id eſt, conſtituo te ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiicio pedibus tuis, teq; do caput ſupra omnem eccleſiam, quæ eſt corpus tuum, & plenitudo tua. His verbis explanat hũc locũ diuus Paulus in Epiſtola ad Epheſ.os ſcripta.*

Donec ponam inimicos tuos. *Significat diabolum, mortem, atque impios tandem funditus euertẽdos, atque omnia peccata è regno Chriſti radicitus extirpanda. Hoc autem perficietur, cùm tempus illud nouiſsimum venerit, quo tempore mortui omnium ſæculorũ reuiuiſcent, & qui iuſte cum pietate, ac temperantia vixerunt, vnà cum corporibus penetrabũt in cæli regiones, vbi*

vbi beati æuo sempiterno fruentur, cæteri omnes vnà cum diabolo & angelis eius relegabuntur in tartara, vbi nullus suppliciorum, & miseriarum modus erit, aut finis.

Virgam virtutis tuæ. *Significat imperium Christi ex Hierosolymis, vbi ortum est, in omnes terras propagandum.*

Dominare in medio inimicorum tuorum. *Nónne Christus dominari cœpit inter hostes suos, cùm primùm spiritum sanctum è cælo demisis ad Apostolos die festo Pentecostes? quo die subegit imperio suo tria millia Iudæorum, & cùm in dies magis augeretur vis, & numerus hostium, nónne tanto illustrius ac magnificentius propagabatur eius dominatio?*

Populus tuus aderit voluntarius. *Populus (inquit) tuus non inuitus & coactus, sed summa voluntate parebit imperio tuo, vt si pro nomine, & gloria tua sint omnes cruciatus perferendi, ac mors millies oppetenda, id pulcherrimè muneris loco ducant, séque tum proximè ad vitam beatam accedere arbitrentur, quo quidem tempore vim & potentiam, splendidissimam lucem sanctitatis & diuinitatis tuæ declarabis superstitione delenda, & omnibus gentibus ad pietatem & cultũ veri Dei perducẽdis. Sed illud In splendoribus sanctitatis, commodè referri potest etiam ad [illegible], quem vates prævidebat fore [illegible] & pietate.*

Ab

Ab vtero auroræ tibi ros generation-
tuæ. *Hæc duo pium quemque scire volumus, primum in versiculo Hebræo nullam luciferi mentionem fieri: deinde cùm alij aliter ipsum vertant, nos eam interpretationẽ secutos esse, quæ ab eius linguæ peritissimis optima iudicatur, & sententiam sanctitatis plenissimam continet: siquidem ille castissimus Christi conceptus, atque ortus ex virgine tam aptè, tamq; concinnè describitur, vt nihil fieri possit elegantius: vt enim terrenus vapor vi cælesti in sublime fertur, atque ibi sub auroram concretus cogitur in rorem, qui decidens terram vberem, lætamq; efficit: ita purissimus sanguis Mariæ vi spiritus sancti vterum influens, sine vllo virili satu cõcreuit in corpus Domini nostri Iesu Christi, qui in lucem editus, & susceptus humanum genus mirabiliter exhilarauit, atque omni genere virtutum maximè ferax & fœcundum reddidit. His rationibus inductus, opinor, Esaias eundem conceptum atque ortum etiam ipse rori comparat dicens, Rorate cæli desuper: & nubes pluant iustum. Nos verò eò libentius hanc explanationem amplectimur, quòd D. Augustinus, licet ipse hunc versum aliter interpretetur, non tamen improbat, si quis partum virginis eo prædictũ intelligat. quin etiã verba editionis vulgatæ ad hanc sententiam accommodare conatur: sed quoniam, quod attinet ad proprietatem verborum, nõ minus fideliter ex Heb*

Hebræo sic reddi potest, Ab vtero auroræ tibi ros iuuentutis tuæ, propterea nonnulli sententiam horum verborum cum superiore parte versiculi ita coniungunt, vt sensus sit, tam magnum fore numerum mortalium, qui libentissimis animis religionem, & disciplinam Christi amplexabuntur, vt comparari queant cum multitudine, & copia roris, quem fœcundissima gignit aurora. Verùm explanatio hæc meo iudicio, cum altera nullo modo conferenda est.

Iurauit Dominus. *Ostendit Christum non tantùm regno, sed etiam sacerdotio præditum esse, quod sempiternum fore Deus iurauerit: iurauit autem propter nos. tanta est enim imbecillitas animi nostri, procliuitasq; ad diffidendum, vt difficillimè inducamur ad credendum filium Dei nostrum esse pontificem: itaque Deus, cùm rem tam præclaram, tamq; salutarem nobis promitteret, ad maiorem fidem promissionem ipsam iureiurando firmauit.*

Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedec. *Vt enim Melchisedecus & regnum administrabat, & sacerdotium: ita Christus est noster pontifex, & rex. sacerdotis autem proprium est, primùm religione sancta, & scientia rerum salutarium populum imbuere: deinde peccata illius, donis & sacrificiis expiare: tum Deum pro salute, & incolumitate eiusdem continenter deprecari. ad regem autem pertinet*

ea gubernandi ratio, quæ legibus atque armi[s] lutem, & pacem eorum tueatur & cõseruet[,] se, ac sua omnia in tutelã ipsius tradidere. H[æc] autẽ officia & munera sunt Christi ita præ[cipua,] vt in eo solo ex cunctis sacerdotibus, & reg[ibus] qui vnquam optimi fuerunt, perfecta, & om[ni]bus suis numeris & partibus expleta reperi[antur.] Ille enim primus mysteria maxima rerum [san]ctißimarum nobis aperuit, & cognitionẽ [san]ctum veri Dei per vniuersas terrarum [orbem lon]gè latéque propagauit, ille peccata nostra [sacrifi]cio sui corporis, & purißimi sanguinis eff[usione] expiauit: ille sedens ad dexteram Dei ab illo pa[cem] & veniam, & omnia bona nobis preca[ri] nunquam intermittit. idem suo spiritu nos ama[n]tißimè regit & gubernat, mentem atque animũ ingenti amore in Deum, résque diuinas inflam[]mans. idem vadentes per has vias vitæ diffici[les] & periculosas, tuetur ab insidiis & impetu dia[]boli, qui nos odio, & bello persequitur sempiter[]no, idem suorum omnium constantiam ita cor[ro]borat & confirmat, vt nulla vis calamitatum aut periculorũ illos de via pietatis depellere p[oss]it. sed hunc versiculum magnis mysteriis fertum, magna verborum & sententiarum copia diuus Paulus explanat in Epistola ad Hebræos [scri]pta, ad quam ego te reiicio.

Dominus à dextris. *Dominus (inquit) [sem]per ad latus tuum adhærebit pro te fort[iter] [pro]p[ugnans]*

propugnans, & reges potentissimos tui nominis hostes funditus euertet, suppliciúmque sumet de gentibus, quæ imperiũ tuum repudiarint: itaque omnia plena erunt cadaueribus cæsorum. Has autem calamitates primi percepere Iudæi non ita multo post acerbissimam necem Christi.

Percutiet caput super terram multam. *His verbis quidam significari putant excisionem imperij Romani, quòd fuit caput omnium penè terrarum, sed non minus Turcarum, & Antichristi regnum designari videtur.*

De torrẽte in via bibet. *Nonnulli Hebræos secuti existimãt, vatem intelligere, tam magnam fore hostiũ cædẽ, vt cruor quasi torrens, per vias feratur. quòd verò ait, regem ex eo torrente biturum, hanc dicunt esse descriptionem plenæ victoriæ, quæq; feliciter, & planè ex sententia contigerit, atque ad hanc sentẽtiam comprobandam Mosen quasi testem citant, apud quẽ Balaamus ita loquitur in Numeris, Ecce populus vt leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit, donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat. Nobis verò hæc explanatio parum probabilis videtur: nam quid attinet ad verba Mosis, quis non videat, potationẽ sanguinis ad leonem, cuius similitudo inducitur, referẽdam esse? itaque ad intelligentiam huius versiculi hæc scire necesse est, in literis sanctis bibendi nomen dolorum, & pœnarum perpessionem, aquas pœnas ipsas,*

& calamitates, viam vitam hanc mortalem & caducam significare: de quibus rebus in aliis locis huius libri explicatum est. itaque vates sanctus cùm dicere vellet, Christi vitam vsque ad extremum spiritum maximè afflictam, & calamitosam fore, illum dixit è torrente potaturum, torrentis verbo vtens ad significandam vim, & magnitudinem ærumnarum, quas ille pro nobis exhausit, qui enim omnia peccata omnium mortalium pro suis propriis agnouit, eorúmque pœnas pertulit, is, necesse fuit, vt tales ac tantos dolores & cruciatus sustineret, quales & quantos nemo vnquam neque verbis æquare, neque animo posit comprehendere. Subiungit autem Christum propterea sublaturum caput, quoniam præuidebat, illum per has ærumnas & acerbitates, ad potentiam & regnum sempiternum, quod supra descriptum est, esse peruenturum. Hoc est, quod diuus Paulus in prima epistola dicit, spiritũ Christi, vatibus antiquis prænsignificasse ipsius Christi afflictiones: & glorias quæ illas secutura erat. quæ quidem omnia iampridem perfecta esse exploratissimum habemus, & Iudæorum cæcitatem miseramur, qui Christum adhuc expectant, illúmque opibus, & copiis, rerúmque bellicarum gloria imperium sibi comparaturum putant: sed libet hunc versiculum D. Pauli verbis explanare. Is in epistola quam scribit ad Philippenses, quasi mysterium, quod latet

latet sub obscuritate horũ verborũ, nobis aperire velit, hæc ponit: Is sensus sit in vobis, qui fuit etiã in Christo Iesu, qui cũ in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est, esse æqualẽ Deo, sed exinaniuit semetipsum forma serui sumpta, in similitudine hominũ cõstitutus, & habitu inuẽtus vt homo: humiliauit semetipsum, factus obediẽs vsq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis, propter quod & Deus illũ in summã extulit sublimitatẽ, & donauit ei nomen quod est supra omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestiũ terrestriũ, & infernorũ, & omnis lingua cõfiteatur, quod dominus sit Iesus Christus, ad gloriam Dei patris.

ARGVMENTVM.

Hymnus est, in quo prædicat sapientiam, & misericordiam Dei, qua ille præcipuè vsus est erga gentem Hebræam.

Alleluya, Psalmus CXI.

CONfitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio iustorum & congregatione.

Magna opera Domini, exquisita ad omnes voluntates eorum.

Gloria, & magnificentia opus eius, & iustitia eius manet in sæculum sæculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.

Memor erit in sæculum testamenti sui,

virtutem operum suorum annũciauit populo suo.

Cùm daret illis hæreditatem gentium, opera manuum eius veritas, & iudicium.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate, & æquitate.

Redemptionem misit Dominus populo suo, mandauit in æternum testamentum suum.

Sanctum, & terribile nomen eius, initium sapientiæ est timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus ea, laudatio eius manet in sæculum sæculi.

EXPLANATIO.

Magna opera Domini. *Significare videtur, opera Dei tam exquisitè facta, támque omnibus suis numeris esse perfecta, vt homines iusti, & pij nihil in iis desiderare queant. Sed hic versiculus apud Hebræos est obscurus, illúmque alij aliter vertunt.*

Gloria, & magnificentia. *Id est, quicquid agit dominus, plenum est gloria, & magnificentia, ac omnes mortales incitat ad celebrandam sapientiam, & misericordiam ipsius.*

Memoriam fecit. *Tam, inquit, illustria, & mirabilia sunt ea, quæ gessit Dominus, vt nulla temporũ longinquitate possit intercidere memoria eorũ. Videtur tamẽ loqui præcipuè de beneficiis,*

cius, quibus ille gẽtem Hebræã affecerat; quã etiã aluit in Aegypto in maxima caritate annonæ, & in solitudine 40. annos cælesti cibo sustẽtauit.

Memor erit. *Nunquam obliuiscetur Deus fœderis, quod fecit cum Abrahamo, & posteris eius, quibus iam illo tẽpore declarauit magnitudinem, & præstantiam potentiæ, & misericordiæ suæ, cùm ipsos Aegyptiorũ seruitute liberatos in vberrimis agris Cananæorum collocauit.*

Opera manuum eius. *Quicquid agit dominus, est plenum fide, & æquitate: quicquid item agendum præcipit, æquum & iustum est, támque fixum & immobile, vt nulla ratione possit antiquari.*

Redemptionem misit. *Eripuit dominus gentem suam è durißima seruitute Aegyptiorum, sed ea lege, vt illa seruaret in perpetuũ fœdus, quod cum ipsa fecerat, & summa diligentia caueret, ne sanctißimas leges violaret. quod sanè omni studio obseruandum est: nam Dei nomen sanctum, & terribile est, & sapientiæ caput est plena sãctitatis religio, & pietas aduersus Deũ. itaque qui præcepta domini diligẽter obseruãt, ij verè sapiunt, & prudentia salutari præditi sunt, eorúmque laus, & gloria nũquam intermorietur: laudantur enim ij à Deo optimo maximo, & sempiternis honoribus afficiuntur.*

ARGVMENTVM.

Exponit, quã beati sunt, qui Deum colunt, eiúsque

benignitatem,& misericordiam imitantur.

Alleluja, Psalmus CXII.

BEatus vir qui timet dominũ, in mandatis eius volet valde.

Potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur.

Abundantia & diuitiæ in domo eius,& iustitia eius manet in sæculum sæculi.

Exortum est in tenebris lumen rectis, misericors,& miserator,& iustus.

Vir bonus miseretur, & commodat, disponit sermones suos in iudicio, quia in æternum non commouebitur.

In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit.

Quoniam firmum est cor eius sperans in domino, confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec vltionem videat in inimicis suis.

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi: cornu eius exaltabitur in gloria.

Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet,& tabescet, desiderium peccatorum peribit.

EXPLANATIO.

Beatus vir qui timet dominũ. *Timor domini, quemadmodum aliis locis admonuimus, appellatur in literis sanctis pura, & syncera religio,*

gio, & pietas aduersus Deum: in quibus rebus vir sanctus vitam beatam rite constituit. quisquis autem verè pius, & religiosus est, in mandatis eius volet valde, id est, meditatione legum diuinarum vehemẽter delectatur, neque illarum obseruatione quicquam habet antiquius.

Et iustitia eius manet in sæculũ sæculi. *Nam eum migrantẽ è corpore sequitur in cælum.*

Exortum est in tenebris. *Deus (inquit) misericors, & clemens, & iustus lucem præbet hominibus piis, dum alij in tenebris iacent. tenebras autem vocat res aduersas: lucem contrà appellat securitatem, & vitæ prosperitatem.*

Vir bonus miseretur, & commodat. *Id est, liberalis est, & maximè propensus ad homines iuuandos, & benignè faciendum indigentibus, opera, pecunia, consilio.*

Disponet sermones suos in iudicio. *Hoc est, nihil temerè, aut inaniter effutit, neque linguam sinit præcurrere cogitationem, sed rei, loci, & temporis magnam rationem habet, vt quicquid loquitur, verũ, rectũ, itaq; audienti fructuosum, & salutare sit. illud autem scire oportet, vocabulum Hebræum, tametsi propriè verbum significat, sæpißimè tamen pro re ipsa vsurpari. itaque Symmachus vertit hoc modo, dispensabit res suas cum iudicio. quæ quidẽ verba sentẽtiam significant cum ea, quæ proximè antecedit, optimè cohærentem: est enim sensus, virum bonum*

esse illum quidem, beneficũ, & liberalem, déque re sua familiari libenter egentibus impartiri, sed iudicium in dando, & prudentiam adhibere, omniáque rectè atque ordine administrare, ita hunc locum explanat etiam Chimis.

In æternum non cõmouebitur. *Viri enim sancti nullis rerum aduersarum fulminibus terrentur, nullis oppugnationibus improborum hominum franguntur, aut debilitantur, persuasum enim habẽt, bonis nihil mali euenire posse, nec viuis, nec mortuis: itaq; nullius rei aduersa audiuione à lætitia, & trãquillitate animi depelli queũt.*

ARGVMENTVM.

Hortatur ad hymnos canendos Deo, prædicans eius potentiã, & prouidentiã misericordiæ plenam.

Alleluya, Psalmus CXIII.

Laudate serui domini, laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc, & vsque in sæculum.

A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes dominus, & super cælos gloria eius.

Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & demittit se vt aspiciat omnia, in cælo, & in terra?

Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem.

Vt

Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

EXPLANATIO.

Quis sicut Dominus. *Quamuis, inquit, maiestas Dei rebus omnibus in immensum excellat, nihil est tamen in vniuerso tam paruum, & humile, quò se non demittat prouidentia eius. quod cum ita sit, vitã sic colere debemus, tanquam ille omnibus nostris cogitationibus, verbis, & actionibus intersit: re enim vera Deus omnia videt, omnia audit, atque omnium mentes, ac intimos animorum sensus introspicit, licet plerisq; ex iis, qui falso sapientiæ nomine gloriantur, secus videatur. quòd verò ait, Deum se demittere, vt cœlestia cernat, hoc intelli vult, ipsum mentibus quoque cælestibus infinita altitudine celsiorẽ esse.*

Suscitans à terra inopem. *Hanc beneficentiam Dei expertus erat ipse Dauid, qui ex infimo loco perductus fuerat ad altißimum regiæ dignitatis gradum.*

Qui habitare facit sterilem. *Id est, qui sua misericordia facit, vt quæ adhuc sterilis fuerat, domum habeat, id est familiam, & facta fœcunda, iucunditate liberorum oblectetur, cui rei testimonio sunt Sara, Rebecca, Anna, atque aliæ multæ fœminæ, pudicitia & sanctitate illustres.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Adeste castæ virgines, pueri integri
Adeste, mecum laudibus
Efferte nomen numinis sanctissimi.
Dum sol per oras ætheris
Cursu volubili rotabitur, diem
Aegris ferens mortalibus:
Minora dum micabit inter syder:
Vindex ad imos vsque trudit in
Et pauperes in infimo
Gradu iacẽtes principũ in solio locat
Sua benignus dextera.
Ipse & pudicam liberorum garrulo
Hilarat puellam examine,
Quæ prole sine dulci, diu in tristissimo
Mœrore vitam traxerat.

ARGVMENTVM.

Hymnus est elegantissimus, in quo celebrat pro-digia, quæ Deus edidit, cum Hebræos ab Aegypto traduceret in regna Cananæorum.

Psalmus CXIIII.

CVm exiret Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro,
Factus est Iuda sanctificatio eius, Israel potestas eius.

Marc

Mare vidit,& fugit,Iordanis conuersus est retrorsum.

Montes subsilierunt vt arietes,& colles sicut agni ouium.

Quid est tibi mare, quòd fugisti?& tu Iordanis,quòd conuersus es retrorsum?

Montes cur subsiliistis sicut arietes, & colles sicut agni ouium?

A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob.

Qui conuertit petram in stagna aquarum,& silicem in fontes aquarum.

EXPLANATIO.

Factus est Iuda sanctificatio eius. *Id est, tunc præcipuè Deus Hebræos sibi asciuit, quos præ cæteris gentibus charißimos haberet, & suo sancto numine gubernaret: de qua re illud est in Exod. Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta.*

Montes subsilierunt. *Sinæ, & vicinorum montium conquassationem, quæ acciderat, cùm Deus eò descenderet ad leges ferendas, comparat arietibus, & agnis exultim ludentibus.*

PARPHRASIS CARMINE.

Quum liberata seruitute Barbara
Iudæa gens Aegyptiorum finibus
Exiret, illámq; Deus ipse duceret,
Fugêre fluctus æquoris perterriti,

Iòr

Iordanis vnda retrofugit, & stupe
Gens illa vidit exilire maximos
Montes, vt agni prata per virenti
Salliunt nouelli, lacte dulci ebrij.
Quid accidit mare tibi, cur pterrit
Fugeres? ocelle fluminū quid accid
Cur pauidus ad fontē recurreres
Vos quæso mōtes maximi q̄d im
Insitatis exilire motibus?
Sensere magni numinis præsenti
Montes, & vnda fluminis, & altum
mare:
Sensere dura saxa solitudinum,
Cùm bis ea fontes verteret in vber

De inscriptione xv. hymnorum qui sequuntur.

Ter quinque, qui sequuntur hymni
cantica
Graduum vocātur, istiúsque nom
Quæ vis in isto sit loco, iam plurimi
Interpretantes protulere plurima,
Sed illa sic incerta fabulosáque,
Vt ipse malim confiteri liberè,

Nescire

Nescire me, quod nescio. tu candide
Lector, quod istis cõtinetur canticis,
Dum diligenter explicamus, obsecro
Attentum animum adhibe, tametsi inscriptio
Quid ipsa sibi velit, explicare nõ datur.
Nam totq́; tantaq́; poteris cognoscere
In his poetæ versibus sanctissimi
Vitam beatam maximè attingentia,
Vt curiosus sis licet, animo tamen
Aequo ferendũ sit, ꝙ vnũ hec nescias.

ARGVMENTVM.

Precatur Deum, vt defendat iniurias gentis suæ, quam impiæ nationes inuaserant, vt appareat, ipsum esse verum Deum, cæterorum autem Deos esse fictos, & commentitios.

Psalmus CXV.

NOn nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

Propter misericordiam tuam, & veritatem tuã, quare dicant gentes, vbi est nunc Deus eorum?

Deus autẽ noster in cælo, omnia, quæcunque voluit, fecit.

Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os

Os habent,& non loquẽtur,oculos habent,& non videbunt.

Aures habent,& non audient,nares habent,& non odorabunt.

Manus habent,& non palpabunt,pedes habent,& non ambulabunt, non loquentur in gutture ſuo.

Similes illis fiant,qui faciunt ea,& omnes qui confidunt in eis.

Domus Iſrael ſperet in Domino, adiutor eorum,& protector eorum eſt.

Domus Aaron ſperet in Domino,adiutor eorum,& protector eorum eſt.

Qui timent Dominũ,ſperent in Domino,adiutor eorũ, & proteſtor eorum eſt.

Dominus memor erit noſtri,& benedicet nobis.

Benedicet domui Iſrael, benedicet domui Aaron.

Benedicet omnibus,qui timent Dominum,puſillis,& maioribus.

Adiiciet Dominus ſuper vos,ſuper vos, & ſuper filios veſtros.

Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum & terram.

Cæli,cæli Domino,terram autem dedit filiis hominum.

Non mortui laudabunt te Domine,neque omnes, qui deſcendunt in ſilentium.

Sed

Sed nos benedicemus Domino ex hoc nunc, & vſque in ſæculum. Alleluia.

EXPLANATIO.

Non nobis Domine. *Non gloriæ noſtræ cauſa victoriã à te precamur, inquit, ſed ne ſanctiſſimũ nomẽ tuum ludibrio ſit gentibus impiis: itaque ſerua nos Domine pro tua benignitate, & fide, quam dediſti, te fore ſemper Deum noſtrum.*

Domus Iſrael ſperet in Domino. *Confidant impiæ gentes ſimulachris ſuis, tu gens Hebræa omnem tuam ſpem repone in Domino: ipſe enim præſtò eſt iis, qui cõfugiunt ad eum, illóſque ab omni periculo incolumes ſeruat.*

Adiiciet Dominus ſuper vos. *Id eſt, augebit in dies magis ac magis beneficentiam ſuam erga vos, & poſteros veſtros: vos enim præter alias nationes grati eſtis Domino.*

Cæli, cæli Domino. *Cælum, cælum inquam Dominus ſibi vendicauit, terras autem dedit habitandas hominibus, à quibus inuiolatè coleretur, & perpetuis hymnis, & honoribus afficeretur. quòd ſi Domine permittis, gentem tuam ab impiis nationibus deleri, quis prædicabit laudes tuas? quis te piè, ſanctéq; venerabitur? num hoſtes, qui ſanctiſſimum nomen tuum nefariè execrantur? num mortui? at ij gloriam tuam terris celebrare qui poſſint? itaque nos Domine poſteróſque noſtros ſaluos, & incolumes conſerua, non noſtri quidem, ſed tui nominis cauſa, vt ſemper aliqua*

aliqua gens sit, quæ tuo sanctißimo numini preces, cultus, & honores adhibeat.

ARGVMENTVM.

Vir sanctus liberatus maximo periculo gratias agit Deo, cuius benignitate salutem retinuerat.

Psalmus CXVI.

DIlexi, quoniã exaudiet Dominus vocem orationis meæ.

Qui inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocabo.

Circunderant me funes mortis, & angustiæ inferni inuenerant me.

Tribulationem & dolorẽ inueneram, & nomen Domini inuocaui.

Obsecro Domine libera animã meam misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.

Custodit paruulos Dominus, miser erã, & saluauit me.

Conuertere anima mea ad requiẽ tuã, quia Dominus benefecit tibi.

Quia eripuit animã meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Ambulabo coram Domino in regione viuorum.

Credidi propter quod locutus sum, ego autem afflictus eram nimis.

Ego dixi in præcipiti fuga mea, omnis homo mendax.

Quid

Quid retribuã Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

Calicem saluationum accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Vota mea Domino reddã coram omni populo eius, pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis, & nomẽ Domini inuocabo.

Vota mea nunc Domino reddã in conspectu omnis populi eius, in atriis domus Domini, in medio tui Hierusalẽ. Alleluya.

EXPLANATIO.

Dilexi quoniam. *Omnem amorem meum in Domino fixi & locaui: ille enim nunquam repudiat preces meas, semper attentas aures præbet rogationibus meis. itaque quandiu viuam, ad eum solum confugiam, solam ipsius opem, & misericordiam implorabo.*

Misericors Dominus. *Qui preces miserorũ benignus exaudit, iustus Dominus, qui non sinit innocẽtes opprimi, custodiens paruulos Dominus, id est, simplices, qui vt pueri parentum curæ, sic ipsi tutelæ Dei se, ac sua omnia committunt.*

Pedes meos à lapsu. *Significat his verbis omnis incõmodi vitationem. Sed hic versus vnicuique pio maximè conuenit: etenim omnes mi-*

seri & calamitosi nascimur: nam quæ maior ca-
lamitas esse potest, quàm Deum habere irat-
at ille amore Christi sui nos non solùm ædifica-
sinit, sed etiam maximis beneficiis ornat, libe-
animos nostros à morte, in qua perpetuò man-
ri erant, oculos à lachrymis, ne amplius de-
damnationem suam: pedes à lapsu, ne gra-
aliquo casu denuo præcipitent in mortem. E-
autem Deus animos nostros è manifesta-
cùm pœnitentibus omnia peccata condona-
de incredibilis lætitia, lachrymarumq; f-
stit. Liberat autem pedes nostros à lapsu-
suum spiritum sanctum nobiscum commun-
qui vires animi sic corroboret, vt stadium -
ptorum suorum sine vlla periculosa -
curramus.

Ambulabo coram Domino. *Ambulare coram Deo, vt alio loco diximus, est piè, sancte vivere & Deum semper ante oculos habere -ximus item, terram viuentium appellari -ipsas, in quibus hæc vita degitur. Significa-tur, se adhuc vitam retenturum contra -mationem inimicorum, & omne studium -lendo & contemplando Deo positurum.*

Credidi propter quod. *Credo (inquit) certissimam fidem adhibeo promissionibus -propterea summa cum fiducia loquor: quia cùm in maximis angustiis versarer, & -preceps aduersarios mihi iam iamq; imminentes -*

dicebam tamen, mentiuntur quidem omnes homines, sed Deus certè mentiri non potest, itaque ille me incolumem conseruabit, & hostibus de medio sublatis in regia dignitate constituet. Quã igitur gratiã referã Domino, qui mihi salutem attulit, & me, ac familiã meam tãtis beneficiis ornauit?

Calicem saluationum accipiam. *Solebãt sacra celebrare conuiuia, cùm gratias agerent Deo periculo aliquo maiore liberati. itaque significat his verbis, se eiusmodi conuiuiũ ornaturum, & apparaturum, in quo nomen Domini inuocans poculum salutis accipiet, poculum inquam gratiarum actionis pro vita, & salute conseruata beneficio Dei. Sic Hebræi quique doctißimi hunc locum explanant.*

Pretiosa in conspectu Domini. *Magno (inquit) æstimat Dominus mortem piorum, itaque non facilè permittit, eos ab impiis necari: id quod ego iam sæpißimè expertus sum.*

ARGVMENTVM.

Hortatur vniuersos mortales, ad gratias agendas Deo pro misericordia, quam adhibuit in eorum calamitatibus misso filio suo, qui eos erroribus inextricabilibus implicitos ad viam veritatis reuocaret ac beatos faceret immortalitate donata.

Psalmus CXVII.

LAudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Quoniã multiplicata est super nos mi-

ſericordia eius, & veritas Domini manet in æternum.

EXPLANATIO.

Quoniam multiplicata eſt. *Veriſsimè prædicat, auctam eſſe & multiplicatam miſericordiam Dei erga Hebræos, & cæteras omnes nationes Chriſto nobis donato: huius enim beneficentia tanta eſt magnitudo, vt ea nulla cogitatione comprehendi poßit. Quanquam verò miſericordia pertinet ad omnes mortales (quiſcunque enim ſalutem & vitam beatam cõſequitur, is eam dono & benignitate Dei cõſequitur) tamen propriè veritas ad Iudæos, miſericordia ad cæteras gentes referenda eſt: illis enim promiſſus fuerat Chriſtus, iſtis nulla intercedente promiſſione exhibitus eſt. qua de re ſic diuus Paulus in epiſtola ad Romanos ſcripta, Illud autem dico, Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiſſe circunciſionis pro veritate Dei, ad confirmandas promißiones patrũ: cæterùm vt gentes pro miſericordia glorificent Deum, ſicut ſcriptum eſt, Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canam. & rurſum dicit, Gaudete omnes gẽtes cum populo eius. & rurſus, Laudate Dominum omnes gẽtes, laudate eum omnes populi.*

Et veritas Domini manet in æternum. *Veritatem appellat fidem, dictorumq; conſtantiam: quòd ſi fides Dei ſemper inuiolata manet, pro certo habere debemus, illum promiſſa nobis eſſe*

esse facturum. promisit autem vitam beatam & sempiternã, si pietatem coleremus, atque omnem salutis nostræ fiduciam in Christi sanguine, & meritis reponeremus.

ARGVMENTVM.

Hunc pulcherrimum hymnum cecinit Dauid, cùm superatis aduersariis regiam potestatem summa omnium voluntate acciperet, atque ab innumerabili gratulantium multitudine deductus ad templum gratias ageret Deo.

Psalmus CXVIII.

COnfitemini Domino quoniã bonus, quoniã in sæculũ misericordia eius.

Dicat nunc Israel, quoniam in sæculum misericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam in sæculum misericordia eius.

Dicãt nunc, qui timẽt Dominum, quoniam in sæculum misericordia eius.

De angustia inuocaui Dominũ, & exaudiuit me in latitudine Dominus.

Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.

D[illegible]s est pro me cum auxiliãtibus mihi, & ego optata videbo in inimicis meis.

Melius est confidere in Domino, quàm confidere in homine.

Melius est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.

Omnes gentes circuudederant me, in

nomine Domini, quia vltus ſum in eos.

Circundederant me, circundederāt inquam me, in nomine domini, quia vltus ſum in eos.

Circundederunt me ſicut apes, extincti ſicut ignis ſpinarum, in nomine Domini, quia vltus ſum in eos.

Impellens impuliſti me, vt caderem, & Dominus audiuit me.

Fortitudo mea, & canticum Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis, & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.

Dextera Domini fecit fortitudinē, dextera Domini excelſa eſt: dextera Domini fecit fortitudinem.

Non moriar, ſed viuam, & narrabo opera Domini.

Caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino, hæc porta Domini, iuſti intrabunt in eam.

Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem.

Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

A Domino factum eſt iſtud, & hoc eſt mirabile in oculis noſtris.

Hæc

Hæc eſt dies quã fecit Dominus, exultemus,& lætemur in ea.

Obſecro Domine ſalua nunc, obſecro Domine da nunc proſperitatem, benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini, Deus Dominus,& illuxit nobis.

Redimite ſolennitatem frondibus vſq; ad cornua altaris.

Deus meus es tu,& cõfitebor tibi,Deus meus es tu,& exaltabo te.

Confitemini Domino, quoniã bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.

EXPLANATIO.

Et exaudiuit me in latitudine Dominus. *Id eſt, ex maximis illis periculis, & anguſtiis perduxit me in locum amplum, & ſpatioſum, nimirum ad quietem & ſecuritatem.*

Extincti ſunt ſicut ignis ſpinarum. *Elegantiſsima eſt ſimilitudo nam ſpinæ ignem facile concipiunt, qui magnum fragorem edit, & vicina quæque cõſumpturus videtur, ſed ſtatim ipſe extinguitur.*

Impellens impuliſti me. *Videtur his verbis appellare Saulem, qui eum acerrimè oppugnauerat.*

Vox exultationis. *Perſonãt, inquit, omnia plauſu, & fauſtis clamoribus bonorum gratulantium de ſalute, ac dignitate mea.*

Dextera Domini fecit virtutem. *Qu[illegible] vitã retinuerit, quòd hostes bello super[illegible] regiam dignitatem adeptus sit, attribuit Deo non prudentiæ aut virtuti, & viribus suis.*

Castigans, castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. *Significat se à Deo non hostilem in modum, sed paternum castigatum esse: castigat enim Dominus, quem diligit: verberibus cædit, quoscunque sibi adoptat.*

Aperite mihi portas iustitiæ. *Sic appellat fores templi.*

Lapidem quem reprobauerunt. *Abiecerant, inquit, me ædificantes, id est, qui rerum potiebantur, tanquam lapidem inutilem, & nulli rei aptum: sed benignitate Dei cernunt me nunc collocatum in capite anguli, nimirum in potiore, ac digniore ædificij loco. erat autem constitutus rex totius terræ Iudææ. in ea verò re imperium Christi adumbrauit: quapropter ille apud Matthæum hunc versiculum Iudæis obiecit. Eundem appellat etiam Esaias lapidem angularem, nempe qui totum ædificium ecclesiæ contineat, & duos parietes in vnum angulum copulauerit, hoc est Hebræos, & cæteras nationes ab iis religione, ac moribus dißidentes in vnum corpus coagmentarit, cuius corporis ipse caput est.*

Et est mirabile in oculis nostris. *Iure quidem mirabantur omnes, Dauidem vniuersa gẽte Hebræa amplißimo regis honore, ac nomine affect[illegible]*

affectum esse, qui loco humili natus erat, & regnãte Saule multos annos vitam vagam, inopẽ, acerbam vixerat, & post obitum regis diuturnis optimatum odiis exagitatus fuerat: sed multò magis mirabantur, qui Iesum viderant à principibus sacerdotum tanquam hominem impium, & pestiferum in crucem tolli, cùm paucis pòst annis eundem cernerent pro salutari Deo, omnibus terrarum finibus coli, regnumq; illius hoc magis longè lateq; propagari, quo magis doctissimis viris, & potentissimis quibusque regibus omni conatu & crudelitate oppugnaretur, quod tamen defensores haberet exiguos numero, genere infimos, & lingua barbaros, quiq; profiterentur se nihil scire præter Iesum Christum, & hunc quidem supplicio crucis affectum. Nonne qui hæc videbãt, vel inuiti fateri cogebantur, ea non humanis opibus, sed numine diuino geri? neque post hominum memoriam quicquam tam inopinatum, tamq; admirabile contigisse?

Hæc est dies quam fecit Dominus. *Verba hæc sunt populi gratulantis, dum Dauid regiam dignitatem accipit. Sed eisdem verbis gratulatur longè maiore gaudio Ecclesia piorũ Christo ad vitam redeunti, & imperium cœlitum, atque hominum à patre accipienti: nullus enim alius dies vnquam ita lætus, pulcher, sanctus, & salutaris generi hominum illuxit. hoc die tyrannis acerbissima diaboli euersa, peccatum subla-*

tum, mors extincta, lacrymæ miserorum absterſæ iuſtitiaq́; , & vita ſempiterna in vniuerſas terrarum oras introducta eſt.

Obſecro Domine. *Hæc populus fauſtis & ſecundis acclamationibus pronuntiabat, orans Deum, vt regem ac ciuitatem incolumem conſeruaret, & regnum fortunaret, quod Saulis ſcelere & improbitate maximè labefactatum erat. His eiſdem vocibus populus Chriſtum proſecutus est, cùm aſina vectus Hieroſolyma ingrederetur.*

Benedictus qui venit. *Videntur hæc verba eſſe ſacerdotum excipientium regem, & populum intra fores templi.*

Deus Dominus, & illuxit nobis. *Deus (inquiunt ſacerdotes) eſt Dominus noster, quare bono animo eſſe debetis. ille enim pro benignitate ſua depulſis tenebris omniũ calamitatum, lucem nobis, & omnium rerum proſperitatem attulit, cùm tam pium, tam ſanctum, tamq́; ſapientem regem nobis dedit.*

Redimite ſolennitatem. *Id eſt, dicto læto, & fauſto redimite atria templi frondibus feſtis vſque ad cornu altaris. Sunt qui vertunt hunc verſiculum hoc modo, alligate hoſtiam funibus ad cornua altaris.*

ARGVMENTVM.

Diſſerit beatam vitam poſitam eſſe in obſeruatione legum diuinarum, itaque precatur Deum, vt illarum

illarum doctrina, & amore animum suum imbuat, quo possit & pietatem colere, & ipsi Deo charissimus esse.

Psalmus CXIX.

ALEPH.

BEati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

Beati qui custodiũt testimonium eius, in toto corde exquirunt eum.

Non enim operantur iniquitatem, qui in viis eius ambulant.

Tu mãdasti mãdata tua custodiri valde.

Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

Tunc non confundar, cùm respexero ad omnia mandata tua.

Cõfitebor tibi in directione cordis, cùm didicero iudicia iustitiæ tuæ.

Iustificationes tuas custodiam, ne me derelinquas vsquequaque.

BETH.

In quo corrigit adolescẽtior viam suã? in custodiendo sermones tuos.

In toto corde meo exquisiui te, ne aberrare sinas me à mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

In

In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.

In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.

In iustificationibus tuis delectabor, nõ obliuiscar sermones tuos.

GVIMEL.

Retribue seruo tuo, vt viuam, & custodiam sermones tuos.

Reuela oculos meos, & confitebor mirabilia de lege tua.

Aduena ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua.

Attrita est anima mea præ desiderio iustificationum tuarum in omni tempore.

Increpasti superbos, maledicti, qui declinant à mandatis tuis.

Aufer à me opprobrium, & cõtemptum quia testimonia tua custodiui.

Etiam sederunt principes, & aduersum me loquebantur:

Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

Nã testimonia tua delectationes meæ sunt, & consiliarij mei.

DALETH.

Adhæsit pulueri anima mea, viuifica me

me ſecundùm verbum tuum.
Vias meas enuntiaui, & exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas.
Viam iuſtificationum tuarum inſtrue me,& exercebor in mirabilibus tuis.
Liquefacta eſt anima mea præ anxietate,confirma me iuxta verbum tuum.
Viam iniquitatis amoue à me,& legem tuam dona mihi.
Viam veritatis elegi, iudicia tua mihi propoſui.
Adhæſi teſtimoniis tuis Domine, noli me confundere.
Viam mandatorum tuorum curram, cùm dilatabis cor meum.

HE.

Doce me Domine viã iuſtificationum tuarum,& cuſtodiam eam ſemper.
Da mihi intellectum,& cuſtodiã legem tuã,& cuſtodiã illam in toto corde meo.
Deduc me in ſemita mandatorum tuorum,quia ipſam volui.
Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.
Auerte oculos meos, ne videant vanitatem,in via tua viuifica me.
Confirma ſeruo tuo eloquium tuum, quod incitat ad timorem tuum.
Aufer opprobrium meum,quod timui, quia

quia iudicia tua ſunt bona.

Et concupiui mandata tua, in iuſti-
tua viuifica me.

VAV.

Et veniat ſup me miſericordia tua Dñ
ſalutare tuum ſecũdùm eloquium tuum
Et reſpondebo exprobrãtibus mihi v
bum, quia ſperaui in ſermonibus tuis.
Et ne auferas de ore meo verbum ve-
tatis vſquequaque, quia in iudiciis t
ſperaui.
Et cuſtodiã legem tuam ſemper in ſæ-
culum, & in ſæculum ſæculi.
Et ambulabo in latitudine, quia man-
data tua exquiſiui.
Et loquar de teſtimoniis tuis in conſpe
ctu regum, & non confundar.
Et delectabor in mandatis tuis, quæ di-
lexi.
Et leuabo manus meas ad mãdata tua
quæ dilexi, & meditabor in iuſtificatio-
bus tuis.

ZAIN.

Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo
mihi ſpem dediſti.
Hæc eſt conſolatio mea in afflictione
mea, quia eloquium tuum viuificauit me.
Superbi deriſerunt me nimis, à lege au-
tem tua non declinaui.

Mem

Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo Domine, & consolatus sum.

Horror tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Cantica mihi fuerunt iustificationes tuæ, in domo peregrinationis meæ.

Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam.

Hoc factum est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui.

HETH.

Portio mea Domine, dixi custodire verba tua.

Deprecatus sum faciẽ tuã in toto corde meo, miserere mei secundũ eloquiũ tuũ.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.

Festinaui, & non tardaui custodire mandata tua.

Funes peccatorum circũplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.

Media nocte surgam ad confitendum tibi super iudiciis iustitiæ tuæ.

Socius ego sum omnium timẽtium te, & custodientium mandata tua.

Misericordia tua Domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.

TETH.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine

ne ſecundùm verbum tuum.

Bonum guſtum, & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

Priuſquam tribularer, ego deliqui, nūc autem eloquium tuum cuſtodio.

Bonus es tu & beneficus, doce me iuſti- ficationes tuas.

Concinnauerunt aduerſum me ſuper- mendacia, ego autem in toto corde m- cuſtodiam mandata tua.

Incraſſatum eſt ſicut adeps cor eo- ego verò in lege tua delectatus ſum.

Bonum mihi, quia afflixiſti me, vt diſce- rem iuſtificationes tuas.

Melior mihi lex oris tui, quàm milia auri & argenti.

IOD.

Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaue- runt me, da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua.

Qui timent te videbunt me, & lætabū- tur, quia in verba tua ſperaui.

Scio Domine, quòd æquitas iudicia - & in veritate tua affixiſti me.

Fiat miſericordia tua, vt cõſoletur m- ſecundùm eloquium tuum ſeruo tuo.

Veniãt mihi miſerationes tuæ, & viu- quia lex tua delectatio mea eſt.

Confundãtur ſuperbi, quia iniuſtè op- prim

primere voluerunt me, ego autem exercebor in mandatis tuis.

Reuertantur ad me timentes te, qui nouerunt testimonia tua.

Sit cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar.

CAPH.

Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui.

Defecerunt oculi mei in eloquiũ tuum dicentes, quando consolaberis me?

Quia factus sum sicut vter in fumo, iustificationes tuas non sum oblitus.

Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

Foderunt mihi superbi foueas, quod non est secundùm legem tuam.

Omnia mãdata tua veritas, iniqui persecuti sunt me, adiuua me.

Paulò minus cõsumpserũt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.

Secundùm misericordiã tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

In æternum domine verbũ tuum permanet in cælo.

In generationem, & generationem veritas tua, fundasti terram, & permanet.

Ordinatione tua perseuerat dies, quoniã

omnia seruiunt tibi.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè periissem in afflictione mea.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me.

Tuus sum ego, saluũ me fac, quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Me expectauerunt peccatores, vt perderent me, testimonia tua intelligebam.

Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.

MEM.

Quàm dilexi legem tuam, tota die meditatio mea est.

Supra inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in æternum mihi est.

Supra omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.

Supra senes intellexi, quia mandata tua custodiui.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.

A iudiciis tuis non declinaui, quia tu docuisti me.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, supra mel ori meo.

A mãdatis tuis intellexi, propterea odiui viam iniquitatis.

XVI

NVN.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

Iuraui,& statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

Afflictus sum vsquequaque domine, viuifica me secundùm verbum tuum.

Voluntaria sacrificia oris mei placeant tibi domine,& iudicia tua doce me.

Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus.

Posuerunt peccatores laqueum mihi,& à mandatis tuis non erraui.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Inclinaui cor meum ad faciẽdas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legẽ tuã dilexi.

Latibulum meum, & scutum meum es tu,& in verbum tuum speraui.

Declinate à me maligni, & custodiam mandata Dei mei.

Confirma me secundùm eloquiũ tuum, & viuam,& ne confundas me ab expectatione mea.

Sustenta me, & saluus ero, & delectabor in iustificationibus tuis semper.

Conculcasti omnes discedentes à iudiciis tuis, quia iniusta cogitatio eorum.

Velut scoriam sustulisti omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.

Inhorruit timore tui caro mea, & à iudiciis tuis timui.

AIN.

Feci iudicium, & iustitiam, ne tradas me opprimentibus me.

Obiecta seruum tuum in bonum, non opprimant me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

Fac cum seruo tuo secundùm misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.

Tempus faciendi domine, dissipauerũt legem tuam.

Ideo dilexi mandata tua super aurum, & topatium.

Propterea omnia mãdata omniũ recta iudicaui, & omnẽ viã falsam odio habui.

PHE.

Mirabilia testimonia tua, ideo custodiuit illa anima mea.

Ostium sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.

Aſpice me, & miſerere mei ſecundum iudicium diligentium nomen tuum.

Greſſus meos dirige ſecundũ eloquium tuũ, & nõ dominetur mihi vlla iniuſtitia.

Redime me ab oppreſſione hominum. & cuſtodiam mandata tua.

Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificationes tuas.

Riuos aquarũ profuderunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.

SADE.

Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum.

Mandaſti iuſtitiam in teſtimoniis tuis, & veritatem tuam valda.

Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei.

Examinatum igne eloquium tuum vehementer, & ſeruus tuus dilexit illud.

Paruulus ſum ego, & contemptus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum, & lex tua veritas.

Tribulatio, & anguſtia inuenerũt me, mandata tua delectatio mea eſt.

Aequitas teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & viuam.

COPH.

Clamaui in toto corde, exaudi me domine, iustificationes tuas custodiam.

Clamaui ad te, saluum me fac, & custodiam mandata tua.

Præueni diluculum, & clamaui, verbum tuum expectaui.

Præuenerunt oculi mei vigilias, vt meditarer eloquia tua.

Vocem meã audi secundùm misericordiã tuã, secundùm iudicia tua viuifica me.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati, à lege autẽ tua longè facti sunt.

Propè es tu Domine, & omnes viæ tuæ viritas.

Initio cognoui de testimoniis tui, quòd in æternum fundaueris ea.

RES.

Vide afflictionem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

Iudica causam meam, & redime me, propter eloquium tuum viuifica me.

Longè à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierunt.

Misericordiæ tuæ multæ domine, secundùm iudicium tuum viuifica me.

Multi sunt, qui persequuntur me, & tribulant me, à testimoniis tuis non declinaui.

Vidi præuaricantes,& tabeſcebam quia eloquia tua non cuſtodierunt.

Vide quoniam mandata tua dilexi domine,in miſericordia tua viuifica me,

Caput verborum tuorum, veritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

SIN.

Principes perſecuti ſunt me ſine cauſa, & à verbis tuis formidauit cor meum.

Lætor ego ſuper eloquio tuo, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Iniquitatem odio habui,& abominatus ſum,legem autem tuam dilexi.

Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudiciis iuſtitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuam,& non eſt illis ſcandalum.

Expectaui ſalutare tuũ domine,& mandata tua obſeruaui.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea vehementer.

Seruaui mãdata tua, & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.

TAV.

Appropinquet clamor meus in conſpectu tuo domine,iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret poſtulatio mea ad conſpectum tuum, ſecundùm eloquium tuũ eripe me.

Eructabunt labia mea hymnum, cū docueris me iustificationes tuas.

Pronūciabit lingua mea eloquiū tuū, quia omnia mandata tua æquitas.

Sit manus tua auxiliatrix mea, quoni mandata tua elegi.

Concupiui salutare tuum domine, & lex tua delectatio mea est.

Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.

Erraui sicut ouis, quæ periit: quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

EXPLANATIO.

Beati immaculati in via. *Id est qui viuunt purè, & innocenter agunt.*

Tu mandasti. *Ostendit, quanto studio, & diligētia sint colendæ leges Dei, itaque optat vitam suam sic institui, & gubernari à Deo, vt nunquam ab earum obseruatione aberret. Tum ait futurū, vt omnia sibi pulcherrimè succedant, si semper eas leges ante oculos habuerit, & omnes actiones suas earum regula metiatur, tum etiam dicit se syncerè, & ex animo celebraturum laudes Dei.*

In quo corrigit adolescentior viā suam? *Deus in Genesi testatur hominē ab ineunte ætate ad vitia procliuem esse: at qualis est adolescentia, talis & senectus, vt Salamon inquit: itaque vir*

vir sanctus monet, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, mores deprauatos emendandos esse, itaque ad normam legum diuinarum dirigendos quia verò id facile quidem est ad præcipiendum, sed factu nihil difficilius propterea in persona sua postea docet, qua via, & ratione ad hanc virtutis excellentiam peruenire adolescentes queant.

In corde meo abscondi eloquia tua. *Significat, se præceptis Dei sic affectum esse, vt ea tanquam pretiosissimum thesaurũ in intimo animo recondita seruet, contrà quàm multi facere solent, qui simulatione sanctitatis leges quidem diuinas semper ore iactant, sed animum ab illarum amore prorsus abhorrentem habent.*

Retribue seruo. *Retribuere apud Hebræos non solùm est beneficium reddere, sed etiam vltro dare, atq; in hanc sententiam accipitur hoc loco. orat enim vir sanctus Deum, vt liberalitate vtatur, & benignè sibi faciat, quò viuere, & præcepta ipsius obseruare possit: his enim violatis vita nulla est.*

Reuela oculos meos. *Verba hæc notatu dignissima sunt: indicant enim id, quod etiam diuus Paulus asseueranter affirmat, mentem hominis cognitionem rerum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neque oculus solem sine luce solis intueri valet.*

Aduena ego sum in terra. *Animus, inquit,*

meus non capitur rebus terrenis & caducis, [illegible] tanquam peregrinus hanc vitam transeo, [illegible] giones cæli summo desiderio festinans: itaque [illegible] mine ne me celes mysteria legum tuarum, [illegible] rum scientia & obseruatione, ad vitam cæl[illegible] & be[ata]m peruenitur.

Increpasti superbos. *Meritò inquit [illegible] & colo præceptiones tuas: nam superbos, [illegible] rogantes, qui illas despiciunt, increpare, [illegible] crari soles.*

Aufer à me opprobrium. *Vindica [illegible] iniuriis, & contumeliis istorum superb[orum] [illegible] me acerbißimè insectantur, propterea [illegible] dent, me tuarum legum studiosum esse.*

Seruus autem tuus. *Cum princ[illegible] maledictis me insectarentur, ego [illegible] obseruatione præceptorum tuorum [illegible] illis me in rebus aduersis oblectabã, [illegible] dubiis, & difficilibus in consilium ad[hi]bebam.*

Adhæsit pulueri anima mea. *In [illegible] periculo versor, vt penè iam oppressus [illegible] proximus morti, at tu domine salutem m[ihi] [illegible] me, quemadmodum te facturum promisisti [illegible] tics homines ad tuam misericordiã confu[gientes] & profectò, cùm immineret mihi periculum [illegible] quod, aut aliquid graue & difficile mihi [illegible] dum esset, semper oraculum tuum consulu[i] [illegible] per auxilium tuum implorau, semper te [illegible] pitium, & misericordem expertus sum. [illegible]*

Dom

Domine hac fiducia fretus oro te, vt doceas me cœlestem scientiam sanctissimarum legum tuarum, vt earum meditatione corroboratus possim animo erecto, atque cõstanti resistere tantis calamitatibus, quibus vndique oppugnor.

Noli me confundere. *Id est, ne permitte, vt ea spes me fallat.*

Viam mandatorũ tuorum. *Significat, hominẽ præcepta tua seruare non posse, nisi Deus illi spiritum suum impertiat, viresque suppeditet.*

Doce me Domine. *In his octo versibus apertissimè ostendit, naturam hominis imbecillam esse, ad intelligendas, amandas, & sequendas leges diuinas, nisi Deus ipse spiritu suo mentem illuminet, voluntatem inflammet, totúmque animum renouet. itaque diuus Augustinus ad hanc sententiam probandam contra Pelagianos hos versus sæpenumero testes citat.*

Confirma seruo tuo eloquiũ tuũ. *Id est, in animo meo firmã fac & stabilem legem tuam.*

Et respondebo exprobrantibus. *Adsis inquam Domine, & mihi salutem affer, vt sit, quod respondeam exprobrantibus mihi, quod profiteri soleam me confidere promissionibus tuis.*

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis. *Ego quidem natura maximè procliuis ad errandum, imbecillus, timidus, nullus animi sum: at tu Domine, qui me in viam veritatis deduxisti, ne quæso permitte mentem meam ab illa*

vnquam

vnquam aberrare, tantumq; animi, & firmitatis suffice, vt me nulla vis, aut metus induc- possit ad dicendum aliquid, quod doctrinæ & legibus tuis sanctissimis repugnet.

Et ambulabo in latitudine. *Cùm Dei spiritus abest, recta viuendi via difficillima est: utráque illo presente, & leges Dei iucundas & amabiles efficiẽte, omnia aspera & angusta conuertunt in vias latas & planas.*

Et loquar de testimoniis tuis. *Hic versus eam sententiam continet, quam Christus apud Lucam exprimit clariùs, cùm predicit discipulos suos ad Regum, & Iudicum tribunalia tractum iri, quò religionis, & doctrinæ suæ rationem reddant, eósq; monet, vt sine vlla premeditatione defensionis accedant: se enim sapientiam, & verba suppeditaturum, quibus aduersarij resistere non poßint. Hac sapientia fretus vir sanctus gloriatur se coram regibus de doctrina, & legibus Dei liberè locuturum, neque aliquem fore, qui poßit ipsum redarguere.*

Et leuabo manus. *Id est, summa alacritate perficiam ea, quæ iubent leges tuæ.*

Memor esto verbi tui seruo tuo. *Id est, memento eorum, quæ mihi pollicitus es.*

Hæc est consolatio mea. *Iampridem (inquit) me animus, & vita defecisset præ magnitudine calamitatum, nisi verba tua afflictum & iacentem erexissent.*

Sur

Superbi deriſerũt me nimis. *Arrogãtes & oraculorum tuorum contemptores me ſtultiſſimum iudicãt, quòd verbis tuis fidem adhibeam, & retinendæ pietatis cauſa nullum incõmodum recuſem: ſed ego nulla re ab obſeruatione, & ſtudio legum tuarum deterreri poſſum.*

Memor fui iudiciorum. *Sæpe animo recolo, quanta benignitate ſemper tutatus ſis homines pios, quantis eos præmiis affeceris, & ea quidem cogitatio mirandum in modum recreat me.*

Horror tenuit me. *Horror inuadit me, quoties cogito miſeriam, & impietatem eorum, qui negligunt leges tuas.*

Cantica mihi fuerunt. *Cùm in exiliũ pulſus fuiſſem, calamitates meas ſolabar cantandis legibus tuis. hoc vnicum perfugium mihi fuit in tantis malis: vel peregrinationem appellat vitam hanc, quæ degitur in terris.*

Memor fui nocte nominis tui. *Tanta eſt magnitudo voluptatis, quam de te cogitãs capio, vt dum alij ob leuandos labores, & curas ſomno, & quieti ſe tradunt, ego vigilans in rerum tuarum meditatione conquieſcam.*

Hoc mihi contigit. *Omnia, inquit, bona quæ commemoraui, mihi contigerunt, propterea quòd leges tuas diligenter obſeruaui.*

Portio mea Domine. *Habeãt alij ſibi ſuas opes, honores & potentiam. tu Domine hæreditas, & luculentum patrimonium meum, tu vnus*

mihi omnia bona es: itaque proposui, in cole-
legibus tuis omnem curam & diligentiam p-
re, sed hec ego qui potero exequi, nisi tu, qui iam
mihi mentem donauisti, inceptis, & cona-
meis exitus quoque prosperos dones? proinde
te confugio, & tuam misericordiam supp-
imploro, tu quaeso illam mihi tribue, quema-
dum te facturum esse promisisti.

Cogitaui vias meas. *Ego quidem ma-*
tiones, atque instituta vitae meae diligẽter ex-
cumq; nihil boni in iis cõperirem, nulla inte-
ta mora omne meum studium conuerti ad-
das leges tuas. quanquã verò ob eam rem -
ximia pericula, & angustias adduct-
minibus sceleratis, & impiis tamen -
eripi quàm harum legum obseruatione ma-

Misericordia tua Domine. *Tam liberalis*
& benignus es Domine, vt neminem in toto te-
rarum orbe patiare expertem esse miser-
tuae: hac tu vtere aduersus me, potissimum ad-
cendas leges tuas.

Bonum gustum, & scientiã doce me -
est humani iudicij depravatio, ea caeci-
morum, & ignorantia, vt falsa pro veri-
la pro bonis vt plurimum amplectamur.
Domine, qui iam seruo tuo benignè fec-
sti. ita mentem meam illumina, vt p-
quid appetendum, vitandum ve sit -
animi mei sana, vt vererum bonorum -

tem suauem, cætera omnia iudicem amara.

Priusquam tribularer, ego deliqui. *Gratias ago tibi summe pater immortalis, quòd multa mihi aduersa tuo consilio euenerint: cùm enim mihi omnia secunda cederent, sic animo elato eram, vt contrà leges tuas multa committerem: nunc illis nihil mihi sanctius, nihil antiquius est, illarum obseruatione & omnia posteriora duco. At tu, qui bonus es, tuáque bonitate liberaliter impertis, harum sanctissimarum legum scientiam mihi trade.*

Concinnauerunt aduersum me. *Homines superbi, & doctrinæ tuæ contemptores multa confinxerunt ad speciem sanctitatis adumbrata, quò me à via veritatis ad sua futilia commenta traducerent, at ego leges tuas colere summa constantia perseuero.*

Incrassatū est sicut adeps. *Habent isti homines mētem hebetem, & crassam, quippe quam corporis voluptatibus, & rerum terrenarum cogitationibus alunt. propterea neque scientiam legum diuinarum tenent, neque iis delectantur.*

Manus tuæ fecerunt me. *Tu me Domine tuis manibus effinxisti, tu rex, tu pater, tu creator meus es, itaque bonam mentem mihi dona, atque animum meum sic imbue scientia legum tuarum, vt nihil cogitare, aut loqui, aut facere me delectet, quod à pulcherrimis illarum præceptis abhorreat.*

Scio

Scio Domine. *Persuasissimum habeo, quod nihil nisi rectum, & iustum à tuo sancto numine manat: itaque non dubito, quin iure, ac merito me afflixeris, sed iam quæso mihi misericordiam tribue, & consolare afflictum, & iacentem... enim pollicitus es seruo tuo.*

Reuertantur ad me. *Sublatis de medio impiis reuertantur ad me homines pij, qui metu territi vitam inopem, & vagam persequuntur.*

Defecit in salutare. *Defecit penè tam animus meus præ solicita expectatione auxilii, quo nititur omnis salus mea: ipsi etiam oculi iam defecerũt, in cælum dies noctesq; ... si quà fortè viderent salutem venientem, quam seruo tuo promisisti. Sed quanquam ... tudine calamitatum, & assiduo ... ctus sum, atque adeo exesus, vt cutis mea vtri ad fumum suspenso comparanda sit, nunquam tamen legum tuarum oblitus sum: sed ... permittes seruum tuum tanta crudelitate ... ri? quando tãdem de impiis aduersariis meis supplicium sumes?*

In æternum Domine. *Prædicat ... non posse antiquari, & quicquid ipse con... rit ratum, & fixum esse, quòd perennitas cæli & terræ apertissimè testificatur, quas ille ... ge creauit, vt nullo tempore interirent.*

Ordinatione tua. *Quicquid ab initio creasti vsque in hodiernum diem ita con...*

à sapientia tua constitutum fuit. denique omnia imperio tuo parent, nihil temerè, nihil fortuitò fit in vniuerso, omnia diuini numinis tui consilio administrantur. Hæc nisi ego aßiduè cum animo meo cogitassem, & meditatione legum tuarũ me ipsum oblectassem, profectò magnitudine calamitatum interiissem.

Me expectauerunt. *Insidias machinantur mihi impij, at ego ad scientiam legum tuarum me recipiam, earúmque præsidio tutißimo me communiam.*

Omnis consummationis. *Nihil tam absolutum, tamq; perfectum oculis meis cerno, cuius interitum videre non poßim: at lex tua nullis temporum finibus circunscribitur, nulla vi, aut vetustate consumi, vel obliterari potest.*

Quàm dilexi legem tuam. *His octo versibus exponit, quàm præclarum fructum cœperit ex studio, & obseruatione legum diuinarum: se enim tantos progressus in prudentia, & cognitione rerum præstantißimarum fecisse gloriatur, vt omnibus iis, qui harum virtutum laudibus florẽt, multo antecellat. Addit præterea se amore pietatis, & iustitiæ sic incensum esse, vt hæc sibi antiquißima cura sit, ne quid committat vnquam quod meritò reprehendi queat.*

Quia in æternum mihi est. *Id est, quia semper in animo meo, & memoria infixa hærent præcepta tua.*

A mandatis tuis intellexi. *Id est, meditatione, & scientia praeceptionum tuarũ prudens fio.*

Lucerna pedibus meis. *In tenebris vitae huius ingredienti, lex tua tanquam fax praelucet, ne quid offendam, néve aberrem ab ea via quae ducit ad vitam beatam & immortalem.*

Voluntaria sacrificia oris mei placeant tibi Domine. *Hymnos praecipuè, quos Deo cantabat, appellat voluntarium sacrificium: ea enim sacrificia, quae neque praecepto legis, neque propitianda culpa, sed pro gratiarum actione fiebant, sic vocabantur.*

Anima mea in manibus. *Id est, nunquam leges tuas obliviscor, etsi nunquam non versor in maximo periculo. Nam apud Hebraeos animam manibus ferre, est vitam omnibus periculis propositam habere. hinc illud in libro primo Regum: Posui animam meam in manu mea.*

In aeternum propter retributionem. *Id est, propter amplissima dona, quae pro tua maxima liberalitate studiosis legum tuarum promisisti. In his donis ipse Deus numerandus est, quo fruentur in perpetuum, qui convenienter praeceptis ipsius vivere perseverant. Sed illud sciendum, tet vocabulum Hebraeum non minus significare finem quàm mercedem, quapropter alij ita vertunt, in seculum, & usque in finem.*

Ideo dilexi testimonia tua. *Amatores enim legum divinarum poenas defugiunt, quae*

earum

earum contemptores sustinent, & maximis præterea honoribus afficiuntur à Deo.

Inhorruit timore tui caro mea. *Toto (inquit) corpore cohorrui, dum cogitarem, quàm graues pœnas dare soleant, qui à tuis legibus desciscunt.*

Oblecta seruum tuum in bonum. *Sic animum meum amore virtutis & pietatis inflamma, vt omnes meas voluptates, & delectationes in his rebus constitutas habeam.*

Tempus faciendi. *Iam tempus appetit, quo tempore suppliciũ sumes de iis qui leges tuas violant, euertúntque.*

Propterea omnia mãdata tua. *Propterea omnia præcepta rerum omnium, quas præcepisti, recta & iusta esse existimaui.*

Ostium sermonum tuorum. *Id est, non modò si quis in intima arcana legum tuarum ingrediatur & penetret, sed etiam si vel ostium earum tãtùm attingat, & primoribus (vt aiunt) labris scientiam illam diuinam degustet, statim cælesti quodam lumine illustratur, vt facilè perspicere possit, quid sequendum, quid fugiendum. hanc verò intelligentiam non superbi, & impuri, sed simplices & innocentes homines consequuntur.*

Os meum aperui. *Allegoria est, qua exprimit animum anhelantem præ desiderio cælestis sapientiæ.*

Et miserere mei secundum. *Miserere inquam mei, meq; ita tracta, vt eos tractare sol[...] qui piè colunt nomen tuum.*

Gressus meos dirige. *Fac vt omnes m[...] viuendi rationes ad normam legum tuarum [...]rigantur, méque ab omni peccato, & scelere [...]rum, integrúmque conserua.*

Riuos aquarum profuderunt. *Expri[...] amorem, & studium suum erga leges diuin[...] quas cùm videret ab impiis negligi, & viola[...] præ dolore incredibilem vim lachrymarum [...]fundebat.*

Iustus es Domine. *Qui nihil potes velle, n[...] si quod iustum, rectum, & sanctum est: ex quo [...] vt non poßint esse non iusta, & salutaria cun[...] quæ nobis inuiolatè seruanda præcepisti: ita[...] incredibili dolore conficior, quòd inimici mei v[...]ba tua despiciãt, ac pro nihilo putent: verba e[...] tua puriora sunt auro, quod artifex sæpe, ac [...]pius igne purgauit. Sed quàm volent impii c[...]temnant excellentißimas leges tuas, contemna[...] etiam, & nihil faciant me, propterea quòd i[...] plurimi facio, certè prius obliuiscar mei, qu[...] cœlestem hanc doctrinam ex memoria depon[...] poßim: iustitia namque tua iustitia est sem[...]terna: lex tua veritatis regula est, perfugiúmq[...] & dulcißimum solatium omnium curarum, [...] calamitatum: iustitia inquam legis tuæ semp[...] viget, ac floret, nulla eam temporis circumscrip[...]*

mem

metiri valet. itaque fac Domine, vt illam intelligam, amplectar, amem, sequar, & ego quoque immortalis ero, & vita sempiterna fruar.

Clamaui in toto corde meo. *Imploro misericordiam tuam Domine, conscius imbecillitatis meæ, at tu, quæso, supplicis tui voces propitius exaudi, vt possim obseruare leges tuas.*

Præueni diluculum. *Antelucanis horis euigilo, atque opem tuam magnis clamoribus imploro, propterea quòd omnis mea spes nititur promissionibus tuis.*

Præuenerunt oculi mei vigilias. *Significat, se vsque eò studiosum fuisse legum diuinarum, vt totas noctes in earum meditatione consumeret.*

Propè es tu Domine. *Abeunt quidem improbi longè a legibus tuis, at tu semper es præstò colentibus nomen tuum.*

Principes persecuti sunt me. *Quanquam homines potentissimi me capite, ac fortunis oppugnabant, nunquam tamen tam eorum vim formidaui, quàm ne aberrarem ab obseruatione præceptionum tuarum.*

Septies in die laudem dixi tibi super iudiciis iustitiæ tuæ. *Quotidie tibi gratias ingentes ago, tuamq; bonitatem & sapientiam crebris laudibus effero, propterea quòd omnia iustè, rectè, atque ordine administras, & in monumentis legum tuarum testatum reliquisti, quæ sequēda*

fugiendáve ſint, vt ad vitam beatam & immortalem peruenire poßimus.

Pax multa diligentibus legem tuam. *Amantes enim legum diuinarum Deo chariſſimi ſunt, eoq; fauente in tempeſtate quieſcunt, in tenebris vident, ex rebus nocentibus vtilitatem capiunt, inimicos amant omnia quæcunque faciunt, euentus proſperos habent: honores, opes, vitam, & cætera fragilia & caduca contemnunt, Deum colunt, verentur, diligunt, atque ab illo diliguntur, eamq; beneuolentiæ charitatemque ſempiternam, perſuaſum habent. quæ opes, quæ imperia, aut quæ voluptates cum hoc cæleſtis vitæ ſtatu, & tam dulci pace, & tranquillitate animi conferendæ ſunt?*

Et non eſt illis ſcandalum. *Spiritus enim Dei infuſus in animos piorum, viam virtutis planam & facilem reddit, atque omne impedimentum de medio remouet: non illi falſis opinionibus inducti à veritate deſciſcunt, non malefacta alterius intoleranter ferunt: quin potius imbecillitatem, fragilitatemq; humani generis miſerantur, & multa accipiunt in meliorem partem. ad ſummam. aliena peccata legum diuinarum cultores non ſolùm non impediunt, ſed etiam ad virtutem iuuant: Deus enim ſuos hoc pulcherrimo dono afficit, vt omnia illis ad beatam vitam conſequendam ſint vtilia.*

Quia omnes viæ meæ. *Intelligo Domine*

omnes meas non modò actiones, verùm etiam cogitationes, & intimos animi sensus tibi notißimos esse, propterea operando, vt præcepta legum tuarum diligenter obseruem.

Erraui sicut ouis, quæ periit. *Ego miser dum longius à te recedo, procul à recta viuendi via deerraui, neque sponte redire possum, vnde digressus sum. At tu Domine pro tua infinita bonitate quære seruum tuum, ne tanquam ouis imbecilla luporum præda existam, meq; reduc ad herbas illas saluberrimas, & prata lætißima, vbi propter fontes & riuos gregẽ tuum sciẽtia pascis, & iudicio. Hoc ego fretus misericordia tua, fidenter oro, quia necdum præcepta tua sum oblitus, quanquam illa (nisi me adiuuas) sequi & seruare non possum.*

ARGVMENTVM.

Queritur vir sanctus se patria pulsum inter homines improbos, & fraudulentos vitam agere.

Canticum graduum, Psalm. CXX.

AD Dominum cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

Domine libera animam meam à labiis mendacij, & à lingua dolosa.

Quid dabit tibi, aut quid adiiciet tibi lingua dolosa?

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus iuniperorum.

Hei mihi quòd incolatus meus apud

Mesech est, & habito cum tabernaculis Cedar, multum incola fuit anima mea.

Apud eos qui oderunt pacem, ego vir pacis sum, & cùm loquor de pace, ipsi ad bellum incitantur.

EXPLANATIO.

Canticum graduum. *Cur hic Psalmus, & xiiij. qui deinceps sequuntur, appellantur Cantica graduum, vel ascensionum, nihil certi à quoquam afferri video: fabulis autem Iudæorũ nos minimè delectamur.*

Domine libera animam meam. *Exponit quid petierit à Deo, cùm magnis clamoribus eius opem imploraret.*

Quid dabit tibi. *Orationem ad eum conuertit, qui mẽdaciis, & fraudibus delectabatur. quem (inquit) fructum quódve emolumentum tibi afferet lingua fraudulenta?*

Sagittæ potentis acutæ. *Comparat menda cia & calumnias hominũ impiorum sagittis ab homine valentißimo cõtortis, intima quæq; penetrantibus, itẽ prunis iuniperi, quas aiunt & vrere vehementius, & ignem retinere diutius.*

Hei mihi quòd. *Homines illos impios, & fraudulentos apud quos exulabat, comparat Ismaelitis hominibus immanibus & truculentis, qui partem Arabiæ incolunt, & omnia incursionibus & latrociniis infesta habent. Cedar Ismaelis. Meschus Iapheti filius fuit.*

PAR

PARAPHRASIS CARMINE.

Oppugnat hoſtis impius caput meũ,
Meáſque fortunas, ego
Contrà piarũ me tegã ſcuto precum.
Nam vocibus dexter meis
Aures amicas admouet ſemper Deus
Vt filio dulcis pater:
A viperino dente acerbo, à vulnere
Oris doloſi Domine me
Defende ſæua lingua ne vitam mihi
Suis venenis auferat:
Doloſa lingua quẽ tibi fructum feret?
Quid turpibus m ndaciis
Lucrabere præter odium Dei miſer,
Et omnium mortalium?
Qualis ſagitta militiæ à fortiſſimo
Contorta qualis ignea
Nutrita vis iuniperi olentis caudice,
Talis venenata impij
Lingua eſt. Miſer, miſer ego iam nimium diu
Cum gente viuo barbara:
Me pax iuuat, & mutui concordia

Amoris ardens ignibus:
At iſta gẽs de pace cùm loquor, nihil
Crepat niſi necem & ſanguinem.

ARGVMENTVM.

Docet, in periculis ad miſericordiam Dei confugiẽdũ eſſe, qui ſolus & poſsit, & velit nos incolumes conſeruare, & omnibus bonis augere, & cumulare.

Canticum graduum, Pſalmus CXXI.

LEuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi.

Auxilium meum à Domino, qui fecit cælum, & terram.

Non dedit in cõmotionem pedem tuũ, neque dormitabit, qui cuſtodit te.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael.

Dominus cuſtodit te, Dominus vmbra tua ad manum dexteram tuam.

Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem.

Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiet animam tuam Dominus.

Dominus cuſtodiet introitũ tuũ & exitum tuũ, ex hoc nunc, & vſque in ſeculum.

EXPLANATIO.

Leuaui oculos meos in montes. *Alij cælum hic appellari putant, alij montes illos deſignari, vbi poſita erant Hieroſolyma: viri enim ſancti*

eti cùm peregrè Deum precarentur, ad eam partem ora conuertere solebant, quòd in ea vrbe foret templum illud augustissimum, in quo se coli iusserat Deus.

Auxilium meũ. *Ille cuius auxilium expecto, cælum & terram creauit, atque ex nihilo fecit vt existerent vniuersa: quid igitur mihi nocere posit illo propugnante, qui vitam & mortem, & cætera omnia in sua ditione, ac potestate habet?*

Non dabit in commotionem pedem tuum. *Hæc sunt verba plena fiduciæ, quibus animum suum confirmat in periculo. Non sinet (inquit) Deus vacillare constantiam tuam: ille tibi tantum animi, & fortitudinis præstabit, vt omnia pericula, omnesq; difficultates facilè superaturus es.*

Neque dormitabit. *Sæpe quidem Deus dormire nobis videtur, neque cernere, quæ gerantur in terris, cùm pij vexantur ab improbis: sed ille noctes, & dies excubat, vigilatq; pro salute omnium piorum, neque patitur quicquam illis euenire, quod ad vitam beatam vtile non sit.*

Dominus vmbra tua. *Hærebit, inquit, Dominus semper ad latus tuum, & instar vmbraculi te defendet ab æstu omnium malorum, vt nihil tibi neque interdiu, neque noctu nocere posit.*

Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum. *Id est, siue domi fueris, siue foris, ille semper erit salutis tuæ fidißimus custos, &*

propug

propugnator. Vtinam misericordiæ parens hanc gratiam nobis faciat, vt de sua prouidentia, & benignitate erga nos ea sentiamus, quæ continentur his versibus: profectò tantus amor vicißim in animis nostris aduersus illum exardescet, tantaq; lætitia, & quies, et securitas cõsequetur, vt status noster penè cum cælestium vita poßit comparari.

PARAPHRASIS CARMINE.

Dum me cruētus vrget hostis, lumina
Montes ad altos sustuli,
Vnde ille rerum præpotens pater omnium
Terræ, poliq; conditor,
Frustratus hostem barbarum, mittet mihi
Opem benigno numine,
Nunquā ille sæuis impiorum cursibus
Tuam sinet constantiam
Labare victā, dormiet nunquam tuæ
Salutis ille negligens:
Qui ciuitati præsidet sanctissimæ,
Nunquam profectò dormiet.
Hærebit ille semper ad dextrū latus
Fidissimus comes tuum,

Vmbra

Vmbraculiq́ue tecum amabilis vice
Fungetur optimus pater,
Ne feruidus te tāgat aut ſol, aut graui
Luna inſalubris lumine:
Quodcunque ages, vbicunque eris, domi, foris,
In vrbe, in agro: tecum erit
Semper beatus cælitum rex, & pater,
Fortunet vt tibi omnia:
Suaſq́ue tandem ducet ad domos, vbi
Aeterna viues ſæcula.

ARGVMENTVM.

Solebant omnes tribus Hieroſolyma conuenire ter in ſingulis annis ad agendos dies feſtos, & ſolennes: inducit igitur homines pios gratulantes veniſſe tempus eiuſmodi conuentus, & vrbē ſanctā laudibus celebrantes, illique omnia bona precantes.

Canticum graduum, Pſal. CXXII.

LÆtatus ſum, cùm dicerent mihi, in domum Dominis ibimus.

Stabant pedes noſtri in portis tuis Hieruſalem.

Hieruſalem ædificata eſt vt ciuitas, quę coniuncta eſt ſibi ipſi ſimul.

Illuc aſcenderunt tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſraeli ad confitendum nomini Domini.

Quia

Quia illic constitutæ sunt sedes ad iucium, sedes domus Dauid.

Precamini pacem ipsi Hierusalem, sit bene iis, qui diligunt te.

Sit pax in mœnibus tuis, & abundantia in domibus tuis.

Propter fratres meos, & proximos meos nunc precabor pacem tibi.

Propter domum Domini Dei nostri, quæsiui bona tibi.

EXPLANATIO.

Hierusalem ædificata est. *Ait in ædificanda vrbe sancta eam descriptionem, & elegantiam adhibitā esse, quæ conuenit vrbibus, illamq́; pace, & ciuium concordia florentem esse, illuc conuenire omnes tribus ad colendum, & venerandum Deum, quod quidem oraculo diuino præceptum est Israel, id est, genti Hebrææ, ibi iudicia exerceri, & solium regni constitutum esse: quare optandam esse pacem, & omnium bonorum affluentiam huic præstantissimæ ciuitati, in qua nititur pax, & salus cæterarum ciuitatum terræ Iudææ.*

PARAPHRASIS CARMINE.

O quale cœpit gaudium
Cùm dicerent, Adibimus
Templum Dei sanctissimum:

Te

Te magna visam ciuitas
Tectis, viis, & mœnibus,
Et ciuium concordia
Florentem, & almi numinis
Tutela, agris ex omnibus,
Et oppidis gens plurima
In te piorum singulis
Annis ter ad festos dies,
Et sacrosancta conuenit:
Vt legibus mandat suis
Rector supremus cælitum:
Tu iura claris vrbibus
Legesq; das, tu maximos
Reges alis, te Dauidis
Proles frequentat inclyta
Stipata semper nobili
Turba ducum, precamini
Ciues boni bona omnia
Huic ciuitati sit bene,
Fœliciterque amantibus
Te, mater alma, nec tuis
Vnquam recedat finibus
Pax & beata faustitas:

Salus meorum ciuium
Tua salute nititur:
Templum Dei sanctissimum
Te reddit omnibus piis
Amabilem: igitur vsquedum
Ego vixero, semper tibi
Bona precabor omnia.

ARGVMENTVM.

Homines pij ab impiis oppressi, misericordiam Domini implorant.

Canticum graduum. Psal. CXXIII.

AD te leuaui oculos meos qui habitas in cælis.

Ecce sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum:

Sicut oculi ancillæ ad manus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.

Miserere nostri Domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione.

Quia multùm repleta est anima nostra derisione abundantium, & despectione superborum.

EXPLANATIO.

Ecce sicut oculi seruorum. *Elegantissima similitudo est, quæ naturam veræ pietatis pe-*

ni

næ oculis subiicit. Vt enim seruus vi potentioris oppressus, fidem & præsidium Domini implorat, in vnum illum spectat, neq; aliud vllum se putat habere perfugium: ita vir pius, qui se in seruitutem Deo sanctè dicauit, atque omnem spem suam in illius benignitate reposuit, cùm vexatur ab impiis, & importunis hominibus, ad misericordiam sanctißimi numinis confugit, Deum intuetur, is est vnus, in quo nitatur eius salus, cætera omnia præsidia pro nihilo habet.

Donec misereatur nostri. *Ita se gerit vera pietas in rebus aduersis: est enim perferens moræ, neq; oculos à Deo deiicit, aut orare intermittit, quoad misericordiam clementißimi numinis exoret: cæteri, nisi quamprimum obtinent quæ volunt, ad præsidia infirmißima se conuertunt: & quem honorem soli Deo tribuere debebant, vt illi confiderent, eum honorem ad homines, atq; alias res caducas, & inanes transferũt. quæ maxima est impietas.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Ad te, beatas qui beatus incolis
Oras nitentis ætheris,
Attollo lumina lachrymis manãtia,
Vitæ meæ spes vnica:
Iniuriosa verberatus vi manu,
Manus heriles aspicit

Flens seruus, implorãs opẽ domini sui:
Vt serua serui dextera
Pulsata, dominæ dexterã aspicit suæ:
Sic te pater sanctissime
Nos intuemur maxima fiducia,
Donec querelis tristibus
Aures benignas applicans adsis tuo
Nobis secundo numine.
Iam quæso, iam tuére supplices tuos
Vultu sereno: ista quoniam
Abominata gens sua superbia
Nos enecat miserrimè,
Miserrimè nos enecat gens impia
Irrisione & iurgiis.

ARGVMENTVM.

Gens sancta præsenti periculo mortis liberata gratias agit Deo.

Canticum graduum, Psalm. CXXIIII.

NIsi Dominus fuisset in nobis, dicat nunc Israel, nisi Dominus fuisset in nobis,

Cùm exurgerent homines in nos, tunc viuos deglutissent nos.

Cùm irasceretur furor eorum in nos, tunc aqua absorbuisset nos.

Torrens

Torrens transisset super animam nostram, tunc transissent super animam nostram aquæ intolerabiles.

Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.

EXPLANATIO.

Nisi dominus. *Hic hymnus elegantißimus est, & sanctitatis plenus: vir enim pius longinqui temporis vsu, & periclitatione doctus, nullam vim habere humana præsidia, acceptum refert vni Deo, quòd ciuitas sancta ab imminenti exitio liberata sit. comparat autẽ impetum, & violentiam hostium impiorum, torrentibus incitatis: crudelitatem, feritati beluarum: insidias, laqueis aucupum: populum verò simplicem, & imbecillum auiculæ, quæ tamen neque vi, neque dolo potuerit opprimi: tãtum in omnes partes valet pietas vni Deo confidens.*

PARAPHRASIS CARMINI.

Nisi nos benigni numinis
Tutela seruasset, piæ
Nunc dicat vrbis incola,
Nisi nos benigni numinis

Tutela seruasset feri
Inuaderent cùm barbari:
Instar leonum hiantibus
Nos deuorassent faucibus,
Cum gens veniret impia
Furens, minásque & sanguinem
Spirans, malorum altissimo
Nos obruisset gurgite:
Torrens malorum maximus
Agros, & vrbem, & omnia
Iam perdidisset funditus.
Supreme cœlitum pater
Te sempiternis laudibus
Seruata tollet ciuitas,
Quam noluisti in manibus
Patere prædam beluis:
Vt implicata vinculo
Pudica turtur, aucupis
Crudelis effugit manum,
Si fortè laqueus frangitur:
Sic impiorum è dextera
Spem præter ipsi euasimus.
In posterum anxius timor

Noſtris faceſſat finibus,
Quando omnium rerum potens,
Terræ, polique conditor
Suo benigno numine
Noſtræ ſaluti conſulit.

ARGVMENTVM.

Deſcribit lætitiam gentis Hebrææ, è Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Pſalmus CXXV.

QVi confidunt in domino, ſicut mons Sion, immobilis in ſæculum manẽs.

Hieruſalem, montes habet in circuitu ſuo, & dominus eſt in circuitu populi ſui, ex hoc nunc & vſque in ſæculum.

Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortẽ iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatẽ manus ſuas.

Benefac Domine bonis, & rectis corde.

Declinantes autem ad prauitates deducet dominus cum operantibus iniquitatem, pax ſuper Iſrael.

EXPLANATIO.

Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion. *Ille purè, ac ſyncerè Deo confidit, qui perſpecta cæterarum rerum imbecillitate, ſe ac ſua omnia in illo ponit, quod nemo ſine inſtinctu diuino facere poteſt: qui verò ſe tam altè extulit,*

eum omnibus humanis casibus superiorem esse, necesse est, atque animum ipsius vel ruente cælo immobilem persistere. quæ vis enim ad illum aspirare possit, qui se, ac sua omnia in Deum abdidit? sed hanc fiduciæ præstantiam non ita multi consequuntur: quo autē quisque ad illam propius accedit, eo plus fortitudinis, constantiæ ac securitatis acquirit. Hæc ita esse, qui harum rerum vsum habent, certò sciunt: cæteri fabulas putant.

Hierusalem montes habet in circuitu. *Quemadmodum, inquit, Hierosolyma circumcirca montibus muniuntur, sic Dominus præsidio suo populum suum sepit, ac munit.*

Quia non relinquet. *Tutabitur Dominus gentem suam, neque permittet pios tyrannide impiorum oppressos teneri, ne fortè legibus & iudiciis extinctis, & religione conculcata, etiam ipsi ad peccata & scelera impellantur, exēplo & prosperitate improborum incitati.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Quicūque verè spes suas locat in Deo,
Immobilis semper manet
Sio nis instar, nulla quem suo potest
Mutare vis vnquam loco.
V t sancta vallo montium circundata
Est vndecunque ciuitas,
Sic ipse rector cælitum dextro pios

Valla

Vallabit vsque numine,
Illósque nullis improborum viribus
Premi diutius sinet,
Ne fortè virtus fracta rebus asperis
Deo recedat à suo.
Fac affluenter manet ad bonos tua
Quæso benignitas pater.
At qui secutus impiorum pessima
Consilia, deserit viam
Legum tuarũ perditus, illum precor
Vltrice puni dextera. (*agros,*
Vtinam quies, & alma pax nostros
Nostras & vrbes incolat.

ARGVMENTVM.

Describit lætitiam gentis Hebrææ, è Babylone domum redeuntis.

Canticum graduum, Psalmus CXXVI.

CVm cõuerteret dominus captiuitatẽ Sion, facti sumus sicut somniantes.

Tunc repletum est risu os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Tunc dicebant inter gentes, magnificè fecit Dominus cum istis.

Magnificè fecit Dominus nobiscum, facti sumus lætantes.

Reduc domine captiuitatem nostram sicut torrens in austro.

Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

EXPLANATIO.

Sicut somniantes. *Cùm liberati seruitute illa acerbißima rediremus in patriã, tanta erat lætitiæ magnitudo, eáque res tam nobis inopinata contigerat, vt somniare nos putaremus, non re ipsa tanta voluptate ac iucunditate potiri.*

Magnificè fecit dominus cum istis. *Tũc homines vulgò admirantes dicebant, magna profectò sunt, quæ Deus facit pro salute, & commodis istorum.*

Reduc Domine. *Non omnes Hebræi simul rediêre in Iudæam ex Babylone, sed partim regnante Cyro, partim Dario, partim Xerxe Darij filio. Qui igitur primi redierant, precantur Deum pro libertate eorum, qui remanserant, vt scilicet multitudo reuertentium imitetur torrentes abundantes flante austro: is enim ventus & pluuiis gignendis, & niue liquefaciẽda torrentes plurimum auget, & magno impetu impellit. Hoc modo explanant Græci hunc versiculum, & simplicius, opinor, ac melius quàm Hebræi.*

Qui

Qui ſeminant in lachrymis. *Comparat lætitiam Hebræorum ab exilio redeūtium, agricolarum gaudio, qui magnam vim frugum perceperint ex agris, in quibus iecerant ſemina lachrymantes, ac penè deſperantes propter ſterilitatem ſoli: ſeuerant autem homines pij lachrymantes, cùm in exilio illo calamitoſo Deum precarentur, & miſericordiam eius implorarent, neque vlla calamitate à religionis ſtudio, & piis actionibus deterrerentur: ex qua quidem ſatione pulcherrimos fructus libertatis, & lætitiæ perceperunt. Hoc idem omnibus piis contingit. nemo enim Chriſti diſcipulus eſſe poteſt, niſi crucem ſuam tollat quotidie, atq; illum ſequatur: itaque vita Chriſtiani lachrymis redundat, id eſt, rebus aſperis, & calamitoſis. ſed quo maior lachrymarum ſementis facta fuerit, hoc vberior lætitiæ, & iucunditatis futura eſt meßis. ſunt autem omnia, quæ mala corporis & fortunæ vulgo nominantur, breuißima: bona verò, quæ fortibus & patientibus parata ſunt in cælo, ſempiternis ſeculorum ætatibus manent.*

PARAPHRASIS. CARMINE.

Quum liberati barbaræ gentis iugo
Dulcem rediremus domum,
Se ſomniare quiſque, non vero frui
Exiſtimabat gaudio:

O quæ voluptas, quanta nobis cōmoda
Tuo fauente numine
Tum cōtigêre cœlitum rex maxime.
Tum barbarus mirans ait,
En quanta pro salute gentis istius
Pater Deorum conficit:
Et magna certè fecit, haud iniuria
Tanto exilimus gaudio.
Vt Auster vdus imbriū vim maximā
Fundens, iugísque collium
Niuem albicantiū liquans suas super
Ripas alit torrentia
Flumina, vagantur illa, lateq́; omnia
Tenent: ita pater optime
Fac, vt tuorum multitudo ciuium
Plenis viis ad patria
Dulces fluat agros, omniáque passim occupet,
Lætóque plausu repleat.
Vt glareoso tristis aruo semina.
Mandans colonus, vberem
Si fortè messē percipit gaudet magis,
Quàm cultor agri fertilis:

Sic

Sic nos per annos septies denos graue
Et seruitutem, & cætera
Passi mala omnia, cùm lares amabilis
Reuiseremus patriæ,
Cunctis vicissim gaudiis incessimus,
Tuaque rex sanctissime
Benignitati gratias semper agimus.
Sempérque habemus maximas.

ARGVMENTVM.

Docet, & domus, & familiæ, & ipsius ciuitatis salutem, & custodiam in vnius Dei prouidentia constitutam esse, & ab eodem victum, & cultum omnibus suppeditari.

Canticum graduum, Psalmus CXXVII.

NIsi Dominus ædificauerit domum, in vanũ laborauerũt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Vanum est, vos ante lucem surgere, & tardare sessionem manducantes panem dolorum.

Sic dabit dilectis suis somnũ, ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris.

Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij iuuentutis.

Beatus vir, qui impleuit pharetrã suam ex ipsis: non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in porta.

EXPL

EXPLANATIO.

Nisi dominus ædificauerit domũ. *Cùm dicit ædificationem domus, ex consuetudine linguæ Hebrææ omnia complectitur quæ pertinent ad tuendam, & amplificandam rem priuatam: itaque sensus est, nisi dominus & liberos, & familiam, & honores, & diuitias largiatur, inaniter laborant, qui rebus his comparandis student.*

Nisi Dominus custodierit ciuitatem. *Significat, omnem salutem, & rectam administrationem rerum publicarum vnius Dei ope, ac præsidio niti, sine quo nihil neque domi, neq; belli feliciter administrari potest. vt tam publicè, quàm priuatim summa veneratione, ac pietate Deus colendus sit.*

Vanum est vobis. *Vos admoneo, quicunque vobis victum summa cum solicitudine comparatis, frustra surgitis ante lucem ad labores obeundos, frustráque illos protrahitis ad multam noctem, nisi dominus vos iuuet.*

Sic dabit dilectis. *Concludit, vt omnes labores, & conatus hominum sine auxilio Dei sunt irriti, sic illo fauente hominibus piis quietem, & tranquillitatem contingere, & summa cum facilitate omnia ad victum, & cultum necessaria suppeditate: cuius rei magnifica promißio extat in Leuitico cap. 26.*

Ecce hæreditas Domini, filij. *Filij sunt hæreditas*

reditas Domini, id est dono, & liberalitate Dei nobis contingũt, & fructus ventris, id est fœcunditas mulierum est merces, & munus eiusdem Dei: mercedem enim appellant Hebræi etiam quæ vltrò dono dantur. Comparat autem vim, & robur filiorum, quos Dominus donat, sagittis, quas iacit homo valentißimus: & ait illum esse beatum qui iis sagittis, id est, liberis abundat: neque enim eiusmodi pater, & filij afficientur ignominia, cùm disceptandum erit cum aduersariis in porta, id est, in iudicio: nam apud Hebræos, vt alio loco dictum est, iudicia exercebantur ad portas ciuitatum, significat autem, illos ea integritate, ac innocentia fore, vt nullo negotio oblatas criminationes depulsuri sint. Quod verò hos appellat filios iuuentutis, hoc intelligit, Deum cultoribus suis maturè liberos donare, quo poßint eos rectè, ac piè instituere, & diutius eorum virtutibus frui: quæ quidem non contingerent iis qui iam senes liberos procrearent.

PARAPHRASIS CARMINE.

Nisi cõiugem Deus bonam, & agrum fertilem,
Dulcésque donet liberos,
Frustra laborat, si quis hæc studio suo
Sese paraturum putat.
Nisi ciuitatem & ciuiũ concordiam

Defen

Defendat optimus Pater,
Et ciuitatem, & ciuium concordiam
Frustra tuentur principes:
Frustra ad labores ante lucẽ surgitis:
Frustra laboratis diem
Totum, labores nisi Deus vestros suo
Fortunet ipse numine.
Ipse & parabilem facit victũ, & piis
Præbet quietem ciuibus:
Ipse & frequentat liberis domum: & ipsius
Vxor pudica munere
Contingit, ac decora, & optimis simul
Ornata proles moribus:
Talísque robore, qualis à fortissimo
Sagitta torta milite.
Beatus ille, qui pharetram talibus
Implet sagittis, non ei
Erit timendũ, si quod vnquã euenerit
Certamen, illum iudices,
Et cuncta ciuitas suis cum filiis
Bonum & beatum prædicant.

ARG.

ARGVMENTVM.

Prædicat, in summa æterna prosperitate vitam acturum quicunque Deum piè sanctéque coluerit.

Canticum graduum. Psal. CXXVIII.

BEati omnes qui timēt Dominum, qui ambulant in viis eius.

Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut vitis abuudans in lateribus domus tuæ.

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Benedicet tibi Dominus ex Sion, & videbis bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Et videbis filios filiorũ tuorum, pacem super Israel.

EXPLANATIO.

Labores manuum. *Id est, non frustra laborabis in colendis agris, sed magnos fructus inde percipies, & perceptis lætus, tranquillúsque perfrueris.*

PARAPHRASIS CARMINE.

[illegible] qui piam sese Deo
[illegible]tem dedicat,
[illegible]us exequi, sanctissimis

Quod

Quod ille verbis imperat:
Non, is paterna rura inaniter colit:
Sed quæ feraci semina
Sinu recepit fundus, illa maximo
Reddit colenti fœnore.
Vxor pudica bene regit domum, & optimis
Exornat ipsam liberis
Fœcunda vitis instar, apta diligens
Quam curat arte vinitor.
Proles nouella crescit, vt virentibus
Oliua pulchra ramulis,
Et mensa turba garrula circundata
Cumulat parentes gaudio.
Hac est piorum vita, eósque talibus
Remuneratur præmiis.
Summi benignitas patris: quem si coles,
Vrbis sacratæ commodis
Lætus frueris, vsquedum viuas, tuæ
Prolis beatæ liberos
Florere cernes. patriis felicitas
Regnabit alma finibus.

ARGVMENTVM.

Gratias agit Deo, quòd populum ſuum ab impiis ſemper oppugnatum, ſaluum, incolumemq́; ſemper conſeruauerit.

Canticum graduum, Pſal. CXXIX.

SÆpe oppugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael.

Sæpe oppugnauerunt me à iuuentute mea: attamen non præualuerunt mihi.

Supra dorſum meũ arauerunt arantes, prolongauerunt ſulcum ſuum.

Dominus iuſtus concidit funes impiorum: confundãtur & conuertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion.

Fiant ſicut herba tectorum, quæ priuſquàm euellatur, exaruit.

De qua nõ impleuit manũ ſuã qui metit, & ſinum ſuum qui manipulos colligit.

Et non dixerunt, qui prȩteribant, benedictio Domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine Domini.

EXPLANATIO.

Attamen non præualuerunt mihi. *Id eſt, non potuerunt me extinguere.*

Supra dorſum meum. *Significat his verbis contumelias, & verbera, quibus affectus fuerat à Babyloniis in duriſsima illa ſeruitute: cuius vinculis ſe exolutum eſſe à Domino gratulatur.*

Fiant sicut herba tectorum. *Herba quæ nascuntur in tectis, propter sterilitatem soli, anteaquam ad iustam magnitudinem perueniant, & fructum aliquem ferant, ardore solis exarescunt: sic igitur impios de medio tolli, & immatura morte precatur extingui.*

Et non dixerunt. *Viatores, si cernunt segetes vberes & lætas, laudare solent diligentiam agricolarum, & bene precantur metentibus illas: iis verò, qui herbam tectorum metunt, nemo bene precari solet.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Me barbarorum sæpe vexauit furor,
Nunc sancta dicat ciuitas,
Me barbarorum sæpe vexauit furor
Ab vltima vsque origine:
Sed nulla vis, nec vllus hostium dolus
Me quiuit vnquam extinguere.
Arauit heu mea terga longis verberũ
Sulcis nefandus barbarus,
Laboribus me vinculisq́; asperrimis,
Duráque vexauit fame:
Sed vincla rupit ferrea, & tandẽ mihi
Dulcem quietem præbuit,
Vberrimoq́; me locauit in solo

Cœle

Cœlestium summus pater.
Qui ciuitatem numinis sanctissimi
Vult perditam pereat malè,
Vt herba tectis orta summis ædium,
Humore vitali caret,
Nequit profundiore radices humo
Agere: itaque antè exaruit
Percussa sole feruido, quàm dextera
Vellatur alicuius: neque
Manũ repleuit ea metẽs, suum neque
Sinum, manipulos colligens:
Nec qui viator præterit, verbis ei
Bene precatur optimis,
Talis sit impius hostis, et quisquis pios
Odit, Deus quos diligit.

ARGVMENTVM.

Precatio est hominis conscientia peccatorum grauissimè cruciati, séque misericordiæ diuinæ fiducia consolantis.

Canticum graduum, Psalmus CXXX.

DE profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.

Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est, propterea timeris. expectaui Dominum.

Expectauit anima mea, & in verbo eius speraui, anima mea Dominum expectat.

Magis quàm custodes manè, quàm custodes manè, speret Israel in Domino.

Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

EXPLANATIO.

De profundis. *Profunda, & barathrum vocat, ingentes illas mortis angustias, atque acerbitates, quas animus eius sustinebat ob conscientiam peccatorum, & metum iræ diuinæ.*

Si iniquitates obseruaueris. *Affirmat, eos etiã qui sanctissimi iudicantur, graues pœnas daturos, si Deus in quemque animaduertere velit pro eo ac cuiusque peccata promerẽtur. itaque diuus Augustinus hunc locum explanans, ita scribit: Non dixit, ego non sustinebo, sed quis sustinebit? Vidit enim prope totam vitam humanam circunlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum præsumens de sua iustitia. si ergo cor castum non potest inueniri, quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia Dei,*

Dei, & dicat Deo, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? quæ autẽ spes est? quoniam apud te propitiatio est. quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium? & quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est? sanguis innocens fusus deleuit omnia peccata nocentium: pretium tantum datum, redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. Ergo est apud te propitiatio: nam si non esset apud te propitiatio, si iudex solùm esse velles, & misericors esse nolles, & obseruares omnes iniquitates nostras, & quæreres ea, quis sustineret? quis ante te staret, & diceret, innocẽs sum? quis staret in iudicio tuo? Spes ergò vna est, quoniã apud te est propitiatio. Hæc diuus Augustinus.

Quia apud te propitiatio. *Id est, propterea quòd homines norunt clementiam, & infinitam misericordiam tuam, idcirco reuerẽtur, & colunt sanctissimum numen tuum. quòd si in peccatis condonandis inexorabilis esses, nemo pr[illegible] ex animo veneraretur, sed omnes ferè [illegible] tyrannum aliquem horrerent. T[illegible] appellari in literis san[illegible]s pro reu[illegible] tate aduersus Deum, sæpe iam [illegible]*

Et in verbo eius sper[illegible] *in promissionibus eius omnem me[illegible] spem locatam habeo. promisit autem D[illegible]nus, se veniam daturum resipiscentibus, & ad misericordiam suam confugientibus opem allaturum.*

Anima mea Dominum magis quàm. *Animus, inquit, meus ardentiore desiderio expectat auxilium Dei, quàm vigiles nocturni, qui somno grauati lucem auidissimè expectant, quo possint corpora defatigata tradere quieti. Sic Abrahamus Esdra vir doctissimus inter Hebraos interpretatur hunc locum, & eleganter quidem, ni fallor. Ista autem geminatio verborũ & vim habet & lepórem, eaq; exornatio vsurpatur etiã alijs in locis huius libri.*

Speret Israel in Domino. *In certamine conscientiæ, cùm lex, diabolus, & sensus peccati nos accusant ad tribunal Dei, quòd maximè quidem euenit imminẽte morte, difficillimum est desperationi resistere: sed optimè sperandum est, neque verendum, si nos pœniteat, quin summus ille rector omnium delictorum gratiam faciat. infinitis enim partibus maior est misericordia illius, quàm totius humani generis improbitas, & copiosa apud eum est redemptio: quamobrem si captiuus es, implora confidenter benignitatem Dei: ille sui sanguinis precio redimet te, atque ab omni vitio, & impuritate liberatum traducet in regnum suum.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Malis profundis obrutus
Tuam pater fidem inuoco,
Ne quasi supplicis tui

Aud

Audire vocem respue.
Si vindicaris omnia
Peccata, cunctáque
Quæ iure debentur tibi,
Quis sustinebit ô pater?
Quis tam piè, tam puriter
Vitam colit, quin sit tibi
Pœnas daturus maximas?
Incomparabilis tua
Certè benignitas facit,
Vt numen à mortalibus
Tuum colatur: hac ego
Confisus auxilium tuum
Expecto certum. animus meus
Et lenitate tua, & tua
Promissione nititur.
Non sic morantem languidus
Expectat auroram vigil,
Qui nocte tota sedulus
Ambiuit vrbis mœnia,
Votis vt omnibus expeto
Ego te morantem, ô refugium
Meæ salutis vnicum.

Iudæa gens Deo tuo
Confide: nam Deus tuus
Benignus & placabilis,
Et promptus est ignoscere.
Tua ipse peccata omnia
Delebit, & maculas sua
Absterget omnes dextera.

ARGVMENTVM.

Monet nos exemplo suo, fugiendam esse superbiam, & importunitatem, atque in sola Dei misericordia spem ponendam esse.

Canticum graduum, Psal. CXXXI.

DOmine nō est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.

Si non depressi, & humiliaui animam meam.

Qualis ablactatus erga matrem suam, qualis ablactatus, talis in me anima mea.

Speret Israel in Domino ex hoc nunc, & vsque in sæculum.

EXPLANATIO.

Neque ambulaui. *Nihil vnquam conatus sum, quod vires, & vita mea statum superaret, id quod arrogantes facere solent.*

Si non depressi. *Oratio est imperfecta, cu-*

iusmodi

iusmodi oratione vti solent scriptores Hebræi, cũ adhibita execratione aliquid asseuerare volunt: eã sic explere, atque interpretari possumus, Nisi modestiã atque animi summißionẽ semper colui, fac Domine grauißimas arrogantiæ pœnas luã.

Qualis ablactatus. *Cùm vellet ostendere, quàm demißè, ac humiliter de seipso sentiret, eleganti ßimè animum suum comparauit infanti, quem modò mater lacte alere desiit. vt enim ille totus in materna charitate conquiescit, propterea quòd neque per ætatem corpus curare, neque sine alterius adminiculo pedibus insistere valet: ita vir sanctus tota cogitatione pendebat ex Deo, sine cuius auxilio se neque rectum aliquid vel conari, vel cogitare, neque ipsum quidem spiritum ducere posse intelligebat. Hæc est illa sancta animi summißio, quæ hominem Deo, Deumq; homini charißimum facit, vtrumque inter se arctißimo amoris vinculo coniungens.*

Speret Israel in Domino. *Hortatur populum vt exemplo suo omnem spem salutis ponat in misericordia Dei.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Supreme rector cælitum
Non ipse regium ob decus
Inflatus efferor, neque
Perambulans sublimia

Mentis superbæ somniis,
Maiora viribus meis
Tribuo, tribuere quàm decet
Hominem caducum, inanis &
Imaginis simillimum.
Si non modestiam colo,
Si sumo magnos spiritus:
Turpissimæ arrogantiæ
Pœnas grauissimas luam.
Qualis pusillus est puer,
Quem lacte dulci blandula
Vix alere desiit parens,
Talis animus, & mens mea est:
Vt ille totus optima
Matre acquiescit in sua,
Sic ipse toto pectore
Et charitate pendeo
Cælestis optimi patris.
O te beatum, quisquis es,
Qui spem tuam in Deo locas.

ARGVMENTVM.

Describit studium Dauidis in parando loco, vbi templum ædificaret. Inducitur etiam Deus loquẽs ac promittens, familiam Dauidis sempiterno regno potitur

potituram: quod quidem perfectum est Christo rege cælitum, atque hominum constituto.

Canticum graduum. Psalm. CXXXII.

MEmento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Qui iurauit Domino, votũ vouit Deo Iacob,

Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei,

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,

Donec inueniã locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ.

Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus ante scabellum pedum eius.

Surge Domine in requiem tuam tu, & arca fortitudinis tuæ.

Sacerdotes tui induãtur iustitia, & sancti tui exultent.

Propter Dauid seruum tuum ne auertas faciem Christi tui.

Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Si custodierint filij tui testamentum meũ, & testimonia mea, quæ docebo eos.

Etiam filij eorum vsque in sæculum sedebunt

debunt ſuper ſedem tuam.

Quoniam elegit Dominus Sion, deſiderauit eam in habitationem ſibi.

Hęc requies mea in ſęculum ſæculi, hic habitabo, quoniam concupiui eam.

Victum eius benedicens benedicã, pauperes eius ſaturabo panibus.

Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt.

Illic germinare faciam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.

Inimicos eius induam confuſione, ſuper ipſum autem efflorebit diadema eius.

EXPLANATIO.

Memento Domine. *Populum inducit loquentem.*

Votum vouit Deo. *Exiſtimant explanatores Hebræi, hoc votum à Dauide fuiſſe nuncupatum, quo tempore peſtilentia graſſabatur in populum. cuius rei mentio fit in libro primo Paralipom. Eodem loco ſcriptum eſt, vatem, cui nomen erat Gad, iuſſu Dei mãdaſſe Dauidi, vt in area Ornæ Iebuſæi aram ædificaret ad ſacrificia facienda, id fortaſſe accidit, cùm Dauid eſſet Bethlehem: quam vrbem etiam Ephratam appellabant, & propterea ſubiungitur, Ecce audiuimus de eo loco in Ephrata. veriſimile eſt enim, Dauidem cogitauiſſe locum illum fore aptiſsimum ædificando templo, quem locum ipſe Deus indicaſſet*

ad

ad extruendam aram; quod eius consilium comprobauit ostẽtum illud insigne, cùm Deus de cælo demisit ignem qui hostiam consumeret: legimus enim, hac rei nouitate commotum Dauidem eum locum templo destinauisse, atque ob eam causam ex tota Iudæa operarios coegisse, quorum partim lapides cæderent, partim cæsos eò comportarent. hoc significare videtur vir sanctus, cùm dicit, inuenimus eum in campis syluæ. sic enim nominatam existimant aream Ornæ Iebusæi.

Si introiero. *De hac iurandi formula dictũ est in explanatione superioris Psalmi: dicit autẽ, Dauidem iureiurando confirmasse, se neque limen domus suæ intraturum, neque corpus quieti traditurum, antequam aream ædificando templo reperisset.*

Introibimus in tabernaculum. *Populus pollicetur, se celebraturum, & piè sanctéq; veneraturum templum Dei, cui ędificando iam inuentus erat locus. Appellat autem arcam fœderis scabellum pedum Dei, vt etiam in psalmo 99.*

Surge Domine in requiem tuam. *Id est, relinque Domine Gabaonem, teq; recipe in locũ perpetuæ quieti tuæ destinatum. nam antè quàm ædificaretur templum, nullum certum domicilium habebat arca fœderis.*

Propter Dauid. *Precatur populum pro Salomone filio Dauidis: ne auertas, inquit, faciem Christi tui, id est, ne regis nostri, qui seruus tuus*

est, preces repudia, néve illum tutela. & præsidio tuo spoliatum à te reiice: hac enim dicendi figura vtitur Hebræa lingua in hanc sententiam.

Hæc requies mea. *Significat se nõ amplius mutaturũ locum, sed vates sanctus cùm hæc scriberet, oculis mentis cælestem Sionem intuebatur, id est, ecclesiam Christi, in qua Deus perpetuum domicilium sibi collocauit.*

Sacerdotes eius induam salutari. *Id est, virtute ac pietate: omnis enim salus nostra posita est in his rebus.*

Illic germinare faciam. *Significat, nunquam extinctum iri splendorem, & gloriam familiæ Dauidis, & regnum eius in posteros propagandum esse.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Sis memor vsque pij rex maxime Dauidis, & quàm
Ciuis in omnes mitis extiterit suos.
Ille tui sancto incensus iurauit amore,
Votumq́; lingua nũcupauit hoc modo,
Ne tibi sim charus, vita mihi charior ipsa,
Neu verba post hac supplicantis audias,
Ante meæ si chara domus ad limina adibo,

Oculósve somnus antè clauserit meos,
Quàm præclara tuo fuerit pater optime templo,
Tuisq́; dedicata sacris area.
Sic ait, & paruo pòst tempore dedicat illam,
Qua se beatis sylua campis porrigit,
Cùm tu clara prius Bethleem signa dedisses.
Tuam introibimus pater domum, tua
Perpetuò castis venerantes numina sacris:
Tu mansionē dexter ad certam veni,
Mysticaq́; arca vacans stabili iam sede quiescat:
Fac vt sacerdos mente pura te colat,
Et sua cuiq; pio da gaudia: néve tueri
Omitte prolem Dauidis tui inclytā,
Quam patris aurato in solio tu sancte locasti.
Iurauit ille peierare qui nequit,
Omnipotens dulci affatus sic Dauidē
Tua sedebunt sede liberi tui, (amore,

Qui

Qui si cõstãtes in religione manebunt,
Quã Mosis ore sanximus, neq; inclyta
Fœderis antiq; violarint iura, nepotũ
Serie propago nobilis longissima
Dulci pace fruẽs solio regnabit auito.
Sionis arcem præfero cunctis locis,
Hîc ego longa libenti animo per secu-
la degam,
Hîc supplicantium preces ego ciuium
Audiam, & optanti mea sancta ora-
cula pandam:
Florebit agris fructuum lætissima
Omnigenum vbertas, atque hinc pro-
cul omne fugata
Per æuum egestas exulabit horrida:
Casta sacerdotes ornabit vita, colẽtq;
Domos piorum pura semper gaudia.
Ac veluti lauro pulchro densissima
sylua
Radice ab ima pullulat, sic Dauidi
Candida succrescet proles, quæ splen-
dida facta
Parentis augeat optimi, neq; hostium
vlla

Vlla domum poterit vis hanc euertere, non si
Coniuret omnis impiarum gentium
Barbaries latas per terras dissita, cum
Optatus ille piis fluet ab origine (Etis
Ista, qui populos oẽs, et maxima ponti
Aequora, globósque syderum micantium.
Et diuos supra cæli conuexa morãtes
Mecum gubernet sempiterna sæcula.

Canticum graduum, Psalmus CXXXIII.

ECce quàm bonum, & quàm iucũdum habitare fratres in vnum.

Sicut vnguentum optimum super caput effusum, quod descendit in barbam, barbam Aaron.

Quod descendit in oram vestimentorum eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montes Sion.

Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vsque in sæculum.

EXPLANATIO.

Sicut vnguentum. *Comparat suauitatem concordiæ vnguento suauißimo, quo sacerdotes, & vasa templi illinebantur, de quo in Exodo.*

Sicut ros Hermon. *Comparat concordiam*

rori, qui montẽ Hermonẽ, & loca montana Sionis fœcunda, & feracia reddit: verbum autem ros, in hoc versu repetendũ est hoc modo, sicut ros Hermon, sicut ros, qui descendit in montes Sion.

Quoniam illic. *Ostendit, se iure concordiam laudibus efferre, ac rori comparare: quo terra sit fœcundior: ubi enim homines se concordi amicitia, & sancta charitate complectuntur: ibi Deus suppeditat omnium bonorum copiam, & vitam sempiternam.*

PARAPHRASIS CARMINE.

O quam beatum est, pacis insolubili
Fratres ligari vinculo!
O qualia bona, & quanta secũ gaudia
Apportat alma charitas!
Quales odores spirat unguenti liquor
Stillans Aaronis sacro
E vertice aureas ad oras vestium.
Tales odores candida
Pax, atque amoris mutui concordia
Afflant piorum mentibus.
Vt ros Sionis decidẽs, iugum, & auia
Hermonis alti pascua
Fœcundat: ita quas incolit domos pia
Pax, ditat omnibus bonis.

Nam

Nã degit vbi pax & beata charitas,
Ibi cœlitum degit pater.

ARGVMENTVM.

Hortatur Leuitas, & alios viros religiosos, qui noctu vigilias agebãt in templo, vt precibus, atque hymnis Deum venerentur.

Canticum graduum, Psal. CXXXIIII.

ECce benedicite dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini.

In noctibus extollite manus vestras ad sancta, & benedicite dominum.

Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

EXPLANATIO.

Ad sancta. *Id est, versus eas templi partes, quæ vocantur sancta sanctorum.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Dum nox fauet, suoq; nos silentio
Inuitat, agite, laudibus
Deum efferamus ædis ò sanctissimæ
Casti, beatiq; incolæ.
Tollamus agite supplices simul manus,
Aditisque in intimis Deum
Aures amicas applicantem, plurima
Prece inuocemus, vt sua

Ope ſoſpitet ciues, bonáque det omnia
Larga benignus dextera.

ARGVMENTVM.

Hoc hymno prædicat potentiam Dei, eiúſque præcipuam benignitatem erga gentem Hebræam.

Alleluya Pſalmus CXXXV.

LAudate nomen domini, laudate ſerui Dominum.

Qui ſtatis in domo domini, in atriis domus Dei noſtri.

Laudate dominum, quia bonus Dominus, pſallite nomini eius quoniam ſuaue.

Quoniam Iacob elegit ſibi dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi.

Quia ego cognoui, quod magn' eſt Dominus, & Deus noſter præ omnibus Diis.

Omnia, quæcunque voluit, dominus fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.

Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuia fecit.

Qui producit ventos de theſauris ſuis, qui percuſſit primogenita Aegypti ab homine vſque ad pecus.

Et miſit ſigna & pdigia in medio tui Aegypte, in Pharaonē, & omnes ſeruos eius.

Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes.

Seon

Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

Domine nomen tuum in æternum, domine memoria tui in generationem, & generationem.

Quia iudicabit dominus populũ suum, & in seruos suos erit placabilis.

Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite domino, domus Aaron benedicite domino.

Domus Leui benedicite domino, qui timetis dominum, benedicite domino.

Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem. Alleluya.

EXPLANATIO.

Educes nubes ab extremo terræ. *Extremum terræ appellat terram ipsam, quæ est vltima pars mundi: sic interpretatur Abrahamus Esdra: vel extremum terræ vocat ipsa viscera*

terræ: constat autem, nubes cogi ex terræ exhalationibus.

Fulgura in pluuia fecit. *Hoc tanquam admiratione dignum commemorat, quòd Deus coniungat ignem cum aqua, neque tamen altera res alteram perdat.*

Producit ventos de thesauris suis. *Thesauros appellat loca occulta, atque abdita, vnde exire videntur venti*

Iudicabit dominus populum suum. *Id est, illum suo patrocinio tuebitur, ac reget.*

Argumentum huius hymni est idem ferè atque superioris.

Alleluya, Psalmus CXXXVI.

CONfitemini Domino, quoniam bones, quoniam in sæculum misericordia eius.

Confitemini Deo Deorum, quoniam in æternum misericordia eius.

Confitemini domino dominorũ, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui fecit cælos in intellectu, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui extendit terram super aquas, quoniam in æternum misericordia eius.

Qui fecit luminaria magna, quoniam in æternum misericordia eius.

Solem

Solem in poteſtatem diei, quoniam in æternum miſericordia eius.

Lunam, & ſtellas in poteſtatem noctis, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui percuſſit Aegyptum in primogenitis eorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui eduxit Iſrael de medio eorũ, quoniam in æternum miſericordia eius.

In manu potenti, & brachio extento, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et eduxit Iſrael per medium eius, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et excuſſit Pharaonem, & exercitum eius in mari rubro, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui traduxit populũ ſuum per deſertũ, quoniam in æternum miſericordia eius.

Qui percuſſit reges magnos, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et occidit reges fortes, quoniã in æternum miſericordia eius.

Seon regem Amorrhæorum, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et Og regem Baſan, quoniam in æternum miſericordia eius.

Et dedit terram eorum hæreditatem,

quoniam in æternum misericordia eius.

Hæreditatem Israel seruo suo, quoniã in æternum misericordia eius.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, quoniã in æternũ misericordia ei⁹.

Et redemit nos ab inimicis nostris quoniam in æternum misericordia eius.

Qui dat escam omni carni, quoniam in æternum misericordia eius.

Confitemini Deo cæli, quoniã in æternum misericordia eius.

Confitemini domino dominorũ, quoniam in æternum misericordia eius.

EXPLANATIO.

Fecit cælos in intellectu. *Id est, summo artificio, & sapientia.*

Solem in potestatem diei. *Id est, vt præesset diei.*

In humilitate nostra. *Hoc est, cùm magnis calamitatibus oppressi iaceremus.*

ARGVMENTVM.

Gens Hebræa in Babyloniam adducta cõmemorat hoc suauissimo carmine luctum, & mœrorem suum, & prædicit excidiũ imperij Chaldæorum.

Psalmus CXXXVII.

IVxta flumina Babylonis sedimus, & fleuimus, cùm recordaremur tui Sion.

In salicibus in medio eius suspendimus citharas nostras.

Qui

Quia illic petierunt à nobis, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum.

Et pro vlulatu nostro lætitiam, cantate nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur artis suæ dextera mea.

Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui.

Si non posuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.

Memor esto domine filiorum Edon, in die Hierusalem.

Dicentium, exinanite, exinanite, vsq; ad fundamentum in eo.

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.

EXPLANATIO.

Et pro vlulatu nostro lætitiam. *Cùm nos in perpetuo luctu, & lamentis versaremur, ij petebant à nobis carmina læta, & iucunditatis plena. Sed hæc verba alio quoq; modo verti possunt ex Hebræo, propter ancipitem significationem.*

Cantate nobis. *Cantate nobis (aiebant Babylonij) de iis hymnis, quos olim in templo Dei*

vestri canere solebatis. Nos contrà, quomodo possimus animum inducere, vt cantemus hymnos sanctitatis plenos apud exteras nationes? Nolebant homines religiosi res sanctas dare canibus, & proiicere gemmas ante porcos.

Si oblitus fuero tui Hierusalem. *Si vllo tēpore oblitus fuero tui ciuitas sancta, obliuiscatur, & dediscat psallere dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, ne possim canere, si non meminero semper tui. si vlla re lætabitur animus meus, antequam Hierosolyma instaurentur, & in antiquum dignitatis locum restituantur.*

Memor esto domine. *Precatur mala Idumæis, qui incitauerant Babylonios contra Hebræos. diem verò Hierosolymorum appellat tempus illud, quo tempore capta, & vastata fuit vrbs ab hostibus.*

Filia Babylonis misera. *Prædicit calamitatem imminentem Babyloniis, quos Cyrus bello superauit, & maximis incommodis affecit.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Dum nos ferarum gentium crudelitas
Desideratæ patriæ dulci solo
Exterminatos detinet, iuuat procul
A ciuitatis barbara frequentia
Sedere solos sola propter littora
Euphratis. hîc comantiū nostras lyras

Suspen-

Suſpendimus ramis ſalicum,& vberrimam
Vim lachrymarum fudimus, tui Sion
Dulcis recordãtes,tuámque maxime
Rex cœlitum orantes opẽ ore ſupplici.
At interĩ adiẽs paſtor errãtis gregis,
Cantate nobis,ait,aliqua de canticis
Veſtris.quid iſtæ pendulæ tacent lyræ?
Qui nos queamus obſecro animum inducere,
Vt canticum ſanctiſſimum noſtri Dei
Cantemus iſtis exulantes in locis?
Si oblitus vnquã fuero ſancta ciuitas
Tui mea quoq; oblita dextra pſallere,
Amabiles vnquam lyra eliciat ſonos:
Adhæreat lingua mea faucibus meis
Ne canere poſsĩ,niſi ego meminero tui
Niſi cuncta acerba erunt mihi, & amariſſimo
Amariora felle donec mœnia
Tuúmque templum reſtituta videro.
At tu, nefanda facta qui mortalium
Vltrice punis dextera,teterrimi

Idum

Idumæorum sceleris usque sis memor,
Qui dum periret ciuitas tua, impios
Hostes furentes vocibus nefariis
Sic incitabāt, Pergite agedum, & oĩa
Vastate ferro & igne cuncta euertite.
Babylō superba, & omniũ miserrima:
Beatus is qui talibus pro iniuriis
Te digna soluet præmia, atque idē tibi
Largè reponet paruulos à pectore
Natos reuellēs matrũ, & illos aspera
Ad saxa frangēs, teq; funditus eruēs.

ARGVMENTVM.

Gratias agit Deo pro beneficiis acceptis, eiúsque in se benignitatem prædicat.

Psalmus David CXXXVIII.

COnfitebor tibi domine in toto corde meo, quoniā audisti verba oris mei.

In cōspectu Deorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Propter misericordiam tuam, & veritatem tuam, quoniam magnificasti super omnia nomen tuum, & verbum tuum.

In die, quo inuocaui te, exadisti me: multiplicasti in anima mea fortitudinē.

Confi

Confitebuntur tibi Domine omnes reges terræ, audierunt verba oris tui.

Et cantabunt in viis Domini, quòd magna est gloria Domini.

Quòd excelsus est Dominus, & humilia respicit & alta à longe cognoscit.

Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me, & cõtra iram inimicorum meorum extendes manum tuam: & saluum me faciet dextera tua.

Dominus perficiet pro me, Domine misericordia tua in sæculũ, opera manuum tuarum ne derelinquas.

EXPLANATIO.

In conspectu Deorũ. *Deos appellat homines claros, & insigni aliqua præditos potestate.*

Quoniã magnificasti super omnia. *Celeberrimum (inquit) reddidisti & nomen, & sermonem tuum. alterum propter admirabilem misericordiam, qua communiter vteris aduersus omnes mortales, & separatim aduersus homines pios, & iustitiæ amantes: & alterũ propter veritatem, & summã fidem, qua promissa persoluis.*

Confitebuntur tibi. *Omnes finitimi reges excitabuntur ad celebrãdum augustissimum nomen tuũ, cùm audierint, quàm benignè, quámque prolixè mihi persolueris, quæ pro tua misericordia promiseras. promiseras autem fore, vt ego humili, & obscuro loco natus, & à potentissimo*

ſimo rege capitali odio multos annos oppugnatus ad regiam dignitatem peruenirem, & imperium Hebræorum longè, latéque propugnarem cantabunt itaque reges vias Domini, id eſt facta, & conſilia eius admirabilia, immenſam ſcilicet eſſe gloriam, & maieſtatem ſummi rectoris, & illum quidem excelſiſſimum eſſe, humiles tamen amare: & eos, qui ſe ſummiſſè gerunt, in ſublime extollere: elatos contra, & de ſe magnificè ſentientes eminus cognoſcere, quippe qui indigni ſint, qui à Deo amentur, & familiariter ab eo cognoſcantur.

ARGVMENTVM.

Prædicat admirabili oratione magnificentia prouidentiam, & cognitionem Dei, cui ſingula quæque hominum dicta, & facta & cogitata ſint notiſſima.

Victori, Pſalmus Dauid CXXXIX.

DOmine exploraſti me, & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.

Intellexiſti cogitationes meas de lõge, ſemitam meam, & accubationem meam, circundediſti.

Et omnes vias meas aduertiſti, quia nõ eſt ſermo in lingua mea.

Et ecce tu Domine cognouiſti totum illum retro & antè tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Mira

Mirabilior eſt ſcientia tua quàm vt ego conſequar: exaltata eſt, & non potero ad eam pertingere.

Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?

Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi lectum mihi ſtrauero in inferno, ecce ades.

Si ſumpſero alas auroræ, & habitauero in extremitate maris,

Etiam illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Si dixero, forſitan tenebræ occultabunt me, nox quoque lux erit circa me.

Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox ſicut dies illuminat: ſimiles ſunt tenebræ, & lux.

Quia tu poſſediſti renes meos, operuiſti me in vtero matris meæ.

Confitebor tibi, quia ſtupēdis, & mirandis modis formatus ſum, mirabilia opera tua, & anima mea id cognoſcit nimis.

Non fuit occultum vllum os meum tibi, quando formabar in occulto, & miro artificio texebar in inferioribus terræ:

Informem fœtum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnia membra mea ſcripta erant, quæ per dies formata ſunt, & nullum in eis.

Quàm precioſæ ſunt mihi cogitationes tuæ

tuæ Deus, quàm multiplicatę sunt summæ illarum.

Dinumerabo eas, & super arenam multiplicabuntur: vigilaui, & adhuc sum tecum.

Si occideres Deus peccatores, viri sanguinum declinate à me.

Qui loquuntur contra te scelerate, assumunt nomen tuum frustra hostes tui.

Nónne qui oderunt te Domine, odio habui? & contra inimicos tuos indignor?

Perfecto odio odi illos, inimici facti sunt mihi.

Scrutare me Deus, & cognosce cor meũ: explora me, & cognosce semitas meas.

Et vide, si via iniquitatis in me est, & deduc me per viam æternam.

EXPLANATIO.

Tu cognouisti sessionem meam. *Omnia inquit, tibi nota sunt, quæ sedens, stans, ambulans, cubans cogito, atque ago.*

Quia non est sermo. *Antequam lingua mea enunciet sensa animi, tu nosti quid sim locuturus. neque id mirandum accidere debet, siquidem tu mihi animum ipsum largitus es, & omnes partes corporis mei finxisti, & tua ipse manu me totũ perfecisti. Sed superat captũ ingenij mei, incredibilis magnitudo sciẽtiæ tuæ, neque ad eius infinitam altitudinem possum aspirare*

Quo

Quò ibo à spiritu tuo. *Canit Deum vbique præsentem esse.*

Si sumpsero alas auroræ. *Si mihi contingat velocitas solis & auroræ, vt possim volare ad vltimas oras maris, non tamen occultare me potero quin imò tua vis eò me perferret, atque in tua potestate semper ero.*

Quia tu possedisti. *Tu Domine omnes intimos sensus, & cogitationes meas in tua potestate habes, neque id mirum, cùm tu formaueris me in vtero matris meæ, meq; operimento carnis, & cutis obduxeris.*

In inferioribus terræ. *Ita vocat vterũ matris, quòd sit tanquam antrum abditum terræ.*

Informẽ fœtum meum. *Cùm adhuc essem fœtus informis, tu me intuebaris, & omnia membra mea quæ suo quæque tempore formanda, & fingenda erant, tanquam in libro descripta habebas, nullum ex iis, antequam existeret, tibi notum non erat.*

Dinumerabo eas. *Si velim numerare cogitationes, & præclarissima consilia, atque inuenta tua, frustra suscipiatur omnis labor: superant enim multitudine arenam maris. Ego certè istis considerandis semper inuigilo, neque à contemplatione sapientiæ tuæ vnquam animum auerto.*

Si occideres Deus impios. *Cùm vir sanctus ob præclaram istam contemplationem prouidentiæ Dei animaduerteret, quàm piè, quàm*

sanctè ille ab omnibus colendus esset, merito excandescit in impios qui illum contemnunt, & pro nihilo habent. O si perdas impios, & sanguinarios Deus, facessite inquam impij, & sanguinarij à me: non enim ferre possum qui de te Domine impiè loquuntur, quiq́; nomen tuum cum contemptione vsurpant. Verbum illud si, habet vim optandi, vt etiam apud Latinos,

Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto, inquit Virgilius,

& Horatius,

O si angulus ille proximus accedat.

Perfecto odio. *Idest, maximo, & cui nihil accedere poßit.*

Scrutare me Deus. *Quanquam affirmauerat, se pietatis studiosißimum esse, tamen considerans, quantæ latebræ sint in animis hominum, veretur ne quid fuci & dolosi insit in spiritu suo: itaque ait, Domine fac quæso periculum innocentiæ meæ, atque vt aurum, & argentum igne perspiciunt, sic tu intimos sensus, & cogitationes animi mei diligenter explora, & vide, num ego imprudens de recto vitæ curriculo deflectam: tuq́; pro tua infinita bonitate duc me per eam viuendi rationem, qua itur ad vitam beatam & immortalem. Hic vides, quantum intersit inter pium atque impium: alter, si poßit, vel de rebus suis Deum non celatum velit: alter non solùm non molestè fert singula quæque Deo nota esse, sed*

sed etiã, in maximi beneficij loco numerat, quòd ille omnes latebras, atque intimos recessus animi sui diligenter explorat.

ARGVMENTVM.

Orat auxilium aduersus vim, & insidias inimicorum.

Victori, Psalmus David. CXL.

ERipe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

Qui cogitauerũt iniquitates in corde, tota die congregantur ad prælia.

Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum.

Custodi me Domine de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitauerunt supplantare gressus meos, absc͂õderunt superbi laqueũ mihi.

Et funibus extenderunt rete, iuxta semitam offendicula posuerunt mihi.

Dixi Domino, Deus meus es tu, exaudi vocem deprecationis meæ.

Domine Deus fortitudo salutis meæ, obumbrasti super caput meũ in die belli.

Ne permittas Domine, vt desideria impij fiant, cogitationem eius ne perficias, ne exaltetur.

Caput circundantium me: afflictio labiorum eius operiat eum.

Cadent super eos carbones igniti, deii-

cias eos in foueas, ne resurgant.

Vir linguosus non dirigetur in terra, virum iniustũ malum venabitur ad interitũ.

Cognoui quia faciet Dominus iudiciũ inopis, & vindictam pauperum.

Vtique iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.

EXPLANATIO.

Caput circundantium me. *Id est, maledicta & mendacia, & fraudulenta consilia eius, qui dux & antesignanus est illorum, qui mihi insidiantur, in ipsius caput recidant.*

ARGVMENTVM.

Precatur à Deo, etiam sibi mentem dari, vt impiorum quamuis potentium gratiam, & amicitiam semper repudiet, & familiaritatem bonorum amplectatur. Inuehitur etiam in aduersarios suos.

Psalmus David CXLI.

DOmine clamaui ad te, festina ad me, intẽde voci meæ cũ clamauero ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incẽsum in cõspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Pone Domine custodiam ori meo, custodi ostium labiorum meorum.

Ne inclines cor meum in rem malam, ne tentem operationes impias.

Cum hominibus operantibus iniquitatem, neque comedam de iis, quæ eis sunt iucunda.

Percutiat me iuſtus in miſericordia, & increpe: me: oleum autem pretioſum ne frangat caput meum.

Quoniam adhuc oratio mea contra malitiam eorum: præcipitentur in locis petroſis iudices eorum.

Vt audiant verba mea, quoniam ſuauia ſunt ſicut cùm agricola terram proſcindit & frangit.

Ita diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum, quia

Ad te Domine Deus oculi mei, in te ſperaui, ne effundas animam meam.

Cuſtodi me à laqueo, quẽ extenderunt mihi, & à ſcandalis operãtium iniquitatẽ.

Cadent in rete eius peccatores ſimul, donec ego tranſeam.

EXPLANATIO.

Dirigatur oratio mea. *Quoniam vir ſanctus in exilium pulſus non poterat intereſſe ſacrificiis, quæ fiebant in templo, loco thuris & hoſtiarum, dedicat Deo ſanctas preces.*

Pone Domine cuſtodiam ori meo. *Hoc ait vir ſanctus intelligens, quàm difficile ſit, linguam coercere, ne de fama detrahas innocentis, ne per iram contumelias dicas, ne multa loquaris ad voluntatem alterius, contra quàm ſentis, ne plurima inutilia, leuia, inania temerè effundas, quorum omnium reddituri ſunt homines ratio-*

nem, vt Christus minatur apud Matthæū. Quocirca semper orandus est Deus, vt linguam nostram moderetur, ne quid vnquam loquamur, quod ad gloriam ipsius atque aliquem fructum aliorum non redundet.

Neque comedam. *Neque tam mala mente vnquam sim, vt delecter in voluptatibus, quas impij studiosè persequantur.*

Percutiat me iustus. *Malo (inquit) castigari, atque etiam vapulare ab hominibus piis, quàm ab impiis vnguento quamuis pretioso deliniri: castigationes enim, & verbera piorum morbos animorum sanant, at impiorum vnguenta, id est blanditiæ, deliciæq; caput frangunt, id est mentē, & rationem dissipāt. Ita explanat hunc locum Abrahamus Esdra vir doctus in primis.*

Iudices eorum. *Sic appellat Saulem, & cæteros viros primarios, quos optat interire, vt cæteri eorum exemplo territi resipiscant, & libenter audiant admonitiones, & exhortationes suas ad pietatem cæterasq; virtutes.*

Sicut cùm agricola. *Vt solet agricola subigendo, & glebas frangendo terram dissipare, ita viri impij ossa & vires meas, & meorum infregerunt, nosq; in eas angustias coegerunt, vt morti tam propinqui simus.*

Quia ad te Domine. *Cùm, inquit, in tua misericordia omnis spes mea posita sit, ne quæso permitte, me ab impiis vita spoliari.*

Cadeat

Cadent in rete eius. *Incident hostes mei in ea mala, quæ mihi machinatur eorum dux, & caput: at ego incolumis euadam.*

ARGVMENTVM.

Exponit qua precatione Deum veneratus sit cùm desperata penè salute se in specum abdidisset, fugiēs Saulem: quæ historia scripta est lib. 1. Regum.

Eruditio David, cùm esset in spelunca, oratio, Psalmus CXLII.

VOce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundam in conspectu eius orationem meam, tribulationem meam coram ipso pronuntiabo.

Cùm deficit in me spiritus meus, & tu cognouisti semitas meas.

In via, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

Considerabã ad dexteram & videbam, & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, & non est qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam, quia afflictus sum nimis.

Libera me à persequentibus me, quia roborati sunt super me.

Educ de carcere animã meam, vt con-

fitear nomini tuo, me circundabunt iusti, cùm retribueris mihi.

EXPLANATIO.

Et tu cognouisti semitas meas. *Tu certè Domine nosti me iniuria ab inimicis tãta mala pati: tibi enim nota est vita, & innocentia mea.*

Et non erat qui quæreret. *Nemo erat, cui curæ esset salus mea.*

Portio mea in terra viuentium. *Alio loco ostendimus, viuẽtium appellari in literis sanctis terram hanc, in qua degitur vita: significat igitur, reliqua omnia sibi erepta esse in hac vita præter misericordiam Dei.*

Educ de carcere. *Carcerem vocat speluncam illam, in qua conclusus latitabat.*

Me circundabunt. *Si mihi dederis hoc beneficium, homines pij, ac religiosi ad me læti accurrent, seq; mihi studio gratulandi circunfundent.*

Hic Psalmus est eiusdẽ argumenti atque superior.

Psalmus CXLIII.

DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia.

Et non intres in iudiciũ cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.

Collocauit me in obscuris sicut mortuos

tuos ſæculi, & anxiatus eſt in me ſpiritus meus, in me turbatum eſt cor meum.

Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

Expandi manus meas ad te, anima mea ſicut terra ſitiens ad te.

Velociter exaudi me Domine, defecit ſpiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me, ne ſimilis fiam deſcendentibus in foueam.

Fac me audire manè miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.

Notã fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam.

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi, doce me facere veritatẽ tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum Domine viuificabis me in iuſtitia tua.

Educes de tribulatione animã meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.

Et perdes omnes, qui tribulãt animam meam, quoniam ego ſeruus tuus ſum.

EXPLANATIO.

Auribus percipe. *Opem tuã Domine ſup-*

pliciter imploro, tu quæso succurre laboranti pro singulari bonitate, & fide tua. pollicitus enim es, te præsidio futurum omnibus, qui sanctissimum nomen tuum inuocassent.

Et non intres in iudiciũ cum seruo tuo. *Nam si me voces in iudicium, deq; vita & moribus meis quæstionem exerceas, nulla misericordia seueritatem iuris mitigante, nihil ostenditur mihi ad spem salutis: quis enim tam piè, tam sanctè viuit in terris, vt rationem reddere iussus ad tribunal tuum, causam suam defendere, ac tueri possit, si velis exigere omnia, quæ tibi & meritissimo, & optimo iure debẽtur? Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Has sententias significant verba viri sancti, cùm ait, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Itaque diuus Augustinus in explanatione huius versiculi, cùm dixisset neminem in terris, atq; in humano corpore viuentem excipiens Apostolos quidem, multaq; in hanc sententiam disseruisset, concludit his verbis, Dicant ergo Apostoli, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & cùm eis dictũ fuerit, quare hoc dicitis? quæ debita vestra? respondeant, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Idem in sermone 49. de tempore, explanans hunc eundem versiculum scribit hæc: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quid est, non intres in iudicium cum seruo tuo? non stes mecum*

mecum in iudicio, exigẽdo à me omnia, quæ præcepisti, & omnia quæ iußisti: nam me inuenies reum, si in iudicium intraueris mecum. opus est ergo, inquit, misericordia tua potius, quàm liquidißimo iudicio tuo. Sed verbis Augustini libet adiungere sentẽtiam quoque Bernardi viri sanctißimi: is in primo sermone quem scribit in diem festum omnium sanctorum, loquitur ad hunc modum, Sed quid potest esse omnis iustitia nostra coram Deo? nonne iuxta prophetam velut pannus menstruatæ reputabitur? & si districtè iudicetur iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habẽs. Quid ergo de peccatis erit, quando ne ipsa quidem per se poterit respondere iustitia? propterea obnixè cum propheta clamantes, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras.

Collocauit me in obscuris. *Ita vocat speluncas & latebras, in quas se abdebat metu Saulis: mortuos verò sæculi appellat eos, qui iampridem mortem obierunt.*

Memor fui dierum antiquorum. *Dum in tantis angustiis & periculis versor, memoria repeto monumenta misericordiæ tuæ, quot videlicet, & quantis calamitatibus liberaueris maiores nostros, quãta benignitate tutatus sis Abrahamum, Iosephum, Mosem, vniuersam denique nationem nostrã. Hæc aßidua cogitatio recreat*

animum meum, meq; ad implorandam misericordiam tuam adhortatur. itaque supplices manus tendo, vt terra sitiens auidissimè pluuiam expectat, sic ego auxilium tuum continenter imploro.

Notã fac mihi viam, in qua ambulem. *Vt scilicet euadam ex insidiis inimicorum, & recto itinere ad te perueniam.*

Spiritus tuus bon⁹ deducet me in terrã rectã. *Id est, per eam viuẽdi viã, quæ ducit ad te.*

ARGVMENTVM.

Gratias agit Deo, cuius benignitate hostes bello superare soleat: & ipsius auxilium implorat aduersus impias nationes.

Psalmus David CXLIIII.

BEnedictus Dominus fortitudo mea, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, & refugium meum, adiutor meus & liberator meus.

Clypeus meus, & in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me.

Domine quid est homo, quòd agnoscis eum? filius hominis, quòd reputas eum?

Homo vanitati similis est, dies eius sicut vmbra præteriens.

Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt.

Fulgura fulgur, & dissipa eos, mitte sagittas tuas, & disturba eos.

Demit

Demitte manum tuam ex alto, eripe me,& libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienigenarum.

Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in pſalterio,& decachordo pſallam tibi.

Qui das ſalutem regibus,qui redemiſti Dauid ſeruum tuum de gladio maligno, eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienigenarum,quorum os locutũ eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Vt ſint filij noſtri ſicut plantulę creſcentes in iuuentute ſua.

Filiæ noſtræ ſicut anguli ornati ad ſimilitudinem templi.

Promptuaria noſtra plena ſint, eructantia ex vno genere annonæ in aliud.

Greges noſtri mille pariant, pariant decem millia in compitis noſtris, boues noſtri ſint ferendis oneribus apti.

Non ſit interruptio, non emigratio, non clamor in plateis noſtris.

Beatus populus cui hæc ſunt, beatus populus,cuius Deus eſt Dominus.

EXPLANATIO.

Homo vanitati ſimilis eſt. *Vanitatem appellat inanitatem, & ipſum nihilum.*

Dom

Domine inclina cælos. *Implorat auxiliũ Dei cõtra reges falsorum Deorũ cultores. vtitur autẽ ornamentis orationis elegantissimis, de quibus explicauimus in explanatione Psalm. 18.*

Vt sint filij. *Descriptio est plena leporis, & venustatis, qua complectitur omnes prosperitates & cõmoda vitæ quæ optari possunt reipublicæ.*

Filiæ nostræ sicut anguli. *Angulos ædium magnificarum significat, qui solebant eleganter exornari.*

Non sit interruptio. *Ne perrũpantur mœnia machinis hostium, ne abducantur ciues in seruitutem, néve lamenta, aut iurgia audiantur in compitis nostris. Sic Abrahamus Esdra interpretatur hunc locum.*

Beatus populus, cui hæc sunt. *Hoc ait, quoniam Deus in suis legibus testatum reliquerat horum bonorum copiam, & affluentiam suæ in populum beneuolentiæ signum certissimum fore, contraq́; morbos, famem, & bellum, vrbes & agros vastatura, cùm ipse iratus foret, ac sui fœderis violati pœnas à populo repeteret.*

PARAPHRASIS CARMINE.

Aeterne mundi Dñe quas grates tuæ
Clemẽtiæ possim agere, vel tuũ quibus
Efferre nomen laudibus sanctissimũ?
Tu prœliari dexteram meam doces,

Et

Et omnium discriminum fidissimus
Comes per hostes obuios, & horrida
Per arma tutũ tuere, & incolumem facis.
Tu ciuitates subijcis meas mihi,
Latisq; donas imperare gentibus.
Domine quid est homo, quòd honore maximo
Dignaris illum, & tam benignè amplecteris?
Homo est imago vana & vmbra somniũ
Inanis, ipsa inanitate inanior.
Descende cælo & irruentes hostium
Acies coerce fulminante dextera,
Illos procellis, igne, grandine dissipa,
Illos sagittis perime, nosq; iã obruptos
His nationũ Barbararum fluctibus
Tuere, summe rex tuas laudes ego
Cãtabo semper: tibi cithara semp mea
Hymnos sonabit, tu salutem regibus
Donare gaudes, Davidẽ tu maximis
Periculorum liberasti casibus:
Tu nunc furores impiarum gentium

Compesce

Cõpesce, quas nefanda semper dicere
Iuuat, nefanda semper agere. fac, pius
Miles triũphũ nobilẽ referat domum,
Fac, alma pax, quiesq; nostris finibus
Regnent tumultu barbarorum libera.
Proles nouella crescat agris omnibus,
Vt valle myrtus auia nitentibus
Se ramulis subiicit, amica limpidi
Rigata fontis lymphula: sint virgines
Nostræ decoro corpore spectabiles:
Sint plena semp horrea bonis frugib⁹,
Plenis redundet cella semper doliis,
Redundet oleo, melle, pomis dulcibus:
Sint prata gregib⁹ tecta fœcũdissimis,
Fortes iuuẽci plaustra onusta ducere,
Fortes feracẽ glebam aratro findere.
Neu sæu⁹ hostis nostra rũpat mœnia,
Neu patriæ iucundæ amabiles agros
Abducta gẽs relinquat, aut ciuilibus
Sonẽt plateæ iurgiis. Ter, & amplius
Beata gens, quæ talibus fruitur bonis,
Beata gens, quã maximus cœlestium
Pater suo præsens tuetur numine.

ARGVMENTVM.

Hymnus eſt,in quo celebrat maxima verborum & ſententiarum grauitate potentiã,bonitatẽ,prouidentiam,& miſericordiam Dei,qua is vtitur promiſcuè aduerſus omnes animantes,tum præcipuè erga homines pios,& iuſtitiæ cultores.

Hymnus Dauid Pſalmus CXLV.

EXaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.

Magnus Dominus,& laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis.

Generatio generationi laudabit opera tua,& potentiam tuam annunciabunt.

Decorem gloriæ magnificentiæ tuæ loquentur,& mirabilia tua narrabunt.

Et virtutem terribilium operum tuorum dicent, & ego magnitudinem tuam memorabo.

℣ Memoriam eximiæ bonitatis tuæ loquentur,& iuſtitiam tuam prædicabunt.

Clemens & miſerator Dominus:tardus ad iram,& multum miſericors.

Bonus Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua,& ſancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnum tuum regnum omnium sæculorum, & dominatio tua in omni generatione, & generatione.

Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Sustentat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes depressos.

Oculi omnium in te sperant domine, & tu das escam illis in tempore opportuno.

Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate.

Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores desperdet.

Laudationē domini loquetur os meū, & benedicet omnis caro nomini sancto eius, in sæculum & in sæculum sæculi.

ARGVMENTVM.

Prædicat iustitiam & misericordiam Dei, & monet nemini confidendum esse, præterquam eius benignitati.

Psalmus CXLVI. *Alleluya.*

LAuda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo, quandiu fuero.

Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus.

Exibit spiritus eorum, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Beatus, cuius adiutor est Deus Iacob, cuius spes est in domino Deo suo, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

Qui custodit veritatem in sæculum, qui fecit iudicium iniuriam patientibus, dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos, dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit depressos, dominus diligit iustos, dominus custodit aduenas, pupillum, & viduã subleuauit, & vias peccatorum disperdet.

Regnabit dominus in sæcula, Deus tuus Sion in generationem, & generationem.

ARGVMENTVM.

Hortatur populum ad laudes Dei canendas premittés fore, vt gens Hebræa de exilio reducta in finibus patriæ secura conquiescat: vtq; ita futurum esse, certam spem habeant, prædicat potentiam Dei eiúsque benignitaté singularé aduersus hác legem.

Psalmus CXLVII. *Alleluia.*

LAudate dominum, quoniam bonum est psallere Deo nostro, quoniam iucunda decoráque laudatio.

Aedificãs Hierusalem dominus, dispersiones Israelis congregabit.

Qui sanat contritos corde, & alligat vulnera eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

Magnus dominus noster & magna virtus eius, & sapiẽtiæ eius non est numerus.

Subleuans mansuetos dominus, humilians autem peccatores vsque ad terram.

Canite domino cum gratiarũ actione, psallite Deo nostro in cithara.

Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Qui producit in montibus herbam.

Qui dat iumentis escam suam, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Non in fortitudine equi voluptatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Bene

Beneplacitum eſt domino in timentibus ipſum, & in eis, qui ſperant in miſericordia eius.

Lauda Hieruſalem dominũ, lauda Deũ tuum Sion.

Quoniam roborauit ſeras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te.

Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te.

Qui emittit eloquium ſuum terræ, velociter currit ſermo eius.

Qui dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit.

Proiicit glaciem ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius, quis ſuſtinebit?

Emittit verbum ſuum, & liquefacit ea, flat ſpiritus eius, & fluunt aquæ.

Qui annunciat verba ſua Iacob, præcepta ſua, & iudicia ſua Iſraeli.

Non fecit taliter vlli nationi, & iudicia, ſua non manifeſtauit eis. Alleluya.

ARGVMENTVM.

Hortatur omnes res animatas: & inanimatas ad prædicandas laudes.

Pſalmus CXLVIII.

LAudate dominum de cælis, laudate eum in excelſis.

Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnis exercitus eius.

Laudate eum ſol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ fulgentes.

Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen domini.

Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Statuit ea in ſæculum, & in ſæculum ſæculi: præceptũ poſuit, & non præteribit.

Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyſſi.

Ignis, grando, nix, vapor, ſpiritus procellarum faciens verbum eius.

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri.

Beſtiæ, & vniuerſa pecora, ſerpentes, & volucres pennatæ.

Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ.

Iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus laudent nomen domini, quia exaltatum eſt nomen eius ſolius.

Gloria eius ſuper cælum, & terram, & exultauit cornu populi ſui.

Hymnus omnibus ſanctis eius, filiis Iſrael, populo appropinquãti ſibi. Alleluya.

EXPLANATIO.

Hymnus omnibus ſanctis eius. *Nulla quidẽ res eſt in vniuerſo, quæ non debeat hymnos*

Deo

Deo canere, in primis tamen homines pios, & religiosos, quales sunt Hebræi, decet hymnus.

ARGVMENTVM.

Hortatur Hebræos ad canendas laudes Dei, prædicens fore, vt liberati seruitute Chaldæorum non solùm in patriam reuertantur, sed etiam imperium longè, latéque propagent.

Psalmus CXLIX. *Alleluya.*

CAntate domino canticum nouũ, laus eius in ecclesia sanctorum.

Lætetur Israel in eo, qui fecit eum, & filiæ Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Quia beneplacitũ est domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.

Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.

Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorũ in manicis ferreis.

Vt faciãt in eis iudiciũ cõscriptũ, gloria hæc est in omnibus sanctis eius. Alleluya.

EXPLANATIO.

Ad faciendam vindictam. *Hæc quidem omnia euenêre imperãtibus Machabæis, de quo-*

rum rebus gestis, & magnitudine imperij multæ scribit Iosephus, verùm hæ res fuerunt vmbræ atque imagines earum rerum, quæ à Christo, & Apostolis gestæ sunt.

Vt faciant in eis iudicium conscriptum. *Id est vt exerceant in eos iudiciũ, de quo scriptũ est in Deuteronomio, vbi pollicetur Deus se suppliciũ sumpturũ de iis, qui gẽtem suã afflixerint.*

ARGVMENTVM.

Hortatur populum ad prædicandã potentiã Dei.

Psalmus CL. *Alleluya.*

LAudate dominũ in sanctitate eius, laudate eum in firmamẽto potẽtiæ eius.

Laudate eũ in viribus eius, laudate eum secundũ multitudinẽ magnitudinis eius.

Laudate eũ in sono tubæ, laudate eum in psalterio & cithara.

Laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo.

Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.

EXPLANATIO.

Laudate dominum. *Laudate, inquit, dominum ob præstantißimã sanctitatẽ eius, & ob mirabile opificium cæli, qui sedes est potentiæ suæ.*

Omnis spiritus. *Id est, quicquid vita & spiritu fruitur.*

FINIS.

Ad Lectorem.

HÆc noſtra, lector Chriſtiane, carmina
Sic temperauimus, fauente numine
Diuino, vt ipſa cùm legas, ſit idē ferè,
Ac ſi poetæ Dauidis ſanctiſſimi
Hymnos legas. tametſi enim neq; reddita
Fuere verbis verba: neque nobis fuit
Religio, multa addere: bonam, & certam tamen
Spem habemus, additum nihil quod ab ipſius
Abhorreat ſententia vatis, nihil
Obſcura quod non monſtret, inſtar luminis
Aut pulchritudini poematis aliquid
Decoris addat: virgini pulcherrimæ
Quale decus addunt arte purpureæ

rosæ:
Violæq; flauis crinibus circundatæ.
Quòd si labores hos meos perspexero
Fuisse gratos, & legentium fauor
Scribentis adiuuerit, vt æquum, industriam:
Vltrò recipio, & tibi meam astringo fidem,
Curam mihi hanc vnam fore antiquissimam,
Vt quæ reliqua sunt Dauidis poemata,
Oratione pura, & arte musica
Ornata possint mox Latinis auribus
Intelligi: hoc ego vt queã citò exequi,
Vtinã optimi faueat benignitas Dei.
Quod oro, votísque omnibus equidem expeto,
Non in mea, sed in ipsius spem gloria.

DE

DE DAVIDE IVDÆORVM REGE.

Eram paterna abiectus in domo puer,
Cunctisque fratribus meis
Minor pusillum in monte pascebam gregem.
Hic ego sub vmbris arborum,
Dum læta tondet gramina pecus, maximi
Laudes canebam numinis,
Sonora tangens fila cithara, quã mea
Parua laborarant manus.
At ille sanctus cælitum Rex, & pater,
Qui summa tangit fulmine
Corusco, humóque gaudet ima tollere,
Suum repentè nuncium
Ad parua misit tecta, qui meũ sacro
Liniret vnguento caput,

Abiecit ille viribus præstantia
Fratrum meorum corpora,
Nec forma quicquam profuit , nec asperis
Spectata virtus prœliis:
At ego pusilli parvulus custos gregis
Ad regni decus efferor.

DE FRVCTV LECTIONIS Psalmorum.

*

EOBANI HESSI CARMEN.

QVISQVIS *habes variis obnoxia pectora curis,*
Acceptoq́; aliquam vulnere quæris opem,
Nec potes humana, quacunque sit, arte iuuari,
Hæret & est soli spes tua fixa Deo:
Inspice psalmographi diuina poemata vatis,
Inuenies quæ te cura leuare queat.
Siue tuis nocuit grassator finibus hostis,
Non alia melius pellitur hostis ope,

Seu

*Seu res est peculata tuas manus impro
ba furum,*
*Inde quod ablatum reddere possit
erit.*
*Exactū patria premit inuidiosa ty-
rannis,*
Hinc tua soleris tristia fata licet.
*Insidias posuere tui tibi, & vndique
captant:*
*Cum Dauide Deum consule, tutus
eris.*
*Pignoribus viduata domus tua luget
ademptis,*
Auxilium luctus non aliunde feres.
*Pauperie premeris, domus esurit, vr-
get egestas,*
*Hunc pete, ab hoc diues copia fonte
fluet.*
*Iam tua carnifices populantur corpo-
ra morbi,*
*Hinc veniet morbis certa medela
tuis.*

Pressus

Pressus es inuidia, vulgo contemptus haberis,
Huius ab exemplo, tu quoque fortis eris.
Pulsus es è summis, deiectus ad infima luges,
Hunc sequere, euades infera, summa feres.
Assiduis culti sterilescũt solibus agri.
Hinc pete fructifero qui riget imbre solum.
Imbribus assiduis sunt obruta semina terra,
Hinc pete qui iustis solibus arua iuuet.
Ah miseros qui signa notant, & sydera spectant:
Et spes inde hominũ vanáque vota trahunt.
Denique quicquid edit, quacunque incommoda rebus
Humanis aliqua clade nocere queãt,
Oĩa psalmographi diuina poemata vatis

vatis
Spe certa, & forti pectore ferre docent.
Et non ferre modò, verùm quoque pellere. si quis
Pectore, quo cecinit qui dedit ista canat.
Nec modò fortunæ dubiisve medebere rebus,
Manat ab hoc animæ maxima fonte salus.
Tam non vlla malæ mens est sibi conscia culpæ,
Quæ nō inde habeat quo sua damna leuet.
Tam nullū miseros grauat intolerabile sensus,
Quod non hîc aliqua parte leuetur onus.
I nunc fatidicis humana volumina scriptis
Cōfer, & istorū quodlibet inde pete.

Tam

Tam malè fallêris, quàm qui sub imagine somni
Inuenit, & falsa continet æra manu.
I nunc humanas morbis medeare per artes,
Quodq́; Deo debes quære aliunde bonum.
Ne faceres, melici monuit sapientia Psaltæ,
Qui sacrum lyrico pectine pulsat ebur.
Hoc opus exposuit doctorum cura virorum,
Vt quæcunque iuuet voce, vel oro loqui.
Quamuis nunc vario Dauid sermone loquatur,
Ast mihi Romano dulcius ore sonat.
Sic psalmos vatis nostrorum prosa reclusit,
Vt nos tam doctis addere pœniteat.
Et iam quæ patribus fuerant incognita priscis,

Cognita nunc studio cuilibet esse
queunt.
Ipse quoque è multis hæc pauca, nec
optima legi,
Quæ fierent elego carmina nostra
pede.
Non quia posse putem præstare, quod
ille nequisset,
Cui certè nimiũ vel placuisse fuit.
Sed quia materia fieri meliori poetã
Iuuit, & hæc ratio prima probata
mihi est.
Tum quia doctiloquo non sorduit ista
Philippo,
Dignato tali ludere sæpe modo.
Huic certè debes, si te mea fortè iuua-
bunt,
Carmina, quæque legis, carmina
quæque leges.
Hactenus est ratio reddita, cur mea
nuper
Facta sit abiectã psalteria Musa lyra.

Quisq

Quisquis Iessai legis hac monumenta poeta,
Dij faciant fructu non pereunte legas.

FINIS.

Bb 2

AD DO. GERALdum Rapinat, sacerdotem Ioannis Mensaræi, ad legendum hunc librum

*

EXHORTATIO.

VIribus hunc totis, quæso, cōplectere librum,
Hunc semper teneas, ne cadat è manibus.
Nam pulcherrima sunt diuini cantica vatis,
His nostro laudes dantur vbique Deo.
Est melius Christi qs de deitate locutus?
Vindicat iniustos, præmia datq; bonis.
Hunc quoque venturum cecinit, qui dæmonis astu
Morte sua vinctos solueret, atq; iugo.
Quódque foret superas viuus rediturus ad auras,
Regnaq; deberet scīdere sancta patris.
Prædixit pariter, venturi iudicis ora

Form

Formidanda malis, non metuenda piis.
Quantáque ſit Domini noſtri clementia, quantis
Afficiat iuſtos concinit officiis.
Inuenies illic celeberrima cantica, ſemper
Quæ in laudem noſtri ſunt modulanda Dei.
Si fueris triſtis, poterunt ſedare dolorem,
Aut hunc in magnam vertere lætitiam.
Quòd ſi te quædã vexat tentatio, pſalmos
Concine, ſic vinces, protinus effugiet.
Concine, quod Dauid vexatus ab hoſte canebat,
Si te fortè virum maxima turba premat.
Deniqúe vis laudare Deum? vis reddere grates?
Hæc (quínam fiant) continet iſte liber.
Perpendas igitur, myſteria magna latere
Sub pſalmis, multis nec manifeſta viris.
Si te fortè latent, hunc ſemper conſule librum:
Eſt facilis, breuis eſt, vtilis, atq; bonus.
Te decet, & cunctos, qui myſtica ſacra miniſtrant:
Hunc lege, ſi rectè pſallere percupias.

FINIS.

PSALMORVM
OMNIVM INDEX
ſecundum ſeriem literarum.

Deus

Iudica

Paratum

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm